

אספקלריא לשפת קולל

אספקלריא לפרשת נח תשפ"ד - כולל מאמרים בענייני

השעה

חיזוק בענייני השעה - חרבות ברזל

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת נח תשפ"ד - כולל מאמרים בענייני

השעה..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... 2

והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ' - גוונים..... 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים..... 3

תפילת צדיק על דורו..... 3

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים..... 4

"את האלוקים התהלך נח" (ההבדל בין נח לאברהם, שנח היה צריך סעד

לתמכו, ואברהם לא היה צריך סעד לתמכו)..... 4

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד..... 5

אמונה בעת צרה..... 5

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,

מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק..... 6

עשה לך - נח בעצמו..... 6

תיבה - בית ה'..... 6

עשה לך - משלך..... 6

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'..... 7

הבריתות שכרת ה' עם נח..... 7

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על

הלכות המועדים וחדשי השנה..... 8

פרטי דינים בדיני ברכת הקשת..... 8

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לט

פניני עיון בפרשת השבוע..... 8

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,

מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... 9

מה שלמדתי ממכת האריה..... 9

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגטשוב..... 10

'ככלות נפץ יד עם קודש' ענייני השעה וסדר הגאולה ע"פ הגר"א..... 10

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס מט

קריאת שם הפרשה מט

איך היתה תועלת בחלון אם היה חושך בעולם? מט

תוצאות הכעס נא

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת
שלמה, ירושלים עיה"ק נב

איך גרם ריח הניחוח שלא יבוא שוב מבול (וביאור סימן הקשת) נב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים נה

בשעת מלחמה, "כח התורה" מונע מיתה, "מפחיד אויבים מלהלחם"

"הוא המנצח" ללא צורך בנשק נה

אברהם אבינו "קיים את התורה" נח למד תורה נח

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב סב

ויקח שם ויפת סב

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה',
מודיעין עילית סה

שני אלפים תורה סה

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד סז

כיפת ברזל האישית סז

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עד

למען שמו עד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח'
החדשות, מודיעין עילית פב

האם שבעים הלשונות הן שפות בפני עצמן או רק פירוש ללשון הקודש? פב

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס 'יאמר ישראל (רחובות) פג

תיקונם של דור הפלגה פג

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל פו

וגם את נח באהבה זכרת, ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים פו

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס
"תורת אמך"..... פח

תיבת נח מתקנת עוון הזנות וממנה למדים כיצד בונים בית בישראל..... פח

עולמות / הרב זאב קופילוביץ צג

זה ינחמנו..... צג

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת

מרדכי צה

הנשק הסודי..... צה

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה' צח

הצלת הספינה..... צח

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער קב

הנהגת גדולי ישראל בעת צער ויגון..... קב

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס שלהבת התורה, מחשבת שלמה,

מחיית עמלק קז

חיוב השבה פחות משווה פרוטה בבן נח..... קז

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קיא

מדוע בדור המבול לא היה חיוב מיתה עד גיל מאה..... קיא

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קיד

...ונכבשה הארץ לפניכם!..... קיד

חיזוק בענייני השעה - חרבות ברזל..... קכא

שיחת הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א בעיר רכסים קכב

שיחת הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - א' חשון תשפ"ד בעיר רכסים

(נרשם על ידי הרב ישראל אלטמן)..... קכב

חינוך..... קמג

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

..... קמד

פיקוח נפש!..... קמד

חידות.....קמו

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קמז

[חידה בפרשת השבוע!](#).....קמז

[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'.](#).....קמח

אספקלריא לדרך היומי.....קמט

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת קנ

[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.](#).....קנ

סיפור.....קנד

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

..... קנה

[פרק כ"ט "אין יאוש בעולם".](#).....קנה

סיפור / הרב זאב קופילוביץ קסא

['שהכל נהיה בדברו'.](#).....קסא

אספקלריא לפרשת נח תשפ"ד - כולל מאמרים בענייני השעה

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ'
- גוונים

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִיגֵי מַיִם אֲשֶׁר
פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (תהלים א, ב-ג)

*

במדרשי חז"ל^א מבואר מה שהפסוקים מדמים את התורה הקדושה לעץ:
התורה היא "עץ חיים" שאם עבר אדם עבירה אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף
לקרוא דברי תורה אין יכול, "יחזיק" בעץ התורה ויחיה.
וכעין זה בזהר הקדוש^ב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק.

*

לשון ה"חרדים" (רבי אלעזר אזכריני) ברוח זו: העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו,
הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר
באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן
ישטפהו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'.

וכלפי ההחזקה בעץ התורה היה אומר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל^ד: "עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר": נאמר למחזיקים "בה" - התורה היא עץ חיים למי שיודע שהוא
מחזיק "את עצמו" בתורה, אבל "ותומכיה" מי שחושב שהוא מחזיק את התורה בתמיכתו,
הוא אמנם "מאושר", אבל עבורו התורה אינה "עץ חיים".

*

עוד כתב ה"חרדים" בדימוי התורה לעץ:

על האדם לבחור מצוה אחת שבה יחזיק במיוחד בכל הכח. שכללות התורה, שהם תרי"ג
מצוות, נקראים עץ חיים - ככתוב 'עץ חיים היא', והאוחז ענף אחד מן האילן היטב, אוחז
בכולם, שכולם גוף אחד.

^א מדרש תנחומא, וישלח ט, ובדומה בויקרא רבה [קדושים] ריש פרשה כה.

^ב ויקרא נג, ב, תרגום.

^ג פרק סו (עח).

^ד לב אליהו, שביבי לב, אות מג.

מה שאין כן אם יבוא לתפוס בכל הענפים יחד שלא יתפוס כלום נעל דרך תפסת מרובה
לא תפסת].

*

בעל ההפלאה^ה מפרש את דימוי התלמיד חכם לעץ:

והיה כעץ - שגדל והולך.

שהפסוק מציין את התקדמותו, כמו שאמר "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם
ולילה" ודרשו חז"ל (ע"ז יט,א) שקודם שעמל בה נקראת "תורת ה'", ואחר שעמל בה
נקראת על שמו - "תורתו". ובא לומר שגם כאשר עולה לו קושיא בלימודו נועדה קושיא זו
רק כדי שיתגבר עליה ויחכים יותר. עד כאן דבריו.

יש להטעים שכך היא הדרך, שהשגת חידושי התורה באים על ידי הקדמת קושיא, ועל
דרך דברי הזוהר הקדוש (שמות קפד ע"א, תרגום): שלא מתישבים דברי תורה אלא שם,
שאינ אור אלא אותו היוצא מתוך החשך.

*

ומבאר בעל ההפלאה את המשך הפסוקים: **לא כן הרשעים - הרשעים הם להפך, כי אם
כמוץ אשר תדפנו רוח - שה' מעלה להם קושיות במטרה הפוכה, כדי לדחותם ולהפילם,
על כן לא יקומו רשעים במשפט - שלעולם מטעהו השי"ת בספקות, ולא יקומו חטאים -
חסרונות וספקות - בעדת צדיקים, [יא"ק: שאם יש להם קושיא אין לה "תקומה", כי היא
ניתנה להם כדי שיתגברו עליה, כנ"ל] כי יודע ה' דרך צדיקים - ללמד ענוים דרכו, להביאם
לידיעת המשפטים, ודרך רשעים תאבד - כדי להאבידם.**

ונראה לבאר על פי דבריו גם את תחילת המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים
- לשמוע בקול יצרו שמפתהו (כמו שכתב שם): "למה תבלה את זמנך, הרי במה שאתה
מחפש תירוץ אין כוונתך אלא ליישב את דעתך מן הקושיא, וביכולתך לומר איזה דוחק
ולחמשיך הלאה", ובדרך חטאים - "חסרונות", כלומר קושיות - לא עמד - אינו מניח לעצמו
להתעכב, אלא מתאמץ למצוא תירוץ אמיתי, ובמושב לצים לא ישב - להתבטל מן התורה
בכך שיתרשל מלחפש תירוץ (על דרך דברי חז"ל במסכת אבות פ"ג מ"ב)**

*

ורבי ירוחם זצ"ל היה אומר^ו בדימוי תלמידי החכמים לעצים:

כשם שיש להעריך עצים 'צומחים' ולא עצים 'גדולים' שכומשים והולכים, כך יש להעריך
את החותרים לגדול יותר מהגדולים שאינם חותרים.

^ה פתחא זעירא לכתובות, אות כו.

^י וראה עוד בזה"ק בראשית קסה ע"ב ושמות יב ע"ב: חכמה מתוך טפשות.

^י רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ ראש ישיבת מיר, דעת תורה, פרשת דברים - ביאורים, עמ' צב. ע"ש מיסוד דברי ר' ישראל
מסלנט.

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

תפילת צדיק על דורו

תפילות נח ומשה

בוזהר (ח"א נז:): אמרו על הכתוב (ישעיה נד ט) 'כי מי נח זאת לי, אשר נשבעתי מעבור מי נח', שנקרא המבול על שמו של נח [שלא נאמר 'מעבור מי המבול'], כי לא התפלל בעד דורו, ואילו כאשר אחר חטא העגל אמר הקב"ה למשה (שמות לב י) 'הניחה לי ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול', אמר משה, אמר משה עתה יאמרו אנשי העולם שאני הרגתים, מיד ויחל משה את פני יהו"ה אלהיו, עד ועתה 'אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', והקב"ה מחל להם, שנאמר 'וינחם יהו"ה על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו', ונח לא עשה כן, אלא רצה להנצל, ועזב את כל העולם. ובכל עת שהדין שורה על העולם, רוח הקודש אומרת, ווי שלא נמצא כמשה, דכתיב (ישעיה סג יא) 'איה המעלם מים' וגו'.

והטעם שלא התפלל נח, מבואר (שם ע"ב), כי משה תלה בקשתו בזכות אבות, ואילו לנח לא היה במי לתלות, ומכל מקום היתה עליו תביעה, כיון שאמר ליה הקב"ה 'והקימותי את בריתי אתך', ולכן היה לו לבקש רחמים על דורו. ואת הקרבן שהביא אחר שיצא מן התיבה, היה עליו להביא קודם שנכנס אליה, אולי ישקט הרוגז מן העולם. וצריך ביאור למה הקמת הברית מחייבתו להתפלל, כאשר אין לו זכות בה יוכל להתלות, ואין תפילתו אמורה להתקבל.

ובהשמטות זוהר (רנד:): וזהר חדש (לח:): אמרו 'כשיצא נח מן התיבה וראה שהעולם חרב, התחיל בוכה ואמר, רבונו של עולם, נקראת רחום וחנון, היה לך לרחם על בניך. השיבו הקב"ה, רעיא שטיא, עכשיו אתה מבקש רחמים, כשאמרתי לך 'קץ כל בשר בא לפני לא עשיתי כל העיכוב הזה אלא כדי שתתפלל, ואילו היית מתפלל הייתי מבטל הגזירה, אבל אתה לא עשית כן אלא כשראית שאתה תהא ניצול לא איכפת לך, ועכשיו אתה מתפלל. כיון שראה נח שהוא הגורם, מיד הקריב קרבנות לפני הקב"ה לכפר על חטאו. ולמה לא התפלל נח, אמר אני יודע שאין אני צדיק רק בדורותי, אולי לא אמלט, אפקיע את עצמי. אך לא יפה עשה, דניחא קמיה קוב"ה מאן דאמר טבא על בנוהי, שהרי גדעון בשביל שדיבר

^ח ואמנם אף שלא התפלל, ולא היתה אתערותא דלתתא, הרי היתה התערותא דלעילא, שנאמר (ישעיה נד י) 'כי ההרים ימוש והגבעות תמוטינה', ודרשו (ויק"ר לו ו) 'ההרים' אלו האבות, ו'הגבעות' אלו האמהות, וחסדי מאתך לא ימוש' וגו', ולהלן יבואר שתפילתו לא היתה מועילה להצילם, אך התביעה היא שהיה עליו להתפלל.
^ט ואמנם כנגדו נקרא משה 'רעיא מהימנא', כי התפלל קודם שהתקיימה הגזירה, ומנע את הוצאתה לפועל, ולהלן יבואר שהתביעה לתפילה זו שייכת רק כלפי הרועים.

טוב על ישראל זכה שהושיע הקב"ה על ידו ממדין, ואליהו שאמר דילטוריא על ישראל הראה לו הקב"ה שראוי לעונש.

וצריך לבאר למה הוצרך נח לשני טעמים שונים להשמט מתפילה, ועוד, כי נשמע ששני חסרונות נכללו בהשתמטותו, גם נקרא המבול על שמו, וגם נקרא 'רעיא שטיא', ויש לבארם.

יסוד צדיק ראוי לייחוד דורו

חיוב הצדיק להתפלל על דורו התבאר בבית אלוקים (שער התפילה פי"ב) 'נראה שגדולי הדור הם מחויבים להתפלל על תיקון בני דורם, כיון שהצדיק יסוד עולם ראוי שבתפלתו יתקיימו בני העולם, כיון שזכו להיותם נמצאים בזה העולם בזמנו', ומבואר שחיוב תפילה זו אינו חל על כל אדם, להשתתף בצער זולתו, אלא הוא שייך ל'צדיק' מצד היותו 'יסוד עולם', כי אף שהוכרע דינם של הנדונים לחובה, הרי יש להם צד זכות מצד שנמצאים בזמנו בעולם, וצריך לבאר מהותה של זכות זו.

וכבר התבארה מעלתו של נח שנקרא 'איש צדיק' (זהר ח"א נט: ח"ג קסו.), כי הוא דוגמת יסוד העליון, ולכן נקרא 'איש האדמה', ולכן נאמר בו 'לחיות זרע', כי ה'תיבה' היא ארון הברית, ונח ותיבה למטה הם כדוגמא ליסוד ומלכות למעלה, וזה הוא 'והקימותי את בריתי אתך', וכשם שהברית למעלה עושה תולדות, כך נח למטה עושה תולדות, כאמור 'אלה תולדות נח, נח איש צדיק', ועל כך נאמר (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם.

ביאור הדברים כפי ערכנו הוא, כי בהיות נח הראשון לתיקון חטא אדם הראשון, הרי שבו התגלה רצון ה' בעולם, ובאותו דור נמשך השפע לעולם על ידו, וכל דור שמתקיים בזכות הצדיק, הרי זו גופא זכות אותו דור, שמתגלה בו שהקב"ה עושה רצון יראיו, אך בדור המבול לא היה העולם ראוי לקבל את השפע שהוריד הצדיק, ולפיכך הוצרך להכנס לתיבה, בה התייחד מקום הראוי לו, ובו תתגלה מלכותו ית', עד שתמשך משם לעולם כולו, והוא עניינו של צדיק יסוד עולם, עליו הארץ עומדת (חגיגה יב:), ובה הוא מגלה את מלכות השי"ת לעולם ועד.

ואמנם המשכת שפע הצדיק לעולם היא בתפילה בתפילה, כיסוד הממשיך שפע למלכות, וכבר התבאר בראש ספר שערי אורה ובתומר דבורה (פ"ט) שהתפילה היא עבודת המלכות, וכמו שביאר בנפש החיים (ב יא) שכוונת התפילה היא 'להוסיף תת כח בעולמות הקדושים, כמוסר נפשו ברצונו על כבוד המלך שישיג כתר מלוכה'.

על כך אמרו (מו"ק טז:): צדיק מושל ביראת ה'. מי מושל בי, צדיק, הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, וביאר רבנו חננאל שם, שהצדיק מושל בדברו, כי מבטל בתחינתו את

י' כאמור (זהר ח"א עג.) 'כד בעא נח למבדק בההוא חובא דבדק אדם הראשון, לאו לאתדבקא ביה, אלא למנדע ולא תקנא עלמא ולא יכיל'.

הגזירות מלבוא על עמו ישראל, והיינו שסדרי העולם תלויים בקבלת תפילת הצדיק, כי בה נמשך שפע מיסוד למלכותיא.

שני חיובים לצדיק להתפלל על דורו

והנה לא התפרש מנין שנח לא התפלל על דורו, אלא שכך ביארו חז"ל את הטעם שנקרא המבול על שמו, ולכאורה משמע שפשוט הוא שאילו היה נח מתפלל היו נצולים, ויש לתמוה, שהרי מצינו באברהם, כשהתפלל על סדום (להלן יח לב), שאמר 'אולי ימצאון שם עשרה', ופירש רש"י שעל פחות לא ביקש, כי אמר דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם, וזה פלא, כי התביעה על נח היתה על שלא התפלל, ואם כן איך למד ממנו אברהם בעת שעמד להתפלל, והרי יתכן שבכח התפילה יוכל להציל גם בלא עשרה צדיקים.

אמנם כבר התבאר במסילת ישרים (פי"ט) ביאר, שהחסיד מלבד השלמת מעשיו, יש לו שתי מעלות עיקריות בכוונתו, הראשונה, כוונה בכל מצוה ועבודה שתהיה לעילוי כבודו של מקום, במה שבריותיו עושים נחת רוח לפניו, ולאידך צער על הגלות והחרבן, ובקשה לעילוי כבודם של ישראל ושלוותם. ועל העדר דבר זה התרעם הנביא (ישעיה נט) 'וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע', וכן (שם סג) 'ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך', ואמר (ירמיה ל) 'ציון היא דורש אין לה', ופירשו חז"ל (סוכה מא) מכלל דבעיא דרישה. ועל כך כתב 'ואף שלא תעשה בקשתם מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם, והקב"ה שמח בזה'.

והכוונה השניה היא טובת הדור, שיתכוין לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם. ככתוב (ישעיה ג) 'אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו', שזהו רצונו של מקום שיהיו חסידי ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדריגות שבהם, והרועים האמתיים של ישראל הקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי הברכה^{יא}, והוא ענין כהן גדול שאמרו עליו שהיה לו לבקש רחמים על דורו ולא בקשוי^{יב}.

^{יא} וכן הוא בעץ יוסף (ב"ר נו) שהצדיק מושל בסדר העולם לעשות ניסים ולבטל גזירות בתפילתו. ושניהם בסגנון אחד אמרו שאין הצדיק מושל אלא בתפילה ותחינה.

^{יב} כי 'העבודה צורך גבוה' נראה של"ה בשער הגדול ו' שדבר זה, מבואר במקרא כתוב בתורה, שנוי בנביאים, משולש בכתובים, ובמשנה, ובתלמוד, ובמדרשים, ואחרון חביב בזוהר, והיינו שאינה להשיג חפצו של המתפלל, אלא לקרב את עצמו ואת העולם אל שרשו, לעמוד לפני השי"ת, ואף אם הגזרה לא בטלה, הרי כשהיא באה בהכרה נכונה, מדת הדין מתפייסת בה.

^{יג} כוחו של הצדיק להפוך דין לרחמים הוא משום שהעונש מתקן את החטא כי בעיית דין בחוטא מתגלה כבוד השי"ת שנפרע מעוברי רצונו, אך בתפילה לרחם על הרשעים, נמצא שעל ידי חטאם התקדש שמו, כאשר מתגלה שהשי"ת שומע לתפילה, אך זה רק כאשר הצדיק מוסר נפשו על הדבר, וממשיך חסד בלתי מוגבל למדת הדין, וכדלהלן, וכבר הרחיב בזה במכתב מאליהו (ח"א עמ' 251, ח"ג עמ' 86).

^{יד} עניינו של כהן גדול שלא ביקש רחמים, יבואר להלן.

ומבואר, ששתי דרגות הן בתפילת צדיק על דורו, האחת היא חיוב תפילה לזכות בדין, אף שאם אין ראויים לא לתקבל, וזו היא חובתו של צדיק, להקדים תפילה לדין, כדי שיתגלה כבוד השי"ת בתפילתו, ועל העדרה משתומם השי"ת, ועליה נתבע צדיק. אך למעלה ממנה יש דרגת מסירות נפש לעמוד בפרץ, בתפילה האמורה להפוך את הגזירה, לפני משורת הדין, ואמנם כך היתה בקשת משה 'ואם אין מחיני נא', ועליה אמרו בזהר (שם) 'לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו', ולכך נקרא רעיא מהימנא, אך אברהם אף שנכנס בתפילה עד שאמר 'אל יחר לה' ואדברה', הרי הכל היה בחשבון, לפי מנין הצדיקים הראויים להציל, והיא תפילה להמתיק את הדין ולזכות בדין¹⁰.

חילוקי הנהגות נח אברהם ומשה

נמצא איפה שנח בהיותו 'צדיק' היה מחוייב להתפלל שיזכו בדין, אף שאין הדבר תלוי בו, ואם אין ראויים לא לתקבל, ואם ראויים ינצלו גם בלא תפלתו, ותפילה זו היא אשר התפלל אברהם, וממה שלא נצלו למד שפחות מעשרה אין מצילים בדין, וכיון שכל תפלת אברהם היתה שינצלו בדין, הרי שעל פחות מכאן לא התפלל, כי כבר נודע דינם, וכל החיוב להתפלל תפילה שיתכן ולא לתקבל, הוא רק בטרם נודע הדין, ולא אחר שנקבע דינם לכליה.

אכן גם אחר שנקבע הדין, מועילה התפילה במסירות נפש, אך היא מוטלת רק על רועה צאנו, כמשה רועה ישראל, וכנח שהעולם היה תלוי בו מאה ועשרים שנה. ועליה למדו מ'את האלהים התהלך נח', שעצם מעלתו היא התביעה עליו, איך הניח להנהיגם במדת הדין ד'אלקים', ולא התפלל עליהם שהקב"ה יעשה עמהם לפני משורת הדין.

הוא אשר נאמר בכניסה לתיבה (ז ב) 'ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה, כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', ובמדרש (ב"ר לב ב) ההוא דכתיב (תהלים יא ז) 'כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו'. ומבואר שהצורך להצילו בתיבה הוא לפי שהוא רק 'צדיק לפני', דהיינו שעבודתו היא בדרגה של לפני ה', אך השי"ת במדת 'צדיק' חפץ הוא בשתי אופני עבודה 'צדקות אהב¹¹', והיינו שלבד מחפצו במי שהוא צדיק לפניו בעבודתו, הוא רוצה גם שיהיה 'ישר יחזו פנימו', לאמור, שיש להכנס לפני משורת הדין, כאמור 'ועשית הישר והטוב', ואז יקוים (שם יז ב) 'מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים'.

מעתה דעת לנבון נקל למה הוצרך נח לשני טעמים שונים להשמט מתפילה, כי מחד אמר שאין לו זכות אבות, והיינו שאינו יכול להתפלל לזכות בדין, לפי שאין לו זכות שתריע את הדין, ועל כך נקרא המבול על שמו, כי כאמור, כאשר הצדיק מתפלל על גילוי כבוד השי"ת,

¹⁰ נח הביא 'עולות' ורק אחר כך 'ויטע כרם', כי עבודתו היתה רק בעיקר הקרבן, ללא תוספת נסכים למתק הדינים, ועניין הנסכים התגלה רק בעבודת אברהם, כאמור (ב"ר מג ו) 'זמלכי צדק הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון, הלכות כהונה גדולה גילה לו, לחם, זה לחם הפנים, ויין אלו הנסכים', ואמנם בקדושין (לז:): נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל אם קרבו נסכים במדבר או לא, ומבואר שעניינם שייך לתיקון הארץ, והתבאר בהרחבה בספר המקדש פ"ר שלח.
¹¹ כמבואר בשערי אורה ושערי צדק (ש"ב) שכאשר מדת צדיק משפיע למדת המלכות הנקראת צד"ק, אותו שפע נקרא צדק"ה, ונמצא שבנתינת צדקה מעורר צדיק להתאחד במדת צדק, וכאמור שתי צדקות הן, האחת בדין והשניה חוץ לשורת הדין.

הקב"ה שמח בתפילתו, ואף אם אינה מועילה למתק את הדין, הרי שוב אין הצרה שייכת אלא לגזרת עליון, ומדת הדין מתפייסת בה". ואילו מה שטען נח 'אולי לא אמלט, אפקיע את עצמי', היינו שלא מסר נפשו עליהם, ועל כך נקרא 'רעיא שטיא', כי החיוב למסור את הנפש על הנבראים מוטל רק על הרועים.

תפילת נח וכהן גדול

והנה במדרשים (במדב"ר ד ח, ילקוט שמעוני אסתר, תתרמה) מצינו שנח שימש בכהונה גדולה, ככל המקריבים קרבנות מתחילת בריאתו של עולם, ואמנם התביעה על נח 'שהיה לו להתפלל ולא התפלל', נאמרה באותו מטבע לשון אחת גם על כהן גדול, שכן שנינו (מכות יא.) 'אימותיהן של כהנים מספקות להן [לרוצחים בשגגה] מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו, ואמרו בגמרא שאם יתפלל הרוצח ימות הכהן, כי היה לו לבקש רחמים על דורו ולא בקש, ואף שם לכאורה משמע שפשוט הוא שהכהן גדול לא התפלל, כי אילו היה מתפלל לא היה רוצח בשגגה. וכבר תמה במכתב מאליהו (ח"ג עמ' 86) שהרי על רוצח בשגגה נאמר 'והאלהים אנה לידו', ודרשו (מכות י.) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו' במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד בשוגג ואחד במזיד, ואין עדים, הקב"ה מזמין לפונדק אחד וכו', הרי שמדובר במזיד שכבר התחייב מיתה בידי שמים, ובשוגג שכבר התחייב גלות, ואיך תועיל תפילת הכהן גדול לבטל עונשם על מה שכבר עשו.

מהות תפילת כהן גדול התגלתה בגמרא (ברכות ז.) 'תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה' ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין', הרי שכח תפילתו של הכהן הגדול, היא להכנס לפני משורת הדין, ובכך להפוך את הגזירה.

ולהאמור, כוחו של הכהן גדול להכנס לפני משורת הדין, היא משום שהוא בא 'להקטיר קטורת לפני ולפנים', בה מתקיים קישור אמיץ ופנימי, ולכך הוא נכנס בסכנה גדולה כדי לקשר את ישראל אל אביהם שבשמים, וכיון שבכניסתו זו הוא מוסר נפשו עליהם הרי הוא יכול להפך מדת הדין לרחמים, וכל תקלה שבאה בדורו מורה 'שהיה לו להתפלל ולא התפלל'. וזו היתה גם מעלת גדולי דורות הראשונים, שעד שהוקם המשכן שמשו בכהונה גדולה בכל מקום בעולם, ולכך אילו התפלל נח, יכל לבטל את גזרת המבול, אף אחר שנגזרה.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^י ראה באוצרות רמח"ל (בראשית כח כ) ש'עת צרה' היא במלכות, שמקומה צר ובה הצרות, והתיקון הוא להמשיך לה הארת בינה בתפילה.

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"את האלוקים התהלך נח" (ההבדל בין נח לאברהם, שנח היה צריך סעד לתמכו, ואברהם לא היה צריך סעד לתמכו)

"אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ" (ו, ט)

יש דורשים לשבח ויש לגנאי

[א] ידועים דברי רש"י שכותב על מה שנאמר "בדורותיו":

"יש מרבותינו (סנהדרין קח, א) דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב לכולם".

ויש לדקדק, מדוע בצד השבח כתב רש"י אילו היה בדור של "צדיקים", ואילו בצד הגנאי כתב רש"י אילו היה בדורו של "אברהם".

עוד יש להבין, מדוע אילו היה בדורו של אברהם "לא היה נחשב לכולם", וכי מפני שלא זכה להגיע לדרגתו של אברהם, אין נחשב דרגתו לכולם.

וכבר עמד בזה המהר"ל בגור אריה, וכותב שחדא קושיא מיתרצא בחברתה.

ואלו דבריו: "מה שאמר "בדורו של אברהם" ואילו למעלה אמר "בדורו של צדיקים", דודאי לענין שיהיה צדיק יותר - אפילו בכל דור של צדיקים - היה צדיק יותר, שהרי לא היה בין רשעים ללמוד ממעשיהם. אבל שלא יהיה צדקתו "נחשב לכולם" - דווקא בדורו של אברהם, שהיה צדיק גדול, אז לא היה נחשב, אבל בצדיקים דעלמא היה נחשב, שהרי על כל פנים גם כן צדיק דעלמא היה".^{יח}

ועדיין הדברים סתומים, מדוע כלפי אברהם מובן שלא היה נחשב לכולם. ונבוא לבאר את הדברים.

"את האלוקים התהלך נח"

[ב] נקדים תחילה, דהנה הרמ"א (או"ח סי' א) כותב: "שויתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים".

^{יח} לפי"ז א"ש שלא נחלקו ב' השיטות אם נח היה צדיק או לא, ולכו"ע אילו היה בדורות אחרים היה צדיק טפי, וכן לכו"ע אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם, ורק נחלקו מהי כונת התורה במה שאמרה "בדורותיו" (עי' במהר"ל עצמו לעיל מינה ובבית הלוי).

וכותב עלה הגר"א שם: "ובמעלת הצדיקים אשר כו'. כמו שכתוב "איש צדיק תמים את האלהים התהלך נח". וכן בחנוך^ט, וכן באבותי "אשר התהלכו אבותי לפניו", וזהו כל מעלת הצדיקים".

ומבואר שכרך את נח וחנוך יחד עם האבות, מאחר שעל כל אלו נאמר שהתהלכו את ה' (וכ"ה בנפש החיים א, כא).

אך מעניין, שהאונקלוס שינה בתרגום של הפסוקים, שאצל נח הוא תירגם "בדחלתא דה' הליך נח", וכן אצל חנוך תירגם "והליך חנוך בדחלתא דה'". ואילו אצל אברהם הוא מתרגם במקראות הנ"ל: "פלח קדמי והוי שלים", "ה' דפלחית קדמוהי". וכן במקרא בפרשת ויחי "ה' דפלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק".

ומבואר שאצל נח וחנוך תירגם שהלכו ביראת ה', ואילו אצל אברהם ויצחק תירגם שעבדו לפניו.

וברור שהחילוק הוא מכח השינוי בלשון המקראות, שאצל נח וחנוך נאמר "את האלוקים התהלך נח", ואילו אצל אברהם ויצחק נאמר "התהלך לפני".

וכפי שאומרים חז"ל במדרש (ב"ר ל, י): "משל לשר שהיו לו שני בנים, אחד גדול ואחד קטן, אמר לקטן הלך עימי, ואמר לגדול בא והלך לפני. כך אברהם שהיה כוחו יפה "התהלך לפני והיה תמים", אבל נח שהיה כוחו רע "את האלהים התהלך נח".

וכבר עמד בזה רש"י, וכותב על מה שנאמר "את האלהים התהלך נח": "ובאברהם הוא אומר (יו, א) "התהלך לפני והיה תמים", "אשר התהלכתי לפניו" כ"א (כד, מ). נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו".

ומבאר המהר"ל, שנח היה צריך סעד לסומכו על דרך מה שאומרים חז"ל (שבת קד, א) "בא ליטהר מסייעין לו". ולכן אצל נח כתוב "את האלוקים", שרק יחד עמו הצליח בעבודתו. לא כן אצל אברהם נאמר "התהלך לפני" לפי שהיה מהלך מעצמו בלא אותו חיבור ודיבוק.

ואם נשלב את הדברים יחד עם תרגום האונקלוס, הרי עולה, שהסיבה שנח היה צריך לתמכו, זה מחמת שהוא עבד עבודה מיראה, לא כן אברהם שעבד מאהבה כמש"נ (ישעיה מא, ח) "אברהם אוהבי" (ראה גם בשפ"א תרנ"ט ד"ה את).

ועלינו לבאר את השייכות בין מה שנח עבד מיראה, שלכן היה צריך סעד לתמכו.

גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים

ג] ולצורך ביאור הדבר נקדים במאמר חז"ל (ברכות ח, א): "אמר רב חייא בר אמי משמיה דעולא, גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. דאילו גבי ירא שמים כתיב (תהלים קיב, א)

^ט על חנוך נאמר (ה, כב-כד) "ויתהלך חנוך את האלהים".
^כ זה נאמר בפרשת ויחי (מח, טו) שאמר יעקב ליוסף: "האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק".
^{כא} מקרא זה נאמר בשליחות של אליעזר על ידי אברהם.

"אשרי איש ירא את ה'", ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב (שם קכח, ב) "יגיע כפיך כי תאכל
אשריך וטוב לך", אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ולגבי ירא שמים "וטוב לך" לא
כתיב ביה".

וכותב עלה הצ"ח שם:

"מאמר זה על פי פשוטו הוא קושי ההבנה, שממה נפשך, אם הנהנה מיגיעו הוא ירא
שמים גם כן, א"כ פשיטא דהאי אית ביה תרתי ירא שמים ונהנה מיגיעו שהוא עדיף מירא
שמים לחוד, ולמה הוצרך להביא ראיה על זה. ואם זה הנהנה מיגיעו אינו ירא שמים, איך
יהיה עדיף מירא שמים.

והנלע"ד בזה, ע"פ מה שמבואר בפרק ששי משמנה פרקים להרמב"ם, הפרש שבין החסיד
ובין הכובש את יצרו ומושל בנפשו, שהחסיד המעולה עדיף, שזה נפשו מטוהרה ואינו
חושק כלל לדבר עבירה, אבל הכובש את יצרו נפשו לא מטוהרה וחושקת לתאוה אלא
שהוא כובש את יצרו בזרוע, יעו"ש. והנה זה שנפשו מטוהרה, יש לו נחת מעבודתו ונהנה
מעשיית מצותיו.

ולזה כיון כאן ר' חייא משמיה דעולא "גדול הנהנה מיגיעו", ואין כוונתו על היגיעה להביא
לחמו, אבל רצונו יגיעו בקיום התורה והמצות, והוא בזה הנאה גדולה, לפי שנפשו טהורה
והיא חושקת בקיום המצוה, והיא הנאתה האמיתית. והוא גדול יותר מירא שמים שאינו
נהנה מקיום המצות, אבל עושה אותה מיראה שהוא ירא שמים. ובזה "וטוב לו" לא כתיב,
לפי שאין טוב לו והוא מצטער בעשיית המצוה, כמו שעושה הדבר בהכרח נגד רצונו"
(עכ"ד).

מבואר מדבריו, שמי שנהנה מיגיעו כפו, ולא נמשך תמיד אחר היצר הרע ומתגבר עליו,
עדיף טפי, שלא נמשך בטבעו אחר הרע.

אך קשה, שהרי הרמב"ם (שם) בתחילה כותב כן בשם ה"פילוסופים", שעדיף החסיד שלא
מתאוה לרע, מאשר המושל ביצרו שנמשך לרע ומצטער בעשייתו.

אך שוב כותב הרמב"ם שאין כן דעת החכמים, שהרי אמרו ש"כל הגדול מחברו יצרו גדול
ממנו". וגם אמרו: "אל יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב, אי אפשי ללבוש שעטנז, אי
אפשי לבוא על הערוה, אלא אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי".

ומסיק שבמצות שכליות (רציחה, גזל וכדומה) ודאי הנמשך לטוב עדיף, אבל במצות
שאינם שכליות, שם עדיף הנמשך ליצרו.

ולכן נביא כאן גם את דברי הגר"א (שם באמרי נועם), שג"כ כותב כדברי הצ"ח, אלא
שבדבריו מצינו תוספת חשובה.

ואלו דבריו: "קשה, איך יתכן שהנהנה מיגיעו והוא איש בור וריק, יהיה גדול יותר מירא
שמים. וי"ל שבימי הקדמונים נשאלה לפנייהם שאלה זו, מי טוב יותר, האם מי שאין לו כלל
יצר הרע, ועוסק בתורה ובמצות ונהנה מעשיית המצוה, או האיש אשר יש לו יצר הרע

ומשבר תאותו תמיד ועוסק בתורה בצער ובדאגה גדולה מפני התגברות היצר הרע. ועיין רמב"ם (שמונה פרקים פרק ששי) והשיבו, שמי שנהנה מהתורה יותר טוב, דאל"כ איך יתכן שנהיה אנחנו טובים מהאבות שאמרו רבותינו (ב"ב יז, א) שלא שלט בהם יצר הרע כלל, אלא ע"כ שיותר טוב מי שאין לו יצר הרע כלל. וזה פירוש הגמ' "גדול הנהנה מיגיעו" ר"ל שיש לו הנאה ממה שייגע בתורה, יותר מירא שמים שעוסק רק מחמת יראה, שלזה שנהנה יש לו דבר גדול יותר ממי שיש לו יראת שמים".

הנה בדברי הגר"א באו תוספת דברים, ממה שאמרו חז"ל (ב"ב יז, א): "שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן אברהם יצחק ויעקב".

ובפשטות זה באמת סותר את מסקנת הרמב"ם הנ"ל.

אולם, כבר כתבו התוס' שם (ד"ה שלשה): "אין לפרש שלא שלט כלל, דא"כ היכי קבלו עליה אגרא, אלא כדאמר (יומא לח, ב) מאי דכתיב "רגלי חסידיו ישמור", כיון שעבר אדם רוב שנותיו ולא חטא שוב אינו חוטא, ה"נ כיון שראה הקב"ה שהיו דוחקין עצמן כל כך להתרחק מן העבירה, סייעם הקדוש ברוך הוא מכאן ואילך שלא שלט בהן יצר הרע".

נמצא מבואר, שדרגת האבות היתה, דרגה שכבר הצליחו לכבוש את היצר הרע לגמרי, עד שהגיעו לדרגה בו היצר הרע כלל לא מנסה להתחיל עמהם.

ומעתה נמצא שיש ג' דרגות. [א] לא נמשך מטבעו. [ב] נמשך מטבעו ומושל ביצרו. [ג] נמשך בטבעו והצליח במלחמה, עד לכדי שכבר כבש את היצר לגמרי. וזהו פסגת הדרגה של "הנהנה מיגיע כפו", שכאמור לזה האבות זכו להגיע.

נח היה צריך סעד לתמכו

דן ועפ"ז כותב מרנא הגר"י סלנטר (אבן ישראל דרש ט) לבאר את ההבדל בין נח לאברהם, ואלו דבריו:

"כי נח לא היה בידו לבוא לבחינת תיקון אמיתי, רק בחינת "כובש את יצרו", והוא בעזר ה' יתברך כמאמרם ז"ל (סוכה נב, ב) "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו". וזהו "את האלוקים התהלך וגו'", אבל אברהם נתקנו כל כוחות נפשו ומעצמו כהולך בחליל שש לשמור דרך ה', זהו "התהלך לפני" (עכ"ד).

דהיינו, שנח שהיה עובד בצורה של "מושל ביצרו", שהיצר מושכו לרע, ונצרך לשלוט עליו, לכן נח היה מוגדר ש"צריך סעד לתמכו" מאחר שהוא היה צריך תמיד סיוע מאת ה'. לא כן אברהם שהגיע לדרגה שכבר נסתלק ממנו היצר הרע, ולא נמשך לרע, לכן לא היה צריך סעד לתמכו.

וא"ש שאצל נח כתוב "את האלוקים התהלך נח", וכפי שהבאנו לעיל מהמהר"ל שעבד יחד עם הקב"ה (מאחר שהיה צריך את סיועו), לא כן אברהם שלא היה צריך כבר סיוע.

וא"ש שינויי לשונות התרגום^{כב}, שאצל נח תירגם "בדחלתא דה' הליך נח", ואילו אצל אברהם תירגם "פלח קדמי והוי שלים", "ה' דפלחית קדמוהי". וכן במקרא בפרשת ויחי "ה' דפלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק".

והטעם, כי נח הגם שהיה צדיק תמים והיה בבחינת "שויתי ה' לנגדי תמיד" (כדברי הגר"א שהבאנו לעיל), עכ"ז כל עבודתו היתה בבחינה של "בדחלתא דה' הליך" - שעבודתו היתה הליכה מכח יראת ה', שמכח יראת ה' הוא הצליח למשול על יצרו.

לא כן אברהם שהיה בבחינת חסיד שלא שלט בו יצר הרע, לכן נאמר עליו "התהלך לפני". ויש להעמיק ולהוסיף בזה^{כג}, שעיקר עבודתו של נח היתה בשבע מצות בני נח, שהן בלא תעשה - שמורים על יראה. ואילו אברהם אבינו היתה עבודתו בקום ועשה שמורה על אהבה. והנה מדת ה"אהבה" מסמלת התפשטות הכוחות לכבוד שמים, ואילו מדת ה"יראה" מסמלת צמצום הכוחות לכבוד שמים^{כד}.

וכפי שנאמר (בראשית יח, יט) על אברהם: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט".

וכך כותב הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"א): "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים כו'. הוסיף לנח אבר מן החי כו', נמצאו שבע מצות. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית כו'".

הרי שאברהם התחיל בעבודת קום ועשה, שנצטוה על המילה ותיקן תפילת שחרית שהיא עבודה.

ועוד כותב הרמב"ם (פ"א מהל' ע"ז ה"ג): "והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד".

אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום

הן וע"פ הדברים האמורים נשוב לבאר מה שאמרו חז"ל, שאילו היה נח בדורו של אברהם "לא היה נחשב לכלום". והקשינו, וכי מפני שלא זכה להגיע לדרגתו של אברהם, אין נחשב לדרגתו לכלום.

^{כב} ממור הגאון הגדר"כ שליט"א (סברי במה, נח תשפ"ג).

^{כג} מו"ר שליט"א (שם).

^{כד} הרמב"ן בפרשת יתרו כותב: "כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבהה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו". וביאר הפחד יצחק, שהגם שודאי גם "אהבה" מחייבת בשב ואל תעשה ו"יראה" מחייבת בקום ועשה, אך הכוונה היא, שבאופן שמדת האהבה משתלטת בנפש, או נולדת מזה השאיפה להתפשטות הכוחות לכבוד שמים, וכשמדת היראה משתלטת אז נולדת מזה שאיפה לצמצום הכוחות לכבוד שמים.

וביאר בזה מו"ר הגאון הגדר"כ שליט"א^{כה}, בהקדם מה שמצינו בנסיון העקידה, שהיה הנסיון האחרון מתוך העשרה נסיונות שנתנסה. ונאמר בו "קח נח את בנך יחידך", אין "נח" אלא לשון בקשה, ומבארים חז"ל (סנהדרין פט, ב) שאמר לו הקב"ה לאברהם, ניסיתוך בכמה נסיונות ועמדת בכולן, עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים.

ועוד מובא במדרש (ב"ר נו, יא) עה"פ (כב, טז) "יען אשר עשית את הדבר הזה": "נסיון עשירי הוא, ואתה אומר "יען אשר עשית הדבר הזה". אלא זה נסיון האחרון שהוא שקול כנגד הכל, שאילולי לא קבלו עליו, אבד את הכל".

ולא מובן, מדוע אם לא היה עומד אברהם אבינו בניסיון העשירי, כל הט' נסיונות הראשונים לא היה בהן ממש והיה מאבד כל מה שעשה.

ומבאר הגר"י סרנא (דליות יחזקאל פר' וירא), שהנה חז"ל אומרים (חגיגה ט, ב): "אמר ליה בר הי הי להלל, מאי דכתיב (מלאכי ג, יח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו", היינו "צדיק" היינו "עובד אלהים", היינו "רשע" היינו "אשר לא עבדו". אמר ליה, "עבדו" ו"לא עבדו" תרוייהו צדיקי גמורי נינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד".

ומבאר, שלא הנידון לקפח את מעשיו הטובים של השונה מאה פעמים, ובודאי שכל עשייה שהוא חשוב לפני הקב"ה. אלא הנידון כאן הוא, על המעלה של האדם שמקיים מצות כעבד, ועל זה אמרו שהשונה מאה פעמים, שלא עמד במבחן העבודות לגמרי, לא זכה להגיע למעלה שיקרא "עבד ה'".

וכך גם אברהם אבינו, אילו לא היה עומד בנסיון העקידה, לא היה מאבד את העמידה בט' הנסיונות הקודמים. אלא שבעמדו בנסיון העקידה, זכה גם ש"עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה", ואילולי נסיון העקידה, כלפי המעלה הזו להגדירו "ירא אלוקים", לא היה בהם כלום והיה מאבד את הכל, דהיינו שלא היה הקב"ה מכתירו בכתר היראה (עכ"ד).

ועד"ז גם בנידו"ד, מה שאומרים חז"ל שאילו היה נח בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, הכונה כלפי מה שזכה אברהם אבינו להעמיד. וזה משום, כי אברהם אבינו העמיד מדרגה אחרת בעבודת ה', מדרגה של אהבה ועבודת ה' ברצון. ומאחר שנח לא היה במדרגה זו שהיה צריך סעד לתמכו, לא קנה את מדרגת השלימות שהגיעו אליה בדורו של אברהם.

ולכן כלפי המדרגה של השלימות שהעמיד אברהם שהיא מדרגת האהבה ועבודת ה' ברצון, לא היה נחשב בדורו כלל. אך לא באו לומר שלא היה מקבל שכר על עבודתו.

ועפ"ז א"ש היטב דברי המהר"ל שפתחנו בו. שדוקא אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, וכאמור כי כל הנידון כלפי המדרגה המיוחדת שחידש אברהם, אבל אילו

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים
"את האלוקים התהלך נח" (ההבדל בין נח לאברהם, שנח היה צריך סעד לתמכו,
ואברהם לא היה צריך סעד לתמכו)

היה נח בדורות של צדיקים אחרים, כל שכן שהיה צדיק טפי, כי יותר קל לאדם לעלות
כשיש לו חברה טובה.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

אמונה בעת צרה

מאמר זה, נכתב עקב המאורעות הנוראים בארצינו הקדושה, בתקווה שיהיו הדברים לחיזוק הלבבות באמונה בה' ולהבין שכל דעביד רחמנא לטב עביד, ובהאי עלמא אי אפשר להבין מדוע.

אמונה בעת צרה

איתא בברכות (ס, ע"ב): "חייב אדם לברך כו'. מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? - אילימא: כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב - והתנן: על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת! - אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה. אמר רב אחא משום רבי לוי: מאי קרא חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה, אם חסד אשירה, ואם משפט אשירה... אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא, דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא וכו", ע"כ.

וכן פסק בשו"ע (סי' רכ"ב) וז"ל: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו", עכ"ל. נפסק להלכה, אם כן, שחייב כל אחד לברך על הרעה ולקבל בשמחה כל מה שנעשה לו, ואפילו דברים שנראים רעים.

החילוק בין קבלת הרעה והטובה

אמנם, מצינו חילוק גדול בין הברכה על בשורות טובות לבין הברכה על בשורות רעות. יש לבאר זאת בהקדים דברי הגמ' בפסחים.

דאיתא בפסחים (נ, א): "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אטו האידנא לאו אחד הוא? - אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב. ושמו אחד, מאי אחד, אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? - אמר רב נחמן בר יצחק: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה - [שם ה'] נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד - נקרא ביו"ד ה"י, ונכתב ביו"ד ה"י", ע"כ. מבואר בגמ', שברכת "דיין האמת", נאמרת רק בהאי עלמא, אבל בעלמא דאתי יהיה כולו טוב.

והק' הצ"ח (שם) מדוע אמרה הגמ' שהחילוק בין עולם הזה לעולם הבא הוא באופן הגיית השם, הרי החילוק הרבה יותר גדול, שבעולם הבא לא יהיה שום רע כלל, ואם כן

היה לגמ' לומר "לא כעולם הזה עולם הבא, בעולם הזה יש גם רעות, ובעולם הבא יש רק טובות".

ותי', דבאמת כל הרע שבעולם הזה - הכל טובה, ואפילו פורעניות שבאות אינן רעות, אלא הם לטובה לזככו ולהכניע יצרו ולטהר נשמתו ויזכה לעולם שכולו טוב, אלא שבעולם הזה איננו מבינים דבר לאשורו ונדמה בעינינו כאילו הוא רע. רק אחר שמגיע לעולם שכולו טוב, מבין מהו הטוב האמיתי, ואז מודה למפרע על שאנף בו הקב"ה לפי שעה, כדי להטיבו באחריתו. וזו כוונת הגמ', שבעתיד יברך הטוב והמטיב למפרע על כל הצרות שקיבל, שאז יבין שהכל לטובה.

להרגיש הטוב בחוש

ויש להתבונן, מאחר שאנו מאמינים שכל מעשי השי"ת לטוב, רק שאיננו יודעים איך, מדוע מברכין "דיין האמת" על בשורות רעות, הרי הן לטובה - והיה לנו לברך עליהן "הטוב והמטיב"?

ותי' הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בשם האדר"ת (מנחת שלמה פסחים נ.) שאין מברכין בעולם הזה "הטוב והמטיב" מכח אמונה זו, כי כלל הוא בברכות שמטבע הברכה הוא על פי מה שנראה במוחש, ודוגמא לדבר, שאין מברכין על הלחם "המוציא לחם מן הארץ" אלא אם כן יש עליו "תוריתא דנהמא". בזמן הזה שטחו עינינו מראות, אין לרעה צורת טובה, ולכן מברכים "דיין האמת".

והוסיף המשגיח רבי אליהו דסלר (מכתב מאליהו ח"א עמ' 167) שאפילו נחום איש גם זו, שבכל צרה שארעה לו, אמר "גם זו לטובה", ואפילו כשנתרגשו עליו צרות גדולות, מ"מ גם הוא חייב לברך על הרעה "דיין האמת" ולא "הטוב והמטיב", שגם הוא, בצילו של העולם הזה לא יכול להרגיש את שלמות הטובה בתוך הרעה.

ולכן יש חילוק בין הברכה על בשורות טובות לברכה על בשורות רעות, שא"א לנו להרגיש בחוש בשעה שיש צרה, שהיא באמת לטובה, שכל אחד על אף רום דרגתו, עדיין הוא בשר ודם, וסכ"ס מרגיש שהדבר רע.

אין אדם נתפס על צערו

ומצינו יסוד זה בגמ' (סוטה מח, ב): "תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה", ע"כ. והקשה הבן יהוידע (שם), הרי גם מי שאין לו פת בסלו צריך לבטוח בהשי"ת, ולא ידאג מה יאכל מחר?

ותירץ, דמי שאין לו פת בסלו, עכשיו הוא רעב והוא בצער, ואם יאמר מה אוכל למחר, אע"פ שאין זה דבר כהוגן, אין להאשימו, דאין אדם נתפס על צערו, אך אם יש לו פת בסלו, ועכשיו אינו רעב ואינו בצער, ודואג מה יאכל מחר, אשום יאשם בדאגתו זו, עכת"ד.

מבואר מדבריו, דמי ששרוי בצער, אף שאינו כהוגן מ"מ אינו נתפס על פחיתות דרגתו באמונה ובטחון, שמכיון שהוא בשר ודם, מטבע הדברים אם הוא בצער, דואג מה יהיה, ואין להאשימו.

[כעין זה מצינו בדברי הסטייפלער. דאחד המקורות למצות בטחון הוא מדברי רבינו יונה (שערי תשובה שער ג', אות ל"ב) שכתב וז"ל, "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם, לא תירא מהם (דברים ז, יז-יח). כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם (שם כ, א). הוזהרנו בזה, שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה, כענין שנאמר (תהלים פה, י): "אך קרוב ליראיו ישעו", וכן כתוב (ישעיה נא, יב): "מי את ותיראי מאנוש ימות", עכ"ל. הרי הוזהרנו מאיסור "לא תירא" לא רק כשהולך למלחמה, אלא גם על כל צרה.

וכתב הסטייפלער (ברכת פרץ, פרשת שופטים) על דברי הרמב"ם שאסור לפחד כשהולך למלחמה וז"ל: "ועוד נראה, דהמתבהל פתאום מפני שהוא פחדן בטבעו, אינו בכלל לאו זה, אלא דוקא המביא עצמו לידי פחד, כמבואר בלשון הרמב"ם, וכל המהרהר באשתו ובניו עד שמתבהל כו', ולא ניתנה תורה למלאכי השרת", עכ"ל. מפורש בדבריו, שאין להאשים אדם שמפחד בטבעו, "שלא ניתנה תורה למלאכי השרת". רק המהרהר על משפחתו ומביא עצמו לידי פחד, יש להאשימו על כך.

חיזוק נפלא למי ששרוי בצער

לפי זה יש לומר, דאמרו חז"ל דישועתו של אדם תלויה כפי דרגת בטחונו בהשי"ת, דכפי שיעור שפונה להשי"ת ובוטח בו, כן תהיה לו ישועת מאת השי"ת. א"כ הבטחון של מי ששרוי בצער, אינו דומה כלל לבטחון של מי שאינו בצער. א"כ, אפשר לומר, דמי ששרוי בצער אינו צריך דרגת בטחון גבוהה כדי להוושע.

מעשה נפלא עם הרמב"ן

נסיים בסיפור נפלא (מובא בילקוט מעם לועז פרשת שופטים, עמ' פא) שמבהיר לנו בטוב טעם ודעת, שבהאי עלמא א"א להבין מדוע "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", אבל מ"מ חייב להאמין כן, ובעלמא דאתי יזכה להבין ולהשכיל, וזה המעשה:

מעשה בתלמיד של הרמב"ן ז"ל שחלה, ובא הרמב"ן לבקרו. ראה שקצו קרוב והולך לבית עולמו. אמר לו: שמע נא בני את אשר אצוך, דע שבעולם העליון יש היכל עליון ושמה כסאות למשפט והשכינה נצבת בעדתם. הא לך קמיע, ובקמיע זה יפתחו לך כל שערי רקיע עד שתגיע להיכל העליון הזה ושם תשאל כמה שאלות עצומות שיש לי בנוגע לכלל ישראל. את השאלות נתן לו בכתב [ובו שאלות על אנשים שסובלים יסורים בעולם הזה]. וביקשו שלאחר מאה ועשרים יבא אליו בחלום ויגיד לו התשובות שישמע שם. התלמיד נפטר לבית עולמו. ויהי היום והרמב"ן ישב ולמד, והנה דמות תלמידו הופיעה לנגדו. אמר לו התלמיד: ידע רבינו, נתנו לי רשות לעלות מעלה מעלה עד ההיכל שאמר לי, וכשרציתי לשאול את הקושיות שהכין לי רבי ומורי, נראה לי מיד שכל הקושיות אינן קיימות בעולם האמת ששם עלמא דקשוט והכל בצדק ובמשפט, ע"כ המעשה.

הרי שהדברים המכאיבים לנו בעלמא הדין ואיננו מבינים פשרם ומהותם, בעלמא דאתי, דהוא עלמא דקשוט, אין קושיות כלל. שם מברכים "הטוב והמטיב" ולא "דיין האמת", שעתיד להתברר לנו שהכל לטובה! לכן חובה מוטלת עלינו לחזק עצמינו לאמונה שלימה

שכל שאירע בעולם הוא מהנהגת הבורא יתב"ש, והכל לטובתנו, אף שכעת קשה להבין זאת, יבא זמן שנבין שהקושיות מעיקרא ליתנייהו.

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

עשה לך - נח בעצמו

עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר (ו, י"ד)

באברבנאל כ': "עשה לך", כלומר שנח בעצמו יעשה התיבה ולא יצווה לעשותה לאחרים, עכ"ל. וכ"כ הנצי"ב עה"פ "ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלקים כן עשה" וז"ל: וגם נכלל במשמעות אתו שעשה בעצמו ובכבודו ולא ע"י בניו ושלוחיו, עכ"לכו.

והנה לפי פשוטו היינו שכאשר יראו את נח שהיה צדיק תמים שמתעסק כ"כ הרבה עם התיבה וישאלוהו על כך, יענה להם עתיד הקב"ה לעשות מבול וישובו בתשובה, וכפרש"י, ולכו נצטווה שהדבר ייעשה על ידו בדוקא כי הוא היה צדיק הדור ועל מעשיו שואלים יותר.

אך נראה לבאר עוד ועפי"מ שיתבאר בסמוך שענין התיבה לא היה אך הצלה גשמית כי אם בניית "עולם בפני עצמו" ושעל עולם זה לא נגזר הכליה. והנה כבר ידוע מה שביארו בד' הגמ' בב"מ דף פ"ה ע"ב: א"ל רבי חייא לרבי חנינא בהדי דידי קא מינציית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל מאי עבידנא אזלינא ושדינא כיתנא וגדילנא נישבי וכו' ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל, היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא עיי"ש. ועיי"ש במהרש"א שלפניך עשה ר' חייא בעצמו הכל מתחילה ועד סוף בקדושה וטהרה כדי שיהא הכל בכוונה ומחשבה לשם התורה. וכן ידוע מהגר"א (עי' בהקדמת תולדות יצחק לספר יצירה) שאמר שר' חייא לימד בהנהגה זו שהאופן ללמוד וללמד תורה הוא שיהא נעשה הכל מתחילה ועד סוף בטהרה ללא תערובת של טומאה, ומה"ט הראשונים היו לומדים תחת האילן שהוא מעשי ה' ולא בבית שנעשה שניעשה בידי אדם שלא נעשה לש"ש ממש, וכן הובא במעלות התורה לר' אברהם אחי הגר"א בשמו שאילו היו בונים ביה"כ מתחילה כראוי ואף הקרדום שחופר העצים בכוונה לא היה נכנס מחשבה זרה בעת התפילה באותו ביה"כ, ועי' באבן שלמה פ"ה ס"ד ובהג"ה שם.

ונראה שלכן גם בשביל לבנות התיבה שהיתה כעולם בפנ"ע שלא נגזר עליו כליה היה צריך נח לבנותו בעצמו מתחילה ועד סוף בקדושה וטהרה ועל ידי שכל מעשיו מתחילה ועד סוף יהו לשם שמים יהא התיבה כעולם בפנ"ע, ועי' בזה.

^כ נז"ל"ע מלשון רש"י בסוכה דף נ"ב ע"ב וז"ל: וכהן צדק - הוא שם בן נח, ונקרא חרש ויחזק חרש את צורף (ישעיהו מא), ובבראשית רבה (פרשה מ"ג) מפרש ליה במלכי צדק שבא לקראת אברהם וברכו וחיזקו, וקראו חרש על שם בנין התיבה, שבנה עם אביו, עכ"ל. וכן ברש"י בישע"י (מ"א, ז): ויחזק חרש - זה שם שהיה נפח לעשות מסמרות ובריחים לתיבה, עכ"ל. ומבו' שגם שם השתתף בבניית התיבה, ושמה אי"ז סתירה שאת העיקר נח בנה, וצ"ע.]

תיבה - בית ה'

עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִפִּיֹת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר. וְאֲנִי הֲנִנִּי
מִבְּיַא אֶת הַמַּבּוּל מִיָּם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ יִגָּזַע (ו, י"ד-י"ז)

יש להבין שאם התיבה היתה בשביל הצלה מן המבול א"כ היה לו לומר מקודם ענין
המבול ואח"כ לומר ענין התיבה.

והנה איתא במד"ר (ל"א, ט) עה"פ קינים תעשה את התיבה א"ר יצחק מה הקן הזה מטהר
את המצורע אף תיבתך מטהרת, וצ"ב מה ענין טהרה לכאן. ועוד איתא במדרש (כ"ו ב)
"שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו" זה נח ששתלו הקב"ה בתיבה, ועיי"ש בהג'
הרד"ל שתיבה אותיות בית ה', וצ"ב.

והנה איתא במדרש והובא ברש"י פס' י"ז: ואני הנני מביא - הנני מוכן להסכים עם אותם
שזרוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו, עכ"ל. היינו שהקב"ה הסכים עם
טענת המלאכים שטענו על עצם הבריאה, ואי היה זה כעונש על העבירות אי"ז שייך לטענת
המלאכים על עצם הבריאה בתחילה.

והנה יש להבין עוד שהרי בכח המבול היה שהשחית הכל ואפי' את האדמה תוך ג' וא"כ
היאך התיבה עצמה לא נשברה כליל. ואמנם ודאי היה זה בדרך נס [ועי' זבחים קיג, ב]
ועלינו להתבונן במה שהנס היה בדרך זו בדוקא.

עוד יש להבין לדעת ר"י בזבחים דף קי"ג ע"ב שבארץ ישראל לא ירד מבול, וכן מבואר
במד"ר פר' ל"ג פיס' ו' וכ"ה בת"י להלן פ"ח פ"א שהיונה הביאה העלה זית מא"י שבארץ
ישראל, א"כ מ"ט לא הלך נח לארץ ישראל לינצל מן המבול¹⁰.

ועוד יל"ע שאם עיקר המבול בא על העבירות למה אמרו בסנהדרין דף ק"ח ע"א אף על
נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה', עיי"ש. הרי שלולי ש"מצא חן" היה אף הוא בכלל
המבול, והלא הוא לא עשה עבירת אלו.

ומבואר בזה - ויסוה"ד מדברי רבותינו זיע"א וכדלהלן - שהתיבה לא היתה להצלה בתור
הצלה גשמית כמקלט להתגונן בו כי אם היה זה מחסה רוחני והיינו שהנה גזירת המבול
היתה שאין העולם ראוי להתקיים יותר וכלשון הקרא "נחמתי כי עשיתים", וכן כתי' "קץ
כל בשר" ופרש"י: בכל מקום שאתה מוצא זנות וע"ז אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת
טובים ורעים, והיינו שנגזר כליה על כל העולם ולכן ציווה הקב"ה לנח שיבנה התיבה
בתורת רשות נבדלת מן העולם ושעל התיבה לא יהא כלל גזירת הכליה יען כי נבדלת היא
מן העולם.

¹⁰ [אמנם למה דאיתא בפרקי דר"א פכ"ג (ועי' רמב"ן כאן) שאף אם לא ירד בא"י מ"מ נתגלגלו לשם המים ניחא.]

ובזה יבואר שלכן דוקא נח נצטווה לבנות תיבה זו ושלא על ידי שליח כמו שהבאנו לעיל מהאברבאל והנצי"ב, והיינו, כי לבנות "מקום רוחני" בעי דוקא נח בעצמו, והבאנו בסמוך לשון הרמ"ק שהתיבה היתה דומיא דמשכן שהיה בנין גשמי ורוחני, ולדעת לכוין לזה היה צריך שייעשה על ידי נח בעצמו ולא על ידי שליח.

ועי' להלן שזה טעם שהיה העונש במים, כי היה כאן חזרה למה שהיה העולם בתחילתו כולו מים וכמש"כ "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" ואח"כ כתי' "ויאמר אלקים יקוו המים".

והדברים מבוארים בד המהר"ל בגו"א פס' ט"ז כתב על ענין ה"צהר תעשה לתיבה למ"ד שהיה זה אבן מאירה ולא לקח נר ובי' וז"ל: ויראה לי שהתורה עשתה בנין התיבה על דרך החכמה, שהיתה דומה לגמרי לכלל העולם, ולפיכך היה לה "תחתיים שניים ושלישים" כמו שיש לכלל העולם שלשה עולמות. וכדי שלא יהיה חסר מאור קבע בה אבן המאירה להם, כדי שיהיה דומה לגמרי לכלל העולם. ואם היה נח רוצה להשתמש לאור הנר היה הרשות בידו, אלא שזה צייתה התורה להיות בה מטעם שאמרנו, והיה קבוע בה אבנים דומים לשמש ולירח וכוכבי השמים, עכ"ל. וע"ע בדבריו בח"א לנדה דף ל"א ע"א שכ': כי השי"ת כאשר הביא המבול לעולם, עשה לנח שיהיה נשאר מן המבול, כמו שיש לולד שהוא בבטן אמו שאינו בעולם, וכך היה נח נחשב כאלו לא היה בעולם, רק נבלע בתיבה כמו הולד שהוא נבלע בבטן אמו, עכ"ל ועיי"ש עוד מה שביאר עפי"ז ענין הג' קומות שהיו בתיבה.

ולכן מקודם ציווהו על התיבה יען ואי"ז הצלה גשמית אלא ענין התיבה היא להיות נבדל מהרע שבעולם. וזהו ענין הטהרה שהיה בתיבה וכמש"נ וזהו ששתלו הקב"ה בתיבה. ולכן גם המבול לא השחית את התיבה ולא מפני שהיתה חזקה יותר מהמבול אלא שעל התיבה לא נגזר כלל כליה כי היתה נבדלת מהעולם. וזהו דאיתא במדרש שהיה כאן הסכמה של הקב"ה על טענת המלאכים על עצם הבריאה כי הגיע מצב בו אין זכות לבריאה להמשיך בקיומה והיה צורך בבריאה מחודשת.

ועי' בביה"ל שכתב: דהתיבה היה בבחינת עולם אחר, והקב"ה שמרו להתיבה ולהאוויר שבה שלא יכנס לה הרע הנמשך בהטבע ממעשיהם הרעים וע"כ נשאר צדיק גמור. וזהו שאמר הכתוב "ואני ברוב חסדך אבא ביתך" זו התיבה קרא להתיבה ביתך שהיתה בקדושתה ולא נכנס בה הקלקול של מעשה הדור, עכ"ל, והן הן הדברים.

ומדויק היטב לשון הקרא עשה "לך" תיבת עצי גופר, והיינו שרק לנח היה מהני תיבה זו כי אילו היה זה הצלה טבעית היה כל אחד לבנות תיבה זו, אך מאחר וגר התיבה היה כעולם אחר, אשר ע"כ זהו רק יהני לנח בלבד, ועי'.

וזהו שאמרו במד"ר (כט, א) לא שהיה כדאי נח לינצל אלא ש"מצא חן", והרי נח איש צדיק תמים ולא השחית דרכו, ומדוע הוצרך להינצל רק משום שנשא חן. אלא שמאחר והעולם נשחת כ"כ עד שלא היה ראוי לקיום ממילא גם לנח היה צריך להיות זכות לקיום ולכן הוא שהוצרך לנשיאת חן. ובזה א"ש משה"ק דמבואר שגם נח היה בכלל הגזירה כי

מידת הפורענות אינה מבדילה בין צדיק לרשע, והק' מהמבואר שרק בצדיק שאינו גמור אינו מבחין בין צדיק לרשע, ונח הלא היה צדיק תמים. ולהמבואר י"ל שכ"ז הוא ב"עונש" אך בדור המבול היגיע מצב שלא היה לבריאה זכות קיום, ובזה כבר אין הבדל בין צדיק גמור לרשע.

והנה איתא במדרש שוח"ט (ל"ז, א) הובא באורחות צדיקים שער הקנאה בזה"ל: וכן אמרו אילולי שקינא אברהם לא היה קונה שמים וארץ ואימתי קינא כשאמר למלכי צדק כיצד יצאת מן התיבה, א"ל בצדקה שהיינו עושים שם. א"ל וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתיבה וכי עניים היו שם, והלא לא היו שם אלא נח ובניו, ועם מי הייתם עושים צדקה א"ל עם הבהמה וחיה ועוף, לא היינו ישנים אלא נותנים היינו לפני זה ולפני זה כל הלילה אותה שעה אמר אברהם: ומה אלו, אילולי שעשו צדקה עם בהמה וחיה ועוף לא היו יוצאים, וכיון שעשו צדקה יצאו - ואני אם אעשה צדקה עם בני אדם שהם בצלמו של הקב"ה, על אחת כמה וכמה אותה שעה (בראשית כ"א, ל"ג): "ויטע אשל בבאר שבע" אכילה שתיה לוויה. ועל דרך זו ירבה אדם קנאה, עכ"ל. מבואר שהיה צריך זכות זו של צדקה בשביל לצאת מן התיבה, ולא היה די במה שהיה צדיק תמים וכפי שהעיד עליו הכתוב, וכן לא היה די במה דכתי' ביה "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", והיינו כי הבריאה התקלקלה והושחתה כ"כ במידות עד שהיה צריך בריאה מחודשת של אנשים מתוקנים, ולכן היה צריך לזכות של הצדקה כדי לצאת מן התיבה, ועי'. וזהו שאנו אומרים במוסף של ר"ה בזכרונות את ענין הזכירה שזכר את הקב"ה באהבה את נח והוציאו מן התיבה, והיינו כי היה צריך לזה זכות מיוחדת, וכנ"ל.

ומבואר היטב גם המבואר בסנהדרין דף ק"ח ע"ב עה"פ (ו, כ) "מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו" אישות לבהמה מי אית לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותם שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה רבי אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן. והובא ברש"י. ועי' גם בתרגום יונתן דמבואר שהיה זה בדרך נס. ואפשר שכיון שהתיבה היתה בבחינת עולם אחר ושלא כהעולם המושחת שהיה, לכן מי שנעבדה בה עבירה לא היה נקלט שם.

ובזה יל"פ [והאירני לזה הרח"פ שליט"א] עוד במה שנצטווה ליתן קומה שלמה לבני אדם וכן קומה לבעלי חיים והא הבע"ח היו כפול ומכופל מהאנשים, וצ"ב. אכן להנ"ל הדברים מבוארים בפשוטן כיון דתיבת נח איננה רק הצלה מהמבול אלא יצירת עולם חדש הרי דצריך בבריאה החדשה רווח והבדלה בין דרגות הבריאה והיינו האנשים לחוד והבע"ח בנפרד וכן הדומם שהוא הפחות שבבריאה לבדו.

וכבר הביאו מהזוה"ק [ח"ג רנ"ו, ע"א] שסוכה היא בחינת תיבת נח מה תיבת נח להגנה אף סוכה להגנה, וכבר ידוע כי ענין הסוכה היא רשות נפרדת מן העולם הגשמי והוא עומק הרמז לענני כבוד שהוא רשות בפנ"ע, וכן התיבת נח הוא עולם בפנ"ע. וביותר, הנה הגר"א ביונה פ"ד פ"ה כ' בביאור ענינה של הסוכה וז"ל: והענין כי כל מעשה העוה"ז ועושרו וטובו הכל מהשמש והוא ידוע לחוזים, וכתבה התורה באספק מגרנך ומיקבך שתעשה סוכה

בפסולת גורן ויקב שלא תמשך אחר העוה"ז, שכל סעודה הוא על הלחם והיין ואמרו שלא תהנה מהם אלא "בפסולת" ותפרוש מעושר העוה"ז רק תשב בצל שלא תחת השמש ותהיה תורתך קבע ומלאכתך ארעי וזהו צלתה מרובה מחמתה, עכ"ד. ובדרשות נחלת דוד דרוש א' שכתב כענין זה בטעם פסול חמתה מרובה מצילתה וז"ל: וזהו כונת חז"ל בסוכה דף ב' בענין מצות הסוכה באמרם חמתה מרובה מצילתה פסולה לגמרי וכו' כי ענין הסוכה מורה על הבטחון והחסיון בצלו ית' לחוק ולהתרשם בלבנו כי עצמות הנהגתנו אינה באמצעות מזלות השמים וכמיליהם רק מפאת ההשגחה ההחלטית מעצמותו יתברך ולזאת חמתה מרובה מצילתה פסולה יען כי זריחת החמה מורה על ההנהגה המסודרת ע"י מערכת צבא השמים כי היא היושבת ראשונה במלכות צבא השמים אולם הכונה לחסות בצלו ית' בצל הנהגתו, עכ"ל. ומבואר שענין הסוכה הוא לחצוץ בפני השמש המורה על הטבע, [ועי' מש"כ בעניני סוכות ובפר' משפטים ובפר' ראה] וכמו"כ התיבת נח באה לחצוץ מן העולם [-הטבע] שבחוץ, שנתקלל כל כך בטבעו, דו"ק בזה.

ובזוה"ק כאן (ח"א, נ"ט, ב) איתא: מאי תיבה דא ארון הברית, עיי"ש. ובמד"ר (ל"ו, ז) אי': אמר רבי חייא בר אבא חם וכלב שימשו בתיבה לפיכך יצא חם מפוחם וכלב מפורסם בתשמישו א"ר לוי לא' שקבע מוניטין שלו בתוך אהלו של מלך אמר המלך גזור אני שיתפחמו פניו ויפסל מטבעו כך חם וכלב שימשו בתיבה לפיכך יצא חם מפוחם וכלב מפורסם בתשמישו, עכ"ל. והלשון "בתוך אהלו של מלך" פירש במתנו"כ שהתיבה היא אהלו של הקב"ה וציין לעי' בזוה"ק. וכנראה כוונתו למה שהבאנו מהזוה"ק שהתיבה נמשלה לסוכה ולארון ברית ה'. ועי' להלן מה שהבאנו מדרשות אבן שועיב שמידות התיבה כנגד שמות הקודש, ואיסור תשמיש בתיבה הוא מפני קדושתה.

ובהג' הרד"ל לפרקי דר"א פכ"ג שציין להא דאי' בסנהדרין דף ק"ח ע"ב שהעביר נח לפני התיבה וכל שנעבדה בו עבירה אין התיבה קולטתו, וכ' בהג' הנ"ל דכיוצב"ז איתא ביבמות דף ע"ט ע"א על ארון הברית, וכן אמרו ביבמות דף ס' ע"ב על הציץ, [וזהו ע"י שם ה' שעל הציץ כמבו' במהרש"א שם]. וכן הבאנו לעיל מהמד"ר כאן שהקב"ה שתלו לנח בתיבה כמו דכתי' "שתולים בבית ה'", הרי שהתיבה קרויה "בית ה'".

ויל"פ, כי דהנה על הארון איתא [יומא דף כ"א ע"ב ומגילה דף י' ע"ב]: דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המידה, עיי"ש והיינו שאינו תופס מקום, ונראה שה"נ היה בחינה זו בתיבה, והיינו כי המבול ביטל את גדר ה"מקום" שיש בבריאה [שאין בעולם "מקום" למאומה], אך התיבה היתה מקום בפנ"ע אשר אינו שייך לגדרי מקום העולם וכמו הארון שאינו מן המידה, דו"ק. ועי' בסמוך שהבאנו מלשון דרשות אבן שועיב שהתיבה החזיקה האנשים ובע"ח בבחינת "מועט המחזיק את המרובה" ולשון מועט מחזיק את המרובה מצינו על ארון ברית ה' וכדאי' במד"ר פר' בראשית (ה, ז) שבין בדי הארון היו עומדים כל ישראל והביאו שזה מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה.

וכן מצינו דהנה ברמב"ן בפס' י"ט: והנה יצטרך להביא מכלם שיולידו כמותם וכאשר תאסוף לכולם מאכל אשר יאכל לשנה תמימה, לא תכיל אותם התיבה הזאת, ולא עשר כיוצא בה אבל הוא נס, החזיק מועט את המרובה, עכ"ל. וכאותו גדר נס מצינו בבית

המקדש עצמו וכמו דתנן באבות פ"ה מ"ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש ומכללם ענין המקום שהיה לכולם, עיי"ש.

וזהו דכתי' (להלן ז, ט"ז) "ויסגור ה' בעדו" ועיי"ש בת"א שהתיבה נסגרה "בדבר ה'" ועיי"ש ברש"י ושפ"ח. והיינו משום שלא היה זה הצלה טבעית אלא עולם בפנ"ע אשר נעשה בדבר ה' ובעולם זה לא חייל דין המבול, ולכן היה צריך כאן "ויסגור ה' בעדו" כ"ה. ועי' בב"ה"ל הנ"ל ש"ואני בחסדרך אבא ביתך" קאי על התיבה הרי שהתיבה נקראית ביתך - בית ה'.

ואולי יש לדקדק דהנה כתי' להלן "ויעש נח ככל אשר צוה ה' אותו כן עשה" וכלשון זה כתי' על המשכן "ויעש משה ככל אשר צוה ה' אותו כן עשה" והוא מתאים עם מה שהבאנו מהמדרש שהתיבה היתה בחינה של "בית ה'" וכן היא כנגד ארון הברית כדאי' ב"זוה"ק.

ולאח"ז מצאתי בס"ד ברמ"ק באו"י [זח"ד, קי"ג, א] שכתב: ויעש נח כל הפסוק הזה כפול דמאחר שאמר ויעש נח מאי כן עשה, ואפשר לומר שהיינו העשיה הגשמית והעשייה הרוחנית, פי' שעשה התיבה כמדותיה כראוי, וכו', וכיוצב"ז במעשה המשכן כתי' ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו, לרמוז אל שתי בחינות שהיו במשכן כדדרשו ב"זוה"ר. וכן בהקמת המשכן כתי' ויעש משה ככל אשר צוה ה' אותו כן עשה, ללמד שהיה מקימו ומכוון להקים משכן עליון עמו, וכן בשאר הכלים במקום רמיזותן, עכ"ל.

ובזה יש לפרש לשון רש"י (ו, כ) שכתב על התיבה שהיתה "קולטת" רק אותם שלא השחיתו דרכם. ולשון "קולטת" מצינו על ערי מקלט שהיא "קולטת" את הרוצחים בשוגג כלשון הגמ' במכות בכ"ד, ובמק"א נתבאר שענין ערי מקלט הוא "מקום נבדל" שמשם "מקבל" הרוצח "מקור חיים" מחודש אחר שדינו למות, וכן הוא נמי ענין תיבת נח שהיתה "קולטת" כענין ערי מקלט והיינו ע"י שהתיבה היתה "מקום נבדל" כענין ערי מקלט. וזהו יסוד הדין ש"דברי תורה קולטין" וכך יל"פ כאן שתיבת נח שהיתה בבחינת "בית ה'", היתה קולטת, ועי'.

ונראה להוסיף עוד בענין התיבה שכיון שהעולם היה כ"כ רע בטבעו עד כדי שמעשי האדם השפיעו אף על הבע"ח שבבריאה וכדהובא לעיל מהביה"ל, לכך דבר ראשון היה צריך נח להיות במקום נבדל וכנתבאר שענין התיבה היה זה בתור רשות מובדלת מן העולם, בשביל לא להיות מושפע מהטבע הרע שיש בעולם. ועי' בפרדר"א פכ"ג שיש דיעה שנכנס לתיבה ז' ימים קודם המבול, ואולי הוא מטעם הנ"ל שהיה צריך להיות בעולם נבדל ז' ימים כנגד ז' ימי בראשית.

וכן יש לומר שזהו הפירוש בדברי המדרש הנ"ל שהתיבה היתה כקן של מצורע שמטהרת ויש להבין ממה היה צריך נח להיטהר אחר שהתורה העידה עליו שהיה תמים וכו', אך כיון שנעשה טבע רע בעולם הרי ששפיר היה צריך ליטהר אף לפי דרגתו.

כ"ה נויש לרמוז שהוא בחינת "נעל" שקונה כל הבית כדאי' בב"ב דף נ"ג ע"ב וכלומר שנעילה זה מעשה הוראת בעלות על "כל הבית", והנ"ל כאן ע"י ה"ויסגור ה' בעדו" נעשה התיבה כ"בית ה'", וכמו שהבאנו לעיל מלשון המדרש שהתיבה היתה "שתולים בבית ה'", ועיי"ש ברד"ל שתיבה אותיות בית ה', ונעשה זה ל"בית ה'" ע"י ה"ויסגור ה' בעדו"ן.

ולפי"ז נראה לבאר דברי רש"י עה"פ (ו, י"ז) ואני הנני מביא את המבול, וכ' רש"י: הנני מסכים עם אותן שאמרו לפני מה אנוש כי תזכרנו, עכ"ל. והק' הרמב"ן: ואני תמה והיאך מסכים עמהם והוא משאיר להם שארית לפליטה גדולה בנח ובניו וכל חי להרבות זרעם כחול, עכ"ל. ולהנ"ל י"ל שבאמת העולם נחרב לגמרי ורק שהתיבה היתה כעולם נפרד שאינו שייך לעוה"ז, ושוב כאשר יצאו מהתיבה היה זה כבריאה מחודשת של העולם, ודו"ק.

ועי' לשון הרמב"ן ב"דרשת תורת ה' תמימה" שכ' וז"ל: שהמבול כמו בריאת העולם ומי שמודה במבול בעל כרחו מודה בחידוש העולם, עכ"ל. וכן עי' כע"ז בכד הקמח ערך פסח: וידוע כי כשם שהיה אדם הראשון ראש לכל התולדות מתחלת הבריאה והוא המעיד על החדוש כן היה נח ראש לכל התולדות אחרי המבול מעיד על המבול שהוא כענין חדש, עיי"ש. הרי שהוא שלאחר המבול הוא כבריאת העולם מחדש והמודה במבול מודה בחידוש העולם, וכמש"נ.

וכן ראיתי כלשון זה בקול אליהו כאן שהובא מהגר"א על הא דאי' בזה"ק ריש פר' לך לך עה"פ 'וימת הרן על פני תרח אביו' שעד אותו הזמן לא מת בן בחיי אביו, וק' שהלא הבל מת בחיי אביו וכן חנוך מת בחיי אביו, והובא מהגר"א בזה"ל "שכוונת הזוהר הוא על אחר המבול שנעשה עולם חדש", עכ"ל.

והראני הרנ"ו שליט"א ללשון התנחומא כאן פיס' ה': אלה תולדות נח נח וגו' את האלהים התהלך נח ג"פ בפסוק למה זה אחד משלשה שראו ג' עולמות נח ודניאל ואיוב נח ראה עולם בישובו וראהו בחרבנו וחזר וראהו בישובו דניאל ראה בנין בית ראשון וראהו חרב וחזר וראהו בנוי בבנין בית שני איוב ראה בנין ביתו וחרבנו וחזר וראה בישובו, עכ"ל. והובא בבעה"ט. הרי שנחשב קודם המבול ולאחר המבול לב' עולמות, וכן זמן המבול עצמו הוא עולם בפנ"ע, והיינו כמש"נ שהיה כאן בריאה חדשה, וכן כמש"נ שהתיבה היתה "עולם בפנ"ע".

ויש להביא לזה דברי המש"ח להלן (ח, י"ט) עה"פ "כל רומש על הארץ למשפחותם יצאו מן התיבה" ואיתא בסנהדרין דף ק"ח ע"ב "למשפחותם ולא הם", וצ"ב הכוונה, וביאר די' להק' עוד למה היה משפט דור המבול י"ב חודש הלא היה אפשר לעשות כ"ז ברגע אחד ממש, וביאר: ולזה היה צריך חנוך י"ב חודש ולהיות נעצרים מתשמיש ומורגלים בצמצום מזונותיהן להיות ניזונין מידו של אדם ויהיה מוראו עליהם ולא יטרפו טרף ואחרי שיהיו מגודלים בחנוך טוב וישר כזה אז יצאו לאויר העולם ויחיו הנהגה מיושרה וכמו שאמרו ז"ל שמן המבול ואילך גדרו עו"ג מן העריות וכמו שאיתא במדרש פ' ויצא פ' ע' (סימן יב) יעו"ש ולהתהפך הטבע ולהעשות ע"י הפחד וההרגל טבע שנית שיערה החכמה העליונה שצריך י"ב חודש לכן אמר שלמשפחותיהם יצאו מן התבה כי קבלו עליהן להדבק במינן (רש"י) וכמו שא"ר יוחנן וכולן חזרו חוץ מתושלמי והוא מפני שנשתנה טבעיהן ומזגן מהחינוך והפחד האלקי הבלתי טבעי ולזה אמר ר' יוחנן ולא הם כי נעשו כברייה אחרת והרואה אותם בתקופה הקודמת למבול וראה אותם אחר המבול יאמר כי המה ברואים אחרים כי מה הוא צורת הבע"ח אם לא טבעו ותכונתו וזה נתחלף בחילוף גמור והבן,

עכ"ל. הרי שענין השהייה בתיבה היה לעשותם ברואים אחרים ממש כי לא היה קיום לעולם שקודם המבול באשר הוא והיה צריך לחדשו מחדש, וכמש"נ.

*

עשה לך - משלך

עֲשֵׂה לְךָ תִּבְתָּ עֲצֵי גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִפִּיֹת וּמַחוּץ בַּפֶּפֶר. וְאָנֹכִי הַנְּנִי מִבְּיַא אֶת הַמַּבּוּל מִיָּם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגָּע (ו, י"ד-י"ז)

הנה בכ"ד דרשו לך שיהא שלך, וכן עי בכלי יקר בפס' כ"א עה"פ: "ואתה קח לך מכל מאכל וכו'" שייקח הכל משלו וכ' דה"ה הכא שיקח התיבה משלו וז"ל: קח לך מכל מאכל וגו'. לך משמע משלך לא משל אחרים, כדרך משלכם הנאמר בד' מינים. כדי שלא יחשוב נח הרי היום או מחר ימותו כולם וממונם כלה סד"א שמותר ליקח משלהם ת"ל קח לך משלך דווקא, להגדיל הנס אע"פ שכפי הטבע לא יספיק כי אם לך לבד שהרי ודאי לא היה לנח מותרות, מ"מ על צד הנס ישלח ה' את הברכה באסמיך והיה לך ולהם לאכלה, וכן עשה לך תיבה וגו'. שבדרך הטבע תכיל אותך לבד ועל צד הנס תחזיק כל הבעלי חיים כמו פילים וראמים, עכ"ל.

ויל"פ עוד כי מאחר וכולם השחיתו כ"כ, שוב גם ממונם הושחת וכמש"נ לעיל שמעשי האדם משפיעים על הבריאה, ומצינו כן על ממונו בפרט וכמו שאמרו קרות ביתו של אדם וכו', ולכן היה צריך להיעשות זה מממון שלו והיינו מממון שלא דבק בו שום רבב של גזל. ובפרט כאן שלא נחתם דינם אלא על הגזל היה צריך שיעשה הכל בנקיות מן הגזל. ויש להביא עוד לד' הגמ' בב"מ שהבאנו לעיל שר"ל עביד כיתנא וכו' שמבואר שמתחילת העשיה בעי לעשות הכל בקדושה גדולה, וכנתבאר לעיל בדברי האברבנאל שנח נצטווה לעשות התיבה בעצמו ולא ע"י שליח.

ועל דרך זה י"ל שכמו"כ נצטווה שיהא זה מממון שלו שלא דבק בו מאומה מן הגזל וההשחתה. והוא כמש"נ שהתיבה היתה עולם בפנ"ע רוחני והבאנו לשון הזוה"ק שהיה זה כסוכה וכן שהיה זה כארון, והבאנו לשון הרמב"ן שלאחר המבול הוא כבריאה חדשה, ומבואר היטב שלכך יש לעשות זה מממון כשר ולא מן הגזל, ודו"ק.

ויש לצרף לזה לדברי הכלי יקר בריש פר' בראשית שכ' וז"ל: אמר ר"י לא היה צריך להתחיל את התורה וכו'. אלא כדי שלא יאמרו האומות לסטים אתם כו'. וק' ומה בכך אם יאמרו לסטים אתם וכי בעבור זה ישנה סדר התורה. תשובה לזה לפי שדבר זה גורם כפירה בעיקר כי יאמרו לית דין ולית דיין וכל דאלים גבר כי אילו היה לעולם מנהיג המסדר ענינו מוצאו ומובאו למה לא מיחה בכם כשלקחתם בזרוע דרך לסטיות ארצות ז' אומות. כי מטעם זה לא נחתם גזר דינן של דור המבול כי אם בעבור הגזל כמו שאמר גזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית, כי מה שחטא זה גדול מזולתו אינו בעבור עצם החטא כי אם בעבור הרעה הנמשכת ממנו שהחוטא בגזל לא ישים אשם בנפשו ויאמר אין

פשע כי אין אלהים שופטים בארץ וע"כ הוא חבר לאיש משחית, ר"ל לדור המבול שנא' בהם כי השחית כל בשר את דרכו, כי גם המה כפרו בעיקר ואמרו מה שדי כי נעבדנו וגו'. וזה החלם לעשות חמס וגזל בארץ. ולפי שמניעת הגזל יסוד לכל האמונה ע"כ הקדימו הקב"ה והזהיר עליו במצוה ראשונה החדש הזה לכם. כי שם נא' משכו וקחו לכם צאן. משלכם להוציא הגזול כן פי' בעה"ט. וכן יצחק כשצוה להביא לו שני גדיי עזים אחד לעשות ממנו קרבן פסח אמר וצודה לי ציד פירש רש"י מן ההפקר ולא מן הגזל. ולפי שעשו לבבו לא כן ידמה כי אם לצוד ציד להביא אפילו מן הגזל ע"כ סבב הקב"ה שלא הביא כי אם יעקב שהיה נזהר בגזל. וכן שור שהקריב אדם הראשון ארז"ל שהיה לו קרן אחד במצחו. להורות שלפי שהיה אדם הראשון קרן אחד רצה לומר שהיה יחידי בעולם ולא היה גזול משום בריה ע"כ נתקבל קרבנו. וכל זה כדי להרחיק הגזל והלסטיות המביא לידי כפירה ואפיקורסות, עב"ל.

מבואר שבעת בריאת העולם החדש בעי בלא גזל והוא יסוד בבריאה עצמה שיהא דין וכו' שהוא יסוד לכל האמונה. וא"כ מבואר מאד שלכך נצטוה נח במיוחד שהתיבה תהא בלא סרך גזל.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

הבריתות שכרת ה' עם נח

והקמתי את בריתי אתך ובאת אל התבה אתה ובניך ונשי בניך אתך (ו,יח)

מדוע היה צריך לכרות אתו ברית על כך? ה' אמר לו שהוא משחית את העולם ומקיים רק אותו כי הוא היה הצדיק היחידי בדור, ואת החיות כדי שיתקיים העולם, ומדוע צריך לכרות ברית על כך?

ובאמת שחז"ל התקשו בזה כמובא ברש"י כאן שכתב: "והקמותי את בריתי - ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שבדור" אמנם גם בזה צריך להבין שהרי אם ה' אמר לו שהוא והחיות ינצלו בתיבה ואי אפשר לקיימם אלא על ידי המזון, ברור שנכלל בזה גם הבטחה שהמזון לא ירקב, וכמו כן אם הבטיחו ה' שהוא ינצל, מדוע לא יקרה הדבר אלא אם כן יכרות עמו ה' ברית?

והרמב"ן כתב: "כי ענין 'והקמותי את בריתי' לאמר בעת שיבא המבול תהיה ברית קיימת אתך, שתבא אל התיבה אתה וביתך ושנים מכל הבשר להחיות, כלומר שתחיו שם ותתקיימו לצאת משם לחיים. והברית הוא דבר השם כשיגזור אומר בלא תנאי ושיור ויקיים", וכן כתב הראב"ע בפשט אחד, וכן כתב הרד"ק, ויש להבין מדוע הוצרך לברית ולא היה די בעצם מה שאמר לו זאת קודם לכן?

ויש לומר שאף שה' אמר לו שהוא ינצל יכולה מדת הדין לקטרג בשעת מעשה ולומר שאין הוא בדרגה גבוהה מספיק כדי להינצל, ולכן הוצרך לברית שהיא הבטחה ושבועה בלא שיור ובלא תנאי.

ונראה יותר לומר שכיון שהיתה גזירת כליון על העולם, אין אפשרות להינצל מכך אלא על ידי ברית, כריתת ברית בין שנים היא התאחדות שלהם ולכן היא נעשית על ידי שחותכים דבר לשנים כמו שכתב רש"י בביאור ביתור בשר הבהמות שם כי זה מבטא שכורתי הברית הם אחד שנמצא בשני מקומות.

וכיון שנגזר כליון על העולם לא היתה אפשרות אחרת להינצל מכליון זה אלא על ידי התחברות לקב"ה והתאחדות עמו אשר על ידה נעשה נח כחלק מהישות האלוקית בעולם, וזה נעשה על ידי הברית.

ברית נוספת כרת ה' עם נח אחר המבול כמבואר בפסוקים: "ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר: ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם: ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ: והקמתי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" (בראשית ט,ח-יא) וצריך להבין, אם היה ראוי לעשות מבול פעם אחת כשחטאה כל האנושות חטאים גדולים, מדוע לא יעשה זאת ה' פעם שניה, ואם שורת הדין נותנת

שה' יעניש את האנושות בהכחדותה, מדוע הוא כרת ברית ונשבע שהוא לא יעשה זאת פעם נוספת?

ואולי יש לומר שאחרי שהיה מבול פעם אחת לא יהיה לאנושות כח ורצון להוליד ולקיים את העולם אלא אם כן יבטיח להם ה' שלא יכחדו שוב, וכך מבואר ברש"י לקמן: "ואני הנני מסכים אני עמך, שהיה נח דואג לעסוק בפרייה ורבייה עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת את העולם עוד, וכן עשה" (רש"י בראשית ט, ט), ומה שאין כן בפעם הראשונה שלא ידעו מאפשרות כזו של הכחדת העולם ולכן היה להם כח ורצון לעסוק בקיום העולם והעמדתו בלי לחשוש שהוא יכחד.

ויותר נראה לבאר שאחרי שה' העניש את העולם במבול, למד כבר העולם את הלקח שאם יחטאו יענשו, וידעו שגם עכשיו אם יחטאו ראוי העולם להתכלות אלא שה' לא מכלה אותו משום הברית והשבועה, ולכן קבע ה' את הקשת כדי לתת תזכורת לעולם בכל פעם שהם חוטאים שמגיע להם מבול והשחתה ורק משום הברית אין ה' משחיתם.

אמנם שורת הדין נותנת שיבוא מבול וכליון בכל פעם שתחטא האנושות כולה, ולכן נצרכה ברית על כך, ונמצא שבכל פעם שחוטאים יש סיבה לכליון אלא שה' מראה לעולם שיש את הגנת ברית הקשת, ודי בזה כדי ללמד את העולם את המסר שאותו המבול צריך ללמד, ונמצא שרק בזכות המבול שהיה כבר, ובזכות הברית שכורת ה' עם העולם, מתאפשרת מציאות קיום העולם בלא שיוכל להתכלות גם אם הוא חוטא.

ונראה עוד שהעולם צריך לעמוד עם העובדה שרואים את הקב"ה בו כא-ל שופט, ונפרע מהרשע ומהרשעים, ולכן צריך העולם לעמוד אם אפשרות להשמדתו אם תחטא האנושות כולה, ובפעם הראשונה היה צורך שהוא יעמוד כך בפועל ויתכלה כשתחטא האנושות, אך אחרי שראו זאת כבר במבול, נמצא ה' בעולם כא-ל שופט ומעניש בכך שרואים בו את הכליון הראשון של המבול ואת ברית הקשת המזכירה אותו.

והנה כתב הראב"ע בפשט אחד שמה שאמר ה' לנח לפני המבול שהוא מקים את בריתו עמו, הכוונה היא לברית הקשת, וצריך להבין מדוע היה צריך לדבר עמו על הקשת לפני המבול?

ונראה שברית הצלת נח מהמבול וברית הקשת ענין אחד הם, שה' מכלה את העולם החוטא, ומציל את מי שנקרא שמו עליו והוא חלק ממנו, וזוהי הצלת נח שהיה צדיק ונקרא שם ה' עליו, וכרת עמו ה' ברית של אחדות עם ה' ועל ידי זה הצילו, וזוהי הצלת העולם אם יחטא שוב אחרי המבול, שכבר נקרא שם ה' על העולם על ידי שהושחת על ידו כשחטא, ומעתה רואים את העולם כעולם שעומד תחת הנהגת ה' ומשפטיו וזוהי כריתת ברית הקשת עם העולם שמתאחד מעתה עם הקב"ה על ידי ברית זו.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי

השנה

פרטי דינים בדיני ברכת הקשת

אֶת קִשְׁתִּי נָתַתִּי בְּעֵנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: {יד} וְהָיָה בְּעֵנָנִי עָנָן עַל הָאָרֶץ
וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּעֵנָן: {טו} וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בֶּשֶׂר
וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל בֶּשֶׂר: {טז} וְהִיְתָה הַקֶּשֶׁת בְּעֵנָן וּרְאִיתֶיהָ לְזִכָּר בְּרִית
עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ (ט, יג-טז)

נפסק בשו"ע (סי' רכט ס"א): הרואה קשת אומר בא"י אמ"ה זוכר הברית [ו]נאמן בבריתו
וקים במאמרו.

והנה במציאות זמננו הקשת היא תופעה טבעית ע"י שניצוצות מי הגשם מתנקשים עם
קרני השמש, וכתב ביערות דבש (ח"א דרוש י"ב) שכבר תמהו כל בעלי הטבעים על זכירת
ברית הנאמר בקשת כי הוא דבר הטבע כאשר תזרח השמש מול העבים, ועיי"ש שמפרש
שיש שני סוגי קשת ואחד הוא על טבעי משונה בגוונים, ועפ"ז כתב לחדש שרק קשת
שכולה בצבע תכלת היא זכרון הברית. ולפי דבריו אין לברך על הקשת המצויה בשבעה
מיני גוונים. ובבן איש חי (פ' עקב אות י"ז) כותב דלפי דבריו מובן אלו החוששים שלא
לברך על הקשת הטבעי, אך מסיים שאין כדאי לעקור מנהג ישראל לברך על הקשת הטבעי
עקב דברי היערות דבש שהם דרך דרוש. וכן בס' שער העין (פי"ב הע' ג) העיר דסתימת כל
הראשונים והאחרונים דלא כהיערות דבש, דכולם הקשו כקושייתו שם דאיך הקשת שהיא
טבעית תהא זכרון הברית, ויישבו כל אחד בדרכו דגם בקשת זו יש אות ולא עלה על דעת
מי לחדש מחמת זה שאין מברכים על הקשת המצויה. עי' ביאורים בזה ברמב"ן (פ' נח)
עה"פ את קשתי נתתי בענן, ובשל"ה (תורה שבכתב פ' נח בהגה"ה) כמה אופני ישוב, ועיי"ש
בשם הרמ"א שהאות הוא בעצם הקשת הטבעי.

ראה קשת בלילה

כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' קכ"ד) דמסתימת הפוסקים שלא חילקו בין יום ללילה
משמע ודאי שאם יזדמן הקשת בלילה יש לברך. וקשת כזו נוצרת לעיתים רחוקות ע"י אור
הלבנה כמבואר בס' שבילי אמונה (סוף התיב השני) ובס' הברית (ח"א מאמר י' י"ב)
דכשהלבנה במילואה בזמן עלותה או בזמן שקיעתה יכול להיראות קשת ואז היא יותר
לבנה מהנראה ביום. וכתב המהרש"ם דמה שהובא בתוס' בר"ה (כד. ד"ה גירי) דאין קשת
אלא ביום, צ"ל שהוא בדרך כלל אבל לעיתים רחוקות שייך שיהיה גם בלילה, והוסיף
המהרש"ם ששמע שהרה"ק ר' יהושע אבד"ק בעלז' זצ"ל בירך על הקשת בלילה, וכ"כ בס'
מדרש תלפיות לבעל השבט מוסר (ערך ד' עמ' קמ"ה) שבשנת ת"ל נראתה הקשת בלילה
כמו ביום. וכן העיד בס' נחמד למראה על הירושלמי (מס' ר"ה ריש פ"ב) שבשנת תר"א

ראינו בעינינו קשת בלילה שנוצרה ע"י אור הלבנה וצבעה היה לבן וכתב דהורה לברך עליה כמו על הקשת שנראית ביום.

ראה חצי קשת

הביה"ל (סי' רכט ד"ה הרואה) הסתפק אם בעיני דוקא שיארהו בתמונת קשת דהוא כחצי גורן עגולה, או אפי' מקצת ממנו די, ולא הכריע. וכיון שלא הכריע כתב הגר"מ שטרנבוך (תשוה"נ ח"ג סי' עו) שספק ברכות להקל ולא יברך בכה"ג. אמנם אם הקשת היא ודאי כחצי גורן עגולה אלא שהוא אינו רואה אלא חצי ממנה, נחלקו הפוסקים אם יכול לברך, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (שער העין עמ' תכד) שמברך עליה, ואילו דעת הגר"ח קנייבסקי (שער העין עמ' תמד) שצריך לראות את כולה כדי לברך עליה.

לומר או לרמוז לחבירו שיש קשת

וכתב המשנ"ב (סי' רכט סק"א) בשם החי"א שאין כדאי להגיד לחבירו שיש קשת, מטעם "מוציא דבה". וכתב בס' שער העין (פי"ב הע' י) שמה שכתב המשנ"ב ש"אין כדאי", מבואר דאין זה איסור רק אין ראוי, דאיסור לשה"ר אין שייך כאן דהגנאי הוא בכללות על חלק מהדור שגורם שצריך להיות מבול, אלא אין כדאי מטעם שאין ראוי לבשר בשורה רעה לחבירו וכמבואר בשו"ע (יו"ד סי' ת"ב סי"ב) דמי שמת לו מת ולא נודע לו אינו חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו ועל זה נאמר "מוציא דיבה הוא כסיל". ומטעם זה כתב שיש קהילות שנוהגים לספר לחבריהם שיש קשת כמ"ש בס' ברית כהונה (מערכת ק' אות ג) שהמנהג פשוט אצלם דכל שרואה הקשת אומר לחבירו או לחביריו לברך ע"ז כדי שחבירו יידע וישבח לה' וישוב בתשובה, ושכן נהגו בכמה קהילות הספרדים והתימנים, וציין לשו"ע המקוצר להגר"י רצאבי (ח"א עמ' שלה) שהביא את דברי הברית כהונה.

וכל זה אם הוא מספר לחבירו שיש קשת, אבל אם הוא רק מרמוז נראה שאין בזה בעיה כמבואר בשו"ת חוות יאיר (סי' רא) שמוציא דיבה הוא רק באמירה ממש ולא ברמוז, ולמד כן מהגמ' בפסחים (ג): שרב כהנא נפטר אז רבי יהושע ברי דרב אידי קרע את בגדיו והגיע לפני רבנן כשהוא בוכה, וכששאלו אותו אם רב כהנא נפטר, השיב להם אני לא אמרתי לכם בשורה זו במפורש כי כתיב "ומוציא דיבה הוא כסיל". ומבואר דאף שאין ראוי לומר להדיא אבל כששואלין אותו מותר לו לרמוז, כגון ששייב לשואל אותו אני לא אמרתי שיש קשת, וכעובדא בגמ' שם. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ס' הערות פסחים ג: עמ' ט) גבי לבשר על הנפטר שיכול ליתן רמז ורגלים לדבר אבל לא להוציא מפיו כמפורש בגמ'. ומש"כ בס' שער העין (פי"ב הע' יב) שמהעובדא בגמ' שם לא מצאנו שמותר לרמוז אלא רק היכא ששואלים אותו, לא מסתבר לחלק בזה, ומסתבר שגם כשלא שואלים אותו יכול לרמוז מעצמו, כגון לשאול מי יודע מה מברכים על קשת או להודיע מה נוסח הברכה על הקשת ובכך יבינו שיש קשת, וצ"ע.

ראה שני קשתות בתוך ל' יום

ברכת הקשת הוא כמו ברכת ברקים ורעמים שגם אם ראה שוב קשת בתוך ל' יום מברך שוב כמבואר במשנ"ב (סי' רכט סק"ב). אמנם אם ראה שוב קשת באותו יום כשעדיין לא

נתפזרו העבים נחלקו הפוסקים אם מברך, **בברכת הבית** (שער כט אות יב) כתב שאם לא נתפזרו העננים אינו חוזר ומברך על קשת אחרת וכמו שמצינו לענין ברכת ברקים ורעמים. ומאידך, **בקצות השולחן** (סי' סו בדה"ש סקכ"ו) כתב שמשמע **מהשע"ת בשם הברכ"י** (המובא במ"ב) שאפי' אם לא נתפזרו העננים יכול לברך על קשת אחרת שוב, ולא כברכת ברקים ורעמים שאם לא נתפזרו העבים נפטר בברכתו הקודמת.

והטעם שברכת הקשת מברך שוב גם בתוך ל' יום וכמו ברכת ברקים ורעמים, הוא משום דכיון דברכת הקשת אינה ברכת השבח על עצם ההתפעלות בראיית הקשת וכמו בכל ברכות הראיה, אלא הקשת היא סימן שהקב"ה רוצה להחריב את עולמו ובגלל הברית שכרת הוא נמנע, ולכן הברכה היא על הברית שכרת הקב"ה שלא יחריב את העולם, א"כ כל שנוצר קשת חדשה הרי זה סימן חדש ששוב הקב"ה נותן סימן שאלמלא השבועה היה מחריב העולם ולכן צריך לברך ע"ז שוב וזכר הברית, אף אם ראה זאת בתוך ל' יום.

ויתכן שזה הטעם שכתב הקצוה"ש שאפי' אם לא נתפזרו העננים יכול לברך על קשת אחרת שוב, ולא כברכת ברקים ורעמים שאם לא נתפזרו העבים נפטר בברכתו הקודמת. דלפי האמור טעם החילוק מתבאר, שברכת הקשת היא ברכה על זכירת הברית ולא על יצירת הקשת וההתפעלות מלראותה, דהא אם בירך 'עושה מעשה בראשית' על הקשת לא יצא ידי חובתו כמש"כ בס' שער העין (פי"ב הע' א') בשם הגר"ח קנייבסקי, ולכן אין הברכה קשורה לפיזור העננים אלא כל שנוצר כאן קשת חדשה עליו לברך שוב, משא"כ ברכת ברקים ורעמים שהברכה היא על ההתפעלות בראיית הברק ושמיעת הרעם ולכן צריך לברך על כל ברק ורעם בפנ"ע, אך כשלא נתפזרו העבים כיון שלא הסיח דעתו נפטר בברכתו הראשונה כמבו' בפוסקים.

ולכן מש"כ בס' ברכת הבית שאם לא נתפזרו העננים אינו חוזר ומברך על קשת אחרת וכמו שמצינו לגבי ברכת ברקים ורעמים צ"ב טובא, דהא לפי האמור יש לחלק טובא בין ברכת הקשת לברכת ברקים ורעמים, דהא ברכת הקשת אינו קשור כלל להיסח הדעת וגם לא קשור לעננים, ואדרבה דהא כ' בס' שער העין (פי"ב הע' ט') שבברקים ע"י שיתפזרו שוב א"א שיבואו עוד, אבל בקשת פיזור העננים הוא להיפך, דהיינו שיתכסו העבים לגמרי ולא תראה החמה ביניהם כלל דבכה"ג לא שייך שיהיה קשת עיי"ש, משא"כ ברקים ורעמים שההיסח הדעת בזה תלוי לפי פיזור העבים כמש"כ לעיל, וא"כ הדין היה צריך להיות כמש"כ בקצוה"ש שצריך לברך שוב על הקשת החדשה, ולכן אני תמחה על הפסקי **תשובות** (סי' רכט הע' 4) שפסק כמו הברכת הבית וכ' שדברי הקצוה"ש צ"ע, דהא לפי האמור העיקר הוא כהקצוה"ש, ואילו הברכת הבית צ"ע, וגם בס' שער העין (שם) התקשה בחידושו של הברכת הבית שמדמה זאת לברקים ורעמים.

ויתכן גם לפי הקצוה"ש שאף אם הגיע יום חדש והקשת הראשונה עדיין במקומה, שאין עליו לברך שוב כיון שהסימן שהקב"ה נתן הוא כבר בירך ע"ז ואין שייך לברך ע"ז שוב, ולא דמי לברקים ורעמים שכשהגיע יום חדש צריך לברך שוב, כי שם הברכה היא על כל ברק ורעם בפנ"ע, ואם היה שייך שיהיה ברק או רעם המתמשך מיום ליום לא היה צריך לברך שוב אף אם הסיח דעתו מזה דהא כבר בירך ע"ז, וצ"ב.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

ו, יג: פִּי מְלֶאָה הָאָרֶץ חָמֵס מִפְּנֵיהֶם.

פירש"י לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

כתב רבינו בחיי [ויקרא ה, כד ד"ה ביום אשמתו] וז"ל שהרי העבירות ב' חלקים: הא' עבירות שבין אדם למקום שהנפש מתנכרת להקב"ה במחשבות רעות ופעולות רעות ואין החוטא חומס בזה כי אם לנפשו... והשני עבירות שבין אדם לחבירו כגון שביזה אותו בדיבורו או שהיכה אותו על גופו שהחוטא בזה חוטא לאחד, אבל הגזל הוא חטא כולל כי הוא חוטא גם לאלקים, ולכן איסור הגזל חמור כענין שאמרו רז"ל סאה מלאה עוונות אין מקטרג בכולן אלא הגזל, ודור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל שנאמר קץ כל בשר וגו' כי מלאה הארץ חמס מפניהם עכ"ד.

ולא זכיתי להבין את דבריו הקדושים, משום דלכאורה גם מי שמבזה חבירו בדיבורו או הכהו על גופו יש בזה גם חטא בין אדם למקום שציוהו שלא לעשות כן ועבר ועשה בדיוק כמו גזל, וא"כ אמאי גזל הוי חטא כולל טפי משאר עבירות וצ"ע.

שוב התבוננתי דאפשר דכוונתו לא מצד לעבור על הציווי רק מצד הפעולה עצמה, דכשמבזה ומכה חבירו על גופו הרי זה מזיק רק לחבירו אבל להקב"ה אין מזיק כלום, משא"כ בגזל, לה' הארץ ומלואה, והוא נתן רשות לכל אחד להשתמש על פי חושן משפט בחפצים ולקנות אותן שיחשב כשלו, אבל מי שגוזל ממנו ועושה שלא כדין בעצם אומר הקב"ה אם זה שלא כדין זה צריך לחזור אלי כי הכל שלי הוא, וממילא גוזל בפעולה זו גם את הקב"ה בכך. וכעין מה שאמרו בברכות [לה, א] דמי שאוכל בלא ברכה הרי זה כאילו גוזל להקב"ה וכו'. מיהו רש"י שם פירש שגוזל את ברכתו, אבל במהרש"א שם כתב "אין צורך לזה, אלא גוזל ממש להקב"ה אותו דבר שאוכל ונהנה ממנו דקודם הברכה שלו הוא".

*

ו, כא: וְאַתָּה קַח לְךָ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵאָכֵל.

לכאורה תיבות "אשר יאכל" מיותרות דסתם אוכל עומד לאכילה. ובמשך חכמה ביאר על פי הגמ' בחולין [קכט, א] דבא למיעוטי איסורי הנאה שאסור לך להאכיל בהם את בעלי החיים הואיל ומזונותיהם עליך.

ולפי מה שפירש המלבי"ם דהגם שהחיות יבואו מעצמם אל התיבה, אל תחשוב כי יביאו עמם מזונותיהם אל התיבה כמו שבע"ח מכין לעצמו מזון בקיץ בשביל החורף, כי זאת מוטל עליך והמזונות תכין בשבילך והם יזונו משולחנך, וזה היה הכנה אל מה שהותר אח"כ בשר לאכילה כי הוא פירנסם משלו עד שמציאותם יתייחס אליו כי הוא הצילם ממוות ויכלכלם כל השנה ההיא עכ"ד.

ולפי זה יתפרש מה שכתוב "אשר יאכל" עניינו **שיהא מיוחד לאכילת אדם**. וכיוצא בזה פירש הרלב"ג [ויקרא יא, לד] הכפילות מכל האוכל אשר יאכל, שעניינו שיהא מיוחד לאכילת אדם כדאיתא בתו"כ.

*

ז, א: פי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה.

פירש"י ולא נאמר צדיק תמים, מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו.

הטעם בזה מבואר ברש"י עירובין [יח, ב ד"ה אומרים] "דאין מרבה בשבחו בפניו מפני שנראה כמחניף". ובנחלת יעקב (סולניק, בנו של המשאת בנימין) כאן הוסיף ולכן אף שהשומע מבין שאין זה אלא מקצת שבחו מ"מ אין נראה כמחניף, ועוד שאף השומע אינו יודע אלא שאין זה אלא מקצת אבל אינו יודע כמה הוא שבחו באמת, דמקצתו לאו דוקא חציו אלא רצה לומר קצת וחלק משבחו. וא"כ כשמשבחין לפניו בעשרה מיני הילולים, אינו יכול לדעת אם יש עוד עשרה הילולים או חמישה או מאה.

וכתב עוד דאין לפרש הטעם דלהכי אין לשבחו לפניו בכל התשבחות כדי שלא יתגאה לבו עליו, דהא בב"ר [לב, ג] אמרו שגם להקב"ה אומרים מקצת שבחו בפניו וכו' הוא בספרי סוף פרשת בהעלותך עכ"ד. והרי הקב"ה ה' גאות לבש והגאווה והגדולה שלו אלא ודאי כאמרן. וכ"כ במהרש"א בעירובין שם, דאצל הקב"ה לא שייך הטעם שיתגאה אבל הטעם דנראה כמחניף שייך ביה. [ובעץ יוסף שם פירש להיפך]

*

ז, ג: גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ.

פירש"י בטהורים הכתוב מדבר. וכתב במשך חכמה דהא דלא כתוב בפירוש מעוף הטהור אתי שפיר לפי מה שכתבו התוס' בנדה דף נ' דתרנגולא דאגמא הזכר טמא והנקיבה טהורה, א"כ במין כזה ציוהו להביא שבעה מפני שאף שהזכר טמא אכן הוא להחיות זרע על פני כל הארץ, ובנקיבה הנולדת תהא טהורה, וכן מדוייק הפסוק שכאן נזכר להחיות זרע עכ"ד. וכ"כ בצפנת פענח, והוסיף דמהאי טעמא לא מוזכר בעופות איש ואשתו כמו בבהמה רק מציאות אחרת.

והנה אין שיטת תוס' זו מוסכמת, דבריטב"א שם כתב בשם ר"י כי ב' מינין הן, שאי אפשר למין אחד שיהא דין הזכר חלוק מדין הנקיבה עכ"ד. ולפי"ז צריך ישוב אחר אמאי בעוף לא כתיב בהדיא טהור. ונראה דמחלוקת התוס' והריטב"א תלויה בחקירה הידועה אם הסימנים הן סימן או סיבה, דאם זה רק סימן בעלמא בפשוטו כל המין יש לו סימן שהוא טהור ואין לחלק בו בין זכר לנקיבה, אבל אם הסימנים הם גופא הסיבה לטהרה, א"כ זה גופא הטעם והסיבה שזכר שאין לו הסימנים האלו טמא, ואילו הנקיבה שיש לה סימנים אלו טהורה.

*

ז, ח: **וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה.**

בפירוש הטור הארוך עה"ת כתב בזה"ל ומה שלא אמר אשר לא טהורה [כדלעיל פסוק ב], משום דלעיל קאי אמה שלפניו "מן הטהורה שבעה שבעה" פירוש שטהורה להקריבה, וקאמר "מן הבהמה אשר לא טהורה" להקרבה אלא לאכילה שנים שנים, והכא קאמר אשר איננה טהורה כלל לא לאכילה ולא להקרבה וכללם שניהם ביחד.

תדע לך דבפרק קמא דפסחים [ג, א] דיליף מהכא שעיקם הכתוב ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה בפיו, ומייתי מקרא בתרא, ואמאי לא מייתי מקרא קמא, אלא היינו טעמא כדפרישית דלא הוי מצי למימר בקרא קמא הטמאה דלא איירי אלא בשאינה ראוייה להקרבה וטהורה לאכילה עכ"ל.

ובזה מדוייק דבפסוק ב' נוסף תיבת "היא" דכתיב "אשר לא טהורה היא", ולכאורה זה מיותר, אבל להנ"ל ניחא דמיירי באותן שלפניו שאפשר להצביע עליה היא.

אולם צריך להבין לפי זה האיקך בפ"ק דפסחים הנ"ל ילפינן מהכא דעיקם הכתוב ולא הוציא דבר מגונה מפיו, ופירש"י זה ה' אותיות והוי כי אורחיה דקרא ועיקם הכתוב לכתוב אשר איננה טהורה דהוי י"ג אותיות כדי שלא להוציא דבר מגונה בפיו.

ולכאורה להטור אי אפשר לכתוב "הטמאה" כיון שא"כ לא יכלל בתוכו גם מי שלא ראוייה לקרבן, אבל טהורה לאכילה, לכך האריך לומר "אשר איננה טהורה" כדי לכלול תרוייהו וצ"ע.

*

ח, כא: **כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו.**

במעלות התורה [לרבי אברהם אחי הגר"א] כתב אחז"ל [ב"ב טז, א] ברא הקב"ה יצה"ר ברא לו תורה תבלין, וגם ידוע שהרפואה צריכה להיות בדבר המתנגד לחולה כדי שיעמוד על קו הממוצע, ויצר הרע נקרא רע והתורה נקראת טוב שכתוב [אבות ו, ג] אין טוב אלא תורה, לכך נחלש היצר הרע על ידי כח התורה.

ובביאור הגר"א למשלי [לא, יא] כתב והיינו שכמו שהתבלין מתבל וממתיק את התבשיל, כך התורה שהיא היפך היצה"ר ומתנגדת לו היא ממתקת ומחלשת את היצר ומביאה את האדם לקו האמצעי.

*

ט, ו: **שֵׁפֶךְ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ.**

בבית אלקים להמבי"ט [שער היסודות פרק מט ד"ה וכן הראשון] כתב ואמר דמו ישפך, ולא אמר דמו תשפכו, אלא ישפך, לרמוז כי גם שד' מיתות בטלו, דין ד' מיתות לא בטלו [כתובות ל, א], ודמו ישפך מכל מקום.

*

ט, ו: שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְצַלֵּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם.

מה שכתב האדם בה"א הידיעה, ראה בבית אלקים להמבי"ט [שער היסודות פרק מט ד"ה וכן השני] שכתב כי בצלם אלקים עשה את האדם הידוע הנהרג, נתן טעם לשפיכת דם השני כי גם הוא צלם אלקים [שישפוך את דמו ע"י אחר] ולא אמר "אדם" סתם, כי זה ההורג אחר שחטא והרג את צלם אלקים הרי נעשה ירוד לפני שאר כל האדם עכ"ל.

יעויין בתוס' יבמות [סא, א ד"ה ואין בשם ר"ת] דיש חילוק בין אדם להאדם, דעכו"ם בכלל האדם נינהו, ולא בכלל אדם.

*

ט, טו: וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַיָּמִים לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר.

במדרש בראשית רבתי איתא בזה"ל ולא יהיה עוד הימים למבול לשחת כל בשר, כל בשר אינו משחית הא קצת בשר משחית, וזו היא שאמרו מ' יום בכל שנה היו הימים עושין רושם בעולם, עד שעמד שלמה ובנה ביהמ"ק ופסקו אותן מ' יום עיין שם.

ולפי"ז אפשר להסביר גם לעיל [ט, יא] "והקימותי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ", דהוי ברית שלא יכרת כל בשר אבל קצת יכרתו, והיינו במ' יום הנ"ל, "ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" דגם במ' יום הללו שיהיו אנשים שינזקו מזה, אבל השחתת הארץ היינו הארץ עצמה כגון מה דפרש"י לעיל [ו, יג] דבמבול שהיה כתיב "הנני משחיתם את הארץ היינו אף ג' טפחים של עומק המחרישה נימוחו ונטשטשו עכ"ד, זה לא יהיה במבול של מ' יום שנשאר רושם.

*

י, ח: וְכֹשֶׁת יָלַד אֶת נִמְרוֹד.

בבית אלקים להמבי"ט [שער היסודות פרק ס"ג ד"ה ואפשר] כתב מנח ועד אברהם כל העולם נכלל בע' אומות שהן מג' בני נח: י"ד מיפת, ול' מחם, כי נמרוד שנאמר עליו כוש ילד את נמרוד אינה אומה בפני עצמה אלא מאחד מבני כוש שכתוב למעלה פסוק ז ובני כוש סבא וחבילה וגו', ולהיות ראשון לגבורה נתייחס לכוש אבי אביו, וכן משם הם ע' עכ"ד. וחידוש נפלא למדנו מדבריו דנמרוד לא היה בן של כוש אלא נכדו.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

מה שלמדתי ממכת האריה

נשים לב שנח נענש שכששכח להאכיל את האריה והארי פצע אותו.

והשאלה, גדולה היא. הלא לא האריה הוא זה שהחליט להכותו, אלא הקב"ה שלח את האריה לעשות זאת. אם כן, על מה ולמה? הרי נח טרח בכל תקופת שהותו במבול, התרוצץ סביב בעלי החיים ודאג לכל מחסורם יומם ולילה. אם כן מה היתה הטענה עליו על ששכח להאכיל את האריה?

אלא שכאשר נח היה האדם היחיד בעולם שיכול להאכיל כעת את האריה והאריה הוא בעל החי האחרון שנותר מזון האריות בכל העולם, הוטלה עליו חובה כפולה ומכופלת לסייע לו ולהאכילו. דוקא בגלל שכל האחריות הוטלה עליו ורק עליו, היה עליו להתאמץ הרבה יותר. (רעיון זה, כך אמר לי הגאון רבי יהודה הילדסיימר שליט"א, מובא כבר בספר 'במחיצתם' של הר"ש לוריניץ ז"ל, בשם אחיו של הקדוש הגר"א וסרמן הי"ד).

נאמר במדרש רבה (שה"ש פר' ד', ג') על הפסוק (במדבר לא, מט) "ולא נפקד ממנו איש, לא נתחלף לאחד מהם תפילין של ראש לתפילין של יד שאילו נתחלף לא היה הכתוב משבחם, ולא היו יוצאים בשלום". וכך, בהרחבה יתירה, מקשה הגרמ"מ אפשטיין זצ"ל בעל ה'לבוש מרדכי' (הקדמת המחבר בבא קמא), וזאת קושייתו: "היתכן איש שהלך לפדות שבויים והוא לא אכל לחם יום ולילה כי היה דבר המצוה נחוץ, ובבאו לסעוד שכח ונתחלף לו שהיה לו להקדים דבר שברכתו בפה"א לברכת שהכל ובירך שהכל קודם ברכת בפה"א, היתכן שיתעצב אל לבו ויאמר מה עשיתי חטאתי ועויתי כי הפכתי הסדר ולא ברכת את המלך הגדול כראוי, הלא לצחוק יהיה בעיני האנשים ויאמרו לו הלואי שהיה לנו הדבר הזה, הלא עסקת כל היום במצוה רבה, ואם בא לדרך העון הקל הזה, הלא חנון הוא רחום הוא לא יחשוב לך כלל עוון.

והנה האנשים אשר הלכו לתת נקמת ה' במדין הלכו במסירת נפש שאין למעלה ממנו, כי הלכו ללחום עם עם רב כזה אשר נקבות מהטף פחותים משלש שנה הביאו שנים ושלושים אלף, וכמה נפשות קטנות כאלה נרמסו במלחמה, כי מי הביט להציל בעת המלחמה, ואם נשארו נקבות פחות מבת שלש שנה שנים ושלושים אלף, הלא הגברים האנשים מבני ששה ומעלה בודאי היו לכה"פ חמש פעמים ככה, ובטח היו מאה וששים אלף גברים שולפי מלחמה, ואותם הלכו לכבוש אך שנים עשר אלף איש. הלא היא מסירות נפש למען לתת נקמת ה' במדין.

ועת המלחמה בטח היה כדרך כל הארץ יומם ולילה בלי הפוגות, ואעפ"כ אחר מסירת נפש כזו גזרו חז"ל שאם היה מתחלף לאחד מהם תפילין של ראש לתפילין של יד לא היו יוצאים בשלום. היתכן?!"

והתשובה היא לפי דרכינו, אכן כן, כאשר נמצאים בשעת מלחמה, בשעה שהנלחמים צריכים להילחם למול האויב, מוטלת עליהם אחריות שאין כמותה. הם חייבים להתעלות מעל עצמם, להתנהג בדקדוק גדול ולנהוג לפי כל כללי ההלכה. דווקא ברגעים הרי גורל בהם הם נלחמים על חייהם, עליהם להיזהר ולהישמר מכל דבר חטא ועוון, אפילו עבירה קלה של החלפת תפילין של יד בתפילין של ראש.

ואנו, נוטרי קרתא, עוסקי עסק התורה, המגינים על ארצנו הקדושה ויושביה בתורתנו ומעשינו, מוטלת עלינו אחריות כבדת משקל שאין כמותה. בודדים הם האנשים שמחוץ למחנה היראים המאמינים שהתורה שומרת על כולנו, ולא החיילים הנלחמים כעת בחזית. אנו יודעים עד כמה גדול ומכוער יהיה מסע השיסוי והדה-לגיטימציה של לומדי התורה, אלו שלא נכנסו 'מתחת לאלונקה', רגע אחד אחרי שהתותחים יפסיקו לרעום.

אך האמת ידועה לנו במלוא עוצמתה, תורה מגנא ומצלא ו'נתתי לכל המקום בעבורם'. ובמדרש תנחומא (פרשת לך לך) נאמר: "אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: אתה עסקת בתורתך, חייך שאני מגן לך, שנאמר "אל תירא אברם אנכי מגן לך", כשם כשאדם אוהו את המגן, אפילו חיצים ואבנים נזרקים עליו אינו חושש, כך אני עושה לך, שנאמר: "אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד". לא לך לבד, אלא אף לבניך, אם יהיו עסוקים בתורתך, כשם שעסקת אתה, שנאמר: "כל אמרת אלוך צרופה מגן הוא לחוסים בו". לכך נאמר "יצפון לישראל תושיה מגן להולכי תם".

שאנשי השמאל יגידו מה שהם רוצים, שאנשי התקשורת יחשבו מה שנראה להם, שהעם שבשדות לא יבינו למה אנחנו לא הולכים לצבא. עלינו עצמנו מוטלת כעת אחריות כבדת משקל שאין כמותה, לנצח במלחמת ישמעאל-ישראל בתורתנו, תפילותינו ומעשינו. אנו מעטים, כדוגמתו של נח, האדם הבודד שיכול היה להציל את כולם. לכן האחריות האישית של כל אחד ואחד מאיתנו כפולה ומכופלת, להחזיק את כל העם היושב בציון בדפי הגמרא שלנו.

שכל בן ישיבה, אברך כולל וכל יהודי שלומד תורה, יתאמץ כעת פי כמה וכמה בלימוד התורה הקדושה, המגינה ומצילה מכל צרה ומלחמה. שלא נחליף, אפילו, בין תפילין של יד לתפילין של ראש.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

'ככלות נפץ יד עם קודש' ענייני השעה וסדר הגאולה ע"פ

הגר"א

**פִּי כְּאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאךְ ה' וְאִשֶּׁת נְעוּרִים פִּי תִמְאַס אָמַר אֱלֹהֶיךָ. בְּרָגַע קָטַן
עֲזוּבְתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ (הפטרות פרשת נח)**

הנה בזמנינו רבים וגם טובים שגו במחשבה שאחרי כל הניסים שראינו במלחמת תש"ח ומלחמת ששת הימים וכו' ברור שהמצב בארץ ישראל בטוח, בפרט כשיש לנו צבא חזק ומוסד ושב"כ וכו'. ואמנם במלחמת יוה"כ אשליה זו נתערערה מאוד, אך אחרי 50 שנה כבר חשבו רבים שכיום המציאות שונה לגמרי, כעת יש מודיעין מתוחכם, טכנולוגיה שוברת שוויון, מערכות זיהוי ומעקב, מערכות הגנה, וכדו'. אמנם יש מידי פעם כמה פיגועים ו'סבבים' אך באופן כללי קיומנו כאן בטוח לגמרי, ואל לנו לחשוש מכל המוני מליוני חיות הטרף הישמעאלים השונאים המקיפים אותנו כמעט מכל צד.

ואין כוונתי רק לאלו שבטחו ב'כוחי ועוצם ידי'. גם רבים וטובים שהכירו והאמינו באמונה שלימה שכל זה בא בחסד ה' החופף עלינו תמיד, מכל מקום היו שקועים באשליה כאילו יש איזה נבואה ממרום שלא תהיה עוד שואה שניה, אלא חסד מופלא זה ימשיך ויגדל ללא הפסק עד שיפציע אור הגאולה השלימה.

מרן הגרא"מ שך זצ"ל היה מתריע תמיד שמצב הפריקת עול וההפקרות לא יכול להמשך כך בשלום זמן רב, והביא את דברי חז"ל (ב"ר סז ד): "א"ר חנינא כל מי שהוא אומר שהקב"ה וותרן הוא יתוותרון בני מעוהי, אלא מאריך אפיה וגבי דיליה", ותיאר את הפריקת עול הנוראה שהיתה במאה הקודמת, והקדוש ברוך הוא האריך אף והחשבון הלך והתמלא עד שהיתה השואה הנוראה, ואמר שמאז התחיל חשבון חדש ואין אנו יודעים מתי יסתיים ח"ו, והעצה היחידה היא לשוב בתשובה.

אך מנגד היו שהרגיעו, ואמרו וגם כתבו שתהליך הגאולה שכבר התחיל ודאי לא יפסיק... ואיני יודע מנין להם הנבואות הללו, אמנם יש להם תורות שלימות, אך מאין בא הבטחון לסמוך הלכה למעשה בעניינים עמומים כאלו, שעליהם כתב רבינו הרמב"ם (מלכים פי"ב ה"ב): "וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בעניינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה".

והיו שנשמכו על דברי רבינו הגר"א בתקו"ח פ"א ע"ב (ובתקו"ז עם ביאור הגר"א הוא בדף כ"ז ע"ב) שכתב שמתחילה תהיה פקידה כמו שהיה בימי כורש, ופירשו שכמו שאז היה

פקידה ברשיון מלכי פרס כך כעת היתה פקידה ברשיון האו"ם. ומכח זה גזרו אומר שתהליך הגאולה כבר התחיל ושוב לא יפסיק.

ומלבד שפירוש זה הוא השערה בעלמא כי הגר"א סתם ולא פירש באיזה נקודה יהיה דומה למה שהיה בימי כורש, ואין להאריך. מכל מקום הפלא הגדול הוא שלא השגינו בהמשך דבריו, שכתב בפירושו שבאותה פקידה עדיין לא יצאו מהגלות. והוסיף דבר נורא, שכמו שבבריאת העולם אמרו חז"ל (ב"ר ג ז) שבתחילה היה הקדוש ברוך הוא בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את העולם שלנו, כך בגאולה שהיא בנין העולם בתחילה תהיה פקידה **שלא תתקיים**, ואחר כך תבא הגאולה האמיתית.

וזה לשון הגר"א שם: "וימין מקרבת. כמ"ש וברחמים גדולים אקבצך שיפקון בסטרא דימינא, אבל בתחלה יתער בשמאלא שמאלו תחת לראשי, והוא יהיה פקידה כמו שהיה בבית שני בימי כורש, **ולא יצאו בו**, ואחר כך יתער ימינא, וז"ש לעיל בתחלה עלה במחשבה כו' במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף כו', רמוז לגאולה שאז הוא בנין העולם, אבל קודם הגאולה בונה ומחריבן כנ"ל".

כלומר: שלבסוף תהיה גאולה מצד הימין, דהיינו מצד מדת החסד. אבל בתחילה תתעורר הגאולה מצד שמאל, דהיינו במדת הדין, ואז תהיה פקידה כמו שהיה בבית שני בימי כורש. אבל בפקידה זו עדיין לא יצאו מהגלות. ואחר כך יתעורר הימין, ואז תהיה הגאולה מצד מדת החסד.

והוסיף הגר"א שהוא כמו הסדר הכתוב בשה"ש, בתחילה 'שמאלו תחת לראשי' ואחר כך 'וימינו תחבקני'. וכן כאן בתחילה תהיה התעוררות גאולה מצד שמאל, ואחר כך תבא הגאולה מצד ימין.

וביאר רבינו שזה כדוגמת מה שהיה בבריאת העולם, שבתחילה ברא הקב"ה את העולם במידת הדין וראה שלא יכול להתקיים ושיתף עמו את מידת הרחמים ואז התקיים. וזהו גם כן מה שאמרו חז"ל שבתחילה היה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן, ואחר כך ברא את העולם שלנו. דהיינו שהעולמות הראשונים נבראו במדת הדין ולא התקיימו, ואחר כך ברא את העולם שלנו במדת הרחמים והתקיים. וכך יהיה גם בסדר הגאולה העתידה שהיא כמו בנין העולם, שבתחילה יבנה הקדוש ברוך הוא גאולה מצד מדת הדין, ואחר כך יחריב את הגאולה הזו, ויביא גאולה אחרת מצד מדת החסד.

וכבר נודע שהדברים מבוארים גם ברש"י בסנהדרין (צח.), שבגמ' שם מובא הפסוק בדניאל (יב ז): "כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו'", ופירש רש"י שם: "וככלות נפץ יד עם קדש. כשתכלה תקומתם וחוזק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה, ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד. תכלינה. אלו הצרות ויבא משיח, כדאמרינן כי אזלת יד" [כוונת רש"י היא לפסוק בפרשת האזינו "כִּי יִרְאֶה כִּי אָזַלְתָּ יָד", דהיינו כשתהיה לישראל אזלת יד].

ובהמשך הסוגיא שם אמרו: "אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל", ופירש רש"י "עד שתכלה מלכות הזלה. שלא תהא להם שום שולטנות

לישראל אפילו שולטנות קלה ודלה. הרי בפירוש שלפני הגאולה תהיה לישראל תקומה, ורק אחרי שתכלה התקומה הזו לגמרי תבא הגאולה האמיתית.

אמנם אי אפשר לדעת מה באמת יהיה, וגם נבואה לרעה יכולה להתבטל, אך אין שום מקום להסתמך על הבטחות שוא, כאילו הגאולה כבר התחילה ולא תפסיק.

אולי עד עתה שלטה המחשבה שעדיף רק להרגיע ולא להפחיד, אך אחרי הטבח הנורא שהיה בשמחת תורה ראינו שדוקא אותם שאננים נתקפו בבהלה וחרדה עמוקה, עת נוכחו כי סמכו ובטחו על משענת הקנה הרצוץ.

על כן מוטב לנו שנדע נאמנה כל היום תמיד שאנו מוקפים בשונאים צמאי דם, וכל רגע שהם יושבים בשקט אינו משום שהם 'מורתעים' מישראל או מארה"ב, ולא משום שהם רוצים שקט, 'איכות החיים' הטובה ביותר עבורם היא ברבריות אכזרית וצמאת דם, כמו שכתב האור החיים (דברים יג יח): "כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר", וכמו שאמר רוצח הילדים מטולוז לשוטרים הצרפתים שצרו על ביתו, שיש לו 'הנאה אין סופית' להרוג ילדים מקרוב, ממש כמו מלאכי חבלה! וכמו שהעידה התורה "והוא יהיה פרא אדם", דהיינו פרא בצורת אדם.

גם אלה שעשו עמנו כביכול 'הסכם שלום' עלולים בכל רגע להתהפך כנגדנו, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה על בני קדר 'אני שלום וכי אדבר המה למלחמה', וקדר הוא מבני ישמעאל כידוע. הדבר היחיד שעוצר את פראי האדם הללו על מקומם הוא חסד ה' החופף עלינו. ואין אתנו יודע מה ילד יום. הדבר היחיד שיצילנו מהם ומכל רעה אחרת, הוא רק לשוב אליו יתברך בתשובה שלימה ולהתפלל ולקוות אליו כל היום תמיד.

הרוגע האמיתי הוא רק הבטחון בהשם יתברך אשר הוא לבדו כח כל הכוחות ומהוה כל ההווה ואפס זולתו. גם משום שכך אנו יודעים ומכירים שכל רעה כזאת אינה רע באמת, שהרי הקדוש ברוך הוא טוב ומיטיב, אלא ודאי היה כאן תיקון גדול ונפלא והכנה רבתא לגאולה השלימה [אמנם אילו זכינו תיקון זה בא בחסד ולא בדין]. וגם משום שעצם הבטחון בה' כוחו יפה לשמור ולהגן עלינו מכל רע, כסגולתו הידועה של רבינו הנפש החיים (ש"ג פי"ב).

ורבים שואלים איך היתה כזאת שטבח נורא זה היה דוקא ביום שמיני עצרת שהוא הפסגה ונקודת המרכז של כל החגים והמועדים, הזמן ש'אני ואתם נשמח יחד'. אבל צריך להבין שאמנם היה כאן מעט חילול ה' בנפול עמו כצאן לטבח לפני חיתו יער. אך היה כאן גם הרבה קידוש שם שמים.

שמיני עצרת ושבת קודש הם זמן היחוד עם הקדוש ברוך הוא, כמו יחוד המלך עם המלכה כביכול, ואוי לו למי שנכנס ביניהם, אך אם המלכה עצמה תכניס עמה לסעודה את אויבי וצרי המלך, לשמוח עמם ולהמתיק סוד, הלא אוי לה ואוי לנפשה. ומה נענה ומה נאמר כאשר ביום זה קיימו שם מסיבת תועבה וע"ז בפרהסיא. אכן בושנו במעשינו ונכלמנו בעוונותינו, לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים. ואמנם לנו החרדים לדבר ה' לא היה חלק

ונחלה עמם, אך מי יודע אם אין בנו שמץ מאותם רעות, כגון הרהורי עבירה והסתכלות במה שלא צריך, ובטחון בממון או בזרוע בשר.

הנה כי כן כעת נודע לכל שיש אלהים שופטים בארץ והעולם לא הפקר, ולא יתכן שבניו אהוביו של המלך יעשו תועבותם לנגד עיני כבודו והוא יסלח ויוותר לנצח, אדרבה "חושך שבטו שונא בנו", "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם". כעת נתחזקה ונתאשרה ונתפרסמה בעולם האמונה הברורה שהקדוש ברוך הוא צופה ומשגיח על הכל, ונותן שכר לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו, ושאינו לנו לבטוח בזרוע בשר אלא רק בו יתברך, "ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל".

כאשר נעקור מקרבנו את כל אמונות ותאוות השוא, ונאמין בכל זה באמונה שלימה, אז יענה כנגדנו ה' ממרומים באמירה נעימה של אהבה וחיבה:

"עשו לי סעודה קטנה ואני ואתם נשמח יחד"

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

קריאת שם הפרשה

אלה תולדת נח (ו, ט)

יש לבאר, מה טעם פרשתנו נקראת "פרשת נח", משום שפותחת ב"אלה תולדות נח", ואילו "פרשת תולדות" לא נקראת "פרשת אברהם", אף שפותחת במילים דומות - "אלה תולדות אברהם".

ת. נראה, כי לא לשון ה"תולדות" גורם, אלא שמו של בעל הפרשה העיקרי. והראיה, שכאן הפירוש "תולדות" גבי נח, הוא באמת רחב, או על בניו לפי הפשט, או על מעשיו הטובים לפי הדרש, ואילו גבי יצחק לא מצינו שדרשו עליו כן בממילת "תולדות" בתחילת פרשת תולדות, אלא פירושה שם באמת אלה תולדות חיי יצחק בן אברהם כדפרט שם ואזיל.

אלא ודאי דכאן זכה נח, כאן נתייחדה פרשה על שמו, היא הפרשה בה בא זכרו ותוקף מעשיו בכתובים. אבל פרשת תולדות ל"ש לקוראה "פרשת יצחק", דהא מסירות נפשו של יצחק וגדולת מעשיו עוברים כחוט השני כבר מפרשת וירא, בנסיון העקידה, עד פרשת חיי שרה ועד פרשת תולדות, וא"א לצמצמו בפרשה אחת.

*

איך היתה תועלת בחלון אם היה חושך בעולם?

צֶהַר תִּעֲשֶׂה לַתְּבָה (ו, טז)

ופרש"י: "צֶהַר, יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם".

הנה פשטות כוונת רש"י, שמפרש "צֶהַר" כמו "צהריים", והיינו אור, שהקב"ה ציוה לנח לעשות דבר שעל ידו יהיה אור בתיבה. וע"ז מביא רש"י שני פירושים: י"א חלון, שעל ידו יכנס אור בתיבה, ולכן נקרא החלון כאן בשם צֶהַר. וי"א אבן טובה, והטעם שנקראת היא כאן צֶהַר, משום שהיא היתה: "המאירה להם", ועשתה להם אור.

ולמאן דאמר שצוהר היינו חלון, ונעשה על מנת שיכנס בו האור, קשה, הרי להלן על הפסוק {ח, כב}: "ויום ולילה לא ישבותו", פירש"י: "מכלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה". ולפי זה צ"ע טובא, דא"כ מה תועלת היה בחלון התיבה להכניס אורה, אם בין כה לא היה אור בעולם בכל ימי המבול.

ת. ראשית יש לציין, כי מתוך קושיה זו הביאו כמה מפרשים ראייה לדעה שצוהר זו מרגלית ולא חלון.

וכן נראה מדברי הרב צרור המור שכתב: "צוהר תעשה לתיבה והיא אבן טובה להאיר כדעת רז"ל, כי באופן אחר יכנסו המים בה. וזה לרמוז לו כי אף על פי שחשך העולם נשאר אור אחד וצוהר אחד להאיר העולם והוא נח ובניו שלשה עמודי עולם" עכ"ל, הרי שסמך את חושך העולם לדעה כי מרגלית האירה להם.

וכ"כ אח"כ: "אף הארץ נשחתה בריבוי המים בענין שלא יאמרו עולם כמנהגו נוהג והכל בטבע ולכך כל ימות המבול לא שמשו המאורות. ולכן צוה צוהר תעשה לתיבה כמו שכתבתי" עכ"ל, וראה לדבריו הקודמים שמוכרח לדבריו כי צוהר היא אבן טובה.

וכ"כ הר"י קארו בספרו תולדות יצחק עה"ת, וז"ל: "אלא הכוונה לפי שהשם צוה "צוהר תעשה לתיבה", והיא אקדח {עפ"י ישעיה נ"ד י"ב}, להאיר בלילה בתיבה, לזה אמר אשת נח, היא יותר יקרה ויותר מאירה מאקדח שניתנה בתיבה, כך נראה לי שאם צוהר רוצה לומר חלון, מה הועילה שהרי אמרו ז"ל {ב"ר ל"ד י"א} שלא שמשו המאורות בשנת המבול" עכ"ל.

אמנם על עצם הקושיא כבר תירצה החזקוני בב' דרכים, והם: א. כי באמת היה גם חלון וגם מרגלית, החלון היה לפתיחה ושילוח, והמרגלית להאיר. ב. ועוד פירש, כי כוונת "צוהר" היינו נרות שמן, מלשון יצהר, שהאם האירו את כל התיבה למדוריה השונים.

וזה לשונו: "צהר תעשה לתבה, הוא החלון שפתח נח כששלח את העורב והיונה, ובעוד שהיה סתום נתן שם אבן טובה להאיר להם בפנים, ונמצאו דברי רבותינו מכוונים, כי יש אומרים חלון היה, וי"א אבן טובה, כי לפי הנראה ספק, ועדות הכתוב שם היה החלון. ולפי פשוטו צהר תעשה לתבה לשון יצהר פי' שמן תעשה לצורך התיבה להאיר בה, ואין לפרש חלון להאיר בה ולהכניס בה אורה שהרי לא שמשו המזלות להדיא כל ימי המבול" עכ"ל.

גם בדברי הרד"ק מצינו תירוץ לקושיא זו, דס"ל דלמאן דאמר צוהר זה חלון, היה החלון משמש לאורה רק אחר שנפסק המבול, אך בעת ימי המבול עצמם לא השתמש נח בחלון אלא בנרות שהכין לו.

וזה לשונו: "צהר - מגזרת צהרים, ר"ל שיעשה עליה חלון שיכנס ממנו האורה לאחר כלות הגשם וחסרון המים, כמו שאמר "ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה". ויש מרבותינו ז"ל שאמרו כי אבן טובה היתה לו שהיתה מאירה כצהרים וזהו שאמר צהר תעשה, ולשון תעשה הוא כנגד זה הפירוש. ובאמת הכין נח שמן לנר בהכינו כל צרכיו, וזה החלון היה למעלה" עכ"ל.

גם האבן עזרא הזכיר את מאור הנר בדבריו, כי תחילה כתב: "צהר מקום שיכנס ממנו האור, והוא מגזרת צהרים, והוא נעשה למעלה כמשפט {משמע ע"י החלון או המרגלית}, ואח"כ הוסיף: "צהר - מגזרת צהרים (תהל' צא, ו) ומגזרת יצהר (במד' יח, יב) בעבור אור הנר" עכ"ל. ויש לציין כי אף התרגום תרגם בקצרה כי "צוהר" היינו: "ניהור תעביד לתיבתא", ר"ל מאור ומקור אור. ומעניין לציין שאף הט"ז בפירושו דברי דוד {ו', ט"ז}, הכריח שהחלון שעשה נח לא היה לאורה רק להכניס ולהוציא, וניצל ממילא מקושיא הנ"ל.

תוצאות הכעס

ולגבי השאלה איך האיר מקור אור יחיד לכל מדורי התיבה, יש להביא בזאת את דבריו היסודיים והנפלאים של רבינו בחיי בפרשתנו, וז"ל: "ולרבו המינין שיצטרך להביא בתוכה היתה קטנה עד מאד כי יצטרך להביא שם בהמות ועופות טמאים וטהורים, וחיות קטנות עם גדולות, שנים מכל, ויש חיות גדולות כפילים וראמים, ולפי הטבע חמשים תיבות כיוצא בה היו קטנות מהכיל את המינין האלו כלם אבל היה הענין נס גדול בלי ספק, ומחזיק מועט את המרובה. **ואולי תשאל בכאן** כיון שהיה הדבר נס, למה יצוה לעשות את התיבה מעץ הידוע, ובמדות ידועות באורך ורוחב וקומה, ולעשות ג' מדורים תחתיים, שניים, ושלישים, והקב"ה יכול להצילם מבלי תיבה ושילכו על פני המים או יכול להפריח באויר, כי כל יוכל ולא יבצר ממנו מאומה. והתשובה בזה: כי דרך התורה לצוות על האדם **שיעשה כל יכלתו בדרך הטבע** ומה שיחסר הטבע בהן ישלים הנס. וע"ד זה תמצא בכל הנסים בתורה אם תסתכל בהם, כי אף על פי שהם נסים מפורסמים יש בהם טבע במקצת" עכ"ל.

ולפי דבריו אף ענין האורה מתורץ ממילא, כי יצוה ה' לנח לעשות מה שיכלתו בדרך הטבע, וזה זה שיוליך האורה בכל מדורי התיבה דרך נס, המתלבש בטבע.

*

תוצאות הכעס

וּבְנֵי חָם פּוֹשׁ וּמְצָרִים וּפּוֹט וּכְנָעַן (י, ו)

נראה לרמז פסוק זה, שבאה התורה הקד' להורות לנו מה הם התוצאות המגיעות למי שמגיע למידת "חם" דהיינו, שמתחמם ומגיע לידי כעס. והם:

"כוש" - כשם שהכושי עורו שחור ומשונה משאר בני אדם, כך המתכעס, נלקחת ממנו נשמתו וניתנת לו נשמה אחרת מהסטרא אחרא כמובא בדברי האר"י ז"ל, ונמצא שהכעס גרם לו לשינוי זה.

"מצרים" - לשון צרות, לרמז על מה שאמרו חז"ל "כל הכועס כל מיני גהינם שולטים בו", הרי שרימוז כאן על ענין הצרה העתידית הבאה לאדם הכועס.

"ופוט" - כאן רימוז על ענין עבודה זרה, וכמ"ש רש"י ריש פנחס בשם המדרש, שהיו קוראים ליתרו פוטיאל על שם שפיטם עגלים לעבודה זרה, וה"נ הכא י"ל שרמז לענין זה, והוא עפ"י מה שאמרו חז"ל {בזוה"ק ומובא ברמב"ם הל' דעות} "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה".

"וכנען" - רמז כאן לדברי חז"ל שאמרו: "לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" שע"י האימה מתיראים בני ביתו ויגיעו לשקר ואף להאכילו דבר האסור. וזאת רמז כאן בתיבת "כנען" הרומז לשקר זה עפ"י הפס' "כנען בידו מאזני מרמה".

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק

איך גרם ריח הניחוח שלא יבוא שוב מבול (וביאור סימן הקשת)

אופן א' - דהריח ניחוח גרם שלא יוכלו לקלקל כ"כ הרבה

בראשית ו' ה' וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום. וינחם ה' וכו'. ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי וכו'. ולאחר המבול והקרבת של נח בפרק ט' כ"א איתא וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי.

וצ"ב מה השתנה דבתחילה ה' אומר שיצר מחשבת לבו רק רע כל היום ולכן זו סיבה למחותו מעל פני האדמה ואילו לאחר הקרבן של נח ה' אומר שזה לא כ"כ אשמת האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו, איך אותו היצר בתחילה הוא סיבה למחות ולאחמ"כ סיבה שלא למחות.

ובאמת שצריך לבאר איך הקב"ה נשבע שלא יהא מבול הרי ממה נפשך עם מגיע מבול מגיע ואם לא לא צריך הבטחה.

וביאר האחרונים שלפני המבול היה לאנשים כח רב (גם בעולמות העליונים) ולכן יכלו לתקן הרבה ולקלקל הרבה דהיינו שכח הבחירה היה גדול יותר אך לאחר המבול כחם פחת (וכמו שאורך חייהם התקצר) ולכן אמנם לא יכלו לתקן הרבה אך גם לא לקלקל הרבה דהיינו שה' הקטין את כח הבחירה ולכן לא שייך שיתחייבו מבול.

וכן פירש ר' צדוק הכהן (בספר קומץ המנחה אות י"ז) את סימן הקשת דהקשת היינו שהשמש מאירה בתוך המים ויסוד המים הם כנגד התאוות והסימן הוא שגם כשאדם בתוך תאוותיו לפתע יש לו הארה אלוקית שהוא לא יכול לברוח ממנה ואור השמש בתוך הלחות הוא משל לאור האמת שמאיר לפתע בתוך התאוות ובכל מקום יש הארה אלוקית.

ובישועות מלכו לר' יהושע מקוטנא פי' שהקשת הוא חצי עיגול דהיינו שלאחר המבול אדם יכול ללכת רק חצי סיבוב בין לטוב בין למוטב כי כח הבחירה שלו התקטן אך קודם המבול אדם יכל לקלקל עד הסוף דהיינו שהבחירה היתה סיבוב שלם.

ומה הכח שהיה קודם המבול לקלקל נראה ע"פ היסוד העצום שמבואר בבית הלוי באריכות שקלקלו את כל הבריאה אף הבהמות והדומם וז"ל: (בדילוגים) בהא דאיתא במדרש רבה פרשת בראשית דכלם קלקלו מעשיהם הכלב הולך אצל זאב והתרנגול אל הטווס הה"ד כי השחית כל בשר את דרכו. ויש להבין דבשלמא האדם הוא בעל בחירה

אבל הבהמה הרי אין לה יצה"ר לעניינים כאלו ועשייתה הוא רק בטבעה והיאך תעשה כדברים הללו. והענין דכמו דהאדם פועל בעצמו ע"י הרגילו במעשיו הרעים ועושה בעצמו טבע שניה להיות טבעו משתוקק ונמשך לעשות כמעשיו הקודמים, וגם אם בשכלו מכיר כי לא טובים הם עכ"ז מעלליהם הקודמים אינם מניחים אותו לשוב כי הם השרישו בגופו טבע שניה להרע. וכמו כן הוא פועל במעשיו בכל העולם התחתון בכלל, ולא מבעי אם חטא בפרהסיא הרי ודאי דגורם לאחרים הרואים שילמדו ממנו, אלא אפי' אם חוטא בצינעא בינו לבין עצמו מ"מ ע"י המשכו אחר איזו תאוה הוא מגביר כחה של התאוה הלזו עד שמשריש זה בטבע של כל הברואים ובהעולם להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם, כי כן יסד מלכו של עולם בהטביעו טבע לכל בריותיו להיות טבעם נשתנה ונמשך אחר מעשה האדם והרגלו, וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם אם מעט ואם הרבה. ולא לבד בבריות החיים אלא גם בדוממים נעשה טבע חדשה הגורמים להשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה. וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ב') ותבאו ותטמאו את ארצי, דע"י מעשיהם טמאו לגוף הארץ, כי טבע המדינות חלוקים ג"כ וכמו שאמרו בגמרא (קדושין מט) עשרה קבין זנות ירדו לעולם תשעה נטלה כו', וכן בכל המדות, וענין זה הגם כי לא נוכל להשיגו בשכל מ"מ כל אדם יוכל להרגישו בחוש ממש בבואו לאיזה מדינה אחרת חדשה שהיא פרוצה באיזו פרט מן הפרטים ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה לזה הפרט יותר וכן היה בדור המבול שהגבירו כל כך התאוה להזדקק לשאינם מינם עד שנעשה כן בטבע ונתחדשה זאת הטבע גם להבהמה לעשות כן. וזהו שאמר הכתוב וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי טבע הארץ בעצם נשחת עד כי השחית כל בשר את דרכו גם הבהמה. ע"כ.

וזה נראה שהיה כח במיוחד קודם המבול כי הרע היה בעצם אך לאחר המבול אין כח לקלקל כל כך עד שהכל נהיה רע בעצם אף הבהמות והדומם כי ההארה האלוקית נמצאת בכל מקום אף בשיא התאוות כמו שכתב ר' צדוק ולכן הקלקול נשאר חיצוני.

וזה הביאור דבתחילה ה' אמר " כי כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" כי היה כח להפוך לרע בעצם עד שהיה "כל" יצר ו"רק" רע כי היצר הפך להיות האדם בעצמו אך לאחר המבול נשאר רק יצר חיצוני כי אין כח לקלקל בעצם, וזה שאמר ה' שיצר לב האדם רע מנעוריו ולכן הוא פחות אשם כי הוא טוב ורק היצר הוא רע.

אך אכתי צריך להבין איך זה קרה ע"י ה"וירח ה' את רח הנחוח" ונראה לבאר שקלקול העולם בא מחמת ריחוק העולם העליון מהעולם התחתון עד כדי שאפשר לקלקל בעולם התחתון לגמרי ולפ"ז מובן היטב מדוע הקרבן שינה זאת ע"פ מה שביאר בנפש החיים בשער שני באריכות שריח הניחוח הוא לקשר העולמות שיהיה השפעה מהעולם העליון לתחתון ע"י שמקריבים מלמטה למעלה לפ"ז יש לומר דבאמת ההארה האלוקית שנמצאת בכל מקום ומונעת את הקלקול המוחלט באה מהקשר בין העולם העליון לתחתון שזה עצם פעולת הקרבנות וזה הפירוש ריח ניחוח.

ולכן מובן היטב שה' הריח את ריח הניחוח ולכן כבר אין קלקול בעצם כי יש הארה אלוקית בכל דבר ושוב העולם לא יתקלקל באופן שיצטרכו מבול וזהו "כי יצר לב האדם

רע מנעוריו". (ומה דבקרבות לפני נח זה לא קרה כי אז עוד לא היה ריח ניחוח כי "אין ריח ניחוח בבמה" ומה דבנח היה ריח ניחוח נראה לבאר כי ריח ניחוח יש רק ע"י ציווי "שאמרתי ונעשה רצוני" ולפני נח לעולם לא היה ציווי ורק לנח היה ציווי כמו שפירש"י כלום לא אמר לי ה' להביא שבעה שבעה מהטהורים וכו' ואכמ"ל ודוק.)

*

אופן ב' - דהריח ניחוח הולך ללב והלב של הקב"ה כביכול כולו רחמים

ידועה קו' הקדמונים איך תפילה מועלת הרי אם מגיע לאדם מגיע ואי לאו לאו ומה משתנה ע"י תפילה ונראה ליישב קושייתם על פי היסוד הנפלא שמבואר במשך חכמה בפרשת בא לגבי תפילין (שמות פרק י"ג ט') בטעם שהתפילין של יד בית אחד ושל ראש ד' בתים דישראל ד' כיתות: תורה ומע"ט תורה ולא מע"ט מע"ט ולא תורה לא תורה ולא מע"ט, כנגד ד' מינים שבלולב, וכן ההשגחה חלוקה בהנהגתם כי ההשגחה היא דבוקה בישראל לפי ערך מעלתו, כמו שהרחיב לברר במורה (נבוכים ג, ח). אבל האהבה היא לכולם, וכמו שאמרו בשבת (פח, ב) "ונתן ריחו" עדיין רחמימותי גבן. לכן ההשגחה שהיא סוד תפילין של ראש שהקב"ה מניח תפילין וחלוקה בד' בתים, והוא מקום "בין עיניך" שמרמזים על ההשגחה שחלוקה לד' כתות. והאהבה היא סוד תפילין של יד - שימה כנגד הלב, לכן כולו בחד בית.

העולה לנו יסוד עצום דבבחינת הלב של הקב"ה כולם שוים והביאור בזה כמו שאמרו חז"ל "אפי' ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון" ובבחינת אהבה מסתכלים רק על הצד הטוב ולפי דבריו נראה דכיון דתפילה היא עבודה שבלב "ולעבדו בכל לבבכם" לכך סגולת התפילה היא להגיע מליבו של אדם לליבו של הקב"ה ובבחינת הלב דזוהי בחינת האהבה האהבה היא לכולם ולכך תפילה מועלת.

ולפ"ז נראה דלא רק בעבודה שבלב כי אם גם בעבודה עצמה שיש ריח ניחוח יש סגולה להגיע לליבו של הקב"ה ולכך כשהקב"ה הריח את ריח הניחוח הוא ראה את הטוב שבאדם והרע נחשב רק לחיצוני.

וגם לפ"ז אפשר לבאר את ענין הקשת כי הקשת הוא ענין תפילה ובקשה כמו שתרגם אונקלוס בפרשת ויחי "בחרבי ובקשתי" בצלותי ובבעותי ושמעתי ביאור דבאיכה ג' מ"ד איתא "סכותה בענן לך מעבור תפלה" והכא הקב"ה אומר "את קשתי נתתי בענן" שהקשת פורצת את הענן שהתפילה תעבור דהיינו שלפני המבול התפילה לא עברה והקשת פורצת שהתפילה תעבור ומתאים לדברינו שריח הניחוח הוא כענין תפילה.

שנזכה לאהבת ה' וכך ניצל מכל חבלי משיח המשמשים ובאים כי באהבה כולן שוים וכדברי המש"ח, אמן.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

בשעת מלחמה, "כח התורה" "מונע מיתה", "מפחיד אויבים
מלהלחם", "הוא המנצח" ללא צורך בנשק

גמ' סנהדרין מט ע"א: אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה. דכתיב ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא. מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו - משום דיואב על הצבא. ומה טעם יואב על הצבא - משום דדוד עשה משפט וצדקה לכל עמו.

ומבואר שזכותו של יואב לנצח במלחמה הינה מכח דוד המלך. וברש"י שם ביאר ד"ה שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה, אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד.

ובפשוטו צ"ב מה שייכות יש בן תורתו של דוד המלך לבין המלחמה של יואב. אכן מדוקדק לשון רש"י לא כתב רש"י שזכותו של דוד עומדת ליואב במלחמה. אלא דקדק בלשונו "במלחמותיו של דוד".

והיינו שמה שיוצא יואב למלחמה לא היה בהחלטה של יואב אלא כפי המתבאר בגמ' ברכות ג ע"ב שאחר שהחליט דוד המלך לצאת למלחמה היה נועץ ביועציו, וע"ז נאמר דברי הימים א פרק כז פסוק לד ואחרי אחיתפלל יהודע בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב.

הרי שמבואר הוא שיואב היה מוציא לפועל את הוראתו של דוד המלך לצאת למלחמה. מעתה הואיל וכן יואב הוא שלוחו של דוד המלך, ושוב סכנת המלחמה הינה של דוד המלך שהוא השולח,

וע"ז נאמר שהואיל ודוד המלך עוסק בתורה. וממילא כל שעסק דוד בתורה שוב יצא יואב למלחמותיו של דוד, וממילא הועילה זכות דוד המלך זכותו שהגה בתורה שיציליחו במלחמה.

ומבואר שבכח התורה להגן במלחמה, וצריך מהי זכות התורה שמכוחה מצליחים במלחמה

ואשר יראה בזה, שהנה מבואר שדודה הוא זה השוקד על תלמודו תמיד, ומכח זה היה נוצח.

ויש לבאר בזה בהקדם, שבכל יום היה עוסק דוד המלך בתורה בהמתמדה גדולה, ובידוע הוא דברי הגמ' ברכות ג ע"ב: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות

לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר.

ונמצא שסדר יומו של דוד המלך היה גדוש בתורה.

עוד יש להביא על שקדנותו של דוד המלך שבגמרא בשבת ל ע"א מסופר: שאמר לו הקב"ה לדוד המלך שבשבת תמות. וראה שם שביקש למות בערב שבת ראה שם הסיבה, ואמר לו הקב"ה וכפי שביאר שם ברש"י ד"ה כי טוב: כי טוב יום בחצריך - כלומר: כבר אמרת לפני: טוב יום שאתה עומד בחצרי ועוסק בתורה, מאלף עולות שעתיד בנך שלמה להעלות, כדכתיב (מלכים א' ג) אלף עולות יעלה שלמה וגו'.

הרע ששבחו של דוד המלך שהוא עוסק בתורה. ושם נאמר בגמ' שלכך שכח עטן השבת היה הוגה דוד המלך בתורה.

וכתב שם ברש"י שם: הוה יתיב וגריס - שלא יקרב מלאך המות אליו, שהתורה מגינה ממות כדאמרינן. וע"ז נאמר שם שבשבת שמת הצליח מלאך המות להסיח דעתו לרגע אחד ואז מת דוד המלך.

נמצא שדוד המלך ידע שכח התורה הוא כח מחיה, "תורה מגנא ומצלא", ולכך שקד ביותר כדי שלא ימות.

ויש להקדים עוד בזה את דברי הרמב"ן, שידוע הוא שבשעת מלחמה, יש הפטורים מן המלחמה, המארכ אשה ולא נשאה, ונטע כרם וכו'. ושיטת רבי יוסי הגלילי שכל הפטורים מן המלחמה היו צריכים להביא ראיה והוכחה שאכן הם פטורים. וכתב הרמב"ן שם בשופטים וז"ל: וכן אמרו גם לדעת רבי יוסי הגלילי שצריך להביא ראיה על העבירה שבידו, "ולולי כן היו מרבית העם חוזרים בטענות שקר".

והביאור בזה, שהפחד מן המיתה במלחמה מביאה לכך, שלולי הוכחת הפטור מן המלחמה, "מרבית העם היו חוזרים בטענות שקר, כה גדול הוא הפחד מן המוות.

מעתה המנצח במלחמה הוא במי שנשאר בחיים הוא המנצח. וא"כ אחר המתבאר שתורה היא תריס ומגן בפני המות באופן הפשוט ביותר.

ממילא יבוארו דברי הגמרא בסנהדרין שזכותו התורה של דוד המלך גרמה שיואב מנצח. וראה ביד רמ"ה סנהדרין שם שכתב וז"ל: אלמלא יואב שהיה נלחם לדוד לא עסק דוד בתורה לפי שהיה צריך ליבטל מדברי תורה ולהלחם אלמא עיקר מלחמתו של דודיט על ידי יואב היתה נעשית ואלמלא דוד שהיה עוסק בתורה וזכיותיו עומדות לו ליואב במלחמה לא עשה יואב מלחמה: ופשוט

^ט גם בדבריו מדודקדק שהמלחמה מוגדרת כמלחמתו של דוד המלך, ומשום כן עוזרת התורה שלו להגן כאמור.

ועל משמעות כמה גדול כח התורה להגן בשעת מלחמה הובא בזוהר הקדוש, הובא בדרך אמונה (באור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פי"ג הי"ג): וז"ל: לית מלה בעלמא דיתבר חיליהון דעמין עכו"ם בר בשעתא דישראל מתעסקין באורייתא דכל זמן דישראל מתעסקין באורייתא ימינא אתתקף ואתבר חילא ותוקפא דעכו"ם ובשעתא דישראל לא מתעסקין באורייתא שמאלא אתתקף ואתתקף חיליהון דעכו"ם ושלטין עליהו. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום

פירוש דבריו שכל שישראל עוסקים בתורה גבר כח הימין, וממילא ישראל נוצחין. וביאר בפרוש הסולם. ימינך ה' נאדרי בכח, זהו התורה, שמאדירה את הימין, ועל כן, ימינך ה' תרעץ אויב. כי אין דבר בעולם שיסבור כחם של עמים עכו"ם, כמו בשעה שישראל עוסקים בתורה. שכל זמן שישראל עוסקים בתורה מתחזק הימין, ונשבר כחם ועוזם של העמים עכו"ם. ומשום זה נקראת התורה עוז, כמש"א ה' עוז לעמו יתן.

עוד יש להביא דברי העמק דבר (דברים לג יח): וז"ל: שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. לעולם זאת על ישראל, בשעה שיוצאים למלחמה מייחדים אנשים לתורה ולתפלה, כל היום שיוצאים עם הלוחמים לאהלי השדה, וכדאיתא ברבא ר"פ מטות שבמלחמת מדין לקחו י"ב אלף לתפלה, ושם שננו חרב לשונם בקול תורה, ולכך כתב שם עוד וז"ל: על כן לן בגבורת מלחמתה של תורה. וזהו ברכת משה, שמח זבולן בצאתך למלחמה, ויששכר באהליך. באהלי המחנה שעל שדה המלחמה עסוק בתורה ותפלה, דיששכר בעצמו לא היה בעלי מלחמה עד בא דוד כמש"כ בברכת יעקב לבניו, אבל הלכו עם זבולן לתורה ולתפלה:

ולדבריו עולה, שתלמידי החכמים היו באים למלחמה ושם היו לומדים והוא כח ישכר באוהליך כפשוטו ממש, "תורה בתוך המלחמה" שמכחה נוצחים במלחמה.

והנה עד עתה מתבאר שכח התורה להגן שלא ימותו וממילא נוצחים במלחמה. אכן בכח התורה לגרום לפחד על אומות העולם שכלל לא ילחמו איתם וכדלהלן. שעל יהושפט מלך יהודה נאמר (דברי הימים ב יז ו - י): ויגבה לבו בדרכי ה'. ושם נאמר ששלח ללמד תורה לעם ועמם שלח את הכהנים ושם נאמר: (ט) וילמדו ביהודה ועמהם ספר תורת ה' ויסבו בכל ערי יהודה וילמדו בעם:

(י) ויהי פחד ה' על כל ממלכות הארצות אשר סביבות יהודה ולא נלחמו עם יהושפט:

וברש"י שם כתב (י) ויהי פחד ה' על כל ממלכות הארצות - בזכות שלמדו תורה:

ומבואר שכח התורה הוא כח המשליט פחד על אויבי ישראל ומונע מהם להלחם כנגד ישראל.

אכן יש בכח התורה דבר שלישי שבגמ' (סנהדרין צד ע"ב): והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך וחבל על מפני שמן, אמר רבי יצחק נפחא: חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו.

ובמאירי שם כתב סנהדרין כ ע"א ונתן לו השם שכרו ונצח את מלחמותיו בלא חרב ובלא חנית.

וכונתו שהנה בא סנחריב עם מאה שמונים וחמש אלף חיילים בליל פסח להלחם בשערי ירושלים כנגד חזקיה מלך יהודה. ובא מלאך מן השמים והרג את כולם בלילה אחד ומיד ברח סנחריב משערי ירושלים.

והוא דבר פלאי ונסי מאין כמוהו

ומתבאר שכח התורה אינו רק מגין מן מיתה, ואינו רק מפחיד את האויבים, אלא מכח התורה להרג את הבאים על ישראל שימותו ללא שיצטרכו לכלי נשק.

ולפי זה ראיתי לבאר בספר ברכת הפסח, שהנה חזקיה נעץ חרב בבית המדרש שכל מי שאינו עוסק בתורה ידקר.

ותימה היכן שמענו שכל שאינו עוסק בתורה חייב מיתה. אלא הביאור בזה, שבדרכי הטבע כשבאים מאה ושמונים אלף חיילים בשערי ירושלים אין סיכוי להנצל.

ועל זה אמר חזקיה שכל מי שאינו עוסק בתורה א"כ אין תורה מגנא ומצלא וממילא אחת דינו להדקר למות, אין לו זכות קיום!! וכשעוסק בתורה שוב חיים נמסרו בידו

ויהיו הדברים הנכתבים לעילוי נשמת מאות אחינו בית ישראל שנטבחו על קדושת שמו יתברך ביום שמחת תורה שנה זו, ונהפך לאבל מחולינו.

ובזכות כח התורה הגדול כמתבאר, שמתגבר עתה בכל הכח בכל היכלי הישיבות, ובכל מקומות ישראל, שנזכה להשבית את כל אויבנו הקמים עלינו להורגינו להשמידם ותגבר יד ישראל.

אבינו מלכינו נקום נקמת דם עבדיך השפוך.

*

אברהם אבינו "קיים את התורה" "נח למד תורה"

מִהֶעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה (ו, כ). ובפרש"י: מהעוף למינהו - אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם באו

ומתבאר שהתיבה לא היתה קולטת אלו שהשחיתו, וממילא של שקלטה התיבה היתה ראייה שלא השחיתו אלו את דרכם.

ומעתה יקשה שלהלן כתב רשי בראשית פ"ז פ"ב: הטהורה - העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה:

מעתה יקשה מדוע צריך לההוכחה שלמד נח תורה, ומדוע לא הועיל על כך שכל התיבה קולטתו להוכיח שהוא טהור.

ותרץ בגור אריה שהראשונים שהוכנסו היו ראויים להכנס לתיבה לפי שלא השחיתו, ומ"מ אף שראויים להכנס לתיבה מ"מ לדרגת טהורים עדיין לא הגיעו וזאת מניין ידע נח מי הם טהורים, ובע"כ שלמד נח תורה.

כוש יש להקשות על כך שלמד נח תורה. וקשה מגמ' (סנהדרין נט ע"א) גוי שלמד תורה חייב מיתה, ויקשה א"כ איך היה מותר לנח ללמוד תורה,

ותרץ הגור אריה, היינו שאחר שנתנה תורה לישראל, כדמוכח התם משום שהיא מאורסה לישראל, אבל קודם מתן תורה יש לו ללמוד שפיר: ומ"מ מבואר שלמד נח תורה. ולא נתבאר ממי למד תורה.

והיינו שלהבדיל מאברהם אבינו עליו נאמר: (אבות דרבי נתן נוסחא א פרק לג) : עשרה דורות מנח ועד אברהם וכי מה צורך לבאי עולם בכך אלא ללמד שכל אותן הדורות היו מכעיסין לפניו ולא היה אחד מהם שיהלך בדרכי הקדוש ברוך הוא עד שבא אברהם אבינו והלך בדרכי הקדוש ברוך הוא שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי (בראשית כ"ו ה'). תורה אחת אין כתיב כאן אלא תורות הרבה. מניין לו. אלא מלמד שזימן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה כל הלילה שנאמר אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי (תהלים ט"ז ז').

ומה שנאמר שם ששמר את התורה כתב רש"י (בראשית כו ה) חקותי - דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתי - להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

ומבואר, שאצל אברהם ידיעת התורה אברהם אבינו הוא מכח "חכמים" שהיו בו ולמדוהו תורה וקיים אברהם אבינו אף מצוות דרבנן.

ומאידך על נח לא שמענו אלא שלמד תורה הא ותו לא, ולא שמענו שקיים מצוות כמו אברהם אבינו.

וצריך ביאור החילוק בין נח לבין אברהם אבינו

ואשר יראה בזה, שהנה במשנה שלעיל נאמר שמנח עד אברהם אבינו לא היה אחד שהילך לפני ה' אלא אך אברהם, ומבואר שאף נח לא היה כן.

והביאור בזה הוא מה שכתב רש"י על נח נאמר ו ט את האלקים התהלך נח - ובאברהם הוא אומר (יז א) התהלך לפני, (כד מ) אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו:

ומבואר שאברהם אבינו הוא הראשון המתהלך לפני ה'.

וביאור הדברים נראה, שהבדל גדול יש בין נח לבין אברהם אבינו.

שברמב"ם (עבודה זרה פ"א ה"ג): ביאר ההשתלשלות בראשית הבריאה וכתב איך שאברהם אבינו איך שקירב את אנשי רורו להאמין בבורא עולם. וז"ל: והתחיל לעמוד

ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה. עכ"ל

ומבואר שהנהגתו של אברהם היא לקחת יוזמה ולפעול לקרב את גויי העולם לבורא עולם, ואינו מחכה רק שיבואו אנשים אליו ויקרב אותם.

וזוהו הביאור מה שהיה אברהם אבינו מתהלך לפני ומכח זה הוא הולך ממקום למקום לפרסם שם ה' בעולם.

אכן בנח לא מצינו כן שבנח נאמר: עשה לך תבת - הרבה ריוח והצלחה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול לעולם, אולי ישובו:

ומבואר, שאין נח הולך כמו אברהם לפרסם את שם ה' בעולם אלא יושב במקומו ומכח מעשיו שבונה את התיבה יראו וישאלו ויזכיר להם את דברי ה'.

ונראה שהוא הביאור שלא היה מנח ועד אברהם כולל נח שהיה מתהלך לפני ה', וכאמור לפי שכל שפעל לא היה מלמד לאחרים אלא יושב במקומו, והוא הביאור גם ברש"י את האלוקים התהלך נח שהיה צריך סעד לתומכו.

ונראה שמכח הבדל זה יש הבדל נוסף בין נח אברהם המבואר כאן.

והנה שם במשנה נאמר שמזמן נח עד אברהם אבינו לא היה אחד מהם שיהלך בדרכי הקדוש ברוך הוא עד שבא אברהם אבינו והלך בדרכי הקדוש ברוך הוא ומכח מה שהיה מתהלך לפני ה' נאמר שם שזימן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה כל הלילה.

ושם עוד נאמר ש"קיים" אברהם אבינו אף כל המצוות אפילו עירובי תבשילין

ונראה עומד הביאור בזה, שמכח שהיה אברהם מתהלך אברהם אבינו הוא רק היתה בו בחינה של ללמוד, אלא גם ללמד, היתה הלכה ולמעשה, וכחלק שיהיה למעשה יצא לקרב אלפים ורבבות אל ה' שזוהי תורה בשלימותה.

אכן כאמור שונה ממנו נח שלא קרב אל ה' כאברהם אבינו, אלא רק במקומו וממילא לא מצינו אצל נח אלא אך ש"למד נח תורה", שרק למד ולא לימד לא עשה פעולות כאברהם לקרב אל ה', וממילא היתה דרגתו פחותה מאברהם אבינו שלא זכה לכך שהיה שיהיו כליותיו מלמדות אותו תורה, והוא בתולדה מכך שלא לימד תורה וממילא אך "למד" תורה כאמור.

ומכח זה שלמד תורה ידע להבחין בין טמא לטהור ומ"מ לא היתה דרגתו שהביאה לידי מעשה בתורה כאמור. וזהו ההבדל בין "התהלך" של נח לבין "התהלכתי" של אברהם אבינו.

ומ"מ עדין יקשה מהיכן למד נח תורה. ובפרי צדיק בראשית פרשת נח ר' צדוק הכהן מלובלין שכתב וז"ל: **ומהיכן ידע הדברי תורה רק שה' יתברך השפיע בו האור תורה וזהו חונן. גם בו כתיב את האלהים התהלך נח. והיינו שעל ידי שהופיע בו ה' יתברך אור התעורר הוא גם כן מצדו באתערותא דלתתא ובזה היה ה' יתברך בחינת מלוח האור.**

וכונתו לומר שהקב"ה חונן נותן מתנה לנח איתערות מלמעלה אור של תורה, ונתעורר נח גם מצד עצמו והיינו שהגדיל נח את ההשפעה ממילא ומכח זה ידע תורה. ומ"מ כמתבאר היתה דרגתו של נח פחותה מאברהם הואיל ולא השפיע לרבים כאמור.

מעתה לפי זה אולי אפשר לתרץ מה שהקשו איך למד נח תורה והרי גו שלמד תורה חייב מיתה כל הלומד תורה.

ואפשר שאין חסרון בגוי הלומד תורה אלא כדי לקיים, שתורה ביסודה צריכה על להיות על מנת לקיים, שצריכה ללמוד על מנת לקיים, וא"כ אצל נח שלמד תורה ולא על למד על מנת לקיים כמו אברהם אבינו שוב אין זו תורה שעליה חייבים מיתה.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ויקח שם ויפת

וַיִּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַע כַּרְם: וַיִּשֶׁת מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלָה: וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשְׁנֵי אָחָיו בַּחוּץ: וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת הַשְּׂמֹלָה וַיִּשְׂימוּ עַל שְׂכָם שְׂנִיָּהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵינִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אָבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרֵינִית וְעֶרְוַת אָבִיהֶם לֹא רָאוּ: וַיִּיקַץ נֹחַ מִיַּיְנוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנַעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחָיו: וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: יַפֵּת אֱלֹהִים לְיַפֵּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶהֱלֵי שָׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ (ט, כ - כז)

כתב רבינו הרמב"ן בטעם [השני] שנכתבה פרשה זו, כי כל מה שנכתב בתורה יש בו עניין 'נצחית'. ואין כאן עניין 'בסיפור' מה שהיה. וז"ל: ונכתב ענין היין בנ"ח, כי יש בו אזהרה ממנו יותר מפרשת נזירות, כי הצדיק תמים אשר צדקו הציל כל העולם, גם אותו החטיא היין, והביא אותו לידי בזיון וקללת זרעו. עכ"ל.

ומפורסם בשם הח"ח משל נפלא, על אדם חשוב מאוד [אח"מ..] שערך סעודה גדולה, שלא חסר בה כלום, ובסעודה זו השתתפו כל האנשים החשובים שהיו באותה העיר, ומתוך השמחה והשתייה המרובה שהיה שם, עלה בעל השמחה לרקוד על השולחן, והתפשט מבגדיו, והביזיון היה גדול מאוד.. וכשהתעורר ונזכר מה עשה, לא העיז לצאת מהבית מהבושה העצומה שנהיה לו, ואמנם לאחר כמה חודשים שהרגיש שכבר 'שכחו' ממעשה זו, העיז לצאת מהבית מעט, ואמנם ראה שהעירייה החליטה לעשות פרסומת נגד שתית 'אלכוהול' ולשים את התמונה שלו, בכדי להזכיר ולהזהיר עד כמה יכולה השתיה לדרדר את האדם, ובכל מקום שהיה הולך היה הבזיון גדול, בשל כך הלחיט לעקור לחו"ל כי שם בוודאי לא יכירוהו. אבל גם זה לא הועיל, כי היה חלטה של כל האומות המאוחדות לעשות ספר מיוחד נגד השיכרות והגנות שיש בה, ושמו את התמונה שלו בכריכת הספר, ולא די בזה גם קבעו יום מיוחד בשנה שבכל העולם ידברו על הנושא הזה, והוא ישמש כדוגמא למה גורמת השכרות.

סיים החפץ חיים את דבריו, ואמר: זה לא 'משל'. זה מציאות שכבר הייתה, אותו אדם שדיברנו עליו הוא 'נח'. שהיה איש חשוב מאוד [איש צדיק..] ופעם אחת הוא השתכר.. ומאז ועד היום פעם בשנה, בכל העולם מדברים על מה שהיה אז, ואין לאן לברוח.. איזה בושה.

ולמה שנתבאר בדברי הרמב"ן שפרשה זו, באה ללמדינו שכל מעשה שאדם עושה יש לו השלכה 'נצחית' וגם בסוף הדורות שהדברים אינם נכתבים בתורה, הרי הם נכתבים 'למעלה'. ואם אדם אינו שב בתשובה הכתם הוא 'נצחית'. וזה הרבה יותר חמור 'מכל חיי עולם הזה' שאנו מספרים על נח. וכמו שאמר רבי יוחנן בן זכאי קודם פטירתו (ברכות כח:): עומק הדין בשמים, שמלך בשר ודם שכועס אין כעסו כעס עולם, וכשהוא מעניש אין העונש

לעולם. אבל מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, **אם כועס כעסו כעס עולם**, ואם מעניש העונש הוא 'לעולם'.

וביארו המפרשים, שאף שאמרו בגמ' (שבת לג:): שדינם של רשעים בגהינום הוא יב"ח, א"כ מה שייך לומר כעס 'עולם'. וביארו, שאם אדם ח"ו קלקל באיזה איבר בגוף, העונש בגהינום אינו אלא רק כפרה וניקוי החטא, אבל אין כאן 'השלמה' לאותו אבר, ונשאר 'לנצח' פגום באותו אבר.

תגובת בני נח - והתוצאה 'לנצח'

וכן מוכח מהמשך הפרשה, שתגובת בני נח למעשה זה, היה בו השלכה נצחית עבור בניו, וכמו שכתב הרמב"ן בטעם [הראשון] שנכתב פרשה זו, וז"ל: להודיע כי בחטאו היה כנען **עבד עולם** וזכה אברהם בארצו. עכ"ל.

וכן ביארו חז"ל (מדרש רבה והובא ברש"י) על הפסוק 'ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם'. אין כתיב כאן 'ויקחו' אלא 'ויקח'. **לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת**, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר "אתן לגוג מקום שם קבר". (יחזקאל לט, יא). וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו "כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת". (ישעיה כ, ד).

וביארו המפרשים (שם משמואל והעמק דבר) שאין הכוונה שהתאמצות של שם הייתה 'פיזית'. **אלא היה זה בכוונת המצווה**, ששם עשה הדבר לשם 'מצווה' ובכוונה שלימה בכל לבו. אבל יפת עשה זאת רק משום השכל האנושי ולא כיון לשם 'מצווה' כלל. ולזה נקראת המצווה על שמו של שם, כי הכוונה במצווה משנה את כל ערך המצווה.

ובזה מבואר שהשכר היה במידה כנגד מידה. כי שם זכה למצוות ציצית. ואילו יפת זכה לקבורה. שהדבר מרמז על הבדל הפנימי בעשיית המצווה, כי ציצית כל ענינה הוא פנימיות, שבאה להזכיר את כל המצוות, כפי שביארו חז"ל (מנחות מג). שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד. אבל יפת שעשה הדבר בלא כוונת הלב, א"כ כל מעשה היה בבחינת 'חיצוניות' ולכן זכה לקבורה שזה כבוד והצלחה שהגוף לא יתבזה לאחר המיתה.

ופניהם אחורנית

והנה יש לעיין בכפילות הלשון בכתוב 'ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית', ויכסו את ערות אביהם **ופניהם אחורנית** וערות אביהם לא ראו".

וביאר רבינו האלשיך, שלכאורה הרי יכלו ללכת בעינים עצומות, ולמה היו צריכים ללכת אחורנית. ואמנם דבר גדול למדנו, שאף 'שהעניים' אינם רואות, מ"מ אם הצלם [פנים] רואות דבר שאינו טהור, יש בזה פגם גדול, לזה הדגישה תורה פעמיים לומר שגם בצלמם לא פגמו בראיית דבר איסור.

ועפ"י דברי האלשיך ביארו האחרונים דברי הגמ' (ב"ב נז:): שאף העוצם עניו מראות ברע, מ"מ אם יש לו דרך אחרת נקרא רשע. שאף שאינו רואה בעניו איסור, מ"מ הרי משחית הוא את 'הצלם' שלו.

ארור כנען - ולא חם?

חז"ל (בראשית רבה פל"ז) שואלים למה נח קילל את בנו של חם, ולא את חם עצמו, וביארו חז"ל כי כשנח ובניו יצאו מן התיבה הם קיבלו במתנה ברכה ויברך אלוקים את נח ואת בניו, ובמקום שהקב"ה מברך לא יכולה לחול קללה, ולמה דוקא את כנען מפני שחם מנע מנח את הבן הרביעי ומן היושר לקלל את בנו הרביעי שהוא כנען.

בספר שיח יצחק מבאר עפ"י דברי חז"ל (ביצה ט"ז). שכל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד ראש השנה חוץ מהוצאות שבת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד תורה למה הוצאות שבת יצאו מן הכלל מדוע עליהם לא חלה הקללה של בזעת אפיך תאכל לחם מסביר השיח יצחק לפי דברי המדרש הנ"ל כי השבת קיבלה ברכה מהקב"ה ככתוב ויברך אלוקים את יום השביעי ובמקום שיש ברכה לא יכולה לחול הקללה של בזיעת אפיך תאכל לחם.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

שני אלפים תורה

מִפְּל הַפְּהֵמָה הַטְּהוּרָה תִּקַּח לְךָ (ז, ב)

מפרש רש"י "הטהורה" - העתידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה.

והנה בגמרא בעבודה זרה (ט). אמרינן תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח. ומפרשת הגמרא דשני אלפים תורה מתחילים מ"ואת הנפש אשר עשו בחרן" דכתיב באברהם, ורש"י מביא את התרגום על פסוק זה "דשעבידו לאורייתא".

ותמהו כבר מדוע השני אלפים הראשונים נקראת תוהו והרי מבואר כאן דאף נח למד תורה, וכבר היה לפניו גם את אדם הראשון ושם ועבר וחנוך ומתושלח ומדוע לא נחשב בהו כבר שנות התורה.

ובזוהר (פרשת נח דף נט:): איתא על נח שהוא עמודו של עולם ועליו כתיב "וצדיק יסוד עולם", ותיבת נח היתה כעין ארון הברית, והתיבה ונח הם כעין של מעלה וכו', וקשה מדוע לא נחשב בשנות התורה אלא נקראים שנות תוהו.

והנה הביאו בשם מרן הגרי"ז שדן אם קודם מתן תורה היה שייך חפצא של תורה, והביא מדברי הרמב"ם בפ"י המשניות בהקדמתו למשניות דאצל שם ועבר עדיין לא היה מוגדר "ארבע אמות של הלכה" עיי"ש ומבואר שהיה חסר בחפצא של תורה, ומאידך מבואר בגמ' דב' אלפים תורה היה מימות אברהם מואת הנפש אשר עשו בחרן ופרש"י דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא, ומזה הוכיח דאף שאצל שם ועבר עדיין לא היה בחינה זו אך אצל אברהם כבר היה כן, וצ"ב טובא מה החילוק ומה נתחדש אצל אברהם.

והנה הרמב"ם בפ"א מהלכות עבודה זרה האריך לבאר מה שהיה בדורות הראשונים שעבדו ע"ז ושמימות אנוש נשתבשו בני האדם בעבודה זרה וכשארכו הימים נשתקע השם הנכבד מפי כל היקום וכו' " אבל צור העולמים לא היה שם מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח ונח ושם ועבר ועל דרך זה היה העולם מתגלגל והולך עד שנולד עמודו של עולם שהוא אברהם אבינו".

ומתבאר ברמב"ם דאצל נח ושם ועבר היה בחינה של "יחידים" משא"כ אצל אברהם, ושם בהלכה ג' הרמב"ם ממשיך לתאר מהלך שהיה אצל אברהם אבינו וז"ל כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו וכו' עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מדעתו הנכונה וידע שיש שם אלוך אחד וכו' והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העם ולהודיע שיש אלוך אחד וכו' והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העם ולהודיע שיש אלוך אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנא' ויקרא שם בשם ה' קל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין

שני אלפים תורה

לו ושואלין על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בליבם העיקר הגדול הזה וחיבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומחזיר, ויצחק הודיעו ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיר כל הנלויים אליו, ויעקב אבינו למד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם, וציוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישתכח הלימוד, והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלויים עליהם, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה' וכו', עכ"ל עיי"ש בהרחבה יותר.

ומתבאר בדברי הרמב"ם דעד שבא אברהם היה נחשב פרסום האמונה בבחינת "יחידים" דאף שהיה חנוך ומתושלח ונח ושם ועבר מ"מ היה בבחינת יחידים עד שבא אברהם אבינו ויקרא בשם ה' והודיע לכל העם שיש אלוך אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, וזה מה שכתוב על אברהם ויקרא שם בשם ה', ומבואר ברמב"ם עוד דדבר זה השריש אברהם אף אצל בניו אחריו והיה אף בחינה של מינוי דור אחר דור ללמד תורה ומצוות, דאברהם הודיע ליצחק ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד ויעקב לימד לבניו ומינה את לוי להיות ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם, וציוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה וכו'. ומבואר שהיה כאן מהלך חדש של תורה על מנת ללמד לרבים שהתחיל בזה אברהם, עד שהגיע הענין שנעשית בעולם אומה היודעת את ה'.

ועיין בכסף משנה דאף דשם ועבר היו מודיעים לתלמידיהם אבל לא נתעוררו לקרוא ולהכריז כמו אברהם ועל כן גדלה מעלתו ביותר, וע"ע ברמב"ם בסה"מ (עשין מצוה ג').

ולהמתבאר יש לומר דבאמת ב' אלפים תורה מתחיל מואת הנפש אשר עשו בחרן והיינו דאף אצל אברהם לא התחיל ב' אלפים תורה אלא מהזמן שכתוב בו ואת הנפש אשר עשו בחרן, ומוכח דנחשב שנות תורה מהשעה שהיה בחינה של תורה ללמד לכל העם דזה חידש אברהם אבינו, אך קודם לכך אף שהיה בודאי כבר תורה אך היה זה בבחינה של יחידים ולא היה עדיין תורה לרבים.

שוב ראיתי שמבואר יסוד הדבר במאירי בפתיחה לאבות עיי"ש.

ואף שברמב"ם משמע שמדבר על האמונה בה', וא"כ היכן מוכח על תורה, אך הרי מבואר בהמשך הדברים ברמב"ם שהנושא הוא אף על תורה וכמבואר שיעקב אבינו מינה את לוי ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם (ואפשר דמתבאר כאן דתורה קודם מתן תורה יסודו מכח האמונה וצ"ע).

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

כיפת ברזל האישית

בראשית פרשת נח פרק ו פסוק (יא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס: (יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ: (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לִנְחָ קֵץ כָּל בָּשָׂר בְּאֵל לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנִיָהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ: (יד) וּבָאתְ אֵל הַתְּבָה אִתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנָשֵׁי בְנֶיךָ אִתָּךְ: (טו) וּמִכָּל הַחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיא אֵל הַתְּבָה לְהַחִיִּית אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יְהִיוּ:

שאלת השאלות:

א { יש לשאול מדוע הקב"ה החריב את העולם ולא הענישם ביסורים על שחיתות דרכם?
ב { מדוע בכדי להציל את נח נזקק לתיבת נח ולא הצילו בדרך אחרת? ג { ויותר קשה שהזיקו להיכנס לתיבה יחד עם כל סוגי הבעלי חיים שיש בבריאה שמהם יהיה המשך, ובכך עבר סבל נורא שלא היה להם לא יום ולא לילה במשך שנה שלימה? כמבואר במדרש הגדול פרשת נח. סוד גדול נתן לו הקדוש ברוך הוא לנח שהודיעו כל מיני מזונות שלכל חיה וחיה ועוף ועוף, מה שאין כל בריה יכולה לעמוד על זאת. ולא עוד אלא שהודיעו כמה העוף אוכל בכל יום, כמה החיה אוכלת בכל יום, באיזו שעה הן ניזונין, איזו חיה ניזונת בשעה אחת ואיזו חיה בשתי שעות ואיזו בשלוש. ראייה לכל אלו שהוא זנן ופרנסן שנים עשר חדש כראוי.

טעות אנושית:

רבים וטובים טועים כי חסד הוא דבר נפלא וטוב אבל אפשר להתקיים בלעדיו, ולזאת רבים וטובים חיים את החיים שלהם ודואגים לספק את צרכיהם וכל מעיינם הוא במילוי צרכי המשפחה בלבד, ובפרט כאשר המצב הכלכלי קשה הרי שכל אחד מתמודד עם הקיום שלו כך שאין מקום למחשבה על הזולת, אולם תורתנו מלמדת אותנו שקיום העולם תלוי בחסד כמו שכתוב עולם חסד יבנה כאשר נבאר.

בזכות חסד בגופו ניצל

סיפר הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א: מעשה נורא שהיה אברך יקר רוח ובעל לב זהב' ושמו ר' מענדל שליט"א ראה איש יהודי המסתובב ב'שטיבלעך' בבית שמש כשהוא מבקש צדקה להכנסת כלה עקב החובות שעלו על צווארו בנישואי ילדיו, והבחין כי הלה צולע ברגליו. שאלו לשלומו ועל רגליו, השיב כי יש לו 'שושנה' ברגל ל"ע, נדהם האברך ואמר לו "אם כן מה לך לכתת רגליך במצב כזה, הרי מקומך כעת הוא במיטה", נענה לו האיש "הנני זקוק בדחיפות לכסף והנושים לוחצים ומהשכיבה על מיטתי לא תתמלא ידי

כיפת ברזל האיטית

במעוות" נכמרו רחמיו של ר' מענדל ואמר לו "שוב לביתך ואני יסתובב במקומך ואאסוף עבורך" על אף שמעולם לא הורגל בכגון דא מיד לקח לעצמו 'שותף' שיבוא עמו לעשות ה'סיבוב'. והנה ר' מענדל זה הינו עובד ב'מטבח' המבשל ארבעס ובאבעס (חומוס ושעועית) למזמינים אצלו ל'שמחות' אשר הם עורכים. באותו מעמד התקשר ר' מענדל אל ה'בוס' וסיפר לו דברים כהווייתם והודיעו שאינו מגיע היום לעבודתו, הלה לא הסכים וטענתו בפיו "התחייבתי לבעל שמחה להמציא לו היום כמות גדולה של באבעס, אבל זאת אתן לך, הכנס למטבח, העמד את התבשיל על האש והרי אתה משוחרר" הלך והכין את הבאבעס ב'סיר לחץ' שכלי קיבולו 60 ליטר והעמידו על האש, ויצא למלאכת הקודש. אחרי שעתיים חזר ל'מטבח' והנה 'פוגרום' לנגד עיניו, כל הכתלים ותקרת החדר מכוסים בשיירי 'באבעס', גם מצא שנתהווה 'חור' בכותל מול מקום הסיר, ונתברר כי 'כיסוי' הסיר כבר היה ישן ומשופשף בצדדיו, ובאמצע בישולו, כאשר המים והתבשיל היו בשיא הרתיחה התפוצץ הסיר, וגם הסיר עצמו נעקר ממקומו ועף לארבע כנפות החדר, וללא כל ספק אילו היה ר' מענדל שוהה שם באותה שעה כבר לא היה עמנו בין החיים ורק בזכות שלא היה שם אלא עשה חסד בגופו באותו הזמן ניצל ממות לחיים. ללמדנו שהחסד מגן ומציל את האדם.

בזכות עשיית חסד ניצלה המשפחה:

מעשה שהיה יצא המנהל מביתו בבית שמש אל החיידר בירושלים, למרות שחש בחולשה כאשר יצא מהבית. ביציאה מרמת בית שמש ג' הוא התעלף, ככל הנראה בגלל איבוד נוזלים ואיבוד שליטה על הרכב, מה שגרם לתאונה חזיתית עם רכב אחר. הרכבים, כפי שניתן לראות היטב בתיעוד, התרסקו. מנהל הת"ת הרב י. ס. פונה לבית החולים 'הדסה' שם התברר כי סבל מאיבוד נוזלים, וחסדי שמים יצא ללא פגע רציני, מלבד שבר בצלעות. לאחר כמה ימים שוחרר לביתו שבבית שמש. קרוב משפחתו סיפר כי בתכנית היו אמורים לנסוע איתו וילדיו שגם צריכה ללכת לירושלים, רק ברגע האחרון, רעייתו וילדיו של המנהל לא הצטרפו לנסיעה, וזאת בשל העובדה שרעייתו ביקשה להספיק לבצע שליחות של חסד בעיר בית שמש לפני נסיעתה לירושלים ולכן התעכבה ותכננה לצאת מאוחר יותר בתחבורה ציבורית לירושלים. "בזכות החסד ילדיו הקטנים, ורעייתו לא שהו ברכב בעת הנסיעה וניצלו. ללמדנו עד כמה החסד מגן על האדם.

בשבח מידת החסד:

נקדים לבאר עד כמה מעלת החסד, אברהם אבינו נשתבח על שמדריך בנוי למידת החסד בפרשת וירא פרק יח פסוק יט: **כִּי יִדְעֲתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יַצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בִּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ יִקְוֶה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הֵבִיא יִקְוֶה עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: עַל מִידַת הַחֶסֶד אָמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ בַּתְּהִלִּים פָּרָק פֶּט פֶּסוּק (ג) כִּי אֶמְרֵתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה שְׁמִים תִּכְן אֶמוּנָתְךָ בָּהֶם: וְעַל כֵּךְ אָמַר הַנְּבִיא יִרְמִיָּהוּ פָּרָק ט פֶּסוּק (כב) כֹּה אָמַר יְקֹוֹק אֱלֹהֵי יִתְהַלֵּל חֶכְם בְּחֶכְמָתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגְּבוּר בְּגְבוּרָתוֹ אֱלֹהֵי יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ: (כג) כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמֶּלֶךְ הַשֶּׁפֶל וְיִדַּע אוֹתִי כִּי אֲנִי יִקְוֶה עֲשֵׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצְדָקָה בְּאָרֶץ כִּי בְּאֵלֶּה חֲפִצְתִּי נֶאֱמַר יִקְוֶה: וְכִבְרָא אָמְרוּ חַז"ל בַּמִּסְכָּת סוּטָה דָּף יד ע"א דַּרְשׁ ר' שְׁמַלְאֵי תוֹרָה תַּחֲלָתָה גְּמִילוּת**

כיפת ברזל האישית

חסדים וסופה גמילות חסדים; תחילתה גמילות חסדים, דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם; וסופה גמילות חסדים, דכתיב ויקבר אותו בגיא. ללמדנו עד כמה חשובה מידת החסד שהקב"ה בכבודו ובעצמו מאלפנו בתחילת התורה כיצד עושה חסד לאדם וחוה למרות שעברו על רצונו ובאשמתם התביישו שהם ערומים עשה להם כתנות עור, וסופה חסד שקבר את משה רבנו בגאי, בכדי שנלך בדרכיו לעשות תמיד חסד.

ההבדל בבריאה בין בני אדם לבעלי חיים מידת החסד:

כאשר נתבונן כיצד הקב"ה ברא את העולם יש בעלי חיים ויש בני אדם, הבעלי חיים התנהלות החיים שלהם שונה מבני אדם כמבואר במסכת קידושין דף פב ע"ב ר"ש בן אלעזר אומר אם ראית מימך. תניא, ר"ש בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, ביאורם של דברים כאשר נתבונן הקב"ה ברא בעולם בעלי חיים אשר חיים וקיימים ומתפרנסים ומסתדרים ללא שנוקקים זה לזה בהיות ומזונם מצוי להם אם זה צומח או חי כל אחד משיג את מזונו, אם זה בגדים אינם נצרכים מאחר והבגד שעל גופם מיום לידתם גודל איתם ולא נצרכים לא למפעלי טקסטיל ולא למתפרות ולא למכבסה, לא זקוקים להנעלה כי לרגליהם פרסות לכל ימיהם והמספר גודל עם השנים, אינם זקוקים למפעלי יצור ולא לבתי חולים ולא לצבא ולא לספרים שיספרו אותם, ולא דאגה למגורים ובנקים למשכנתאות, בקיצור לא זקוקים לשום עזרה מהשני וכל אחד חיי את החיים שלו ודואג לעצמו, לעומת זה בני אדם נזקקים לדאוג לתזונה ולהכין ולבשל וממילא זקוקים למאפיות ומפעלי מזון וכן הלבשה והנעלה וכן למגורים ולבתי חולים ולבנקים וכל התעשייה אשר מייצרת ומספקת כל צרכי גופו של האדם מה שאין ביכולת שום אדם למלא בלי עזרת אחרים, בכדי שיצטרכו זה לזה כי קיום העולם עומד על חסד איש עם חברו ואחד משלים את השני ובלעדיו זה אין קיום לאדם, ולזאת עולם חסד יבנה. כמו כן יש עניים ועשירים במטרה שהעולם יהיה בנוי ומושתת על חסד. כמסופר במסכת בבא בתרא דף י ע"א וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל אדרבה, זו שמחייבתן לגיהנם, אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו? ואתם קרוין עבדים, שנאמר כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו ר"ע אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לוי? ואנן קרוין בנים, דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם. הראת לדעת כי אין קיום לעולם בלי מעשה חסד ולזאת לא היה קיום לדור המבול כאשר נבאר.

מאמרי חז"ל על האנוכיות בדור המבול:

והנה דור המבול ביטלו את עמוד החסד והיה היפך קיום העולם והיה כולו מושתת על אנוכיות ואהבה עצמית כך שהיו מושחתים בעריות ובגזל כדי למלא תאוותם ולדאוג כל

כיפת ברזל האישית

אחד לצרכיו מבלי להתחשב בשני, עד שאמרו חז"ל במדרש בראשית רבה (וילנא) פרשת נח ה קץ כל בשר בא לפני, הגיע זמנם להקצץ, הגיע זמן לעשות בתה, הגיע קטיגורים שלהן לפני כל כך למה כי מלאה הארץ חמס מפניהם, איזהו חמס ואיזה היא גזל, א"ר חנינא חמס אינו שוה פרוטה, וגזל ששוה פרוטה, וכך היו אנשי המבול עושים היה אחד מהם מוציא קופתו מליאה תורמוסים והיה זה בא ונוטל פחות פרוטה וזה בא ונוטל פחות משוה פרוטה, עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין, עוד כתוב במדרש הגדול פרשת נח חטאים זה גילוי עריות שהיה בהן, שנאמר ותשחת הארץ לפני האלהים שהשחיתוה בעבירה שהיו מחליפין מטותיהן זה לזה ומהלכין ערומים בשוק. לצים זה שהיו מתלוצצין כנגד מתושלח ונח בשעה שהיו מוכיחין אותן, וכו' ותמלא הארץ חמס. שהיו פושטין ידיהן בגזל. ועליהן הוא אומר גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו. חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה (איוב כד, ב - ג), שהיה היתום מקבץ פרוטה אל פרוטה וקונה לו חמור והאלמנה קונה לה שור והן גוזלין אותן. לזאת לא היה שייך להסתפק בענישה אלא במבול אשר מחק את כל היקום כי אין לו קיום בלי חסד.

הצלת נח אך ורק על ידי מפעל החסד:

ובזה נבין הטעם שהוצרך הקב"ה לצוות את נח לעשות תיבה ולהכניס בה את כל החיות ולהיות יחד איתם דוקא, בהיות שהעולם היה קיים על עמוד החסד בלבד, וכיון שהשחית כל בשר את דרכו על הארץ ומלאה חמס נמחק עמוד החסד ממילא אין זכות קיום לעולם ונגזר המבול למחוק העולם, ובכדי שנח יוכל להינצל במצב כזה יש אך ורק דרך אחת על ידי שהוא יהיה בתיבה אחת עם כל הבעלי חיים ויצטרך לטפל בהן יומם ולילה כדי שיעסקו כל הזמן בחסד ורק על ידי זה נבדל מיתר העולם להינצל, ולולי עסק החסד לא יועיל צדקותו להינצל מהגזרה הכללית, ובזה יובן היטב מדוע כתוב "ויזכור את נח ואת כל החיה אשר איתו בתיבה" מה הצורך להדגיש את החיה אשר איתו? אלא המכוון בזה בזכות החסד שעסק בו כל הזמן בלי הפסק. ושמחתי כמוצא שלל רב שנלע"ד שזהו כוונת האור החיים הקדוש אשר עמד על דקדוק זה בפסוק בתירוץ שני עיי"ש. נמצא יוצא לפי זה שגדר תיבת נח היינו תיבת חסד וכשמה כן היא להיות נח לבריות וזה סוד קבלת תפילתו והצלתו ממי המבול, כי כבר חז"ל אמרו חז"ל וצדקה תציל ממות כוח החסד להפך מידת הדין למידת הרחמים, ולכן למרות שמבואר בחז"ל שאנשי דור המבול היו גדולים מאוד ואף הן עשו תיבות מברזל ואילו תיבת נח מעצים הוא ניצל והן לא ניצלו, כי ברור שלא היה בכוח התיבה לעמוד מול עוצמת מי המבול באופן טבעי אפילו מאבן וברזל הכל נימוח על ידי הזרמים והחום, אולם התיבה של נח ניצלה מכח החסד שנעשה בה כל רגע ורגע והיינו עולם חסד יבנה. ולזאת דור הפלגה אשר חזה במו עיניו שבלעדי חסד ועזרה הדדית אין קיום לעולם התאחדו והיו לעם אחד ושפה אחת אמנם לרעה אך בגלל זה לא נעשו כדור המבול אלא בלל שפתם וגרם לפירוד בניהם.

משלי פרק כא פסוק (ג) עֲשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחַר לִיקוֹן מִזֶּבֶחַ:

ולכך כתוב באבות דרבי נתן פ"ד על גמילות חסדים כיצד הרי הוא אומר כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו' ו') העולם מתחלה לא נברא אלא בחסד שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם (תהלים פ"ט ג'). פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב אמר ר' יהושע אוי לנו על זה שהוא חרב מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א"ל בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמילות חסדים שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו' ו'). שכן מצינו בדניאל איש חמודות שהיה מתעסק בגמילות חסדים. ומה הן גמילות חסדים שהיה דניאל מתעסק בהם אם תאמר עולות וזבחים מקריב בבבל, והלא כבר נאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך (דברים י"ב י"ג י"ד), אלא מה הן גמילות חסדים שהיה מתעסק בהן היה מתקן את הכלה ומשמחה ומלווה את המת ונותן פרוטה לעני, ומתפלל שלשה פעמים בכל יום ותפלתו מתקבלת ברצון.

החסד סגולה לבטל גזרות ולקבל תפילתו:

עולה ומתבאר מדברנו שהסוד להינצל מכל גזירה רעה ושתפילתו תתקבל ושתהיה כיפת הברזל להתגונן, זה לעשות תיבת נח פירושו של דבר על ידי שיעשה חסד עם חבירו ולהרבות במעשי חסד כפי יכולתו, בהיות ואפילו כאשר מתפלל על איזה דבר שנצרך אליו צריך לדעת שאולי מצד מידת הדין לא מגיע לו וכדי שבכל זאת יזכה שתתקבל תפילתו, הסגולה היא להרבות במעשה צדקה וחסד ועל ידי זה זוכה שהקב"ה מתנהג עימו כפי מידתו שאינו מסתכל רק על עצמו ועל מה שמגיע לו אלא חושב איך לעזור לחבירו גם הקב"ה כך מטיב לו למלא כל משאלות ליבו, ולכן אמר הפסוק ונח מצא חן בעיני השם. שכל הצלתו בגלל מציאת חן על ידי מעשה החסד. ולזאת בתקופה קשה זו שפוקדת את עם ישראל מלחמה נגד השטנים הרשעים וכנגד מבול הטילים והפצצות על כל המדינה ההגנה האמיתית הוא על ידי צדקה וחסד וכל אחד צריך להרבות בצדקה וחסד כפי יכולתו כי רק כאשר עוסק בחסד הוא נמצא בתיבת נח להינצל ממבול הפצצות ולהגן על כלל ישראל.

מעשה שהיה:

ונספר מלמבד מה שסיפרנו עד כמה החסד מגן על האדם מגזרות רעות רח"ל ובלעדיו אין לו זכות קיום. מסופר על גביר אחד שהיה עושה צדקה וחסד והיה ערירי וכבר בגרו הוא ואשתו ולכן השתדלו לעזור לאחרים יותר, והנה פעם עמדו לחתן יתום ויתומה באותה עיר ויצאו לעשות מגבית עבורם כי להם דבר, כאשר הגיעו אליו שאל כמה הם זקוקים לצרכי החתונה נאמר לו צריך חמשת אלפים רובל, אמר להם שהוא מוכן לזכות במצוה ולתת להם את הסכום ובלבד שהחתן והכלה יזמינו אותו לחתונה, השיבו לו אין ספק שהוא יהיה המוזמן הראשון כי כל האירוע בזכותו, ואכן נעשו כל ההכנות לעריכת החתונה והגיע היום אולם לצערנו מרוב טירדות החתן שכח להזמין את בעל השמחה שתתרום הכל,

כיפת ברזל האישית

בהגיעם לחופה וכבר נמצאים תחת החופה פיתאום החתן נזכר מהתורם איך יתכן שלא הזמינו לכן ביקש מכולם סליחה שהוא חייב לעכב החופה עד שנלך להזמינו ולהתנצל בפניו, השעה כבר הייתה מאוחרת הגיעו לביתו של הגביר בשירה וריקודים וראו מצד אחד שהכל חשוך ומצד שני הדלת פתוחה דפקו ודפקו ולא עונים החליטו שהם נכנסים הדליקו את האור ומגלים מחזה מחריד שהגביר ואשתו כפותים בחבלים על הריצפה אוינם יכולים לזוז, שאלו אותם מה קרא ואז סיפרו הגביר ואשתו כי באו שודדים לביתם וכפתו אותן והיכו אותם לגלות היכן הכסף ואם לא הם יהרגו אותם והנה בעודן מכים בהן נשמעו קולות השירה והריקודים ותיכף נבהלו וברחו להם, כמובן שקמו והתלבשו והודו לקב"ה על הנס הגדול שנעשה איתם בזכות הצדקה והחסד שעשו עם החתן והכלה, והתברר למפרע כי מאת השם הייתה זאת ששכחו להזמינם עד אותה שעה בכדי להצילם ממות. וזהו גומל נפשו איש חסד אדם שעושה צדקה וחסד הוא עושה עם עצמו ובני ביתו שבזכות הצדקה והחסד האדם ניצל מכל מיני גזרות רעות וזוהי תיבת נח.

מעשה שהיה וסיפור על עצמו.

אינג □ אליהו זרבי מהנדס מיזוג במקצועו מתגורר כיום בהרצליה, אך בשעת ההתרחשות עדיין התגורר בחולון הייתי מתפלל בבית כנסת 'סודאי' בעיר. בית כנסת? זה לא רק בית כנסת, אלא מרכז תורני של תורה, תפילה וחסד אשר פעיל במשך שעות היום יש שם הכל, החל מתפילות ושיעורי תורה ועד בית תמחוי, ועוד. באיזה בוקר היה זה בעיצומו של קיץ התעוררתי עם חלום די קשה. אמרתי 'הטבת חלום' בברכת כהנים, ולאחר התפילה חישבתי את המעשרות שעלי להפריש וזה יצא 1036 שקלים. מסרתי לגבאי ויצאתי לעבודה ב'בית לחם'. הקימו שם בית מלון, ואני עשיתי את הנדסת המיזוג. מ'בית לחם' הייתי אמור להגיע בהמשך ל'אריאל'. הדרך הקצרה היא דרך רמאללה, אך כדי לא להיתקל בערבים משליכי אבנים העדפתי להאריך דרך כביש אלון. למי שמכיר, מדובר בדרך צרה שבצדה האחד הר ובצדה השני תהום. ולפתע 'ראיתי משאית צבאית אשר מסיעה חיילים, מגיחה הישר מולי. הנהג כנראה נרדם יש לי שבריר שנייה כדי להחליט לחתוך ימינה לכיוון התהום, או לשבור שמאלה לכיוון החר אז יש יותר סיכוי שהוא יפגע בי. לתאר לכם את הפחד שעטף אותי? בלתי אפשרי. רק תתארו לעצמכם שלוש אפשרויות שכל אחת רעה מהשנייה להתנגש בהר, להידרדר לתהום, להמתין שרכב צבאי כבד יתנגש בך. אני צועק 'שמע ישראל', חותך ימינה, ו'מרגיש' את הרכב הצבאי שועט צמוד אלי. רק מההדף יכולתי לעוף לתהום. בחסדי השם המרובים, בדרך פלא, לא התממשה אף אחת משלושת האפשרויות הנ"ל הקב"ה יצר אפשרות רביעית נחמדה להינצל מהתקרית לחיים טובים ולשלום, עדיין לא סיפרתי שאני יליד אירן. כאשר עזבה אמי (עליה השלום) את אירן, היגרה משם הישר לארה"ב. אבי זכרונו לברכה נפטר כבר באירן ונטמן ב'טהרן'. אמא התגוררה בלוס אנג'לס לצד שמונת אחיה ואחיותיה. אני עדיין לא מעכל את הנס הגלוי שהיה לי, וממשיך בדרך. בשעה 5:00 אחה"צ כבר הייתי בבית, ואמא מתקשרת מלוס אנג'לס. בשל הפרשי השעות, אצלה מוקדם עכשיו שבע בבוקר, "אליהו, מה קרה?" כך

כיפת ברזל האישית

היא פותחת ושואלת. "למה?" אני משיב בשאלה. היא לא מוותרת "אליהו, מה קרה?" ואז היא מספרת לפני שעתיים (חמש לפנות בוקר בלוס אנג'לס, שלוש בצהריים כאן) חלמתי שאבא אומר לי "אליהו שילם אלף ומשהו שקל והצילו אותו ממוות, אז תספר לי מה בדיוק קרה" כמובן סיפרתי לה על התרומה בסך 1036 ש"ח שזכיתי לתרום באותו בוקר, ועל נס הצלתי מאוחר יותר באותו יום. [מגיליון 'איש לרעהו' תזריע תשע"ו]

מוסר השכל:

למדנו מפרשתנו על חשיבות וחובת מידת החסד, כי אין קיום לעולם כאשר נוהגים במידת האנוכיות והדאגה האישית והתעלמות מהזולת, שזה בעצם הנהגת בעלי חיים שכל אחד חיי עם עצמו והדאגה האנוכית בלבד, אבל האדם נברא במתכונת המחייבת חסד ואיש את רעהו יעזורו כמידתו ודמותו של הקב"ה אחרת אין קיום לעולם ואין זכות קיום לאדם, וכל אדם צריך להרגיל את עצמו לפתוח את ידו ולתת כפי יכולתו עד אשר יקנה את מידת החסד כמו שכתב הרמב"ם בפירושו המשנה מסכת אבות פרק ג משנה טו וז"ל אחר כך אמר, שהמעלות לא יושגו לפי שעור גודל המעשה, אלא לפי רוב מספר המעשה. וזה, שהמעלות אמנם יושגו בכפול מעשי הטוב פעמים רבות, ובזה יושג הקנין, לא בשיעשה האדם מעשה אחד גדול ממעשי הטוב, שבזה לבדו לא יושג קנין. משל זה, שהאדם אם יתן למי שראוי אלף דינר, בפעם אחת ולאיש אחד, לא תושג לו מעלת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול, כמו שתושג למי שיתנדב אלף פעמים באלף דינר, ויתן כל דינר מהם על צד הנדיבות, לפי שזה יכפל על ידו מעשה הנדיבות אלף פעמים, ויושג קנין חזק, וזה פעם אחת בלבד התעוררה הנפש התעוררות גדולה למעשה טוב, ואחר כן פסקה מזה. וכן בתורה אין שכר מי שפדה אסיר במאה דינר, או נתן צדקה לעני במאה דינר שהיו די מחסורו, כמו מי שפדה עשרה אסירים, או השלים חסרון עשרה עניים, ואפילו בעשרה דינרים. ולזה תקיש. וזה הוא ענין אומרו: לפי רוב המעשה אבל לא על פי גודל המעשה. ולזאת בעת הזאת אשר מידת הדין מתוחה ומחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה חובה על כל אחד בכדי להגן עליו ועל בני ביתו ועל כלל ישראל ולייצר כיפת ברזל והגנה אישית להרבות בצדקה ובזה נזכה שיקויים בנו הפסוק ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

למען שמו

וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוֹץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ
(יא, ד)
'פן נפוץ'.

ההבנה הפשוטה היא כך:

הם רצו לחיות ביחד, באותה העיר. תחת אותו המגדל.

וכל זה מפני החשש - שמא הם יפוצו על פני כל הארץ. שמא הם יפרדו זה מזה. שמא תיהרס האידיליה היפה הזו של 'שפה אחת ודברים אחדים'.

וזה לא היה רק משהו ש'אומרים' מן השפה ולחוץ, כדי להיראות 'הומאניים'; זו היתה הכוונה האמיתית שלהם. הלא כך מעידה בשמם התורה הקדושה: 'פן נפוץ על פני כל הארץ'. והתורה לא מספרת לנו על אמירות מזוייפות.

ואם זה כך - אז למה לא? למה שלא תהיה אחדות ואחוה? למה להיפרד?
הסיבה:

'לא תהו בראה - לשבת יצרה'.

ה' ברא את העולם, כדי שישבו בו. לא כדי שיהיו כולם ביחד במקום אחד (עי' רבנו בחיי, ראב"ע (ב'שיטה אחרת'), ורד"ק).

זה היה חטאם. או חוסר ידיעתם (עיי"ש).

ולכן ה' הפיץ אותם. שבעים אומות, שבעים לשונות. 'על פני כל הארץ'.

*

מהמקום שלי - אל האחדות

יתכן לבאר.

אחדות נוצרת כשיש 'אחד', ויש עוד 'אחד', ואז הם מתאחדים.

- ואם אחד מה'מתאחדים' מתבטל לגמרי לשני - זו אינה 'אחדות'. ממש לא.

כשאינן 'מקום' לכל אחד לעצמו, אז מה שנראה כ'אחדות' - נובע מתוך כניעה, או מתוך רצון לרצות את השני, או מתוך התמסרות עיוורת וחסרת דעת; הצד השווה שבהן - שאינן כאן אחדות אמיתית.

כל אחד חייב להיות ב'אקלים' המתאים לו, בשטח האדמה השייך לו. בסביבה שהנפש שלו זקוקה לה.

ומה'מקום' שלו - הוא יכול לצאת, ולעזור. להעניק. לתת. להיות ביחד.
יתכן שזהו עומק כוונתו של הלל הזקן בחלק מתשובותיו לאותו אדם שניסה להקניט אותו
(שבת לא.). כל אחד מתאים למקום שלו, והמקום שלו מתאים לו.

נכך גם בבית יהודי. אף אחד אינו 'מתבטל' לשני לגמרי; לכל אחד המקום שלו. הכותב
עוסק בשלום בית, ונתקל לא אחת ב'התבטלות' שאינה נכונה - שתוצאותיה הרסניות.]

כך צווה ה' יתברך:

- 'ומלאו את הארץ'.

והסיבה: 'לא תהו בראה'.

*

המקום של עם ישראל

אז לכל עם - יש 'מקום'.

לכל אומה, יש נחלה. 'אקלים' שמתאים לה. סביבה מותאמת לתכונות שלה. וגם לאומה
עצמה יש תכונות שמתאימות לסביבה ולאקלים. זה 'שידוך' משני הצדדים.

ומה עם האומה שלנו? עם ישראל?

- 'כי חלק הוי"ה עמו'.

החלק שלנו - זה ה' יתברך. מה שהנפש שלנו באמת זקוקה, זה ה' יתברך. הקשר איתנו.
האהבה שלנו אליו, ושלו אלינו. הידיעה הברורה שהוא שוכן בנו.

- שוכן בנו.

וזה הפירוש השני של 'חלק הוי"ה עמו'.

כביכול, מה שהוא יתברך צריך - זה אנחנו. אנחנו המקום שלו. הנחלה שלו.

'ימצאהו בארץ מדבר'. הוא 'מצא' אותנו - במדבר. במקום תוהו. במקום שאינו באמת
'מקום'.

ואז הוא הביא אותנו אל הנחלה, אל ה'מקום': ארץ ישראל.

- וזו אינה הנחלה 'שלנו'.

זוהי נחלה - שלו יתברך. המקום שלו.

כי ארץ ישראל לבדה - בלי ה' יתברך - לעולם לא תהיה נחלה שלנו. היא עלולה להקיא
אותנו מתוכה. זה לא יהיה 'מתאים' לנו בכלל.

ורק כשאנחנו באים אליו יתברך, לביתו; רק כשאנחנו מודעים לעובדה שזו נחלתו שלו -
אז זה מתאים לנו. לגמרי. אז הנפש שלנו יכולה להיות רגועה. אז יש לנו 'מקום'.

ואז יש גם לו יתברך מקום: אנחנו. הלב שלנו. המציאות שלנו. אנחנו ה'עם בחר לנחלה
לר'.

מלחמה עליונה

עם ישראל במלחמה.

מלחמה - קשה. מאוד קשה. היא החלה בטבח נורא, והיא גם ממשיכה. אנחנו לא יודעים כיצד זה יסתיים.

ואין לנו על מי לסמוך. ממש לא. זה הוכח לנו מעל לכל ספק באותן שעות מחרידות, כשאף אחד לא היה שם.

וגם אם עכשיו מישוהו נמצא, עדין אי אפשר לסמוך, להישען, להיות רגוע; מי הוא זה שיכול לומר שבטוח במאה אחוז שלא תהיה פעם שניה.

ראינו ונוכחנו - שזה יכול להיות; מעתה, אין לנו 'ביטוח'.

- הם אף פעם לא היו 'ביטוח'; אבל עכשיו ה' הוכיח לנו את זה. היה 'נפץ יד עם קודש' (עי' סנהדרין צח. וברש"י שם).

ה'כוחי ועוצם ידי' הנורא, התנפץ לרסיסים. ואנחנו מקוים ומיחלים לה' שזה יהיה הניפוץ האחרון.

[מי שמחרף את נפשו למען המטרה הקדושה של הצלת יהודים, מתוך אמונה בה' יתברך - זכותו גדולה עד למאוד; אבל ה'רוח' הזו, של 'כוחי' - התנפצה. זו רוח ש'נושבת' כאן בעזו, ומקורה - הערב רב; ועלינו להישמר ממנה עד למאוד.]

המלחמה הזו, אינה רק 'כאן' בעולם הגשמי, כפי שאנחנו מכירים אותו; זה לא רק 'חמאס' ו'חזבאללה' ו'איראן', מול 'מדינת ישראל', וארה"ב, פלוס רוסיה וסין העלולות להצטרף ל'חגיגה' בכל רגע נתון.

- יש כאן משהו גבוה יותר. כח עליון.

זה ישמעאל - מול ישראל.

- אלו הכוחות האמיתיים במלחמה הזו.

פרא אדם

'לולא ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם' (תהלים קכד ב).

'אדם', זה ישמעאל (עי' בפירוש 'עץ הדעת טוב' למהרח"ו שם).

הוא מוגדר כ'אדם' - אבל זה 'מקום שני' אצלו; לפני ה'אדם', הוא 'פרא'. הלא כך הובטח לאימו: 'הוא יהיה פרא אדם'.

- כבר לא צריך להוכיח לנו את ה'פראות' המחרידה שלו.

אבל עדין, מכל העמים - דוקא בישמעאל, יש 'משהו' של 'אדם'.

גם בישראל, וגם בישמעאל, יש בסוף השם - 'א-ל'.

הם מאמינים בבורא יתברך, ומיחדים אותו - 'יחוד כראוי, יחוד שאין בו דופי' (שו"ת הרמב"ם סי' תמח).

בניגוד לנוצרים - המוסלמים יודעים שהבורא הוא אחד ויחיד, ושאינו לו גוף, וגם לא דמות הגוף. יש להם גם את זכות ברית המילה.

וכל זה נותן להם כח אדיר. כח שצריך להתחשב בו, וצריך לדעת איך להתמודד איתו. כי בדרך הרגילה - 'אזי חיים בלעונו'.

- הם עלולים לבלוע אותנו חיים!!

ובאחרית הימים, הם מנסים להשתמש בכח הזה שלהם (יעוי' בפרקי דר"א פכ"ט. יש דפוסים שזה בפ"ל).

ולכאורה - אם אנחנו 'שווים', אם גם להם וגם לנו יש 'א-ל' - אז מדוע שהם יבלעו אותנו דוקא? למה שזה לא יגמר ב'תיקו'?

נראה, שהסיבה לכך היא - האמונה החזקה שלהם. הם מזכירים את 'אללה' בכל רגע. מדברים עליו, ואליו. מאחלים זה לזה - בשמו. בוטחים בו, ומתפללים אליו.

הם מסלפים לגמרי את דבריו ואת רצונו; אבל קשורים אליו חזק.

אצלנו, הדבר הזה צריך חיזוק.

הבעיה היא, שגם אם נתחזק בזה - אולי נגיע לכוחות שווים. אולי קצת יותר.

- מה יכול לתת לנו יתרון מובהק עליהם?

הם יש משהו שיש לנו - ולהם אין בכלל?

האם זה שאנחנו נצטוונו בתרי"ג מצוות והם רק בשבע? זה היתרון שלנו? הריבוי? אין משהו יותר מהותי?

*

ישמעאל מול ישראל

אז כן. יש לנו משהו כזה.

- משהו מהותי מאוד!!

משהו שהוא 'עיקר' ממש.

אז ככה:

ה' ברא את העולם. והוא נתן תורה, ובה מצוות עשה - ומצוות לא תעשה.

ומי שיעשה את העשה, וישמר מהלא תעשה - יקבל את שכרו.

זה מה שה' רצה, לתת לנו שכר. עונג אמיתי, נצחי, בגן עדן.

וכדי שלא נתבייש לקבל את השכר הזה, הוא ציווה אותנו - לייצר לעצמנו את השכר הזה. וגם לשמור עליו שלא יאבד, ולשמור על עצמנו - שלא נקבל את עונשי הגהינם.

זו, לכאורה, תמצית האמונה שלנו.

- האמנם?

הלא זו גם תמצית אמונתם של הישמעאלים! יש בורא, והוא 'ציווה'. ומי שיקיים את ציוויו - יקבל גן עדן.

המושגים שלהם בגן עדן שונים משלנו. גם ה'ציוויים' - שונים לגמרי. אבל זהו אותו עיקרון של תעשה - תקבל, לא תעשה - תיענש.

אז האם ההבדל הוא שאנחנו מקיימים והם לא? שאנחנו יודעים את המצוות האמיתיות והם לא?

לא. יש הבדל מהותי מאוד, ב'עצם' שלנו.

אנחנו לא רק 'תעשה - תקבל'! ממש לא!!

נקרא שוב את הפסוק:

'לולא הבורא שהיה לנו בקום עלינו אדם'.

- רגע, משהו כאן מצלצל לא נכון.

נשים לב:

'לולא הבורא שהיה לנו'.

- 'לולא הבורא'??

לא. לא כתוב שם 'בורא'.

כתוב שם - 'לולא הוי"ה שהיה לנו'!!

ובהמשך:

'ברוך הוי"ה, שלא נתננו טרף לשיניהם'.

לנו, יש את הוי"ה. ולהם - אין!!

להם יש 'א-ל'. כח עליון. בורא עולם.

- אבל שמו יתברך, ניתן אך ורק - לנו!!

*

שם הוי"ה

יש 'בורא עולם', ויש - שם 'הוי"ה'.

הבורא - הוא אין סופי. אי אפשר להגדיר אותו בשום שם וצורה.

וכל מה שמבואר לעיל, על ה'חלק' ו'נחלה' ו'מקום' - לא שייך אצלו בכלל.

האם ל'אין סוף' יש 'מקום'?

האם הוא זקוק למקום בכלל? האם המושגים הללו של 'מקום' או 'זמן' יכולים להיות נוגעים לאין סוף? למי שברא את המציאות הללו של זמן ומקום?
- ודאי שלא!!

ואם כן, מה זה 'העם בחר לנחלה לו'? יכולה להיות לו 'נחלה'??
אמונת הישמעאלים, מגיעה רק עד כאן. יש בורא, ואין אצלו מקום וזמן. מכאן ואילך - שייך רק לעם ישראל.

תכלית רצונו של הבורא, של ה'אין סוף' - היא לגלות את שמו בעולם.
ומי שנבחר לכך, זה לא ישמעאל. ממש לא.

ה'לו ישמעאל יחיה לפניך' של אברהם אבינו - לא התקבל!

ה' ענה לו - 'אבל שרה אשתך יולדת לך בן. וקראת את שמו - יצחק. והקימותי את בריתי איתו'!!

- רק איתו!!

יצחק, הוא זה ש'יחיה לפניך'.

הוא יהיה זה, שהחיים שלו - יהיו אתה. שאתה תשכון בתוכו. שהוא יהיה ה'מקום' שלך, ואתה תהיה ה'מקום' שלו.

'חלק ה' עמו'. לשני הכיוונים.

*

למען שמו

בזה אנחנו שונים מבני ישמעאל.

- רק בזה!!

אז אם נמשיך להיות 'פועלים' של הקב"ה; אם נמשיך לעשות מצוות כדי לקבל שכר, ולהימנע מעברות כדי שלא לקבל עונש - אז באמת אין הבדל מהותי בינינו לבין הישמעאלים.

אולי יהיה הבדל 'כמותי', יש לנו יותר מצוות מהם; אבל זה לא הבדל אמיתי.

עלינו להיזהר מהם!

- שלא יהיה חלילה 'חיים בלעונו'!!

ולכן - עלינו להבין את מהותנו האמיתית. ללמוד היטב את 'שיר השירים'. להבין - ששמו יתברך נקרא עלינו.

- רק עלינו!!

להפנים - ש'חלק הוי"ה עמו'.

ששמו הגדול יתברך - זה החיים שלנו, העוצמה שלנו, הכח שלנו; שאנחנו באים - בשמו; נלחמים - למען שמו; ומבקשים פדות וגאולה - לשמו!

- כפשוטו:

מבקשים גאולה - לשמו. ששמו יתברך, יגאל.

כי אם שמו יתברך בנו - אז כל הגלות, והצער, והסבל, והטבח, והחטופים, וכל הצרות כולן - זה צער לשמו!

דהיינו:

שמו יתברך, 'סובל' כביכול - מהגלות, והצער, והסבל, והטבח, והחטופים, והצרות!!
שוב. אם אנחנו מתייחסים אליו כ'בורא', אז אין שם סבל בכלל. לא שייך. זו 'הגשמה',
ואסור לומר את זה.

אבל אם שמו יתברך נמצא בנו, אם אנחנו המקום שלו - אז הוא סובל איתנו ביחד.

- והוא גם נגאל - איתנו ביחד!!

אנחנו אומרים את זה שלש פעמים ביום:

'ומביא גואל לבני בניהם - למען שמו!'

ועוד:

'זכפר על חטאותינו - למען שמך!'

'זהאר פניך על מקדשך השמים - למען אדני!'

וכן הרבה מאוד על זה הדרך.

וזה חובה קדושה עלינו - להכיר בזה. לדעת את זה. להפנים את זה.

להתפלל - למען שמו. לבקש הכל - מהוי"ה! לא מה'בורא עולם', שנותן לכולם במידה שווה - אלא לבקש שיתן לנו בשמו!!

היינו - היחס האישי שלנו אליו. שזה לא יהיה בצורה של 'מסובב הסיבות', אלא - משהו 'ישיר'.

שזה לא יהיה 'משרה את אשתו על ידי שלישי', שמעביר לה את הכל - דרך השלישי; אלא - כמו איש ואשה ממש. שיר השירים בהתגלמותו.

זה רצונו יתברך.

- וזה צריך להיות גם הרצון שלנו. הרצון העמוק ביותר, החזק ביותר.

והסגולה הזו, שהבאנו בשבוע הקודם, ממחישה את זה.

נזכיר אותה שוב כאן:

זו סגולה מתוך הספר 'ימלט נפשו' (פ"א אות ח'). לרבי אברהם חמוי, מגדולי המקובלים בדורו של ר' חיים פלאג'י. ר' חיים גם העניק הסכמה לספרו):

'סגולה וסוד גדול ועוזו בשחקים, למגן וצינה על כל צרה שלא תבוא, ולהוציא מצרה נפשו, יאמר נא ישראל, בכל יום בבקר בכוונה גדולה, ג' פעמים:

יהודי אני, יהודי אני, יהודי אני.

אחיה יהודי, אחיה יהודי, אחיה יהודי.

אמות יהודי, אמות יהודי, אמות יהודי.

יהודי, יהודי, יהודי.

ובפרט מי שהוא שרוי בצער, בודאי שלא יסבול שום צער כלל.

- למה יש ענין לומר 'יהודי אני'? מה זה נותן? למה לא ללמוד עוד דף גמרא?

כי 'יהודי', זה שמו יתברך. יו"ד - ה"י. יהודי.

וזו הצהרה מאוד חשובה!

שמי - זה שמו! ושמו - הוא בי ממש!

ומי שנוגע בי - נוגע בשמו!

וזה לא בא 'ממילא'.

- זה לפי הדעת שלנו. אם יש לנו 'דעת' כזו - אז זה אמיתי. 'שם ה' נקרא עליך'.

ואז - 'ויראו ממך!' אף אחד לא יעזו לגעת בשמו!!

עלינו לבטוח בו יתברך. 'ביטחון'.

וגם זה - לבטוח בשמו דיקא!!

- 'כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו - נגילה ונשמחה בישועתך'.

כי כ'בורא', יש לו חשבונות ארוכי טווח, מתחילת הבריאה - עד לסוף כל הדורות. אנחנו

לא יודעים אותם. אין לנו את ה'כלי' להבין את רצונו של האין סוף.

אבל הגילוי שלו, בשמו הגדול יתברך - זה שייך לכאן ועכשיו. זה 'גילוי'. שיראו. שיכירו.

שאנחנו נבין ונדע.

זה כמו שהאיש דואג לאשתו - כאן ועכשיו. לא לפי איזה 'חשבון' של עשרים שנה קדימה.

ואנחנו יכולים להישען עליו ולבטוח בו - שלא יארע לנו מאומה.

יהודים אנחנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

האם שבעים הלשונות הן שפות בפני עצמן או רק פירוש ללשון הקודש?

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים (יא, א)

כתב הרמב"ם בהלכות קריאת שמע פ"ב הלכה י': קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מבינה. והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותו הלשון ומדקדק באותו הלשון כמו שמדקדק בלשון הקודש. והראב"ד ז"ל כתב: א"א, אין זה מקובל על הדעת, לפי שכל הלשונות פירוש הן לעברית ומה ידקדק עוד אחר פירושו.

מבאר רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל דשיטת הרמב"ם שהלשונות האחרים אינם פירוש לעברית אלא הם לשון בעצם, לכן גם בהם צריך לדקדק.

ומוסיף רבינו שזו פלוגתא בירושלמי מגילה (פ"א ה"ט) ז"ל: כתיב ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. ר' לעזר ור' יוחנן, חד אמר שהיו מדברים בשבעים לשון, וחרנה אמר שהיו מדברין בלשון יחידו של עולם בלשון הקודש. דלמ"ד דקודם הפלגה מדברים רק בלשון הקודש, זהו כשיטת הראב"ד ז"ל דלשון הקודש היא עצם ולכן דברו רק בה. משא"כ שאר הלשונות הם רק פירוש ללשון הקודש, והתחילו לדבר בהם אחרי ההפלגה. ולמ"ד שדברו לפני ההפלגה בכל הלשונות זהו משום שסובר כי הלשונות גם הם הללו לשונות בעצם, ולא פירוש ללשון הקודש. [מקור: שו"ת צ"פ החדשות ח"ד סי' ע"א].

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

תיקונם של דור הפלגה

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים (יא, א)

כמה תמיהות בעניין דור הפלגה

כמה דורות לאחר שנמחה דור המבול, קמו אנשי דור הפלגה, שברצותם למרוד בה' בקשו לבנות להם עיר ומגדל שיגיע עד לשמים. וכדי להפרידם זה מזה בלבד ה' את שפתם והפיצם על פני כל הארץ ומתוך כך חדלו מלבנות העיר. ונראה להעמיק מעט בפרשה זו.

למרות כפירתם ומרידתם של אנשי דור הפלגה בקב"ה, בכל זאת לא מחה אותם ה' מעל פני השמים כפי שמחה את אנשי דור המבול, וטעם הדבר מבואר בחז"ל (ב"ר לח ו והובא ברש"י יא ט), שדור המבול לא היה שלום ביניהם, ואילו דור הפלגה היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם. ויש להבין, שכיוון שהשלום אהוב ורצוי לפני המקום מפני מה קלקל מחשבתם דווקא על ידי שפגע באותה נקודה בהם הם היו שלמים - השלום ששרר ביניהם. והרי דרכים רבות למקום להפר עצתם.

עוד יש להבין כיון שהייתה אחדות ביניהם, מפני מה לא ניצלו מחמת אחדותם זו, כפי שמצינו בדורו של אחאב שאמרו חז"ל (מדרש שוח"ט תהלים ז ח; ירושלמי פאה א) שאף שהיו עובדים עבודה זרה היו מנצחים במלחמות, מפני שהיו מאוחדים ולא היה בהם לשון הרע, והראיה שלא הלשינו על עובדיה שהחביא מאה נביאים בשתי מערות.

ובתחילת הפרשה נאמר "וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים" (יא א), ומבואר שעד מעשה דור הפלגה הייתה כל הארץ שפה אחת, ורק אחר כך בלבד ה' שפתם. וקשה, שהרי כבר לעיל נאמר (י ה) "מֵאַלְפָּה נִפְרְדוּ אֵינֵי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם", הרי שקודם מעשה דור הפלגה כבר לא הייתה כל הארץ שפה אחת [ודוחק לומר שאין מוקדם ומאוחר בתורה, שמהמשך הכתובים (פס' כה וברש"י) משמע שנאמרו כסדרן]. וכן מפורש בירושלמי (מגילה א ט) שיש הסובר שעוד קודם דור הפלגה כבר היו בעולם שבעים שפות [שהם השורש לכל השפות כולם] וכך גם הדעת נותנת, שלכל משפחה ולכל אזור מתפתחת שפה שונה. ויש להבין לפי זה, מה נתחדש בעונשו של הקב"ה לאותו דור שבלל את שפתו, והרי עוד קודם לכן היו השפות מעורבות.

ביאור לשון 'ירידה' שנאמר אצל הקב"ה

בפרשת וירא כאשר גילה הקב"ה לאברהם אבינו את רצונו להפוך את סדום, טען אברהם כנגדו "חֲלָלָה לְךָ מַעֲשֵׂת כְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְגו' הַשֵּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט" (יח כה). ויש להבין, כיצד אברהם אבינו שהכיר את קונו והתבטל אליו באופן מוחלט ובכל עשרה ניסיונות שעבר לא הרהר אחריו, דווקא כאן עשה כביכול פלילות עם קונו. וכעין זה מצינו אצל הרועה הנאמן משה רבינו שאף הוא למרות שהיה "עבד ה'"

(דברים לד ה; יהושע א א) שכל רצונותיו כשל האדון (רד"ק יהושע שם) טוען לקב"ה (שמות ה כב) "לְמָה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמָה זֶה שְׁלַחְתָּנִי".

וביאר בזה הגר"ש שוואב (מעין בית השואבה שמות ג יג), שוודאי הקב"ה הוא למעלה מהשגת כל הנבראים, ואין מקום לבן אנוש לבוא ולהקשות בפניו כל טענה שהרי "מי בכל מעשה ידיך בעליונים או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה ומה תפעל". אלא, שבמקום שכתבה התורה לשון 'ירידה' כלפי מעלה, ביאורו הוא שהקב"ה ירד למטה לתוך רשות האדם, ונתפס מעט בהשגותיו של האדם, ואז יכול האדם להתנצח ולשאול על ההנהגה העליונה. ובמעשה סדום נאמר (יח כא) "אֲרָדָה נָא וְאֶרְאֶה" שהייתה ירידה לתוך השגת שְׁכַל האדם ולכן מיד לאחר מכן אנו מוצאים שטען אברהם (שם כג) "הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע". וכן במצרים נאמר (שמות ג ח) "וְאֶרְדָּ לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם", ולכן מצא משה רבינו מקום לטעון טענות כלפי מעלה.

אנשי דור הפלגה שקועים היו בחומר והקב"ה רומם השגותיהם

ועל פי יסוד זה נראה לבאר את שורש חטאתם של אנשי דור הפלגה ואת הנהגת הקב"ה כנגדם. שהנה, כאשר יש לאדם רצון אמיתי להבין את זולתו, אין קושי השפה מעכב בעדו, וכפי ש'שפת' התינוק מובנת להוריו - כיון שיש להם רצון עז להבין כוונתו. ואנשי דור הפלגה התנתקו באופן מוחלט מהרוחניות וממציאות ה' בעולם, וכל מחשבתם הייתה נתונה רק למעשה המרידה - בניית עיר ומגדל. ולכן, למרות שבפועל היו דוברים שבעים שפות, אולם הרצון החומרי המשותף שהיה להם איחד ביניהם עד שהיו בבחינה של "שִׁפְהָ אֶחָת" (יא א) כיוון שהייתה שאיפה אחת שחיברה ביניהם.

ונמצא אם כן, שבשונה מדורו של אחאב בה הייתה אחדות אמיתית בעם ישראל [והראיה שלא הלשינו על עובדיה שהחביא את הנביאים למרות שלא הרגישו שיש להם תועלת מאותם נביאים] הרי שבדור הפלגה לא הייתה אחדות ביניהם, אלא היה רצון חומרי משותף שגרם לשיתוף פעולה מתוך אינטרס אישי של כל אחד, ולכן אחדותם לא הצילה אותם מן העונש כבדורו של אחאב.

אולם, כיון שסוף סוף פעלו אותו הדור מתוך אחדות [אף שנבעה מתוך רצון אישי של כל אחד ואחד] לא כילה אותם הקב"ה מעל פני האדמה כדור המבול, אלא רומם את השגתם במעט שלא יהיו כל מעייניהם שקועים בהשגה חומרית, והוא שנאמר (פס' ז) "הָבָה נִרְדָּה וגו'" ונתבאר, שלשון ירידה אצל הקב"ה עניינו השגה של כְּבוֹד ה' שיובן גם בשכל האדם. ועל ידי שהשפיע להם הקב"ה קצת השגה של אלקותו ממילא גרם לכך ש"נִבְלָה שָׁם שְׁפָתָם", ועניין 'נבלה' ביאר הרש"ר הירש שהוא לשון יבוש וכמישה ופסיקת חיות כנבלה. והיינו שעל ידי ששיג כל אחד מעט מזעיר ממציאותו יתברך ממילא כבר לא היה כל אחד חפץ בכל מאודו באותם רצונות חומריים כפי שהיה קודם לכן, וכשנתבטל הרצון המשותף שוב לא היה מה שיחבר ביניהם, וחזרו למצב הרגיל שאין שפתו של האחד מובנת אצל חבירו. והוא שנאמר (פס' ט) "עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּבַל כִּי שָׁם בְּלַל ה' שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ", שבלל

לתוך השפה של כל אחד קצת השגה במציאותו יתברך, ודבר זה גרם שהם נפוצו על פני כל הארץ (מעין בית השואבה).

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

וְגַם אֶת נַח בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּ, וַתִּפְקְדֵהוּ בְּדַבַּר יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים

הנה ענין המבול התיבה וההצלה של נח ובניו ומשפחתו מהמבול, והזכות להתחיל מחדש את קיומו של העולם ומלואו, עד שכל הדורות שאחריו נקראים בני נח, זהו לבטח מאורע מסעיר ביותר בתולדות האנושות, ממש אחד המסעירים שהיו מתחילת הבריאה.

וההבנה הפשוטה והברורה שכדי להינצל היו נח ובניו זקוקים לזכות מיוחדת, ועלינו לחפש ולדעת באיזו זכות ניצלו באמת.

הבה ננסה להתבונן ולהתעורר מסיפור הצלת נח ובניו כמה שניתן.

והנה הלימוד הגדול והנורא שחוו נח ובניו, מיד בכניסתם לתיבה, לבטח הוא הצורך והחובה שהוטלה עליהם, להכין אוכל לכל סוגי החיות והבהמות והעופות השרצים והרמשים, בזמן קצר יחסית - שהרי כמובן, לא ניתן להכין אוכל מאה ועשרים שנה מראש... וכל האוכל צריך להיות מוכן וראוי לאכילה מהיום הראשון ועד היום האחרון, למרות שהיתה הבטחה שלא יתעפשו המאכלים, זה היה כבר בתוך התיבה.

באותה עת נוכחו באי התיבה, מה הפירוש, עֵינֵי כָל אֱלֹהֶיךָ יִשְׁפְּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ... כלומר שהקדוש ברוך התחיל לזון מקרני ראמים ועד ביצי קינים מיד ביום הראשון לבריאת כל הנבראים. וכאשר היה על נח ובניו, לדאוג ללמוד את כל סוגי המאכלים של כל חיה בהמה ועוף, ולאסוף אותם, דומה שזה היה נס בפני עצמו, ובעינינו, לא פחות מהישרדות התיבה והיושבים בה במי המבול. והרי שנח ובניו שלא ראו שינה בעיניהם, היו שותפים למעשי בראשית. אכן זכות זו יכלה לעמוד להם להינצל.

וכך אמרו במדרש תהלים מזמור ל"ז, שאמר אברהם אבינו למלכי צדק, כיצד יצאתם מן התיבה? אמר לו, בצדקה שהיינו עושים.

אמר לו, וכי מה צדקה היה לכם לעשות, וכי עניים היו שם? והלא לא היה אלא נח ובניו, ועל מי הייתם עושים צדקה?

אמר לו, על החיה והבהמה והעוף. לא היינו ישנים כל הלילה, אלא היינו נותנים לפני זה ולפני זה. פעם אחת איחרנו את עצמנו, ויצא אבי משובר.

אותה שעה, אמר אברהם, מה אלו אילולא שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאים משם, ובשביל שאיחר עצמו כמעט קיבל שכרו ונשבר.

אני, אם אעשה עם בני אדם שהם בדמות וצלם של המלאכים, על אחת כמה וכמה שאנצל מן הפגעים. מיד, (בראשית כא, לג) ויטע אש"ל. אכילה שתיה לוויה.

ונראה שהתיבה היתה מקום ששם הקדוש ברוך הוא לימד את נח ובניו, את מעשה השם כי נורא הוא, ומזה הבינו הם את גודל חטאם של אנשי דור המבול, שאמרו לְקַל סוּר מִמָּנוּ וְדַעַת דְרָכֶיךָ לֹא חִפְצָנוּ, איוב כ"א י"ד, ופירשו חז"ל על אנשי דור המבול, שהיו כפויי טובה, ולא חשבו שיש דין ויש דין. והבינו שהמבול הוא תוצאה בלתי נמנעת מחטאם.

בדורינו אנו, הישיבות הקדושות והכוללים תלמודי התורה והחדרים בתי הכנסיות ובתי המדרשות, המה תיבות הנח של ימינו.

ושמעתי פעם הערה נפלאה משמו של הגאון המפורסם אביר הרועים, רבי חיים קרייזווירטה זצ"ל, במה שהביאה הגמ' זבחים דף קי"ג ע"א למאן דאמר שהיה המבול גם בארץ ישראל כיצד שרד הראם בזמן המבול זכר ונקבה, הלא היה כל כך גדול שלא יכול היה להיכנס לתיבה, והסיקה הגמ' שראש חוטמו היה בתיבה. עי' שם כל הסוגיא באורך.

והקשה הגאון הנ"ל, מה זה כל כך חשוב לנו לדעת כיצד שרד הראם את המבול?

והוא תירץ שיש בזה נפקא מינה לדורות, לתיבה הרוחנית, כלומר הישיבות שהן תיבות הנח של ימינו, וללמדינו שאם אין יכולים להיות כל הזמן בישיבות, צריך לפחות לנשום את האויר של הישיבה.

ואילולא מסתפינן... היינו מוסיפין ללמוד עוד מעט לקח, שהנה זה בא ללמדינו שגם כאשר שוהים בבית המדרש, צריך להישמר שלא להוציא ראש חוטמו לחוץ...

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל נֹחַ וְאֶל בְּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר. וְאֲנִי הֲנִי מְקִים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זִרְעֵכֶם אַחֲרֵיכֶם. וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהְמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יֹצְאֵי הַתְּבֵה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים זֹאת אֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם. אֶת קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בְּעָנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ. וְהִיָּה בְּעַנְנֵי עָנָן עַל הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתַּת בְּעָנָן. וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר.

לכאורה אינו מובן, ממה נפשך אם הקדוש ברוך נשבע שלא להביא עוד מבול על הארץ, מדוע מעיקרא הקדוש ברוך הוא, כן הביא המבול?

ונראה לפרש שאחרי שהעולם כבר למד לדעת שיש דין ויש דין, ובאמת גדרו את עצמם לדורות מרוב הפחד, כידוע, עי' רש"י תחילת פרשת בלק, שוב כבר אפשר להישבע כביכול שלא יהיה עוד המבול...

כי העיקר, זה לא העונש, כי אם ההרתעה...

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֵי אֲבִינוּ שֶׁבְּשָׂמַיִם לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל פְּלִיטָתֵינוּ. וְלִמְנוּעַ מִשְׁחִית וּמַגְפָּה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמֶר אָמֵן:

כי העיקר, זה לא העונש, כי אם ההרתעה...

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס "תורת אמך"

תיבת נח מתקנת עוון הזנות וממנה למדים כיצד בונים בית בישראל

המדרש תנחומא בפרשת נח פותח את דבריו בדברים דלהלן: אלה תולדות נח. ילמדנו רבינו על כמה עבירות נשים מתות בשעת לידתן, כך שנו רבותינו, על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר. ושלש מצות הללו מן התורה הן, נדה מנין, שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה (ויקרא ט"ו כ"ה), וחלה מנין, שנאמר ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר ט"ו כ'), נר השבת מנין, שנאמר וקראת לשבת עונג (ישעיה נ"ח י"ג). ע"כ.

ויש לעיין מה הענין הזה של העבירות שמחמתן נשים מתות בשעת לידתן שייך לפרשת נח, ומדוע פתח את פרשת נח בדברים אלו. וביותר, דהמשך דברי התנחומא כך הם: ולמה נצטוו הנשים על המצות הללו, אלא אמרו חכמינו שאדם היה תחילת ברייתו של עולם, ובא חוה ושפכה דמו על ששמע לה, שנא' כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג' י"ט), אמר הקב"ה תנתן לה מצות דם הנדה שיתכפר לה על אותו הדם ששפכה, ומצות חלה למה, לפי שאדם היה חלתו של עולם, ובאתה חוה וטמאתה, אמר הקב"ה תנתן לה מצות חלה, שיתכפר לה על חלתו של עולם שטמאתו, ומנין שהיה אדם חלתו של עולם, כך שנו רבותינו, כיון שהאשה נותנת מים בעיסה היא מגבהת חלתה, כך עשה הקב"ה, אמר ר' יוסי בן קצרתא כיון שנתן הקב"ה מים על האדמה, מיד הגביה חלתו אדם מן האדמה, שכך הוא אומר ואד יעלה מן הארץ (בראשית ב' ו'), מיד וייצר ה' אלקים וגו' (שם שם בראשית ב' ז'), ומצות הנר, לפי שהיה אדם נרו של הקב"ה, שנא' נר ה' נשמת אדם (משלי כ' כ"ז), ובאתה חוה וכבתה אותו, אמר הקב"ה ינתן לה מצות הנר כדי שיתכפר לה על הנר שכבתה, לכך נצטוו הנשים על מצות הנר בשבת, ע"כ. הרי דשלושת מצוות הבית המנויין כאן הם כפרה על מעשיה של חוה, וא"כ היה מן הראוי להביא את כל הענין בפרשת בראשית ששם כתוב כל מה שאירע עם חוה.

והנה ז"ל הכלי יקר (פ"ו פט"ו): שלוש מאות אמה אורך התיבה. פירט לנו הכתוב מדת ארכה ורחבה וקומתה מחמת שני דברים, האחת להודיע לנו גודל הנס שהחזיק המועט את המרובה כי היו שם בריות גדולות פילים וראמים. השנייה היא להודיע לנו שעיקר התחלת מי המבול היה בעבור הזנות כמו שאמר ויראו בני האלקים את בנות האדם וגו', וכמו

^ל יל"ע מה הביאור בשאלה זו "על כמה עבירות נשים מתות בשעת לידתן", דמשמע שידוע הוא שנשים מתות בשעת לידתן בגין עבירות, וידוע גם שהן מתות בשעת לידתן בגין כמה עבירות ולא בגין עבירה אחת, וכל השאלה היא רק על כמה עבירות הן מתות בשעת לידתן, עוד צ"ב מדוע שאל רק על כמה עבירות ולא שאל גם מה הן העבירות, וצ"ע.

שאמרו חז"ל (סנהדרין ק"ח א') ברבה קלקלו וברבה נדונו, וטעמו של דבר לפי שעל ידי הזנות חללו קדושת שם של י-ה המתווך בין איש לאשה, ובהתחלק מהם יו"ד ה"א נשאר אש ואש כמו שנאמר (איוב ל"א י"ב) כי אש היא עד אבדון תאכל. וזה שאמרו חז"ל (סנהדרין ק"ח ב') ברותחין קלקלו וברותחין נדונו, כי הם הציתו את האש בעצמם. וכן מצינו בפרשה זו מספר ט"ו בכמה מקומות שנאמר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים, וכן תגבורת המים חמישים ומאת יום דהיינו ט"ו עשיריות, וכן מספר אורך ורוחב וקומה של התיבה מורה גם כן על מספר ט"ו כי שלוש מאות אמה באורך על רוחב חמישים נמצא בכל שטח של אמה אחת ט"ו אלפים אמה על אמה, ושלושים אמה קומתה והיו בה שלושה מדורים הרי עשרה אמות לכל מדור ומדור, כי היו בה תחתים שנים ושלישים כולם שוים, נמצא ק"ן אלפים אמה לכל מדור ומדור, נמצא ט"ו אלפים אמה שבכל שטח אמה כנגד ט"ו אמה שגברו המים על ההרים, וק"ן אלפים אלו שבכל מדור כנגד תגבורת המים ק"ן יום והוא ט"ו עשיריות, וכל מספר ט"ו אלו מורה שאף על פי שנחתם דינם על הגזל, לאמכל מקום עיקר ההתחלה היתה בעבור הזנות וחילול ה' של י-ה העולה ט"ו י"ב. ע"כ.

לא ודלא כהשפתי חכמים (פ"ו פי"ג אות מ') שכתב דהא והא גרם, דאי לא היה אלא גזל לחוד לא היה נחתם אלא על רעים ולא על טובים, ואי לא היה אלא זנות לחוד לא היה נחתם כלל אפילו על הרעים, אבל השתא דהיו שניהם נחתם על הרעים ועל הטובים, ע"ש.

איברא י"ל שהזנות שהיה בדור המבול התחייבו עליו גם משום גזל, ובהקדם דברי מרן רי"ז הלוי עה"ת בפר' וירא עה"פ ועתה השב אשת האיש וגו' ואם אינך משיב דע כי מות תמות וגו'. וז"ל: נראה הביאור בזה, דבאמת היו שם שתי עבירות, האחת משום עריות כדכתיב והיא בעולת בעל, ושנית הי' שם איסור גזל, כמבואר ברמב"ם פ"ט ממלכים הי"ד דשכם נתחייב מיתה בשביל גזל, והיינו משום שלקח אותה בחזקה ובכיבוש, וזה נחשב גזל אצל בני נח, וע"כ גם באבימלך עצם הלקיחה לרשותו הי' נחשב זה לגזל, וזהו שאמר לו ועתה השב אשת האיש וגו' ואם אינך משיב דע כי מות תמות וגו', כי אתה מתחייב עלי' מיתה על כל רגע שהיא ברשותך כדין גזל, ע"כ. והנה כתב האבן עזרא עה"פ ותמלא הארץ חמס, וז"ל: חמס בגזל ועושק, וקחת גם הנשים בחזקה, ע"כ. הרי דהעון של זנות בדור המבול היה גם ע"י לקיחת הנשים בחזקה, ולפ"ד מרן הגרי"ז בני נח חייבים ע"ז משום גזל, נמצא דיל"פ את משאחז"ל שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, שזה כולל גם את עון הזנות שנעשה בחזקה וגם ע"ז חייבין משום גזל. שו"ר שכ"כ שם השפת"ח בפ"י השני, וז"ל: ועוד י"ל משום שגזלו כל אחד את נשותיהם של חבריהם דהיינו שניהם גזל ועריות, לכך נחתם על שניהם, ע"כ.

לב והוסיף הכלי יקר עוד דברים נפלאים בזה: וכן מצינו בחזקיה, שנענש מתחילה על שלא עסק בפריה ורביה (ברכות י' א'), ואמר לו הנביא צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה (ישעיה ל"ח א'), ודרשו חז"ל שם כי מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעוה"ב, ומה חרי האף הגדול הזה שבעון ביטול פריה ורביה יהיה נענש בזה ובבא, אלא לפי שנאמר (שם כ"ו ד') כי ביה ה' צור עולמים, ומזה למד שהעוה"ז נברא בה"א והעוה"ב ביו"ד, ועל ידי שלא עסק בפריה ורביה גרם לשם של י-ה שיסתלק מן איש ואשה, והוי כאילו החריב כל שני עולמות אשר מציאותם תלוי בשם של י-ה, כי יסתלק השם מכל הנבראים ויעלה לו השמימה, על כן דינו להיות נטרד מן שני עולמות. וכן דור המבול לפי שחללו שם של י-ה, היה ג"כ דינם חרוץ ליטרד מן העוה"ז והעוה"ב, כדאיתא בפ' חלק (סנהדרין ק"ז ב') שדור המבול אין להם חלק לעוה"ב וכו'. לכך נאמר בהפכו (תהלים קי"ח ט"ז) לא אמות כי אחיה, לא אמות בעוה"ז כי אחיה גם לעוה"ב, ואספר מעשה י-ה כי ביה ה' צור עולמים, כי שני העולמות הם מעשה י-ה. לפיכך כשחזר חזקיה בתשובה וקיבל עליו לעסוק בפריה ורביה והחזיר שם של י-ה למקומו ע"כ נאמר לו (ישעיה ל"ח ה') הנני יוסיף על ימך חמש עשרה שנה כנגד שם של י-ה, ונאמר הנני יוסיף מלה זרה בדקדוק כי הו"ל לומר הנני מוסיף, אלא לפי שהנני יוסיף ראשי תיבות י-ה להורות שבזכות שם של י-ה זכה להוספה זו.

וזהו שמסיק במס' סוכה פ' החליל (נ"ג א'): כשכרה דוד השיתין ביקש התהום להציף עלמא וכו', עד שאמר דוד חמש עשרה שיר המעלות ואסקיה. לפי שידע דוד שדור המבול נענשו בתהום רבה בעון הזנות, כי מי התהום מים נסתרים, והזנות קראו שלמה (משלי ה' ט"ו) מים גנובים דהיינו נסתרים, היפך ממה שנאמר (שם ט' י"ז) שתה מים מבורך וגו', לפיכך כשהיה דוד צריך להעלות התהום היה מתירא שמא על ידי שיעלהו יציף העולם כדרך שנעשה לדור המבול, ע"כ אמר חמש עשרה שיר המעלות לרמוז שבזכות ישראל גדורין מעריות ושם י-ה מתווך ביניהם ינצלו מתהום רבה. וזהו שמסיק באותן חמש עשרה שיר המעלות (תהלים קכ"ח ג') אשתך כגפן פוריה וגו', אמר אשתך האל"ף

העולה מדברי הכלי יקר הוא, שבנין תיבת נח בא לתקן את עון הזנות והעריות שהיה בדור המבול שזה הרחיק את השראת השכינה, וע"י מידות בנין התיבה, זמן המבול וגובה המים שהכל מרמו לשם י-ה, תוקן העון ושוב היתה השראת השכינה.

והנה איתא במס' סוטה (י"ז א'): דריש ר"ע, איש ואשה, זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן. ופרש"י וז"ל: שכינה ביניהם, שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש וה"י באשה. לא זכו אש אוכלתן, שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש, ע"כ. ויש להעיר לפ"ד רש"י מדוע אמר ר"ע שכינה "ביניהן", הו"ל למימר שכינה "בתוכם" כיון שאותיות י-ה שוכנים בתוך שמותם ולא בין שמותם^{לג}.

ויש לבאר בהקדם דברי מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל בספרו דרש משה בפר' בשלח עה"פ "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק" (שמות י"ז ט"ז), ופרש"י שם, וז"ל: נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, ע"כ. והקשה, דא"כ איך אמרו חז"ל איש ואשה זכו שכינה ביניהם והיינו שהשם י-ה ביניהם, וכי זה נחשב שאיש ואשה זכו כאשר יש בהם רק חלק משם הוי-ה ולא כל שמו של הקב"ה. ותירץ יסוד גדול, דאה"נ מש"כ שכינה ביניהם לא קאי על השם י-ה, כיון שחלק השם הזה כבר יש לאיש והאשה בתוך שמותם ועם זה הם באים לבנות את ביתם, וכעת מוטל על עליהם להשלים את החלק השני של השם ו-ה, וזה לא יבוא מאליו אלא רק ע"י עבודתם ועמלם של האיש והאשה בבנין הבית יחדיו באהבה ואחוה ובקדושה וטהרה, ובוה ישלימו את השם ותשרה שכינה בביתם, וא"כ "שכינה ביניהם" קאי על החלק של ו-ה שבשם הוי-ה ב"ה^{לד}.

ומעתה א"ש מדוע אמר ר"ע שכינה "ביניהם" ולא שכינה "בתוכם", דהשם י-ה באמת כבר מונח בתוכם של האיש והאשה, וע"ז לא קאמר ר"ע "זכו שכינה ביניהם", אבל השלמת השם בחלק של ו-ה שבשם הוי-ה ב"ה זה נעשה מביניהם כאשר הם בונים את ביתם יחד, וע"ז קאמר ר"ע "זכו שכינה ביניהם".

ונראה דיסוד זה יש ללמוד מבנין התיבה וכל פרטיו, שהרי בנין התיבה הוא התיקון לעון הזנות ומלמדנו איך לבנות בית של קדושה וטהרה, שהרי בתיבה היה נס גדול כמש"כ הכלי יקר שהבאנו לעיל, שהחזיק המועט את המרובה כי היו שם בריות גדולות פילים וראמים, וכן שבאו מכל החיות והבהמות אל התיבה, זאת ועוד מהבהמות והעופות הטהורות באו ז' ומהטמאות באו ב', וא"כ יש לשאול מדוע היה צריך נח ובניו לטרוח כ"כ בנתינת האוכל

נקודה בסגול להורות שמדבר בזמן ששלושה שותפין באדם אב ואם והקב"ה, וכשהקב"ה שותף בדבר א"כ שם י-ה מתווך ביניהם, לכך נאמר פוריה בתוספת י-ה. וכן אמרו חז"ל (סוכה נ"א ב'): בין עזרת אנשים לעזרת נשים היו חמש עשרה מעלות, וכל זה מורה שמספר חמש עשרה תמיד מתווך בין איש לאשה, כי כל זה נמשך מקדושת שם של י-ה, ע"כ היו כל מדות הללו של התיבה תמיד קרובים למספר חמש עשרה כאמור. ע"כ דבריו הנפלאים עד מאד.

^{לג} קצת סעד להערה זו יש להביא מדברי המשך חכמה (ויקרא פט"ו פל"א), וז"ל: והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו וכו'. זו עשה שבנדה לפרוש סמוך לוסתה (שבועות י"ח ב'). ועל פי זה צריך לפרש הא דקאמר "ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני בתוכם" על פי דדריש ר' עקיבא: איש ואשה זכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתם. וזהו "בתוכם" בין איש לאשתו, ע"כ.

^{לד} לכאורה זה נכלל במה דאיתא בזה"ק (ח"ג ל"ד א') י' באיש ה' באשה ובן ובת הם ו' ה', דהבן והבת נולדים מכח עבודת האיש והאשה ביחד ובשותפות בבנין הבית, ובוה משלימים את שם הוי-ה ב"ה.

לפני כל הבעלי חיים שהיו בתיבה, עד שכתב רש"י עה"פ וישאר אך נח, וז"ל: ומדרש אגדה היה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות וי"א שאיחר מזונות לארי והכישו, ע"כ. וכן מש"כ האוה"ח הק' עה"פ "ויזכור אלקים את נח", וז"ל: ויזכור אלקים את נח, גם זכר כל הטורח והעול אשר עליו מהבהמה והחיה וגו' אשר אתו בתיבה וחמל עליו. גם בזה כלל רמז לצרה שמצאתו לנח מארי אשר הכישו ונסתכן בתיבה לרוב תוספת טרדתו וכו'. גם מניעת רפואה למחלתו, ע"כ. ועוד איתא במדרש תהלים (שוחר טוב מזמור ל"ז) שאמר אברהם אבינו למלכי צדק כיצד יצאת מן התיבה, א"ל בצדקה שהיינו עושים שם, א"ל וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתיבה, וכי עניים היו שם, והלא לא היו שם אלא נח ובניו, ולמי הייתם עושין צדקה, א"ל על הבהמה ועל החיה ועל העוף, לא היינו ישנים, אלא נותנים היינו לפני זה ולפני זה כל הלילה, עכ"ד. והלא הקב"ה היה יכול להמשיך ולעשות עוד נס שכל הבהמות והחיות יאכלו מה שראוי להם ויהא כדי שובעם ללא טירחה וצער להאכילם כל אחד לפי מה שראוי לו ללא שינה ביום ובלילה.

אלא היסוד הוא שכל הנסים היו עד שנכנסו לתיבה, אבל ברגע שנכנסו לתיבה כבר אין ניסים, כיון שבשביל להשאיר את בנין התיבה ולהנצל מכל רע צריך זכויות, ובכדי להרבות זכויות צריך לעמול ולטרוח ולעסוק בקיום התיבה ובנינו, ולכן בכל זמן שהותם של נח ובניו וכל בני ביתו הוכרחו לטרוח ולהצטער ביום ובלילה לא ישבותו בנתינת המאכל לפני כל בהמה וחיה כל אחד מה שראוי לו, ובזכות זה ניצלו מן המבול ויצאו לבסוף מן התיבה.

הוא אשר נתבאר, איש ואשה הבונים בית הרי זה בעצם נס גמור, כאשר הקב"ה מושיב יחידים ביתה, שני בני אדם שלא היו קשורים זל"ז ולא הכירו זה את זה, נקבצים יחד ובאים לבנות בית בחיים משותפים באהבה ואחוה ולהשרות שכינה בביתם, וזה בעצם מכח השם י-ה שכבר יש בתוכם, אבל זה עד הנישואין ובנין הבית, אך ברגע שנישאים זל"ז ומתחילים לבנות את הבית, אז כבר אין ניסים בחלק של בנין הבית, כאן כבר צריך את העמל והיגיעה של האיש והאשה לבנות בנין עדי עד, דהיינו שתמיד יהיו במצב של בנין, ובזה משלימים ביניהם את החלק השני של שם הוי-ה שהוא ו-ה, ואז השכינה שורה בבית והבית הולך וגדל ומעמידים דורות ישרים מבורכים.

ובזה יש להוסיף מה שיש עוד ללמוד בענין בנין הבית מבנין התיבה, שהרי הקב"ה לא ציוה את נח סתם לבנות תיבה ולעשות שם ככל העולה על רוחו, אלא היה ציווי של הקב"ה על בנין התיבה בכל פרטיו ודקדוקיו, שהרי נצטוה על מידות התיבה, כמה קומות יהיו בתיבה, מה יהא הדיורין בכל קומה, מי יכנס לתיבה, כמה בהמות ועופות טהורות יכנסו לתיבה וכמה מהטמאות יכנסו לתיבה, מתי נכנסים לתיבה ומתי יוצאים מן התיבה. כך הוא בנין הבית של איש ואשה, בית יהודי אינו מקום אשר עושים שם ככל העולה על רוח הדרים בו, אלא צריך שימת לב באיזה בית דרים, באיזה מקום הבית יהיה, את מי אפשר להכניס לבית ואת מי א"א להכניס לבית, מתי נכנסים לבית ומתי יוצאים ממנו, איך מתנהגים בתוך הבית, מה מותר ומה אסור, מתי אוכלים ומתי ישנים, וכל בכל אורח החיים של הבית היהודי, ובאופן זה זוכים להשראת השכינה.

ומעתה נשוב לדברי התנחומא שפתחנו בהם, שאלנו מה הענין הזה של העבירות שמחמתן נשים מתות בשעת לידתן שייך לפרשת נח, ומדוע פתח את פרשת נח בדברים אלו, והוספנו לשאול שהרי מצוות הבית, נדה חלה והדלקת הנר הם מכפרים על מעשיה של חוה והיה מן הראוי שיביאו אותם בפר' בראשית ששם כתוב מעשיה של חוה.

ולפי כל הרחבת הדברים הרי זה מיושב מאד, כיון שבנין התיבה בא לתקן את עון הזנות והעריות שהיה בדור המבול, וכמש"כ הכלי יקר שכל המידות האמורות בתיבה מרמזות על השם י-ה, שזהו היסוד של השראת השכינה בין איש ואשה שזכו, ובנין התיבה מלמדת את עבודת האיש והאשה בבנין ביתם ובחייהם המשותפים בכל פרטיהם ודקדוקיהם, וא"כ אין לך מקום ראוי ומתאים יותר לפתוח במצוות הבית ובעבירות שמחמתן נשים מתות בשעת לידתן יותר מאשר בפתיחה לפרשת נח.

עולמות / הרב זאב קופילוביץ

זה ינחמנו

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נַח לֵאמֹר זֶה יִנְחָמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִמַּעֲבֹן יָדֵינוּ מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָהּ ה' (ה),
(כט)

בסיומה של פרשת בראשית האנושות מתבשרת על לידת נח, ששמו מורה על מהותו 'זה ינחמנו' - שם המביא לפי רש"י מנוחה ורוגע לעולם, באשר עד ימות נח הקללה על האדמה פעלה במלוא עוזה, ובימי נח מידת הדין נחה. לכאורה על פניו מנוחה ונחמה אלו הם שני דברים נפרדים וכאן לגבי נח אנו מוצאים שהם דבר אחד.

הפעם הראשונה בתורה בה אנו מוצאים את המושג של 'מנוחה' היא לגבי ברכת השבת, כאשר 'באה שבת באה מנוחה', ושבת הריהי בין השאר גם יום של נחמה, כדבר הפיוט: 'חמדת הלבבות לאומה שבורה נפשות נכאבות נשמה יתירה לנפש מצירה תסיר אנחה שבת מנוחה'. גם נח ששמו מורה על מנוחה הביא נחמה לעולם, כאשר המבול היה כמבואר בספרים כמו: טבילת התחדשות במקווה טהרה.

המושג של מנוחה בכל הנוגע לשבת, היא איננה מנוחה מרעננת שלאחר עמל בבחינת 'מתוקה שנת העובד', כאשר הלאות שנמסכה בכל עצמותיו של האדם העמל התרכזה בשינה מתוקה אחת, אלא כלשון המדרש מנוחת מרגוע. מנוחת מרגוע יכולה להתפרש בכמה אופנים, וניתן אולי לפרש את ההבדל בינה לבין 'מתוקה שנת העובד', שזו לא מנוחה של הפוגה ואגירת כוחות ליום נוסף, אלא מנוחה לשם מנוחה. לא בכדי רבי יהונתן אייבשיץ מתאר בשם חכמי המזלות, כיצד יום השבת הוא יום גרוע מאוד לגויים, וליהודים הוא יום מנוחה. [לעמוד מול עצמך כשאינן לך את הכלים להתמודד עם מכלול של מעלות וחסרונות זוהי משימה מייגעת ומתישה].

נחמה זו חשיבה מרעננת בחישוב מסלול מחדש. אדם אבל אינו נמצא בעצמו, והוא נזקק להכלה של הסביבה שתיתן לו את הכלים לחזור למסלול. האבדן ישאר קיים, אך הוא יצטרך ללמוד להשלים איתו במבט מפויס. אדם הראשון גורש מגן עדן, ונתקלל 'בזיעת אפך תאכל לחם', וכאשר הוא אמר 'מזמור שיר ליום השבת' העולם למד לקבל את הכול במנוחה ובמבט מפויס, כמו שיר עמוס מורכבות.

גם המקווה טהרה של המבול עשה שינוי בלתי הפיך בעולם, כמבואר בספורנו, עד ימות המבול הקיץ והחורף היו פועלים באיזון מלא (כמו בקו המשווה), ומהמבול והלאה העולם איבד את האיזון. יתכן, שהקשת המהווה מיזוג של שמש וגשם היא הסימן המובהק לשינוי סדרי בראשית, וכדי שנוכל להשלים עם הירידה בבריאה, הקשת ניתנה בשלל שבעת צבעי הקשת, כדי להביא אורה ונחמה לעולמינו.

נח היה צריך סעד לתומכו, ואברהם לא היה צריך סעד לתומכו. נח שראה את העולם בבניינו בחורבנו ובניינו 'האמין ולא האמין' כיצד חורבן כה גדול בקנה מידה של המבול ישמש כמקווה טהרה לעולם, ויהפוך את העולם למקום מתוקן יותר, ורק כשראה שבפועל

המבול בא הבין שמעומק החורבן יבנה העולם. אברהם לעומתו ראה בירה דולקת, וכמבואר בבית אברהם, הייתה זו שאלת השאלות של 'צדיק ורע לו רשע וטוב לו', אך אברהם אכן לא היה צריך סעד לתומכו שיש מנהיג לבירה, והגם שכל העולם כולו בעבר אחד והוא נמצא בעבר השני, עדיין כל העשרה ניסיונות בהם ניסהו הקב"ה באים אך ורק כדי ש"יפרח כתמר וישגה כארז בלבנון".

'יום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת' - השבת בעצמה שרה טוב להודות לה' וכו', (חידושי הרי"ם בשם האוהב ישראל) - נח שהיה בבחינת שבת כידוע נטע כרם ואין אומרים שירה אלא על היין. להבין שהחורבן יצמיח את הבניין.

בס"ד

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

הנשק הסודי

וַיֹּאמֶר ד' הֵן עִם אֶחָד וְשָׁפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֶלֶם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת (יא, ו)

להלן ציטוט מתוך מאמרו של הרב יחיאל מאיר צוקר שליט"א:

במאמרנו היום נתבונן בסיפור של דור הפלגה. כמו קבוצת אנשים, בשר ודם, עפר ואפר, הם לא יכולים לקפוץ לגובה של יותר משני מטרים, אין להם אפשרות לירות חץ למרחק של יותר מחצי קילומטר, אבל הקב"ה שמלוא כל הארץ כבודו, ושכינת עוזו בגבהי מרומים והוא גבוה מכל תפיסה והשגה שאפילו המלאכים והשרפים הקדושים שואלים 'איה מקום כבודו' ואין להם תשובה על השאלה הזאת, הקב"ה שהוא מלך מלכי המלכים ובידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, הוא לוקח את המרד של האנשים המצחיקים האלו ברצינות רבה

" וַיֹּאמֶר ד' הֵן עִם אֶחָד וְשָׁפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֶלֶם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת."

שמעתם? הקב"ה מסביר שהאנשים האלו יכולים לעשות כל אשר יזמו □ זה לא יאומן!
הרי הקב"ה מלך מלכי המלכים יוצר הכל!

אם כן נשארנו רק עם האופציה השניה. כנראה שלאותם אנשים מדור הפלגה, שלא מסוגלים לירות חץ למרחק של יותר מחצי קילומטר, כנראה שיש להם איזה נשק סודי ומאיים, אולי המזוודה השחורה, או הכפתור האדום, אולי נשק יום הדין □ יש להם משהו שהקב"ה מודיע שצריך להתמודד איתו.

איך זה ייתכן?

כתוב כאן יסוד גדול ועצום כפי שמתגלה בדברי רבותינו. הקב"ה נתן כוח אדיר לאדם שהוא כוח אלוקי ממש שיש בכוחו ליצור דברים גם כשהם מנוגדים לגמרי לרצון ד'! לכן הזה קוראים - "כח הרצון!" כפי שמבאר את הדברים בטוב טעם הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל ("שפתי חיים" פ' נח) .

הרה"ג רבי מאיר צוויבל באחד משיעוריו סיפר: מעשה בגביר אדיר משיקגו, שהגיע לשנתו ה-63 ויחד עם זאת זכה לסיים את הש"ס, לכבוד המאורע הגדול הזמין את כל צאצאיו, בנים ובני בנים, לחגיגת סיום מפוארת.

בימים שקדמו למעמד הגדול התכנסו בניו יחדיו ודנו ביניהם איזה מתנה יקנו לאביהם. הצעות עלו וירדו, אך לא נמצא שום רעיון מתאים.

הנשק הסודי

החליטו הצאצאים לשאול את אביהם בעצמו באיזו מתנה יחפוץ. אמר להם האב 'הן כסף לא חסר לי ב"ה, והקב"ה חנני די כסף לקנות כל אשר שאלו עיני, אך אם רוצים אתם לגרום לי קורת רוח, בקשה אחת לי מכם שמעו ואספרה:

בילדותי התגוררנו בניו יורק, הורי שלחו אותי לתלמוד תורה, אך אני מטבעי הייתי פרא אדם, לא למדתי כמעט ורק גרמתי לנזקים אדירים בכל מקום בו נגעת. בעצת מחנכים לקחנו הורי לרופא מפורסם שיבדוק אותי, הלה הושיבני מולו והחל שואל אותי כל מיני שאלות שונות ומשונות, תוך שהוא רושם את תשובותי, ככלות שעתיים סיים הרופא את הפגישה ופטרנו בהבטחה שישלח את חוות דעתו בעוד כמה ימים.

באותו יום פיטרו את אבי מעבודתו ואיבד את מקור פרנסתו, חבר עשיר משיקגו ששמע על כך, הזמינו לעבוד אצלו, לא התמהמנו ועוד באותו שבוע עברנו לשיקגו. הרופא וחוות דעתו נשכחו מלב, אבי רשם אותי בתלמוד תורה חדש, ואני עשיתי לעצמי חשבון הנפש שזוהי הזדמנות חיי, אין אחד שמכיר אותי וביכולתי לפתוח דף חדש, ואכן ממחשבה למעשה התחלתי להשקיע בלימודים ובהתנהגותי, הדבר עלה לי בעמל ויגיעה רבה, אך בסיעתא דשמיא, ובזכות מלמד יקר ששם עינו עלי וסייע לי, הפכתי תוך זמן קצר לאחד מבחירי התלמידים.

ברבות השנים הזדקן ידידו של אבי, והוא נכנס תחתיו לנהל את עסקיו ולאחר פטירתו ירש אבי את כל הונו ונעשה עשיר גדול, ומזה נמשכה גם הצלחתי ועשרי הרב'.

"ועתה" סיים העשיר את סיפורו, "אם רצונכם לגרום לי קורת רוח השיגו לי את חוות דעתו של הרופא הלז, כי עז רצוני לדעת מה כתב עלי".

אותו רופא נפטר זה מכבר, וכתביו וחפציו עברו בעלות, אך במאמצים מרובים ובתוספת ממון הרבה, הצליחו בניו של העשיר משיקגו להשיג את קובצי כתביו, ולהוציא את הכתב האמור.

בעיצומו של הסיום קם העשיר על מקומו, בידיים רועדות פתח את המכתב, והתחיל להקריא כדלהלן: 'הורים יקרים, שוחחתי עם בנכם במשך שעתיים, ונוכחתי לראות שיצא מדעתו כליל, לצערי אין מנוס מלהכניסו למוסד מיוחד שם יהיה סגור כל חייו וכך לפחות לא יוכל להזיק את אחרים'...

הרים העשיר את המכתב ונופף בו לעין כל, 'ראו נא, אילו היו הורי מקבלים אז את המכתב לידיהם מי יודע מה היה עולה בגורלי והיכן הייתי היום?

מה עשה הקב"ה? סובב שאבי יפסיד את עבודתו ויוכרח לעבור למקום אחר, כך ניצלתי מגור דינו האכזרי של הרופא ועלה בידי להשתנות מן הקצה אל הקצה, עד שאני זוכה עתה לעמוד כאן ביום שמחת לבי, לעשות סיום הש"ס רבתי, ולראות את בניי וצאצאיי מסובים כשתילי זיתים סביב לשולחני!

הנשק הסודי

רבות אפשר ללמוד מהסיפור הזה, אבל נקודה אחת נציע כאן, והוא שהרבה פעמים מנסה היצר הרע להכניס הרהורי יאוש בלבנו של אדם, וחושב שכבר אין לו תקווה, זה טבעו, ואינו יכול להשתנות, אך כל זה מקורו מ'קליפת עמלק'.

האמת היא שאין דבר העומד בפני הרצון, ואדם מקדש עצמו מעט, מקדשים אותו הרבה מלמעלה, וזוכה לסייעתא דשמיא.

כח הרצון

מרן המשגיח רבי אליהו אליעזר דסלר זצוק"ל (מכתב מאליהו ג' עמ' 97) מסיק שכל בריאת העולם ברא הקב"ה בכח "רצונו יתברך" ומה שנאמר עשרה מאורות בבריאת העולם כותב כבר הרמב"ן: "ויאמר אלקים יהי אור - מלת "אמירה" בכאן להורות על החפץ, כדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש"א כ ד), מה תרצה ותחפוץ" (רמב"ן בראשית א ג) כלומר האמירה היא רק גילוי של הרצון, אבל למעשה העולם כולו נברא ברצון ד'. וכמאמר הפסוק: "חיים בְּרָצוֹנוֹ" (תהלים לו ו).

אומר הרב דסלר, כמו שבבריאת האדם שבראו הקב"ה כדמותו היינו שנתן לו את כח הבחירה הגמור, כך הוא כדמותו בכח הרצון, וכמו שהקב"ה בכח הרצון ברא את העולם כולו, כך האדם יכול עם כח הרצון לייצר דברים וליצור מציאויות.

הקב"ה אומר אני נתתי פצצה ביד האדם - לאדם יש את כח היצירה עם הרצון! זה חלק מכח הפעולה הניתנת לאדם ע"י הבחירה, וכוחו בבחירה הוא גם לבחור ברע, אם כל העולם מקובץ ומאוחד תחת רצון אחד יוכלו לעשות מגדל ולהילחם ח"ו בהקב"ה.

הקב"ה מצא רק פתרון אחד אל מול האיום הקיומי הזה: "נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ" אם ייפרדו לאלפי רצונות שונים, לא יהיה לרצון שלהם כח לפעול נגד רצון הבורא.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות:

Blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח

'אורייתא' ו'דעת חכמה'

הצלת הספינה

בגמ' (ב"ב עג:): "ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה, וקדח אגמא עילויה, סברין יבשתא היא, וסלקינן ואפינן ובשלינן אגביה, וכד חם גביה אתהפיך, ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן".

תרגום המעשה ללשון הקודש: פעם אחת הלכנו בספינה, וראינו דג שישב לו חול על גבו, וגדל עשב סביבו, חשבנו שיבשה היא, ועלינו ואפינו ובשלנו על גביו, וכאשר נהיה גבו חם (כתוצאה מהאש) התהפך לתוך המים, ואם לא היתה הספינה קרובה, היינו טובעים.

כתב בעל הנתיות ובעל החוות דעת, בספרו אמת ליעקב, ביאורים על אגדות הש"ס. דברים הנראים כדברי נבואה, והנוגעים לתקופת הזמן.

זה לשונו: "ונראה לפרש, שראה ברוח הקודש, שיהיה קודם ביאת משיח, שיגביה הישראל שתחת ממשלתו על שאר אומות, והאומות מכונים על שם כוורא, וזה שאמר 'דיתבא חלתא', דחלתא הוא מלשון 'חולם', והיינו שהותש כוחו של אומה זו, וקדח אגמא עליה' - והאגמא הוא מלשון הכנעה ושפלות, כמבואר בערוך, מלשון 'הלכוף כאגמון ראשו', כלומר שגדלו הכנעה על האומה. 'סברין יבשתא' - כלומר שחשבו שכבר יבשו תקותם. 'וסלקינן ואפינן ובשלינן' - היינו שרצה הישראל להגביה עצמם עליהם ולמשול עליהן. 'וכד חם גביה אתהפוך' - כלומר נהפכו ונתחזקו עליהם. 'ואי לאו דהוי מקרבא ספינתא, הוי טבעינן' - כלומר שדבר זה יהיה קרוב לגאולה, מחמת כשנתהפך ונתגברו מאד על ישראל, ואילו לא היה קריבת הגאולה, הוי טבעינן. עכ"ל.

ביאור דבריו בקצרה. לפני ביאת המשיח תהיה אומה שישראל ימשלו בהם, ויהיה נראה שהם כנועים לגמרי לישראל, אבל כאשר יהיה חם, יתהפכו וכמעט יטבעו, וההצלה היא מצד שהגאולה קרובה.

ובביאור הקטע הקודם לו בגמ', ביאר שאירי שם בגלות ישמעאל. נוכל לומר שהמאמרים קרובים, וראה ברוח"ק שימשלו באומה או חלק מישמעאל קודם הגאולה, ויתהפכו, והגאולה הקרובה תהיה סיבת ההצלה.

אפשר שלכן נרמזת הגאולה בספינה, כמו שלגבי נח נרמז הצלת גופו בתיבה, ולגבי משה בתיבה. כמו שביאר הגר"א בספר יונה, ש'האניה' שם רומז על גוף האדם, על האני, הסובל אניה ותאניה בעולם הזה. דהיינו שהעולם הזה לים והעולם הבא ליבשה, והדרך להגיע היא על ידי אניה, היינו שהנשמה תהיה בגוף גשמי. לזה כאשר רמז על הצלה נרמז באניה בלב ים, ולכן כשם שנרמזה הגאולה באניה, כך גם לגבי נח נרמז לו שצורת ההצלה לגופו וחיו, באם ישכיל שיחיו הוא וזרעו בצורה כזו, שהם באניה, ונוסעים אל היבשה, הוא העולם הבא.

חזק ויאמץ ליבך

שמעתי בשם הגרי"א וינטרוב זצ"ל, שבזמן מלחמת ששת הימים כשהיה חשש גדול בארץ ישראל, הוא פנה למרן הסטייפלר זצ"ל ושאלו האם להשתמש באפשרויות שהיו לו לברוח לארה"ב. ענה לו הסטייפלר: "אל תגלה לאף אחד, אבל הכל יהיה בסדר" ואמר על זה הגרי"א וינטרוב, שהוא לא יודע אם זה מרוח הקודש או מחכמה, אבל עברו מאז 30 שנה, ותמיד איכשהו בסופו של דבר הכל הסתדר.

וגם אנו, לאחר שראינו את ניסי ה', מותר לנו להירגע ולחשוב בליבנו 'ה' עזר לנו עד היום-ה' יעזור גם הלאה'. הפחד הוא דבר טבעי אך יש לנו מצוה לחזק את ליבנו בשעת הפחד כמ"ש "קוה אל ה', חזק ויאמץ ליבך וכו'". וכל דברי ה' ליהושע בתחילת ספרו וכן בחיי רבו בפרשת וילך, הקב"ה חזר ואמר לו שוב ושוב: חזק ויאמץ וכו', רק חזק ויאמץ. והדרך לחזק את הלב ולהרגיעו הוא ע"י הדיבורים שאדם אומר לעצמו 'ה' עזר לנו כ"כ הרבה פעמים, אפשר לסמוך עליו גם הפעם'.

ההבדל שבין הזהירות- והפחד

הזהירות באה מן השכל והיא קיימת אפי' במקום שאין לנו פחד כלל שהרי אדם שעומד לחצות כביש איננו מפחד, אבל הוא נזהר, והוא מפנה את מבטו ימינה ושמאלה (אני מקווה...) משום שהמבט הזהיר באמת יש בו בכדי להציל, ואם הוא לא יסתכל, הוא יסתכן. אך הפחד הוא רגשי, והוא מגיח לתוך ליבנו כשאנו עומדים בפני סכנה בלתי ידועה, וכמה שהיא פחות ידועה, כך יגדל הפחד. ולכן הפחד גורם להפרזה בהשתדלות, או לעשות כל מיני דברים עקיפים אפי' שאין ביכולתם הישירה להציל (כגון לשלוח כמות עצומה של ממתקים לחיילים...)

וזה משום שאחד הפתרונות לפחד הוא לעשות פעולות של הצלה משום שהעיסוק מנמיך את רגש הפחד. ולכן אנו יכולים לפתור את הבעיה בצורה אמיתית, ע"י תפילה ואמירת תהילים, בידוענו שזה באמת עוזר לנו, ועוזר לכל עם ישראל, וכך העיסוק הזה מנמיך את הרגש, כמובן כשזה בא עם יחד עם השריית אווירה רגועה בבית, ע"י דיבור רגוע, ואמירת משפטים מרגיעים של בטחון בהקב"ה.

אך אין זה פוטר אותנו מן הזהירות השכלית והיא עשיית ההשתדלות הראויה עפ"י גורמי המקצוע.

ואחד המקומות שאפשר לראות את ההבדל בין הזהירות לפחד הוא לאחר ההרגל. לפי שכל רגש שמתרגלים אליו הוא דועך, ואפי' אדם שגר במקומות מסוכנים מאד, בינות לערבים אשר מוכנים לבלעם חיים, לאחר זמן מה הוא כבר נרדם טוב בלילה. וכולנו בגל השני של הקורונה כבר לא פחדנו ממנה, אלא רק השתדלנו להיזהר, משום שהתרגלנו אל הרגש, וגם הקורונה כבר לא היתה דבר בלתי ידוע ומפחיד.

וזה דבר הדורש שימת לב, שגם לאחר שאין את רגש הפחד, נמשיך להיזהר ולקיים את חובת ההשתדלות.

איך בוטחים שיהיה בסדר?

רבים שואלים איך אפשר לבטוח בה', הרי אינני נביא ואיך אדע שהכל יהיה בסדר? (ומצטטים את החזו"א וכו')

אך נראה שיש להבהיר שני נקודות: א' הביטחון בעברית פירושו וודאות (אני בטוח שכך יהיה), אך הביטחון בלשון הקודש פירושו משען ומבטח, והמילה המקבילה לזו בעברית היא 'אני יכול לסמוך עליו'.

וזה מביא אותנו לנקודה השניה, שהביטחון הוא רגשי ואינו נובע מידיעה מסוימת, שהרי אדם מודאג וחברו אומר לו 'אל תדאג, ה' יעזור- ויהיה בסדר', וזה נותן תחושה מרגיעה אפי' שהוא לא אמר לו אני מתנבא שיהיה בסדר, או יש לי ידיעה ברורה אחרת, ובפרט אם האומר הוא אדם בעל יכולות ואפשרויות מסוימות, האדם נסמך עליו באופן רגשי, אע"פ שאם תברר איתו הוא יבין היטב שישנם סיכויים שהוא לא יצליח, אך מכיוון שהפחד הוא רגש אנו מרגיעים אותו ע"י תחושת הביטחון ולא ע"י מידע שיכלי, ואף שישנה אפשרות להרגיע במשפטים מרגיעים סתמיים (כמו יהיה בסדר) אך אפשר לעשות את אותה הפעולה ולהרוויח קיום אחת מהמצוות החשובות ביותר והוא הביטחון בה' וזוהי כוונת המקראות חזק ויאמץ ליבך, שיש לנו מצוה לחזק ולהרגיע את הלב ע"י הקיווי לה'.

וכמו שאנו יכולים להסתמך על אנשים חכמים ומוצלחים, אנו יכולים וצריכים להישען על הקב"ה ולסמוך עליו שהוא יכול יותר מכל המוצלחים, והוא גם רוצה לעזור לנו ואוהב אותנו, ואם אנו נבטח בו אנו נשפר את סיכויינו שהוא יגזור עלינו גזירות טובות, שהרי הבוטח בה' חסד יסובבנו, ולכן תמיד נאמר לעצמנו ה' עזר לנו כ"כ הרבה - ה' יעזור גם הפעם. ולאחר הביטחון התפילה מרוממת יותר ומתקבלת יותר.

עוד שמעתי בשמו של הגר"י וינטרויב שהיה מחלוקת בין הגר"א ווסרמן זצ"ל והחזון איש. שר' אלחנן כתב במכתבים גלויים בעיתונים שאם יושבי ארץ ישראל לא ישמרו תורה ומצוות הארץ תקיא אותם כמ"ש בפסוקים מפורשים.

אך החזו"א כששמע מזה הגיב "יש להקב"ה דרכים אחרות". ופירש הגרי"א וינטרויב שהקב"ה יגרום לעם ישראל לחזור בתשובה ולא יצטרכו ללכת לגלות ח"ו.

ובאמת בכל השנים האחרונות תנועת התשובה גדילה והולכת, והצימאון בקרב הצעירים ללימוד הגמרא הוא מדהים ממש, ובתי הספר התורניים מתמלאים והולכים, וכל הציבור בכללותו מחפש תמיד להתחזק מכל מאורע שקורה.

ובפרט עכשיו שזה כמו במלחמת יום הכיפורים. שבגלל הכישלון הצבאי הגדול שקרה, היתה בכל הציבור תחושת קריסת אלילים חריפה. אשר כתוצאה מזה תנועת התשובה גדלה והתעצמה, וממנה זכינו לתלמידי חכמים גדולים כמו הצדיק הרב אורי זוהר זצ"ל וכל חבריו שהתחילו לגלגל את תנועת התשובה אשר את פירות מעשיהם אנו רואים עד היום.

הצלת הספינה

עוד תחושה שאפשר לכתוב שהרי אנו יודעים שגם שקר צריך להיות לו איזשהו בסיס אמיתי, ולכה"פ לא לחזור עליו פעמים רבות שמא יתגלה השקר. אך הישמעאלים חוזרים שוב ושוב על השקר שכאילו היהודים גונבים להם את אל אקצא, אף שאין לזה שום בסיס עובדתי, (חוץ ממתי מעט תימהוניים שמטיילים שם בהתרסה חסרת משמעות ואחריות). אך יתכן שזהו בבחינת איהו לא חזי וכו', והרשעים שלמטה אומרים את דברי השר שלהם שלמעלה, והוא רואה שאנו עומדים לקחת לו את הר הבית, משום שבית המקדש עומד להבנות, ולכן הוא נבהל לגמרי, וגורר את אנשיו שלמטה למלחמה חסרת מטרה, אך אנו יודעים שהדברים נחתכים רק למעלה ונזכה לראות בקרוב בבנין בית הבחירה.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

הנהגת גדולי ישראל בעת צער ויגון

עת צרה היא ליעקב ודם ישראל נשפך כמים ואומות העולם מאיימים על כלל ישראל בארץ הקודש ובכל אתר ואתר, ולעת כזאת ראוי לנו לדעת איך התנהגו גדולי ישראל בסדר חייהם.

הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מקאפיטשניץ זצ"ל, היה נחשב כאחד מגדולי צדיקי דורו, הוא נמלט מוינה לניו יארק ברגע האחרון לפני התחלת מלחמת עולם השניה, וכאשר הגיע לאמריקה סיגף את עצמו וסירב לאכול כי אם ההכרח לבד ולא יותר.

הרה"ק ר' יוסף יצחק מליובאוויטש זצ"ל שמע אודות סיגופיו של הרבי מקאפיטשניץ וכתב אליו שיש לו צער גדול לשמוע איך שהרבי מקאפיטשניץ ממעט באכילתו ומזלזל בבריאותו, וכתב אליו: "נודעתי אשר ידידי כת"ר היה אצל רופא ונתן לו סדר דיעט מה שלא לאכול ומה לאכול, וידידי כת"ר שומר לקיים בהידור גדול רק מחצה, הדברים שלא לאכול, ומחצה שניה מה לאכול ממעט בזה. ומנקודת לבבי הנני מבקש את ידידי כת"ר בכל לשון של בקשה ותחנון אשר יחוס וירחם על בני ביתו ועל אוהביו ומקושריו ועלי ידידו עוז, ויעזוב את דרכי הסיגוף בכל אופן שיהיו הן בעניני אכילה ושתייה הן בעניני שינה וטיול ומצות פיקוח נפשות הוא לכל הנ"ל".

והשיב לו הרבי מקאפיטשניץ, וז"ל: "בנוגע לפקודת הרופא, הגם כי חזקו עלי דבריו, קבלתי וגמרתי בלבי לבלי אכול בשר בחול עד ישקוף וירא הק' ממעון קדשו השמים ויחוס וירחם את שארית נחלתו. ואסלדה בחילה בהעלותי על לבי גודל הצרות והשבר אשר סבלו אחב"י עד כי תסמר שערות ראשי, ולזאת הגם כי בכל לבי ונפשי רציתי למלאות רצונו בזה, אבל להוי יודע למרן שליט"א כי לא ספגתי את עצמי כלל, רק מאכילת בשר מנעתי את עצמי בחול עד שאזכה לשמוע מאחב"י הנשארים כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם עכ"פ".

ועל דרך זה ביאר הספורנו שלכן כאשר יעקב אבינו ירד מצרימה עם השבטים, לא נתן יוסף להם הרבה מזון ומעדנים ומטעמים וכדכתיב בקרא (בראשית מז, יב) "ויכלכל יוסף את אחיו ואל כל בית אביו לחם לפי הטף". הרי שנתן להם לחם ותו לא, וכתב שם הספורנו "אע"פ שהיה בידו להרבות להם מזון נתן להם במדה מספקת, כאמרם ז"ל (תענית יא.) בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי".

וראה עוד בגמ' תענית (יא.) "תנו רבנן בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור, תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי וכו' אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו

במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה, **אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור**."

ובספר אמרי שמאי מהגאון ר' שמאי גיזנבורג זצ"ל כתב לפרש שלכן אמר השי"ת לנח שיבנה התיבה **"וכפרת אותה מבית ומבחוץ בכופר"**, וכתב שם רש"י "בתיבתו של משה על ידי שהיו המים חשים דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ".

והקשה האמרי שמאי הא גם נח היה איש צדיק ומדוע עשה זפת גם בפנים, ונראה משום שמחויבים להשתתף בצער של הציבור לכן נח עשה גם זפת מבפנים שישתתף בצער של דור המבול כדי שינצל ממיתה משונה כדאמרינן שם בתענית "כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה" ומפרש רש"י שם מיתה משונה מת בחרב וברעב וכל מיתה שאינה בידי מלאך המות כדרך כל אדם על מטתו.

ובגמ' מגילה (כח.) מובא כששאלו תלמידיו את ר' זירא "במה הארכת ימים", השיב להם **"ולא ששתי בתקלת חבירי"**, והקשה המהרש"א מה הרבותא והא כתיב (משלי כד, יז) "בנפול אויבך אל תשמח". ואמר הרה"ק ר' יצחק מווארקא זצ"ל (הובא בספר ארך אפים ס"א, אות כב) דביאור דברי ר' זירא הוא, דכשהיה לחבירו איזה תקלה, לא היה ר' זירא מסוגל לשמוח בשמחה שלו כמו נישואי ילדיו וכדומה, שכל כך היתה אהבת ישראל תקועה בלבו, שאם אירע דבר צער וצרה לאדם מישראל, היה נחשב אצלו כאילו היה הצער של עצמו, שכל כך השתתף בצערם עד שלא הרגיש כלל השמחה של נישואי ילדיו.

אנו חושבים שההגדה והפירוש של "אכזריות" היינו שהאדם מתאכזר באופן קשה ומשונה על חבירו, אבל הגה"צ ר' יחזקאל לווינשטיין זצ"ל מבאר בספרו אור יחזקאל (מדות), על דברי רבינו יונה על לא תאמץ את ירך) **דאכזריות נוטריקון אח זר** כלומר דכאשר איש אחד אינו מרחם על אחיו ומתנהג עמו כמו לזר, שעושה את עצמו כאילו אינו מכירו ולא רוצה לדעת ולשמוע מצרתו, זהו הוי מידת אכזריות.

ובחול המועד סוכות דהאי שתא ביאר מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן דזהו עבודת "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" **שאזרח נוטריקון "אח, זר"**. שגם אותם נשמות שנתרחקו ונעשו כמו זר, גם הם אחים לנו, וצריכים אנו לרחם עליהם ולקרבתם תחת כנפי השכינה.

הרי שיש לכל אחד להשתתף בצערן של ישראל ולהרגיש בנפשו גודל הכאב והיגון ואנחה, וכן מסופר על רבינו החפץ חיים זצ"ל שבזמן מלחמת העולם הראשונה מצאו אותו ישן במטבח על הארץ וכשנשאל לפרש הדבר הסביר כי איך שייך לישון במיטה טובה כשיהודים נהרגים עכשיו במלחמה, ומתגלגלים ברעב ובשלג בקור.

ועל הגר"ח מבריסק זצ"ל מסופר שכשהיתה השריפה הגדולה בעיר בריסק ונשרפו רוב בתי העיר לא ישן על מיטתו בביתו אלא בחדר הכניסה של בית הכנסת ואמר שכל זמן שאין גג מעל ראשי היהודים בבריסק אינו יכול לישן כהרגלו.

וכן מסופר אודות הרה"ק ר' ישראל מהוסיאטין זצ"ל, כשהרבי היה בירושלים בשנת ת"ש במשך הקיץ, הבחינו הגבאים שלא נגע כלל במטה שהכינו לו, ובאמצע אחד הלילות נכנס אחד הגבאים לחדרו של הרבי כדי לקחת איזה דבר נחוץ, וראה שהרבי ישן על רצפת הבית ולמעלה מראשו היה טבלא בשם הוי"ה. (והוא היה באותו עת זקן וחלש מאוד, שהיה כבן פ"ג שנה).

ועוד מצינו לגדולי ישראל שאפילו לישא וליתן במלחמתו של תורה היה קשה להם בעת צער ויגון, וכך היא לשוננו המופלא של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (ספר אגרות רעק"א ס' קכ"ד) "יקרת מכתבו הגיעני ואיני יכול להשיב כעת כי ראשי ולבי בל עמי וידי רפו לגודל צערי על מניעת מכתב חתני הגאון נ"י וזוגתו בתי הרבנית תחי' זה יותר מג' חדשים, לא ברכת השנים ולא ברכת מזל טוב על שידוכי נכדיי יצ"ו. צערי גדול מנשוא ממש נהייתי ונחליתי וכל אברי מקוררים לא אוכל לחמם אותם וקשה עלי אחיזת הקולמס לכתוב, ה' יתן שיהיה צערי לכפרת עון".

בשו"ת מחזה אברהם מאת הגאון האדיר ר' אברהם מנחם הלוי שטייבערג ז"ל אב"ד בראד שהיה מגדולי הפוסקים לפני מאה וחמישים שנה, מובא שתי תשובות שכתב בעת צער ויגון, באחד מהם הוא כותב ז"ל "ראשי בל עמי ולבי עזבני מפטירת הרה"צ רבי נחום בער מסאדיגורא זצ"ל ולהבל"ח אשר אדמו"ר קוה"ק מסאדיגורא ד' יאריך ימיו מוטל על ערש דוי", ובתשובה אחרת (אבה"ע סי' נ"ב) הוא כותב בזה"ל "כל זה כתבתי לפע"ד לפום ריהטא כי לא עיינתי היטב בענין הלז כדרכי בעזה"ת, והפסקתי כמה פעמים באמצע כתיבת התשובה מחמת ימים אלו ימי צער אשר עברו עלינו מפטירת אדמו"ר הקדוש מסאדיגורא זצ"ל"ה ואני הייתי שם בשבוע העבר בעת אשר נלקח ארון אלקים ונפלה עטרת ישראל ביום ה' העבר י"א ימים לחודש אלול השי"ת ינחם עמו בכפליים, וע"כ לבי בל עמי עשתנותי נבוכים וירעשו אמות סעיפי ואין בכוחי לעיין כראוי ע"כ יראה כבודו לכתוב עוד לרב גדול אחד".

היה דרכו של האדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל לבקר את חסידיו בגליציה מדי שנה בשנה, ובשנותיו האחרונות לא נסע עוד, ושלחו החסידים משלחת לאשתו הרבנית וביקשו ממנה לפעול שיבקר הרבי עוד הפעם בגליציה, ואחרי הפצרות רבות אמרה הרבנית להם, כי בכל פעם אחרי שהרבי חוזר מביקור בגליציה היא מוצאת בבוקר שהכר שעליו ישן רטוב כולו מדמעות מחמת כל הצרות והמצוקות שעליהם הוא שומע בקבלו שם את חסידיו, ובמצב בריאותו הרופף אינה יכולה להרשות לו עוד פעם מאמץ כזה.

כך היו גדולי ישראל משתתפים בצערן של ישראל והרגישו בנפשם הצרות של אחב"י. ואע"פ שלדאבונינו אנו רחוקים מאוד ממדריגות אלו, אמנם שייך לאדם לקנות בנפשו מידה זו של אהבת ישראל, וכלשונו של מרן החזון איש זצ"ל באחד ממכתביו (קובץ אגרות ח"א ס' קכג) ז"ל "חסר לך הרגש של השתתפות בצער זולתך, והעצה לזה ההשתדלות להיטיבו ולהצילו מצער, והמעשה פועלת על הלב וכן להתפלל על צרת זולתו אף שאין הדברים יוצאים מן הלב, ואף אם המצטער המוני הדיוט ובזוי".

והנה בשו"ע (או"ח ס' צח ס"ב) נפסק "לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו ולא בשעה המבטלת כוונתו", ומקור דין זה הוא בגמ' עירובין (סה). "כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי, אמר ר"א הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים, שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא, רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא". ובטור העתיק כל זה אלא שהוסיף תוך דבריו "ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אף המיצר" והוא מירושלמי ריש פרק אין עומדין והזכירו התוס' בעירובין (שם ד.ה. בצר) וכן פסק המשנה ברורה להלכה "לא יתפלל בשעה המבטלת, כגון דאין דעתו מיושבת עליו מאיזה צער".

ולפי זה צריכים אנו להבין הלא עכשיו כל לבב דוי וכל ראש לחלי מהשמועות הנוראות ששמענו בימים האחרונים, ואם כן איך מותר לנו להתפלל אין לנו ישוב הדעת מחמת הצרות הנוראות. וכן הקשה בספר כלי גולה (ברכות עמ' צח) מאת הגאון ר' שמעון גאבעל זצ"ל (אב"ד ברעזוב) "לכאורה דבר זה צריך ביאור, דהא עיקר התפלה הוא כשאדם בצער ושופך שיחו לפני קונו, וכן מצינו בחנה והיא מרת נפש ותתפלל (שמואל א א) וכן כתוב מן המיצר קראתי י-ה (תהלים קיח ה), גם בנוסח התפלה אנו אומרים ראה נא בענינו. ואפשר דמטעם זה השמיטוהו בש"ס בבלי וגם הרמב"ם לא העתיקו וצ"ע".

אולם, יש לציין למעשה רב אודות הרה"ק ר' אלימלך מליזנעסק זצ"ל (מובא בספר ח"א עמ' רי"ד, להרה"ק ר' יעקב מהוסיאטין אהלי יעקב), שבאו אליו פעם אנשים שהיו נתונים בצרה גדולה מפריץ אחד ובקשו מהרבי ר' אלימלך שיתפלל עליהם להשי"ת להושיעם, ובכו הרבה לפניו והדבר נגע מאד ללבו וקרא השי"ת ישלח לכם ישועתו במהרה. ואח"כ נשא עיניו השמימה ואמר "רבש"ע הם בקשו מאתי שאתפלל עליהם אך בשביל הצער הגדול שגרמו לי חסרתי את ישוב הדעת ורב אומר (עירובין סה). כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל, הושיעה למו רבש"ע כאשר הבטחתים ואת התפלה אשלם לך כאשר תתרהב דעתי".

וכאשר סיפרו דבר זה לפני אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זצ"ל פירש בזה דברי דוד המלך (תהלים מ, י) "בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא, ה' אתה ידעת" כלומר כבר "בשרתי את צדקתך בקהל רב" כי תחוס ותרחם על ישראל אע"פ שאינם ראויים לך, לכן חוסה עליהם והושיעם, "הנה שפתי לא אכלא ה' אתה ידעת" את תפילתי אשלם בודאי אתה ידעת את זה היטב. ע"כ המובא באהלי יעקב. ורואים מזה שכן צריכים לחשוש לדברי הטור וכדפסק המשנה ברורה ואם יש חשש שיחסר לו הישוב הדעת אין להתפלל מתוך צרה ומיצר.

וליישב קושית הכלי גולה י"ל בהקדם דברי הבני יששכר בספרו מגיד תעלומה (ברכות ל:): שדקדק על לשון הגמרא שם "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש", והקשה המגיד תעלומה, למה לא נקטו בקצרה אין מתפללים אלא מתוך כובד ראש, ומהו הלשון אין "עומדים" להתפלל?

וכתב המגיד תעלומה "ונ"ל דמשמיענו התנא אין עומדין להתפלל תפלת העמידה דייקא, אבל תפלה המצטרפת לכל אדם בכל זמן ועידן שמבקש מהשי"ת על הצטרפותו אין צריכה הכנה, אבל אדרבה כתיב 'כי מי כה' אלקינו בכל קראינו אליו', ואדרבה זהו האמונה הגדולה לאיש הישראלי שיתפלל תיכף על כל דבר שיארע לו יבקש מן השי"ת והוא אמונה שאין הדבר במקרה והכל הוא בהשגחה".

ונראה טעם הדבר שיש הבדל בין תפלת שמונה עשרה לשאר תפילות, דמי שיש לו צרה גדולה רח"ל וחסר לו מנוחת הדעת וישוב הדעת, עכ"ז הוא רוצה להתפלל להשי"ת כדי שינצל מאותה צרה המעיק לו וכדברי הפסוק (תהלים פר' קמב) "אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד" שרוצה ומסוגל הוא להתפלל על אותה צרה במיוחד כדי שיפטר ממנה, אבל תפלת שמונה עשרה הוא תפלה כוללת על הרבה דברים שונים, וזה קשה לו להתפלל בישוב הדעת כאשר הוא מדוכא ביסורים וחסר לו מנוחת הדעת כדבעי ולכן כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל.

וזהו שאמר אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה (עירובין סה.) שיכול לפטור את כל העולם כולו מדין תפלה מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו שנאמר לכן שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מייין. וביאר שם המהרש"א שכלל ישראל שכורה מטרדת הגלות שלא תוכל לכיין יפה בתפלה כדמסיק שפטור מדין תפלה שלא יוכלו להתפלל בכוונה כפרש"י. ויהי רצון שנזכה לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס שלהבת התורה, מחשבת שלמה, מחיית עמלק

חיוב השבה פחות משווה פרוטה בבן נח

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ קֶץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי מִלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מְשַׁחֵתֶם אֶת
הָאָרֶץ (ו', יג)

דור המבול גזלו פחות משווה פרוטה שאינו יוצא בדיונים.

במדרש (בראשית רבה פרשה ל"ה סימן ה') מובא על הפסוק, קץ כל בשר בא לפני, הגיע זמנם להקצץ, הגיע זמנן לעשות בתה, הגיע קטיגורים שלהן לפני, כל כך למה, כי מלאה הארץ חמס מפניהם, איזהו חמס ואיזה היא גזל, אמר ר' חנינא חמס אינו שווה פרוטה, וגזל ששווה פרוטה, וכך היו אנשי המבול עושים היה אחד מהם מוציא קופתו מליאה תורמוסים, והיה זה בא ונוטל פחות משווה פרוטה, וזה בא ונוטל פחות משווה פרוטה, עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין.

על דרך זה מובא גם בירושלמי (בבא מציעא ט"ו ע"א) א"ר אחא כתיב (בראשית ו', יג) כי מלאה הארץ חמס מפניהם, ומה היה חמסן, הוה בר נש טעין קופה מלאה תורמוסין, והיו מתכוונין ונוטלין פחות משווה פרוטה דבר שאינו יוצא בדיונין.

ובכלי יקר כתב לבאר על דרך זה הכתוב "ותשחת הארץ לפני האלקים", פי' דנשחתה הארץ לפני האלוקים, ואלוקים הוא כינוי לבית דין, (וכמש"כ "אלקים לא תקלל" (שמות כ"ב כ"ז)) דנשחתה הארץ משום שלא יכלו בית דין להעמידם בדין לפי שגזלו פחות פחות משווה פרוטה.

והוסיף שם ע"ד הדרש לפרש מש"כ (תהלים פרק א') "לא כן הרשעים" שהרשעים אינם כנים במעשיהם, "כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח" שהיו גוזלים דברים שאין בהם שווה פרוטה, דאי אפשר להעמידם בדין, וכמוץ שתדפנו רוח הדיין, "על כן לא יקומו רשעים במשפט" שאי אפשר להעמידם בדין על גזילה זו לפי שהיא פחות משווה פרוטה, "וחטאים בעדת צדיקים" שלא היה חשוב בעיניהם כגזל, והעמידו עצמם בעדת צדיקים וכאילו לא גזלו מעולם, אבל "יודע ה' דרך צדיקים", ולכך "ודרך רשעים תאבד".

תביעה פחות משווה פרוטה.

וכך מבואר בגמ' (בבא קמא ק"ג ע"א) דכל האיסור של גזילה וחיוב השבה הוא רק משווה פרוטה, הגזול את חברו שווה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי, וכן מבואר בגמרא (סנהדרין נ"ז ע"א) שאין חיוב להשיב גזילה שאינה שווה פרוטה, אמנם יש איסור תורה לגזול אפילו פחות משווה פרוטה (רמב"ם הלכות גזילה פ"א ה"ב, חינוך מצוה ק"ל), אבל חיוב השבה אין, וממילא אין בית דין יכולים לכופו על כך.

וכך מבואר בגמ' (בבא מציעא נ"ה ע"א) דברי לוי שאומר שאין ישיבת דיינים לדון אלא אם יש בתביעה שווה פרוטה, אבל פחות משווה פרוטה אין בית דין נוקקין, לאפוקי משיטת

רב קטינא הסובר שבית דין ישבו לדון אף בפחות משווה פרוטה, ובמסקנת הסוגיא מבארת הגמ' דדברי רב קטינא אמורים כאשר התחילו בית דין לדון על שווה פרוטה, גומרינ את הדין אפילו על פחות משווה פרוטה.

ובטעם הדבר שאין בית דין נוקקין לפחות משווה פרוטה כתב הסמ"ע (חו"מ סי' ו' ס"ק א) כיון שלענין ממון אין זה נחשב גזל שהרי אינו מחייב בהשבה אף שהגזול עובר איסור, מ"מ אין על כך חיוב ממון ומשום כך אין לבית דין להזדקק לתביעה זו, אך הדברי מלכיאל כותב שהטעם הוא משום שיש כאן זלזול בבית דין כשבאים לדון על פחות משווה פרוטה, ומשום כך אין לבית דין לדונם.

להלכה נחלקו הראשונים, לדעת הרמב"ם (פ"כ מהלכות סנהדרין ה"יא) הלכה כרב קטינא, ולכן אם התחילו לדון על פרוטה גומרים את הדין אף על פחות מכן, אך הרא"ש (שם סי' כ') ס"ל שאין הלכה כדעת רב קטינא, ולעולם הדיון צריך להיות על שווה פרוטה בלבד, ואין גומרינ הדין על פחות משווה פרוטה, השו"ע (חו"מ סי' ו') פסק כדעת הרמב"ם, אך הסמ"ע (שם ס"ק ג) פסק הלכה כדעת הרא"ש.

מחלוקת רש"י ותוס' בבן נח שגזל פחות משווה פרוטה האם איכא חיוב השבה.

וקשה דהנה בגמ' (עירובין ס"ב ע"א, ע"ז ע"א ע"ב, יבמות מ"ז ע"ב) מובא אמר ר' חייא בר רב אמר ר' יוחנן בן נח נהרג על פחות משווה פרוטה ולא ניתן להישבון, ופרש"י שכוונת ר' יוחנן שבן נח שגזל לא ניתן להישבון משום דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזלה, אבל בנכרי לא כתיב השבה, הלכך כיון שעבר נהרג ואינו משלם.

תוס' הקשו על פרש"י שאין חיוב השבה בבן נח שגזל, דא"כ למה הגמ' (ע"ז שם) מעמידה את דברי ר' יוחנן שבן נח שגזל דינו ליהרג, דמיירי דווקא בגזול מישראל, והפירוש שלא ניתן להישבון הוא משום שבני ישראל מחלי על זה, והרי לרש"י היה אפשר להעמיד גם באופן שגזל מבן נח, ולא ניתן להישבון היינו שאין חיוב השבה לבן נח הנגזל, כיון שמצוה זו של השבת גזל לא כתובה בז' מצוות בני נח.

עוד הקשו תוס' על שי' רש"י דאי אפשר לפרש שהפטור מהשבת הגזל אצל בן נח הוא מחמת הדין שקם ליה בדרבה מיניה, מכיון שהוא מתחייב ונהרג על הגזל ממילא יפטר בכך מחיוב התשלומים שבא ע"י הגזילה, משום שדין זה לא קיים בבן נח אלא בישראל, וכפי ששינונו (בבא קמא קי"ד ע"א) במשנה נטלו לסטים את כסותו ונתנו לו כסות אחרת הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן, ובגמ' שם אמר רב אשי לא שנו אלא לסטים עובד כוכבים אבל לסטים ישראל לא, והרי במשנה כתוב שרק מחמת היאוש הרי אלו שלו, ומשמע שבלא יאוש אינם שלו וחייב בהשבתם לנגזל, ואיך כתב רש"י שאין חיוב השבה בבן נח.

ומכח קושיות אלו תוס' חולק על רש"י, וס"ל לתוס' שבן נח שגזל יש לו חיוב השבה כמו בישראל, ואם גזל מחבירו חייב בהשבה אפילו בגזל שאין בו שווה פרוטה^{לה}.

ביאור דברי המדרש

והנה במדרש הנ"ל שאחד מהם הוציא קופתו מליאה תורמוסים, והיה זה בא ונוטל פחות משווה פרוטה, וזה בא ונוטל פחות משווה פרוטה, עד מקום שאינו יכול להוציא ממנו בדין, מבואר דבבן נח פחות משווה פרוטה אינו יוצא בדיינים, הנה לעיל הבאנו ב' טעמים בטעם הדבר שאין בית דין נזקקין לפחות משווה פרוטה, בשלמא לפי הטעם של הדברי מלכיאל שיש כאן זלזול בבית דין כשבאים לדון על פחות משווה פרוטה, ומשום כך אין לבית דין לדונם, הרי טעם זה הוא גם לגבי ישראל וגם לגבי בן נח, כיוון דזלזול הוא לבית דין לדון על פחות משווה פרוטה, הרי שאין בית דין נזקקין לפחות משווה פרוטה.

אבל לטעם שכתב הסמ"ע דאין בית דין נזקקין לפחות משווה פרוטה כיוון שלענין ממון אין זה נחשב גזל, שהרי אינו מחייב בהשבה, אף שהגזול עובר איסור, מ"מ אין על כך חיוב ממון, ומשום כך אין לבית דין להזדקק לתביעה זו, כל זה הוא דווקא לגבי ישראל, אבל בבן נח בשלמא לשי' רש"י דגם בבן נח אין חיוב השבה בפחות משווה פרוטה א"ש, אבל לשי' תוס' דבבן נח יש חיוב השבה גם בפחות משווה פרוטה צ"ב דברי המדרש דלכך חמסו פחות פחות משווה פרוטה כיון שאינו יוצא בדיינים, הרי לפי תוס' גם בפחות משווה פרוטה איכא חיוב השבה.

וכן קשה, דמבואר בגמ' (סנהדרין נ"ט ע"א) ליכא מידעם דלישראל שרי ולבני נח אסור, ומקשה הגמרא הרי פחות משווה פרוטה, והגמרא מיירי בגזל, דהרי עכו"ם שגזל פחות משווה פרוטה חייב מיתה, כמבואר (שם נ"ז ע"א), משא"כ ישראל פחות משווה פרוטה אינו נחשב כלל לגזל, הרי שישנו דבר שאסור לעכו"ם ומותר לישראל, ומתרצת הגמרא משום דלאו בני מחילה נינהו, כלומר, לא שיש חילוק בין ישראל לעכו"ם בעצם גדר האיסור, אלא שעכו"ם מקפידים גם על פחות משווה פרוטה, לכן אסור להם הגזל גם פחות משווה פרוטה, משא"כ ישראל רחמנים הם ומוחלים על פחות מפרוטה, ולא נחשב גזל בפחות משווה פרוטה, הרי מבואר דבני נח מקפידים ומחשיבים גם פחות משווה פרוטה ונחשב גזל, וצ"ב דברי המדרש דדור המבול גזלו דווקא פחות פחות משווה פרוטה דלא נחשב גזל, הרי גם בפחות משווה פרוטה נחשב גזל אצל בן נח^{לו}.

^{לה} הנצי"ב במרומי שדה כתב שגם שי' רש"י הוא כשי' התוס' שבן נח שגזל מישראל פרוטה חייב בהשבה, אלא דהיכא שגזל פחות משווה פרוטה אינו חייב בהשבה, דישאל הנגזל מחיל, ודברי רש"י שכתב שאין חיוב השבה, הולך על דברי ר' יוחנן שהבן נח גזל פחות משווה פרוטה, ועל זה כתב שאינו ניתן להישבון מחמת שהיתה כאן מחילה.
^{לו} בגמ' (עירובין ס"ב ע"א) מובא בשם ר' יוחנן שבן נח נהרג על פחות משווה פרוטה, קודם אותה מימרא מובאת מימרא נוספת בשם ר' יוחנן, הו' יודעין ששוכרין מן העכו"ם אפילו בפחות משווה פרוטה, מיירי שם בשכירות לצורך עירוב חצירות.

והנה בישראל שכירות בפחות משווה פרוטה לא חלה, דקנין מעות חל דוקא בדבר חשוב, אבל בעכו"ם לצורך עירוב חצירות מועיל גם בפחות משווה פרוטה, כי אצל עכו"ם גם פחות משווה פרוטה הוא ממון חשוב, המימרא שבן נח נהרג על פחות משווה פרוטה הובאה שם רק בדרך גררא, מכיון ששתי המימרות דנות בעכו"ם ובפחות משווה פרוטה, אבל הסוגיה שם דנה בעירוב ולא בגזל.

והתירוץ הוא דבוודאי אליבא דאמת אם היה הדין מתקיים בפני בית דין של ישראל, לפי שי' התוס' בן נח שגזל איכא חיוב השבה, והא דמובא במדרש דפחות משווה פרוטה אינו יוצא בדיינים הכוונה לדיינים שהם בני נח, דדיינים בני נח אינם דנים משפט בין איש לרעהו על פחות משווה פרוטה.

והא דמבואר (בבא מציעא נ"ה ע"א) שבית דין של ישראל יושבין רק על פרוטה, אבל לפחות משווה פרוטה אין בית דין נזקקין, היינו בדין דאיכא בין ב' בעלי דין ישראלים, כיוון דישראל מחלי על פחות משווה פרוטה כמבואר בגמ' (סנהדרין נ"ז ע"א), וממילא בפחות משווה פרוטה אין כאן גזל, משא"כ אצל בני נח דקפדי גם על פחות משווה פרוטה כמבואר שם, אליבא דאמת אם היה בן נח מגיע לדון בפני בית דין של ישראל היה פוסקים דאיכא איסור גזל גם על פחות משווה פרוטה, דהרי קפדי גם על פחות משווה פרוטה, ולפי שי' התוס' בן נח מחויב בהשבה גם בפחות משווה, והא דמבואר דדור המבול היה נוטלים פחות פחות משווה פרוטה כיון דאינו יוצא בדיינים הכוונה דאינו יוצא בדיינים שהם בני נחלו, לח.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

המנחת חנוך (עי' מצוה י"א אות י"ט, ומצוה מ"ב אות כ"א ד"ה ודע, ובעיקר מצוה של"ו אות א' בענין קנין כסף) לומד מכאן שבכל דיני עכו"ם פחות משווה פרוטה דינו כפרוטה, דאם הגמרא מדמה כאן עירובין לגזל הרי שהגמרא הבינה שבעכו"ם פחות מפרוטה כפרוטה דמי לכל התורה כולה, ואין זה רק מקולי עירוב.

אבל ברמב"ם (הלכות עירובין פ"ב הי"ב) משמע דהא דמהני פחות מפרוטה בשכירות עכו"ם לצורך עירוב הוא מפני שאין זה קנין גמור אלא היכר בלבד, א"כ א"א ללמוד מהסוגיה בעירובין לכל התורה כולה (עי' במנחת חינוך מצוה של"ו הערה ה' ו').

והגם דהרמב"ם פסק כרב קטינא שבית דין שהתחילו לדון על שווה פרוטה, גומרין את הדין אפילו על פחות משווה פרוטה, י"ל שאנשי דור המבול עשו בערמה שלא יהיה דיון על שווה פרוטה, ובמילא לא יכלו לדון אותם גם על אינו שווה פרוטה.

אחר כתבי דברים אלו ראיתי שהאור החיים הק' הקשה קושיא הנ"ל וז"ל, הארץ חמס, במדרש (ב"ר פל"א) וזה לשונם היה מביא קופה תורמוסים וכל אחד לוקח תורמוס אחד ואינו יכול להוציאו בדיינים ע"כ. כבר קדמו ראשונים והקשו דבני נח נהרגו על פחות משווה פרוטה. ולי נראה כי המדרש מגלה כי מלבד שבטלו עיקר תורת ז' מצות עוד להם שהיו חומסים מתורת האדם השכליית, כי הגזל פרוטה הוא דבר שהיו תובעים אותו ולא פחות משווה פרוטה, והיו מתחכמים לגזול באופן שלא יתבעו אותם, גם כפי הדין נראה לי כי לא חייבה תורה לבני נח אלא על ממון הבא לידם בדרך גזילה, אבל בהקפה לא יתחייבו.

והגם שהרמב"ם (פרק ט' מהלכות מלכים) כתב גם עושקי שכר שכיר יהרגו עליו בני נח, אינו דומה לזה שבא לידו בהלואה שיאמר חייב אני לתת לך לכשיבא זמן, ואנשים ההמה היו נוטלים ברצונו בהקפה לפרוע אחר כך, וכשהיה מתרצה להקיפם היו נוטלין פחות משווה פרוטה, ובהלכות הלואות לא היו דנים על פחות משווה פרוטה אם חייב לו כשיטעון פרעתי או יש לך כנגדו, ודבר זה אינו בגדר מצות גזילה שיתחייב מיתה, שיאמר סבור הייתי שאין לך בידי כלום.

עוד אפשר לומר שיכולין לטעון בתורת מתנה בא לידם לטעום לקנות ממנו עכ"ל.

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

מדוע בדור המבול לא היה חיוב מיתה עד גיל מאה

וְנַח בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמְּבֹל הָיָה מִיָּמָיו עַל הָאָרֶץ (ז, ו)

א. כתב רש"י (לעיל, פ"ו, פסוק לב') שנח לא הוליד עד גיל שש מאות, כדי שלא יהיה יפת, הגדול שבבניו ראוי לעונשין בזמן המבול, כיון שנאמר לעתיד לבוא (ישעיה פרק סה' פ"כ) "כי הנער בן מאה שנה ימות", וכן היה עד מתן תורה.

והנה מבואר בגמ' בשבת פט. שאין בי"ד של מעלה עונשים וממיתים עד גיל כ'. וחידוש רש"י (ומקורו מבראשית רבה פכ"ו, ב"ט) שקודם מתן תורה כן היה הדין עד גיל מאה.

וצריך ביאור רב מה הסברה שלפני מתן תורה לא היה חיוב מיתה בידי שמים בגיל עשרים, אלא בגיל מאה, הלא שיעור זה בפשטות אינו תלוי בשיעור ימיו של האדם אלא משום שעד גיל זה אין האדם עומד בדעתו כראוי, וכמו שמצינו (בגיטין סה.) שיורש אינו יכול למכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים, ולכאורה עניין זה לא השתנה בדור המבול.

ואולי יש לחדש ששלמות הדעת אינה מושפעת רק ממספר השנים שעברו, אלא מהשלב בו האדם עומד בחייו, והאדם הוא בר דעת ואחראי כראוי למעשיו ובחירותיו, רק כאשר הוא יודע שעבר חלק משמעותי מחייו. ומשום כך, בדורות הראשונים ששנות החיים היו ארוכות גם שלמות כוח הדעת של בני האדם היו רק בשלב מאוחר יותר.

ואחר שעמדתי בזה, מצאתי בס"ד שבמשך חכמה (בסוף פרשת בראשית) כתב כעין זה, אבל לדרכו הגיל נמדד ביחס לגיל ההולדה, וכיון שמצינו אצל מהללאל וחנוך שהולידו בגיל ס"ה^ט, והוא פי חמש משיעור ההולדה כיום, שהוא בגיל י"ג, על כן גם בעונשים לא נענשו עד גיל מאה, שהוא חמש פעמים גיל עשרים. והמשך חכמה לא ביאר את הטעם בדבריו, אבל לכאורה הסברה היא כעין מה שנתבאר.

ב. אבל קשה (בין לדרך המשך חכמה ובין לדרכי) שבדברי רש"י נראה שבכל הזמן שלפני מתן תורה לא היה חיוב עד גיל מאה, ואף שנפטרו צעירים הרבה יותר מהדורות הראשונים.

וע"ע בשפתי חכמים במה שהקשה ממה שנאמר בשרה שהייתה "בת ק' כבת כ' בלא חטא", ולדברי רש"י מה החילוק בין בת ק' לבת כ', ועוד שהקשה שלא מסתבר ששני שלישי מחלקי החיים בזמן האבות היה בלא עונש.

וע' בפירוש 'נחלת יעקב' במש"כ בזה וכתב שאין כוונת רש"י שכן היה עד מתן תורה אלא עד שני אלפים תורה (בזמנו של אברהם). ולדרכו באמת השיעור של כ' שנה נקבע משום

^ט אבל במדרש לא כתב מה המקור לדברים, וכן לא נאמר שם שכן היה עד מתן תורה. וע"ע במה שאכתוב בזה על דברי התורת חיים בסנהדרין.

^מ וכנראה כוונתו שלכל הפחות הולידו בגיל זה, וביתר הדורות מצינו שהולידו בגיל מאוחר יותר.

שהוא כחמישית זמן החיים, והשתנה כשהשנים התקצרו^{מא}. אמנם לכאורה אין זו הפשטות בדברי רש"י.

ובאמת צ"ע טעם דברי רש"י להשוות את המצב קודם מתן תורה למצב לעתיד לבוא. ג. אמנם בדברי רבינו בחיי (דברים פרק יא', פסוק כא') על הפסוק "כימי השמים על הארץ" כתב טעם אחר לגמרי בביאור הענין, וז"ל "ויתכן עוד לומר שיהיה הבטחה לעתיד לבא כי בזכות התורה יאריכו ימים ויחיו חיים ארוכים ארבע מאות וחמש מאות שנה, זהו שאמר: כימי השמים על הארץ, שהרי ת"ק שנה מן השמים לארץ, וכן התנבא ישעיה ע"ה לעתיד ואמר: (ישעיה סח, כב) "כימי העץ ימי עמי", כאותו זמן של אדם הראשון שאכל מן העץ והיו ימי האדם וחייהם ארוכין, כן יהיו ימי עמי לעתיד, וזה יהיה כשתחזור השכינה שהיא ה"א אחרונה שבשם, לפי שבעוה"ז אין בית דין של מעלה מענישין עד עשרים שנה, ולעתיד כשתחזור ה"ה"א לא יהיו מענישים עד מאה שהוא חמשה פעמים עשרים, שכן כתוב: (ישעיה סה, כ) "כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל", וכיון שיאריכו לרשע ולא יענש עד מאה שהוא חמשה פעמים עשרים אין ספק כי הצדיק המתברך והזוכה יחיה למעוט חמשה פעמים מאה שהוא ת"ק וכו'". ומשמע בדבריו שהענין שאין נענשים עד גיל כ' הוא חסד והארכת אף מהקב"ה.

וכן מצאתי שהביאו משו"ת מהר"י באסן (דפוס צילום ירושלים ד' ס"ו בספר) שכתב שכיון דאין ב"ד של מעלה מענישים פחות מבן כ' שנה, א"כ גר שנתגייר לא נענש עד שיעברו עליו כ' שנה מגירותו עיין שם (וכ"כ שם לגבי חתן) ע"ש. ומבואר שהעונש מגיל כ' ומעלה אינו קשור משום שבגיל זה מגיע האדם לשלמות דעתו, אלא הוא הארכת אף של הקב"ה. והנה נחלקו האחרונים אם אחר שהגיע האדם לגיל כ' נענש למפרע גם על חטאים שעשה קודם לכן. ולכאורה שורש הנידון תלוי בענין זה, שאם הטעם הוא משום שעד גיל זה אין האדם לשלמות דעתו א"כ אין טעם שיענש למפרע, אבל אם עד גיל זה הקב"ה מאריך אפו, א"כ מסתבר שיענש למפרע אחרי גיל עשרים^{מב}.

וע"פ דרך רבינו בחיי והמהר"י באסאן אולי יש ליישב מה שהשווה רש"י את הדורות עד מתן תורה לעתיד לבוא. הנה מצינו בגמ' (פסחים דף קיח עמוד א) על עשרים ושישה "הודו לה' כי טוב" שנאמרו בהלל הגדול "אמר רבי יהושע בן לוי: הני עשרים וששה הודו כנגד מי - כנגד עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא נתן להם תורה, וזן אותם בחסדו". ומבואר שקיום העולם קודם נתינת התורה היה חסד מיוחד מהקב"ה. וא"כ, לכאורה יתכן לומר שבעשרים ושש הדורות שעד מתן תורה, שניזונו בחסדו של הקב"ה,

^{מא} ועוד חידש שם חידוש גדול, שבחטאים שכן אדם לחברו נענשים אף קודם לכן. וכתב שלכן נענשו ער ואונן, אף שהיו פחות מגיל כ' (ומבואר בדבריו שאף חטאו של ער חשיב כחטא בין אדם לחברו, ולכאור' 'חברו' דהכא היינו זרעו. וחידוש).

^{מב} אבל יש לדחות הראיה ולומר שלכולי עלמא מעשה עבירה קודם גיל כ' נחשב כמעשה עבירה, שהרי ב"ד של מטה מענישים וממיתים עליו. ומי שחטא קודם גיל עשרים נענש אחרי גיל עשרים, והתביעה עליו היא על שלא עשה תשובה.

הייתה כל ההנהגה בחסד גדול, ולכן ה' האריך אפו עד גיל מאה, כמבואר בדברי רבינו בחיי על ההנהגה לעתיד לבוא. וצריך בקיאות אם יש מקור שעד מתן תורה הייתה ההנהגה במידת החסד..

ד. ובספר 'תורת חיים' על מסכת סנהדרין (צא, ע"ב) מצאתי דבר חדש בכל ענין זה. דהנה מבואר בגמ' שם שישראל שלעתיד לא ימותו כלל, ורק העכו"ם ימותו בני מאה. וכתב התורת חיים "ונראה דדוקא ישראל שקבלו את התורה נתחדש להם אז עונש בידי שמים מבן עשרים שנה ומעלה".

ומבואר בדבריו שבאמת אין הנהגה מיוחדת כלל לדור המבול ולעתיד לבוא, אלא בקבלת התורה התחדש לישראל שיענשו מבן עשרים שנה ומעלה. וכלפי שאר אומות העולם אין העונש אלא מגיל מאה, מאז ומעולם.

ואולי בסתימת לשון המדרש רבה שכתב שאין העונשים אלא מגיל מאה משמע כן, אבל לכאורה בפשטות לשון רש"י נראה לא כדבריו, ולשיטת רש"י הנהגה זו היא הנהגה מיוחדת עד מתן תורה ולעתיד לבוא.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

...ונכבשה הארץ לפניכם!

ה'פרי הפורה' וה'זרע' אשר בו ומטרתו | ההיפוך בין שורש 'פרד' לשורש 'פרה'
| החילוק בין נטיעת יחור להזרעת גרעין | היחס ההלכתי לפירות ואתרוגים ללא
גרעין | כיבוש עוון וכיבוש הארץ | 'להעביר ממשלת זדון מן הארץ'

תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא יֵעָשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ עַל הָאָרֶץ (א,
יא). וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱ-הִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱ-הִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשֶׁהּ... וַיֹּאמֶר אֱ-
הִים הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְּרִי
עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ: (א, כח-כט).

יש להבין מה שהתורה מקפידה שה'פרי' יהא 'זרעו' בו, והרי לצורך קיום המין לא צריך
את הזרעים ואפשר לטעת עוד אילנות על ידי השתלת ענף בארץ, וכמו שהביא רש"י ש-
נח החל אחר המבול לחדש את העולם ונטע כרם, שהיה זה על ידי שהכניס עמו לתיבה
יחורי ענבים ותאנים.

ובפרט יש להבין מה שנאמר 'הנה נתתי לכם...' את כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם
יהיה לאכלה', שמשמע שלא ניתן להם לאכלה אלא פירות שיש בהם זרע, נוכחו שמדייק
הרמב"ן מפסוק זה שלא הותר להם לאכול עשב עד אחר הקללה של 'ואכלת את עשב
השדה', ולא הותר לאכול את העץ עצמו, ובספר הכתב והקבלה למד מדבריו שהיה איסור
לאכול פירות כלאים היות שאינם מזריעים פירות אחרים, ולא הותר רק אחר מתן תורה
כמבואר בחולין קטו], ואם נכון הדבר, אם כן האיסור הזה עדיין בתוקפו, כי לא מצינו היתר
לזה [כעין ההיתר לאכילת בשר שהותר אחר המבול], וצריך עיון מה שאוכלים היום ענבים
ללא חרצנים וכיוצא בהם.

ונעיין בס"ד בשורש 'פרה' שממנו יוצא הענין של 'פרי', ושל 'פרו', ובעוד שורשים הנזכרים
בפסוקים אלו, אולי יתבהר הענין.

פרה

כאמור, השורש 'פרה' מצד אחד מתאר 'פעולה', ומצד אחד הוא שם עצם. הפעולה שלו
היא 'הפריה', כמו 'פרו ורבו', 'ופרינו בארץ', 'אֲשֶׁתְךָ כגפן פוריה', ושם העצם הוא התואר
'פרי', עד שאפשר לומר שענין ה'הפריה' הוא יצירת 'פירות', והיינו שהנקודה של השורש
הוא שיהא מוצר שבא לעולם על ידי הפריה, וכן משמע קצת בגמרא (ב"ק נד, ב ועוד) כי
על מה שנאמר בתורה לגבי מעות מעשר שני שלוקחים בהם 'בקר וצאן יין ושכר' דרשו
שצריך לקחת משהו שהוא 'פרי מִפְּרִי' ופרש"י שהיין מענבים והשכר מתמרים, ולמעט

כמהין ופטריות ומים ומלח שאינם נוצרים מ'פרי', ומבואר מזה שגם היין והשכר נקרא 'פרי' למרות שכבר אין לו כח הפריה.

אך לעומת זאת, היות והתורה מקפידה שהפרי יהא זרעו בו, נראה מזה שהנקודה הוא שיהא בעולם כח ומצב של פריזון, ולכן אם ה'פרי' מצד עצמו לא יכול לעשות פירות, לכאורה אינו פרי, וצריך לומר שלשון הגמרא הוא שיגרא דלישנא.

והנה השורש 'פרה' הוא בסדר האותיות אחר האותיות 'פרד', ואשר הוא השורש של 'פרד ופרדה' שאינם מולידים, וכתב הרד"ק בספר השורשים בשם רב האי גאון 'כי נקרא פרד בעבור שלא יוליד והוא נפרד', ובפשטות כוונת הדברים הוא שהיות שאינו מוליד הוא נותר מופרד לבדו, אך אפשר לפרש דבריו על פי המבואר בפרשה על פסוק 'והיו לבשר אחד' שעל ידי שאיש ואשה יולדים בן המאוחד משניהם הם נעשים 'בשר אחד', כי הבן הזה מנציח את האחדות שלהם, וממילא 'פרד' שאינו יולד אין משהו המנציח את השייכות בין הפרד לפרדה, ולכן הם 'פרודים'.

ולאור זאת אפשר לומר שהשורש 'פרה' בא להגדיר את המהלך ההפוך, והיינו, שיש איחוד המביא משהו שלישי המאוחד, הוא שונה משניהם אבל השוני שלו הוא בזה שהוא ממוזג את שניהם בבת אחת.

ולפי זה מה שהתורה אומרת 'פרו ורבו' הכוונה לייצר וולדות חדשים הממוזגים את שני ההורים והם בעצם משהו חדש.

וראיתי בספר מסורת האתרוג, שכאשר נוטלים ענף מעץ ונוטעים אותו במקום אחר, ועושים ממנו אילן - הפירות היוצאים מהאילן יהיו דומים לאילן הראשון, אבל כאשר נוטלים גרעין ונוטעים אותו במקום אחר - יש לפירות החדשים השפעה מהמקום האחר, ויצאו פירות שונים ממה שהיו באילן הראשון.

ונמצא לפי זה, שנטיעה של ענף אין בה אין יצירה של פירות חדשים, אלא הכל כעין התרחבות של העץ הראשון, כאילו שהפירות הם פירות של העץ הראשון, הם מגיעים מכח ההפריה הראשונה של העץ המקורי אשר צמח מתוך גרעין, ולכן יכולים הם להיות מכוונים פירות, אבל עצם נטיעת האילן אינו בגדר 'הפריה', אולם כאשר לוקחים גרעין מפרי ונוטעים אותו, זאת היא פעולת הפריה, כי יביא מוצר חדש.

והתורה רוצה שיהיו בעולם פירות מושלמים שביכולתם להפרות, ביכולתם להביא יצירות חדשות, ולכן מקפידה התורה שיהא 'עץ עושה פרי אשר זרעו בו', וזה כעין מה שה' רוצה עולם מלא בבריות השונים זה מזה, שכל נוצר חדש יוצר מאיש ואשה השונים זה מזה, ונעשה מהם בשר אחד מחודש.

ומעתה מובן שהן אמנם 'יין' יכול להיחשב כ'פרי', היות ובשורשו הוא מופרה ומגיע מגרעין שהתמוזג עם קרקע ויצרו ביחד משהו חדש, ואף שהוא כבר לא יכול להיפרות זה מפני שהוא החלק המפוצל מהגרעין, ואין זה פגם בטבעו, אבל 'פרד' למרות שמאחד סוס וחמור השונים מאד זה מזה, ומצד זה יכול להיחשב כפרי, בכל זאת המהות שלו פגומה שהוא מוצר חדש שאין לו הפריה, ולכן מוגדר כ'פרד' ולא כ'פרי'.

ולפי המבואר אפשר להסביר את המילים בפסוק 'אשר זרעו בו על הארץ' שלכאורה המילים 'על הארץ' אין להם הבנה, שהרי ה'זרע' הוא בתוך הפרי ולא 'על הארץ', ועיין במלבי"ם מה שנדחק בזה בכמה פירושים, ולדברינו הכוונה היא שהזרע יש לו שייכות לארץ כי הוא המקבל את תכונת הארץ שממנה מקורו, ולכן הוא גם כן המושפע מהארץ האחרת אשר יזרע בה -

ונסביר יותר, אם צומח פרי ללא גרעין, הקשר של הפרי הוא קשר לעץ ולאדמה, דומה הוא לטבע העץ שממנה צמח, תמיד ישאר הפרי אם הטבע הזה לא יהא לו קשר ל'ארץ' שהוא המקום שבו הוא מושרש, אבל כאשר יש בו גרעין, הגרעין הזה קשור ל'ארץ' כי יש לו את טבע הארץ המקורית שלו, והיא תשתנה כאשר יזרעו אותה בארץ אחרת.

זרע

על השורש 'זרע' כתבנו בשנה שעברה - שהביטוי של 'זרע' הוא ה'הישרדות', כי אם הפירות שנוצרו בבראשית היו נאכלים, לא היה יותר פירות בעולם, וה'זרע' הוא הנותן את ההישרדות, אמנם צריך להתעסק עמו, לזרוע אותו, אבל דרכו תגיע ההישרדות, יהיו עוד פירות בעולם. וזהו גם הענין של 'זרועות', הזרועות הם הפושטות ומנענעות את הידים הפועלים ועושים, אם אין לאדם ידים, אינו יכול לזרוע, אינו יכול להכין לעצמו מאכלים וכו', ה'זרועות' נעשו בכדי לאפשר את ההישרדות של האדם. הם המקרבות אליו את הנצרך לו, והם גם הנלחמים עם המבקשים להפסידו או לכלותו.

אולם כעת התחדש לנו שבזה שהזרע הינו חלק מ'פרי', זה מורה שההישרדות שהתורה רוצה בה, היא בזה שיסכים להיות שונה קצת, לא להתעקש להיות ממש דומה למקור.

והעומק בזה הוא שהנה ה' יכול היה לייצר עולם עם בריות ואילנות הקיימים לנצח, אותם אנשים קמים כל יום ואוכלים את אותם הפירות שאכלו אתמול, אולם כנראה ה' לא רוצה עולם משעמם שכזה, ה' רוצה עולם מתחדש ומעניין, יש בו יצורים חדשים, עם פירות חדשים, הפירות שהתחדשו יתאימו לבריות המחודשים... ה' לא צריך שהעולם ישרוד, אלא כביכול צריך שהעולם יתפתח ויתפשט, יביא עוד ועוד יצורים וסגנונות וכו'.

אולם נח לקח עמו לתיבה יחורים של עצים, כי אז הענין והצורך היה לשמר את העולם הקודם ההולך להישחת, שיהא אפשרות להחזיר את העולם לקדמותו, ולזה מספיק יחורים, וגם עדיף יחורים כי הם מחזירים לעולם את הצורה שהיה לו עד עכשיו, אבל אחר שכבר יש בעולם סוג עצים מסוים, התכלית היא שהמשך יהיה משהו שונה, לא מה שהיה כבר.

תבונות ההלכה - פירות ואתרוגים ללא גרעינים

וכעת נחזור לשאלה ששאלנו מה ההיתר לאכול ענבים ללא חרצנים וכיוצא בזה, ונקדים לברר כיצד אכן יש מוצר כזה, והרי התורה מעידה שהארץ הוציאה 'עץ עושה פרי אשר זרעו בו', וראיתי בספר 'אלפיים שנות הדר' נשיצא לאור השנה על ענין מסורת אתרוגי מרוקון, שאצל ענבים ללא חרצנים, ובננות, ותפוזים ללא גרעין - זה משבר גנטי שאירע בפירות אלו, והאופי שלהם השתנה, ונעשה מהם זן שאין לו גרעין, וממילא אין אפשרות להרבותו רק על ידי נטיעה של ענפים. ואצל אתרוגי מרוקו שיתכן בענף אחד הן אתרוגים

עם גרעינים והן אתרוגים ללא גרעינים, הסיבה לכך היא שבתהליך התפתחות הפרי נעקף שלב מסוים שבו יורדים אבקנים מסוימים לתוך הפרי וזה גורם שהתפתחות אינה מושלמת כרגיל, והרי זה דומה לאדם סריס או שיש לו ליקוי בכח ההולדה, שזהו פגם בהתפתחותו. אולם אצל אבטיחים ללא גלעין זוהי פעולה גנטית הנעשית בידי אדם, זהו קיצור הדברים המבוארים שם באורך.

והנה לגבי הפירות שעברו משבר גנטי, יתכן לומר שהתורה לא אסרה אותם כי בשעה שאמרה תורה 'אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם יהיה לאכלה' עדיין לא היו פירות שכאלו בעולם שהרי הארץ הוציאה 'עץ פרי אשר זרעו בו', אך לגבי אתרוגי מרוקו או אבטיחים שזוהי אפשרות טבעית שיש פירות פגומים או שיש התערבות אדם בצורת יצירתם, זהו ענין שהיה שייך לקרות מיד בבריאת העולם, כמו שהיה שייך שיהיו בעולם סריסים או אנשים ששתו כוס של עיקרין, ושייך לומר שהתורה לא התירה לאכול פירות כאלו, ואדרבא יש לומר שכל ייתור הלשון שהתורה אומרת 'אשר זרעו בו' לכם יהיה לאכלה, כל האריכות הזו היא בכדי להורות את האיסור לאכול פירות שאין בהם זרע! וממילא יש לומר שגם ההיתר שכתבנו לגבי פירות שהיה בהם משבר גנטי שגם הם נאסרו, כי כבר באותה שעה אסרה תורה את סוגי הפירות העתידיים להיווצר.

ואולי יש להמציא היתר בהקדים שיש לעיין מהו ההיתר לאכול עלים הצומחים על העץ, אך הנה הרד"ק בפירושו לתורה כתב שיש לומר ש'עץ פרי' הכונה לעלים, ונכלל בזה 'אילני סרק', ואומר שהם 'מאכל לעופות', והנה הרמב"ן אומר שבתחילה נתנה תורה לבהמות את כל ירק עשב, וזה היה אסור לאדם, עד שנאמר לו 'ואכלת את עשב השדה', והחתם סופר מוסיף ואומר שהיה אסור לחית הארץ לאכול פירות או מיני זרעים כמו חיטים נורק לאחר שהותר לאדם לאכול בשר, הותר לבהמות לאכול מאכל אדם, כי הם עצמם נעשו מאכל אדם], ואם כן צריך להבין היכן הותר לעופות לאכול את העלים, וצריך לומר שהותר במה מצינו שעשב השדה מותר לחיות, כי זה מה שראוי להם, ממילא 'עלי העץ' הדומים להם וראויים לעופות - מותרים לעופות, ולפי זה כאשר הותר לאדם לאכול את עשב השדה שהוא מאכל בהמה, הותר לו גם לאכול עלים שהוא מאכל לעופות.

ומעתה, פרי שאין לו זרע, הן אמנם שאינו בגדר פרי שהותר לאכילה לאדם בתחילה, אך בכל זאת אינו גרוע מ'עלים', וכאשר הותר לאדם לאכול את עשב השדה וגם העלים בכלל, הותר גם כן לאכול פירות ללא זרעים מדין אכילת עלים.

אך יש לדחות את ההיתר הזה, כי עלים שהותרו מתחילה לעופות ולא לאדם היה זה מפני שזהו מה שראוי להם, והתורה הכינה לכל יצור מה שראוי לו, וממילא פירות ללא זרע שמצד מהותם הם שייכים לאכילת אדם, ובכל זאת נאסרו, האיסור שלהם הוא מחמת שהתורה מואסת בפרי כזה שאין לו זרע, אינה רוצה שהבריות יקיימו ויעדיפו פירות שכאלו, והיכן מצינו היתר לדחיה הזו?

פירות שכאלו, והיכן מצינו היתר לדחיה הזו?

אלא שיש לומר דלא דרשינן טעמא דקרא, וסוף סוף אינו גרוע מעלים, וכמו שעלים אין להם זרע ובכל זאת מותר לאכלם, כך גם מותר לאכול את הפירות הללו, אבל מצד הרגש והמוסר המשתקף מהתורה, יתכן שפרי כזה אינו רצוי [למרות שמצד הנאת האכילה - הבריות מעדיפים את הפירות הללו], ואם צודקים אנו בהשקפה זו, הרי שיש מקום לדון באם ראוי לקחת למצוה אתרוגי מרוקו שאין להם גרעין [ובפרט שבזוה"ק (ח"ב קפו, ב, מובא בחק לישראל יום ה' ברכה) נראה שהענין של 'פרי עץ הדר' הוא שהוא היפך הענין של סריס], אך היות שמעידים שגם בהם יש הרבה אתרוגים עם גרעינים, אם כן כאשר אין אדם יודע אם האתרוג שלפניו יש בו גרעין או לא, צריך ללכת אחר רוב האתרוגים, אך לא נודע לי מה המציאות אם רוב אתרוגים יש להם גרעינים או לא.

כל זה כתבתי לפלפולא ולענין מעשה הענין שייך לגדולים ולמורים, ויש לציין שכאשר התפשטו בעולם הענבים ללא חרצנים היה נדון גדול בפוסקים אם הם בגדר פרי, ואם ברכתם בורא פרי העץ, ולמעשה הכריעו כל הפוסקים לברך עליהם בורא פרי העץ וכך התפשט המנהג, ובספר הנזכר הובא תמצית הדברים, אך לא מצאתי שיהא מדובר מהחשש הנזכר שלכאורה הפסוק בפרשה שלפנינו מתיר לאכול רק 'פרי עץ זרע זרע'.

כבש

נעיין בעוד שורש המופיע בפרשה במה שנאמר 'ומלאו את הארץ וכבשוה', שלכאורה ידוע שענין 'כיבוש' הוא להשתלט על ארץ השייכת למישהו, ולקחת את הבעלות לעצמו, אולם בתורה כאן רואים שגם ליישב מקום בלתי מיושב הוא ענין 'כיבוש'.

וכן מצינו את השורש הזה לענין 'יכבוש עוונותינו', 'כבשן', 'עלה בכבש - כבש המזבח', - ונראה שענין השורש הזה הוא 'הכנעת כח מתקומם', שכאשר כובשים מישהו לעבד, זהו נגד רצונו הטבעי, האדם מתנגד, והצד המשתלט מכניע אותו עד שהלה מפסיק להתקומם ולהתנגד, הופך להיות עבד. וכמו כן 'כיבוש ארץ' הוא ההצלחה להשתלט ולסדר שיושבי הארץ יכנעו למצב החדש, כל זמן שהמצב הוא מלחמה אין זה בגדר 'כיבוש'.

והנה 'כבשן' לוקחים בו אבנים וממיסים אותם והופכים אותם לסיד, או שלוקחים עפר ומגבשים אותו לחרס, זהו שינוי מהותי של האבן או העפר, והשינוי נעשה רק בכח אש חזקה המשתלטת על המהות המקורית ומכניעה אותה.

ולפי זה 'יכבוש עוונותינו' הכוונה שהעוון מתקומם ומעורר קטרוג, תובע להעניש, והכיבוש הוא כח רחמים שכזה אשר כל כך דוחה את טענת הקטרוג, עד שמכניע אותו שהתלונה שלו לא תהא כדחוייה, לא תעיו להתעורר ולהתחזק.

ו'כבש המזבח' אינו לשון הקודש, וכנראה הוא ארמית, וזה מחמת שאף שהוא בצורה גובהת והולכת בכל זאת נעשה למדרך כף רגל, ונראה כנכנע לפני האדם הדורך עליו.

ולאור זאת ובצירוף המבואר לפנינו לעיל, אפשר להבין את הענין של 'מלאו הארץ וכבשוה', כי כמבואר לעיל כל ארץ יש לה טבע אחר, וממילא כאשר באים לגור בה אנשים שיש להם את הטבע של ארצם הקודמת, או שמביאים לשם גרעיני פירות שצמחו בארץ

אחרת, והם מתחילים לחיות ולהתפתח בארץ החדשה הזו, הריהם מערבים במקום זה את הטבע הקודם, ואף שלמעשה יש מיזוג והתפשרות, בכל זאת הטבע של המקום משתנה ונכנע.

והנה על פסוק (ב, ז) 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה' כתב רש"י: "צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ כא) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד", ואפשר לאחד את ב' הפירושים, ולומר שה' נטל עפר מארבע רוחות וצבר אותם על מקום המזבח ובוזה נתן לו כח קדושה להשתלט על עפר ארבע רוחות, שילחם עם הרע המצוי בארבע רוחות, יכבוש אותו, ואם מחמת קושי המלחמה יכשל - יהא לו המזבח כפרה, כי ילמד עליו זכות...

למעשה

בראש השנה ויום כפור ביקשנו 'וישתחו' לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, וזה מחמת שידענו 'שהשלטן לפניך' ובכח ה' להשתלט-לכבוש-להכניע את כל הברואים, והענין הזה מביא 'שמחה לארצך' כי כח הקדושה והמזבח מתפשט על כל הארצות, אולם בהמשך מבקשים ש'כל הרשעה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, ולכאורה לא מובן כיצד מסתדרת הבקשה הזו עם הבקשה של 'וישתחו לפניך כל הברואים'? לא מובן אם הבקשה שלנו היא 'יתמו חטאים מן הארץ' או 'יתמו חוטאים מן הארץ'? ואולי הכוונה על עמלק שהוא שורש הרע ואין לו תקנה צריך למחות את שמו מן הארץ.

אך הנה ידוע ש'מאתו לא תצא הרעות', וכל הרעות הבאות לעולם הם בחינת 'תיסרך רעתך' שהרע מייצר מלאך רע שהוא המעניש את האדם, והיינו שיש בעולם כח של יצר המעורר לעשות רע, ואת הכח הזה צריך להכניע ולכבוש, ויש כח רע של קטרוג שגם אותו יכולה מדת הרחמים לכבוש, אך יש כח רע המעניש ומתקן ומכפר, והפולשתים מעזה נראה שאין להם כל כך ענין לכבוש את הארץ, אלא הענין שלהם הוא להכות ולהרע, להיות שלוחים לענין של 'תיסרך רעתך', יש להם הנאה מעצם הרשעה ללא שתהא להם תועלת מזה, לא איכפת להם שיהרגו הם, העיקר שיהרגו את אחרים, ועל זה אנו מבקשים 'יתמו חטאים מן הארץ' שהקדושה תכניע את הארציות, ללא תתן לכח המחטיא להתעורר, וממילא 'כל הרשעה כעשן תכלה' לא יצטרכו עוד שתהא ממשלת זדון בארץ.

והנה הם מתפארים ברשעה והאכזריות שלהם, רצונם להשפיע על העולם רוח של רצח וחורבן, ולעומתם אנו רחמנים בני רחמנים התפקיד שלנו לגלות את הטוב שיש בכל אחד, שכל אחד ישמח בטוב שיש בו, ינשום אותו ויחיה בו ויאיר בו לאחרים, ישפיע לארציות שבו וסביבו את הטוב ואת האור, חבל מאד להתעניין ברע שלהם ולתת להם את הנצחון הזה, במקום לעסוק ב'עליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה', והרי רואים שדוקא בשעות האכזריות שלהם רצה ה' מאתנו לשורר את ההלל ולהיות חבוקים ודבוקים בו בהקפות ושמחת תורה, האיר לנו שבמקום להתעסק עם הרע והפחדים עלינו להתעסק עם הטוב,

לעורר רחמים, להאמין ברחמיו, לחזות בנועם ה' ולדחוק עצמנו לחסות תחת כנפיו, לתת לרגשות הקודש של הימים הנוראים להמשיך ללוות אותנו, כך נזכה ל'ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו', נזכה לכבוש את הארציות - ונכבשה הארץ לפניכם!

חיזוק בענייני השעה - חרבות ברזל

שיחת הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א בעיר

רכסים

שיחת הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - א' חשון תשפ"ד בעיר רכסים (נרשם על ידי הרב ישראל אלטמן)

נערך מהקלטת המעמד. חלק מהדברים הועתקו מ'באר הפרשה' (פרשות בראשית ונח תשפ"ד). ניתן לשמוע את המעמד ב-0733718245 שלוחה 7

*

אמונה בהשי"ת - לא לפחד כלל

מצוות לא תעשה - לא לפחד בעת מלחמה

כתב רבינו הרמב"ם (פ"ז מהל' מלכים ה"טו) בזה"ל, ומאחר שיכנס אדם בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה. וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר (דברים כ ג) 'אל ירך לבבכם אל תראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם'. עכ"ל. פסק של הרמב"ם, שמי שחושב - ומפחד, עובר בלאו.

אנחנו מצווים לא לפחד! איך?

בראש ובראשונה, צריך להתרחק מכל 'שמיעת החדשות' וה'נייעס' למיניהם, אשר מכניסים הם לאדם פחד ובהלה, ולא עוד אלא שהינם מטשטשים את אור האמונה, כאשר נשמע מהם ללא הרף דעות כוזבות בחיפוש אחר סיבות למה שאירע, ובריבוי דברי הבל מה עלינו לעשות...

וכך אמר החסיד רבי מרדכי יחיאל לוריא זצ"ל מזקני חסידי סלונים, לדרוש כמין חומר בלשון הגמ' (קידושין פב:): 'אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות', והקושיא עולה מאליה, שלכאורה היה צריך לומר למי שבנותיו נקבות, ומהו 'בניו נקבות', אלא כי שניהם מדברים מ'בניו', יש מי שחוזר מהישיבה ומספר לאביו 'חידושים' - חידושי תורה ששמע וחידיש בלימודו, ואילו אחר מספר 'חדשות' ונייעס למיניהם, ואשרי מי שבניו זכרים, ששיחם ושיגם הוא ב'חידושים' לשון זכר, ואוי לו למי שבניו נקבות שהם מספרים 'חדשות' 'לשון נקבה'...

ואין הדברים אמורים דווקא לגבי בחורים בישיבתם אלא לכל אחד ואחד, אשרי מי שמקיים בעצמו 'בניו זכרים' - שבתקופה זו הוא מתחזק ומתחדש בעבודתו ית"ש, בלימוד התורה ובחיזוק התפילה והקשר עם אביו שבשמים, ואוי לו למי שמקיים בעצמו בניו נקבות - שמבזבז ימיו בהבל וריק ושקוע רק בחדשות ובנייעס...

מאמר יקר אמר הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל במה שנאמר (שמות יח א-יא) 'וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה'

את ישראל ממצרים וכו', ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים וכו', ויאמר יתרו וכו' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים, וכבר הקשו המפרשים, אם אכן שמע יתרו, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק - מה הוצרך משה לחזור ולספר לו, ומדוע רק לאחר ששמע ממשה אז אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה', איזה ידיעה נוספה לו יתר על מה ששמע מקודם לכך?

אלא, שלכאורה יש להתבונן מניין שמע יתרו, הרי היה כומר לעבודה זרה... אין זאת אלא ששמע מ'הרדיו' ודומיו (והם מספרי נייעס, שטויות והבלים, שלא פסיק פיהם מדבר כ"ד שעות מעת-לעת) ומכל מספרי ה'נייעס'... ו'שמועה' זו לא הביאה אותו לידי שום מסקנא (מלבד שאי אפשר להאמין בתכלית לדבריהם וכנודע), כי המה ספרו את פרטי המעשה - בני ישראל יצאו ממצרים, אך בלי אור האמונה מתוך ההשקפה הנכונה, לזאת חזר משה רבינו וסיפר לו את כל אשר עשה ה', היאך הקב"ה הוא שעשה ועושה כל המעשים, על כן אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה', רק עכשיו לאחר ששמעתי ממשה השכלתי להבין שהכל הכל היה ביד ה', והוא גדול מכל האלוקים, לאפוקי מקודם ששמעתי זאת מהולכי קרנות מספרי נייעס...

כשהרמב"ם אומר שיש לאו לא לפחד, זה לא למלאכים...

למלאות את הראש עם מחשבות של אמונה

ידועים דברי הרמב"ם שאין שתי מחשבות בלב אחד, צריך לחשוב על משהו אחר... ה'צמח צדק' אמר משפט ידוע "תחשוב טוב - יהיה טוב". בירושלים היו אומרים, "אל תחשוב כלום יהיה יותר טוב"!!!

מה הפירוש "לא לחשוב כלום"?

הרי זה ברור שכל עם ישראל בכל העולם כולו, ובפרט העם היושב בציון, מצירין בצרתן של ישראל, ו'שואגים בתפילה ומבקשים רשיון', 'ובעד עמך רחמים שאלו'... מתפללין וצועקים ועושים תשובה, אבל שהלב לא יכנס לפחדים.

איך הלב לא יכנס לפחדים?

מסופר על הגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד זי"ע רבה של עיה"ק ירושלים ת"ו, ל"ע פקדו אותו כמה אסונות בשיכול הבנים, ולמרות הכאב היה שרוי תמיד בשמחה, שאלו אותו, ילמדנו רבינו, היתכן... מאין לו כוחות ותעצומות נפש להחזיק מעמד ועוד להיות בשמחה... נענה להם, הנה מדרך העולם בעת אשר תתרחש 'רעידת אדמה' אשר הכל נסים אנה ואנה, ובאמת פליאה דעת ממני, מה יתן להם לברוח לכאן או לשם, וכי מניין להם שגם 'שם' לא תרעד הארץ... אלא העצה הנכונה היא לקשור עצמו בחבל ל'למעלה', ועי"ז לא ימוטו רגליו ויוכל להחזיק מעמד. ועל דרך זה ייאמר לעת הזאת, כאשר הננו במצב של 'רעידת אדמה', ואין מקום מקלט לנוס שמה, אלא רק להישען על אבינו שבשמים, ואם יקשור עצמו היטב ל"למעלה" באמונה שלימה הרי הוא יחזיק מעמד...

רגועים ושמחים - כי קשורים ללמעלה.

על ידי אמירת "אתה ה' מחסי" - זוכים להשגחה מיוחדת...

כבר אמר דוד 'שלושה כתובים הבאים כאחד' בכוחו של הבוטח בהשי"ת. א. 'ולא יאשמו כל החוסים בו' (לד כג), וברש"י, לא יאשמו - לא יתחרטו לאמר אשמו שחסינו בך. ב. עוד נאמר (נ טו) 'וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני', וברש"י, שזהו כבודי שאושיע את הבוטחים בי. ג. 'כי אתה ה' מחסי' (שם צא ט), ופירש"י שם 'כי אתה' אמרת 'ה' מחסי', וכלומר שכל ה'שמירה' ששומר הקב"ה על האדם, וכאמור שם בארוכה 'כי הוא יצילך מפח יקוש וגו', באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה וגו', לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם וכו', הכל בגלל שאומר ומדבר שאתה ה' מחסי.

והנה רש"י מסיים שם פירושו בלשון זה 'והרי זה מקרא קצר' [ש'חסר' בפסוק שכך אומר האדם כי אתה ה' מחסי], ובדרך צחות יתפרש, שאין הקב"ה מבקש מהאדם הרבה, לגמור פעמיים תהילים, לגמור פעם אחת תהילים... לא! אלא רק 'מקרא קצר' - שיאמר כי אתה ה' מחסי ותו לא, ומיד יושיעו וישמרהו מכל רע... [ודאי שיש עניין גדול להרבות בתהילים, אבל שלא יחשוב, כל ספר התהילים או כלום...].

הרמב"ם אומר שעם המח ניתן להגיע עד כסא הכבוד - וזה הפירוש סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, שעם הראש ניתן להגיע לשמים - ושם, אם אתה קשור עם הקב"ה אתה מבוטח.

הרה"ק ה'אמרי ברוך' מויז'ניץ זי"ע דרש בלשון הכתוב (שמות יד כט) בעניין קריעת ים סוף, 'והמים להם חומה מימינם ומשמאלם', כי הנה תיבת 'והמים' עם הכולל עולה בגימטריא 'אמונה' (102), ולאידך תיבת 'להם' היא כמניין 'בטחון' (75), ללמד כי האמונה והבטחון הם היו להם לחומה ולמגן, ו'חומה' זו של אמונה ובטחון מבוצרת היא עד מאוד, ואין שום 'טרקטור' שיכול להפילה...

על זה צריך לחשוב - וזה מביא את המנוחת הדעת והנפש.

מצוה לבטוח בישועת ה'

וכן כתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ג לב) על הכתוב (דברים כ א) 'כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם', וז"ל, הוזהרנו בזה שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה, כענין שנאמר (תהלים פה י) 'אך קרוב ליראיו ישעו', וכן כתוב (ישעיה נא יב) 'מי את ותיראי מאנוש ימות'. עכ"ל.

ומכאן נראה על החיוב מדאורייתא הנוהג בזמן הזה ובימים הללו בהם 'ראית סוס ורכב עם רב ממך' ש"לא תירא מהם', אלא 'תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה'.

וכבר הובטחנו שהמחזק עצמו בבטחון באבינו שבשמים, אוהב עמו ישראל לעד בכל מצב שהוא ומנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים - יזכה לישועת ה' כי תבוא במהרה.

איך אני לא יפחד? תדע שהכל זה האבא

סיפר החסיד המפורסם רבי מנחם מענדל פוטרפאס זצ"ל מעשה שראה בעיניו בשהותו בגולת 'סיביר' [עם עינויים עצומים בגוף ונפש שאי אפשר לתאר ולשער], יהודים וגם להבדיל גויים. וכך הווה מעשה, אחד מגויי המקום טיפס על הר גבוה מאד ותקע יתד של ברזל בראש ההר, לאחמ"כ קשר בו חבל גדול וארוך מאד, משם פנה ועלה על הר שני הסמוך גם שם תקע בפסגת ההר יתד ברזל, וקשר בו את קצהו השני של החבל, והנה, בין ההרים הייתה בקעה עמוקה מאד. שאל הגוי את הקהל, האם ברצונכם לראות איך שאנכי עובר ומהלך על החבל מהר אחד למשנהו, ויענו כל העם יחדיו, אין רצוננו להתעסק היום ב'מצוות ליקוט עצמות', כי בוודאי תיפול תיכף ומיד אל התהום הפעורה תחתך, אך למרבה הפלא עבר האיש בין ההרים כשהוא נשאר חי וקיים, [חכמה שהקב"ה ברא...] ויהי ממחרת הודיע הגוי שכמעשהו אתמול יעשה גם היום לעבור מהר להר על ידי החבל, אך האנשים הפצירו בו שלא יסכן את חייו שוב, דלאו בכל יומא מתרחש ניסא, אולם ההוא גברא אטם אזנו משמוע, וטיפס שוב לראש ההר ועבר על החבל בהצלחה מהר להר, בגמרו שאל את הקהל האם מאמינים אתם שאוכל לעבור על החבל בשלישית, ויענו כל הקהל לא מאמינים אנו, אלא להדיא ראינו שבידך עשות כן. הוסיף הגוי לשאול, האם מאמינים אתם שביכולתי לעבור על החבל הדק ו'עגלה' בידי, ויענו כל הקהל פה אחד, אם יכולת עבור עד עתה ודאי שלא תפריע לך העגלה, הוסיף הגוי לשאול האם יש מי מביניכם שיסכים לשבת בתוך העגלה כאשר אגרור אותה על החבל, אך בזה כבר לא היה מי שהסכים לסכן חייו.

אחר כמה רגעים ראו את האיש מהלך על החבל עם עגלה ובתוכה יושבת לה ילדה בניחותא בלא שום פחד, וכך עבר מהר אחד למשנהו, והיו אנשים תמהים 'מי הוא זה ואיזה הוא' הילדה שהסכימה להסתכן כך? משירדה הקיפו הקהל את הילדה ו'חקרוה' כיצד לא אחזוה חיל ורעדה לשבת באותה עגלה התלויה בין שמים לארץ, הסבירה הילדה, **האיש שעבר עמי על החבל הוא אבי בכבודו ובעצמו...** כאומר, אין לך שלוות הנפש גדולה יותר משיבת הבן בתוככי עגלתו של אביו, ואם אבי ציוה עלי לשבת בעגלה הייתי סמוך ובטוח שאינו מסכן אותי כלל.

סיים ר' מענדל ואמר, **מסיפור זה למדתי, כי כך צריכה להיות אמונתו ובטחונו של היהודי, כהוא ינוקא שסמך על אביו בידעו ש'אב' אינו מזיק לבנו, כשהאבא מחזיק את העגלה - לא מפחדים משום דבר!!! ותמיד רחמי האב על הבן להיטיב לו כל הימים, והזוכר זאת, אשריו וטוב לו הן ביושבו בביתו בהרווחה, והן בגלותו בסיביר, כי מרגיש תמיד את עצמו כ'יושב בעגלתו של אביו', והמנהיג הוא הבורא בכבודו ובעצמו.**

אלה הם דברי הרמב"ם, שכל המבהיל עצמו עובר בלא תעשה - כי אתה מצווה לחשוב קצת אחרת...

האבא הגדול מחזיק את העגלה, לקשור את עצמינו בחבל ל-למעלה.

לכל תקופה יש את התפקיד שלה, התפקיד שלנו בתקופה הזאת - להתחזק חזק באמונת איתן שהוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים.

עשה עושה ויעשה לכל המעשים

משאית שנוסעת לבד? יש מנהיג לבירה.

על כן יאמרו המושלים, מעשה בתלמידי תשב"ר שנסעו ב'משאית'. להר הזיתים לפקוד ציוני הצדיקים ה'קדושים אשר בארץ המה' (וכפי שהיה נהוג בשנות קדם), וכידוע, הכביש שם נחצב על מורד ההר והוא עשוי כמדרון בשיפוע חזק (ומפחיד) מאוד. לאחר שסיימו להתפלל שבו הילדים לעלות על המשאית - כל אחד תפס מקומו וישב לו בהנאה, לפתע החל אחד מהם לזעוק ולהתריע, אויה, אויה, המשאית נוסעת מעצמה (שכן הנמצאים בתוך ה'תא' שבאחורי המשאית אינם רואים את הנהג היושב בתא הנהג לעצמו), היא מחליקה במורד ההר... או נתקלים בכותל אשר לנגדנו... הצילו... הצילו... עוד רגע והננו נופלים לעמקי תהום רבה... "שמע ישראל" "גיוועלדו!!!", "ממעמקים!!!".

עד שאחד שישב ב'מזרח' המשאית אמר בקול 'אני ראיתי את הנהג כשהוא עולה מהדלת שבצד שמאל, והנה ראו איך יושב הוא במקומו, והוא המנהיג ומוליך את המשאית, ועל כסאו לא ישב זר'... מיד 'ותקם סערה לדממה', נרגעו כל המבוהלים וחזרה השלווה לשכון בלבותם, כי עד עתה חשבו שהמשאית נוסעת מעצמה, ומי יודע מה יהיו התוצאות... אבל עתה יודעים הם כי יש כאן 'מנהיג' ושוב אין סיבה לפחד גם אם הנהג נוסע על 150 קמ"ש... על אחת כמה וכמה שאם נדע ונאמין שיש מנהיג לבירה, ונאמר על כל המאורעות המתרגשות ובאות עלינו כי הם מאבינו רוענו 'המנהג עולמו' - הוא מחזיק את ההגה, ושוב אין מקום לדאגה ולבהלה כי אנו נמצאים 'בידיים טובות'...

זאת, ועוד. בתחילה נתייראו יושבי המשאית גם כשהיא 'זחלה' בדרכה אט אט, אכן לאחר שנתברר להם שיש 'נהג' המסיע אותה שוב לא יבהלו גם כשיסע במהירות עצומה... כך על דרך זו ממש, המאמין שיש מנהיג לבירה אינו מתיירא אפילו בשעה ש'רוח סערה' משתוללת...

הציץ עליו וראה בירה דולקת - כתוב אצל אברהם אבינו, הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה.

גם כשנרמה שיש 'רוח סערה' - זה 'עושה דברו'

כתיב (תהילים קמח ב-ח) 'הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו וגו', אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו, וכבר עמדו על דקדוק הלשון מאי טעמא נזכר רק על הרוח שהיא 'עושה דברו' של הקב"ה, וכי שאר הברואים הנזכרים באותו הפרק אינם 'עושי דברו'. וידוע ביאורו של הרה"ק מלעכוויטש זי"ע שהרוח סערה משברת הרים ומפרקת גבעות, ואף נוטלת עמה כל הנקרה בדרכה, ויש מקום לטעות ח"ו ולומר שכך הוא טבעו של עולם - בבוא הרוח תזיז ותסיט ככל אשר עולה על רוחה, לכן הזכיר בפירוש 'רוח סערה עושה דברו', כל מה שאירע על ידי הרוח היה על פי רצונו ית', ואפילו דבר קל כמו גבעול עשב

או קש אינו נע ונדר בלא ציווי השי"ת. על דרך זה גם לדידן, אם נראה שפרצה רוח סערה של אותם ישמעאלים ארורים, והם הורגים ורוצחים כל הנקלע לידם, משליכים חיצו מוות אשר פוגעים בלי חשבון (ח"ו), אך האמת כי רק הוא אמר ויהי, ואותה 'רוח סערה' היא העושה דברו של הקב"ה.

"שהכל נהיה בדברו - ועל כולן אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא" - תצא מכל הצרות.

לשמור את הראש - בעת המלחמה

מאמר יקר אמר מרן הגרא"מ שך זצ"ל (בפתיחה לירחי כלה) על דרשת חז"ל (יל"ש תתפח) בלשון הכתוב (תהילים קמ ח) 'סכותה לראשי ביום נשק' - זה נשקו של גוג, והיינו שדוד המלך ע"ה התפלל שהקב"ה יסוכך על ראשו ויגן עליו בעת מלחמה, ולכאורה יש להקשות וכי הראש בלבד צריך שמירה והגנה ולא כל הגוף, ומדוע לא התפלל שהקב"ה ישמור את כל רמ"ח אבריו?

אלא כי בזמן מלחמה שוררת בהלה גדולה, וצריך שמירה רבתי על 'הראש' - לשמור על ישוב דעתו ותוקף אמונתו בהקב"ה...

מה הפירוש?

הנה כתב המהר"ל זי"ע (חידושי אגדות ב"מ לג.) לבאר מה שנאמר (איוב ג כה) 'את אשר יגורתי יבא לי', כי הפחד עצמו הוא הסיבה להביא עליו את הדבר אשר חשש ממנו, ומביא ראייה ממציאנות הדברים כשיקח האדם 'לוח של עץ' ויניחו על גבי הנהר בכדי לעבור עליו מקצה הנהר האחד למשנהו - קרוב הדבר שיפול, ואילו כאשר לוח זה יעמוד על הארץ יעבור עליו בשופי בלא שום נפילה, כי ע"ג הנהר הינו מרתת ומפחד שמא יפול, ועל הארץ אינו חושש למאומה. והיינו שמחשבת היראה מן הנפילה פועלת עליו שאכן נפול יפול, כי באמת אין שום סיבה ל'נפילה', שהלא אין הבדל היכן מונח ה'קרש', אלא שכשהולך על גבי קרש המונח על הנהר הנו אחוז 'דמיון' ובהלה ממה שיקרה לו כשיפול לתוך המים הזידונים, ומרוב פחד ודמיון אכן הוא נופל... ומכאן נלמד גם להיפך שע"י שהאדם מקטין את הדמיון, מרחיק מעצמו מחשבות פחד ומורא, ומחזק עצמו במחשבות בטחון, הרי הוא ניצול מן הצרה. וזה תפקידנו לעת כזאת, להרחיק את ה'דמיון' וכל מחשבות הפחד ולהתחזק בבטחון בה' כי לא יטוש את עמו.

לשמור על הראש!!! סכתה לראשי ביום נשק!!!

כשהבטריה חלשה - נשברים מכל נפילה

כה סיפר הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שפעם בעת שנסע ממעונו בבני ברק לעבר ישיבת טשעבין בעיה"ק ירושלים (שם כיהן כר"מ) באמצע הדרך נפל שעונו מידו, הרים ר"א את השעון מעל הארץ ומצא שהשעון חדל ממלאכתו ונשאר לעמוד באותה שעה שנפל, וילך תיכף למתקן השעונים (שען), הלה בדק ומצא כי נגמרה הסוללה (-בטריה), מיד קיים בעצמו וישן מפני חדש תוציאו, הניח סוללה חדשה במקומה ונעשה 'תחיית המתים'... תמה רבי אברהם, אם אכן ה'בטרייה' היתה ישנה עד שמתה מחמת מלאכה -

היאך אירע ששעת מיתתה היה בדיוק באותו רגע שנפל השעון... השיב לו האיש, אכן, כמעט שלא נשאר 'חיות' בבטריה, אך כל זמן שהשעון היה מונח כהרגלו עדיין היה בה כח להמשיך, אך מאחר שהיה לו לשעון 'נפילה' וקיבל מכה - כבר לא היה בכוחה לשוב לפעולתה הראשונה.

הגיע רבי אברהם לשיבה, ואמר לבחורים שלמד עתה בדרך 'שיעור גדול'... וסיפר להם כל המאורע, וסיים במוסר השכל, ללמדנו, שגם מי שאינו 'מוטען' כל כך באמונה - אך כל זמן שאינו 'נופל' לא יארע לו מאומה... לא ידך גיסא יש ללמוד כי מי שהוא 'מוטען' היטב באמונה, שהיא מושרשת היטב בקרבו אזי גם אם תהיה לו 'נפילה' לא יארע מאומה... וזאת חובתנו תמיד, ובפרט בימים אלו, מצד אחד להיזהר ולהישמר ולהתרחק שלא לבוא לידי 'נפילת הרוח' ומצד שני 'להטעין' היטב ולמלא (את הבטריה של) האמונה... שהכל בידי שמים, מתוך חיזוק הבטחון בשומר ישראל, ובאמונתו יחיה האדם.

כשקשורים "ללמעלה" - לא נופלים!

העולם מספרים, לעירו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע הגיע 'אורח' - איש חכם 'אוחז עיניים' בכל מיני חכמות, ובכלל זאת - שהיה קופץ מגגו של בניין בן ג' קומות עדי ארץ, ולא ניזוק אפילו בציפורן קטנה... הרה"ק שאל אותו כיצד עושה זאת, הראהו האיש חוט ברזל דק דק וחזק קשור ממעלה עד למטה, ואף כי נדמה לכל שהוא 'קופץ' ממעל עדי ארץ ומאיגרא רמא לבירא עמיקתא אולם באמת היה תפוס בחזקה בחוט הנ"ל, ולא היתה כאן 'נפילה' כלל... ומכאן השכיל הרה"ק מראפשיץ ללמד דעת שהאדם ה'קשור' ומחובר למעלה - מתוך אמונה חזקה ואיתנה, אינו ניזוק מה 'נפילה' הגדולה ביותר - לא ברוח ולא בגשם, ובכל אשר יעבור עליו לא תיאבד שמחת חייו ולא תמוט רגלו.

השתדלות כן! - פחד ודאגה? בשום אופן!

ואף כאשר מחובת ה'השתדלות' להיזהר יותר בשמירה על עצמו ועל בני ביתו שלא לבוא לידי סכנה רחוקה, אך פחד ודאגה מאן דכר שמייחו, אלא ידע שעוסק ב'שמירה' כי כן ציווה המלך ית"ש, אבל אין זה אלא השתדלות בעלמא ואינה יכולה להועיל כלום, וכמו שכתב בספר 'החינוך' (מצוה תקמו - מצוות ועשית מעקה לגגך) בזה"ל, משרשי המצוה, לפי שעם היות ה' ב"ה משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם, וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו, לפי זכותן או חובן, וכענין שאמרו ז"ל (חולין ז:): 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה', אף על פי כן צריך האדם לשמר עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, עכ"ל.

לברוח ל'מרחב מוגן' מטילים של ערעור האמונה

ובאותו עניין, כאן המקום לעורר דברים פשוטים ולקרוא בקול גדול, שישמור האדם על עצמו ויזהיר גדולים על הקטנים שלא להיגרר אחר שמיעת קווי ה'נייעס' (חדשות) למיניהם, אשר תועלתם מועטת (אם בכלל...) ונוקם מרובה בשמיעת דעות כוזבות אשר אינם נובעות ממקור האמונה הטהורה, וד"ל... וכשם שבשעה שנופלים טילים צריך לנוס ל'מרחב מוגן',

כך בשעה שנזרקים לכל עבר 'טילים של כפירה' צריך 'לברוח למרחב מוגן'... להגן היטב על נפשו לבל יפגעו בה אותם טילים... אך דא עקא, שכאשר האויבים זורקים טילים - יש קול אזעקה להתריע לנוס להצלת הגוף, אך אין קול אזעקה המתריע לנוס להציל את נפשו... וכל אחד ואחד הוא הממונה ו'השומר' על עצמו ועל ילדיו התלויים בו...

בדרך צחות אמרו 'אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר', אזי קל וחומר שכאשר ה' כן ישמור עיר בוודאי שוא שקד שומר...

אין לנו על מי להשען - אלא על אבינו שבשמים

ולאותם האומרים שעתה התברר שאי אפשר לסמוך על הקוראים עצמם אנשי חיל, ייאמר במעשה באחד שנכנס לשטיבלעך ב'זכרון משה' כשהוא 'זורח' מאושר ופניו קורנות מצד לצד... וכשראה את הגה"צ רבי נטע ציינווירט זצ"ל אמר לו, היום נוכחתי לראות כי אכן השי"ת הוא הטוב והמיטיב, נענה לו רבי נטע במעשה באחד שישב ועסק בלימוד הגמרא, ולפתע עלתה בליבו קושיא חמורה, וככל שיגע ועמל לא הצליח ליישב העניין, עד שהבחין כי התוס' שם מקשים קושיא זו, ועיין בתירוץ וראה כי אכן 'כפתור ופרח' הוא, יישוב הגון וברור המסלק את הקושיא לגמרי, ומרוב התפעלות והתלהבות הוציא עט סופר מחיקו, ורשם בגליון הגמ' גם אני, יענקל מירושלים, מסכים לתירוץ של בעלי התוס'... הבין הלה היטב את ה'עוקץ' הטמון בדבריו של רבי נטע (שבא להוכיחו, כשם שאין בעלי התוס' צריכים להסכמתו של אותו יענקל... וגם קודם שבא לעולם כבר היו הדברים נכונים לאמיתה של תורה, כך הקב"ה אינו צריך להסכמתך היום שהוא הטוב והמיטיב, וכי אמש לא היה כן ח"ו), ואמר, וכי אסור לומר שהיום ראיתי שהוא ית' הטוב והמיטיב, החזיר לו רבי נטע מיניה וביה, וכי אסור לספר מעשה... ועל דרך זה ייאמר לדידן, הרבש"ע אינו צריך ל'הסכמה' שאכן 'שוא תשועת אדם', וכל ה'כוחי ועוצם ידי' אינו שווה אפילו כקליפת השום... וגם כשנדמה ונראה ש'סוס מוכן ליום קרב' הרי האמת שה' הוא איש מלחמה...

קול ה' בכח - נחפשה דרכנו ונחקורה

מורי ורבותי, פחדים לא. להתעורר כן!!!

התולה במקרה - הרי זה אכזרי

ידועים דברי הרמב"ם (פ"א מהל' תעניות ה' ב-ג) ז"ל, "ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרית (מלשון מקרה) הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להתדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה 'והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי', כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף עליכם חמת אותו קרי".

מה זה סטירה?

משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה לו ילד 'פרא אדם' אשר פגיעתו היתה רעה, והיה מוזיק ופוגע ברבים, עד שהוכרח האב להכותו על לחיו [סטירה] בכדי ללמדו לקח להיטיב דרכיו, והנה רואה האב שהילד פונה לחדרו ומתחיל לכתוב, נכנס האב לחדר ובדק אלו מחשבות והרהורים העלה הבן עלי גליון, ומצא שכתב הבן 'ביאור' באריכות 'סטירה' זו מה עניינה, שלפתע דבר נוקשה (היא היד המכה) נופלת בחווקה על בשר רך (הוא ה'לחי'), ומחוזק ה'מגע' שביניהם נשמע קול חזק, ונשאר רושם המכה על הלחי - שנעשית אדומה, וכעבור כך וכך זמן הלחי חוזרת למראיתה הראשונה... נדהם האב למקרא ה'תיאור' והתקצף ביותר, ואמר לבנו, אנכי הכיתי אותך למען תבין את חומר מעשיך ובכדי שתלמד לשנותם, ואתה יושב ועוסק בהתבוננות ו'בניתוח' מהי סטירה... על דרך זה ממש, בורא כל עולמים נתן לנו מכה אנושה לזעזע אותנו, אל יהיה 'עסקנו' בהתבוננות כיצד אירע הדבר, מאין באו אותם מרצחים שפלים ולאין נמלטו... ועל כגון דא זועק הנביא (ירמיה ב ל) 'לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו'... אנחנו מנתחים את הסטירה. אלא עלינו מוטל להבין שהקב"ה מדבר אלינו 'שובו בנים שובבים'...

והגם שאין ספק כלל שכל זאת באה לנו מאב הרחמים שוכן מרומים, ואנו מאמינים בני מאמינים שהצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט, וגם זאת רצונו ית' מעמנו בשעה קשה כזאת להחזיק איתן באמונה תמימה כיתד בל תמוט, אך בד בבד עלינו 'לשמוע קול שופר' ולהתעורר מתרדמתנו...

נחפשה דרכינו ונחקורה - מה ה' אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה

לכן נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', ובוזה ישוב חרון אף ה' מעמו, 'זוה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם'. וזכור נזכור מקרא מלא שדיבר הכתוב (דברים י יב) 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה', בהתחזקות יתירה בכל ענייני יראת שמים, ובביצור החומות והגדרים המרחיקים את האדם מן העבירה.

וכה איתא בנביא (עמוס ה א-ב) 'שמעו את הדבר הזה אשר אנכי נושא עליכם קינה בית ישראל, נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל', ומבאר ה'מלבי"ם שהנה כאשר אדם נופל נפילה שאין בה סכנה נותנים לו סובביו לקום בעצמו, אמנם אם יפול נפילה מסוכנת עד שאינו יכול להתרומם בעצמו מיד יחושו אליו כל קרוביו וידידיו לעזור אותו. אכן בת ישראל נפלה לא תוסיף קום - שאין לה כח לקום מעצמה, ואם כן מן הדין היה שכל שרפי מעלה יבואו לעזרתה, ועל כך מקונן הנביא מדוע לא באו לעזרתה. והתשובה היא בהמשך העניין (פסוק ד) 'כי כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו', ופירש בתרגום יהונתן 'תבעו דחלתי ואתקימו' - תבקשו יראת שמים ועי"ז תחיו.

דזבין אבא בתרי זוזי - קונים את אבא שבשמים על ידי שמירת העיניים והפה

מין הגרש"ז אוירבעך סיפר על חתן ת"ח שהיה לו שווער [חמיו] 'עם הארץ'. החתן ישב בליל הסדר, ושר 'חד גדיא'.

השווער שאל אותו, מה אתה אומר שם? אמר לו החתן, היה גדי שקנו בשני זווים, וחתול אכל אותו וכו'... אמר לו השווער, לא הבנתי! ניסה שוב להסביר, אבל ה'עם הארץ' לא הביין. החתן שידע עם מי יש לו עסק, אמר לחמיו "זה על פי סוד".

אמר לו השווער, מהתחלה הבנתי שזה על פי סוד. השתומם החתן, ושאל את חמיו, מה הבנת על פי סוד? אמר לו חמיו, אני מיד ידעתי שגדי לא עולה שתי זוז, הוא עולה \$1000 - אבל על פי סוד, בשוק השחור [שם אין מע"מ וכדו'] הוא עולה רק שני זוז...

אומר הגרש"ז, "בשוק השחור" כשהיצר הרע משתולל - ניתן בשני תזוזות "לקנות" את אבא בשמים. שני תזוזות - העיניים והשפתיים.

בשוק השחור, כשהיצר הרע משתולל - אפשר לקנות את אבא שבשמים - לבטל את כל הגזירות.

המדרש (קהלת רבה פרשה ג) מספר: "מעשה באחד מגדולי צפורי שבאתה לו מילה ועלו אנשי עין תאנה לכבדו, ועלה עמהם ר"ש בן חלפתא... אזלין למקיימה מצותא דגזירתא [-למול] והוה אבוי דמיינוקא משקי לון חמר עתיק ואמר שתון מן הדין חמרא טבא דאנא רחיץ במאריה דשמיא מיניה אנא משקי לכון במשתותיה [-בחתונה של הרך הנימול]. וענו בתריה כשם שהכנסתו לברית כך תכניסהו לתורה ולחופה, מן קל מיליהון [-תוך כדי הדברים] נפק ר"ש בן חלפתא בחשיכתא ופגע ביה שליחהון דברייתא, [-מלאך המוות] א"ל מן בגין דאתון רחצין על עובדיכון טביא אתון נפקין על שעה דלא שעה, אמר לו את מאן את, אמר לו אנא שליחהון דברייתא, אמר לו ולמה אפיך בישין אמר מן קל מיליא קשיאתא דאנא שמע מן ברייתא בכל יום, א"ל ומה אינון, א"ל הדין מיינוקא דגזרתון יומא דין פתקיה גבי דאינסב יתיה מן הכא לתלתין יומין והוה אבוי משקי לכון ואמר אישתון חמר טב דאנא רחיץ במארי דשמיא מיניה אנא משקי לכון במשתותיה, ושמעית ועצבית דצלותהון מבטלה יתיה, א"ל חייך דאת מחמי לי פיטקי, אמר לית אנא שליט על דידך ולא על דלחברך, א"ל למה? יראת ה' תוסף ימים. [י"ג: אמר דבכל יום ויום אתון עמלין בתורה ובמצות ועושין צדקות והקב"ה מוסיף ימים על ימיכם].

שמירת עיניים אחת, סגירת שפתיים אחת ואתה נשאר בחיים.

ויתר - וניצל ממות

סיפר הרה"ג ר' יהודה אריה דינר שליט"א, מעשה שהיה בליל ראש השנה נכנסו לאחד מבתי הכנסת אבא וילדיו, שקנה מקומות מראש - ורואה על אחד מהמקומות שהוא קנה שיושב שם אדם מבוגר.

האבא שידע שאם יבקש מהאדם לקום, תתחיל שם מהומה. ביקש מהילד שלו שיעמוד במעבר. לאחר זמן האיש [המבוגר] יצא החוצה, והילד סימן לאבא שהוא רוצה להתיישב על המקום שלו, שנקנה כדת וכדין.

האבא אמר לילד, בשום אופן, אני לא רוצה שתתחיל כאן מהומה בראש השנה.

באותו הרגע, נפל מאוורר תקרה עתיק שהיה תלוי בתקרה, על המקום שהילד היה אמור לשבת שם, וניפץ את הסטנדר והספסל לרסיסים. באופן שדי ברור מה היה קורה ח"ו אם הילד היה יושב שם.

זאת אומרת: שעל הילד הזה נגזר בראש השנה למות, ובזכות הויתור "דזבין אבא בתרי זוזי" - הוא קנה את אבא שבשמים וניצל ממות לחיים!!!
הוא צדק!! אבל עם הצדק הוא יכל לעלות לשמים.

את זה להכניס לראש, זה מה שמלאך המוות אמר לר' שמעון בן חלפתא. "יראת ה' תוסיף ימים".

ה'פלא יועץ' מביא זאת הרבה, הוותרנות תחיה את בעליה ותצילהו מצרה וצוקה לא ידע אנוש ערכה".

בזכות הויתור - נסגר השידוך...

הייתי לפני שבועיים בביתר, וסיפרו לי על בית כנסת שמכרו את העליות בראש השנה, והיה שני אנשים שהתחרו ביניהם על העליות, עד שאחד קם כלפי השני ועלב בו באופן נורא.

קם מישהו שלישי והתחנן אליו שיוותר, ובזכות הויתור יברך אותו שיזכה להשיא את ביתו המבוגרת - אשר שיער ראשה כמעט הלבין, בתחילה בירך בשפה רפה, אך ההוא לא ויתר, עד שבירך מכל הלב.

במוצאי ראש השנה' הגיע טלפון מהשדכן, ולפני "כל נדרי" שברו צלחת!!!

דזבין אבא בתרי זוזי...

בכזה 'עת צרה היא ליעקב' לדעת 'כי ממנה יושע', הקב"ה מכין דרכי ישועות לכל דבר.

שמר על העיניים - וניצל מתאונה

הייתי בירושלים לפני 12 שנים, והגיע לפני רעוא דרעוין שליח מאת כ"ק האדמו"ר מסלונים וביקש לפרסם מיד. היה אברך שהלך ברח' הישיבה בירושלים, והיה שם בעיה בשמירת עיניים, וירד מהמדרכה לכביש, ובאותו רגע ארע תאונה ושני כלי רכב עפו על המדרכה, באופן שאם היה נשאר שם, ה' ישמור מה שהיה קורה איתו.

נגזר עליו למות, אבל "דזבין אבא בתרי זוזי", יראת ה' תוסיף ימים.

התחזק - וקבל שכר מייד!

מעשה נפלא סיפר בעל המעשה ה"ה הרב מרדכי גולדברג שליט"א הגר בשכונת 'ברכפלד' שבעי"ת מודיעין עילית יצ"ו, העוסק לפרנסתו בכתיבת סת"ם.

לפני כשבועיים ימים ביום ראשון בלילה, אור לב' דחול המועד סוכות השתתף ב'שמחת בית השואבה' שנערכה ברוב עם בעי"ת ביתר עילית, נא"ה: הגה"צ בענוותנותו לא הזכיר, שזה היה שמחת בית השואבה שהוא עצמו ערך. ניתן לשמוע/לראות ב'קול הלשון'

בשיחות ושיעורים באידיש, שמחת בית השואבה בעיר ביתרן ובתוך הדברים עוררו את הקהל בעניין שמירת עיניים, כשהוא מזכיר את דברי רש"י על הפסוק (ישעיה לג טו-טז) **ועוצם עיניו מראות ברע, הוא מרומים ישכון וכו' לחמו נתן מימיו נאמנים, ופירש רש"י לחמו נתן - לא יהא מבקש לחם כי מן השמים יספיקו לו מזון, מימיו נאמנים - מקור מימיו לא יכזב, כלומר זרעו יגדל וכל צרכיו יסופקו.**

הוא לא יעשה שנוררות - יהיה לו פרנסה מן השמים. יהיה לו ילדים, ויהיה לו "כל צרכיו", לחתן ילדיו וכל שאר הדברים. זה צ'ק שרש"י חתום עליו, הוא שווה יותר מחתימה של מנהל בנק.

כל קהל הקודש נתרוממו בטפחיים על גבי הקרקע בדיבורים קדושים אלו, כשהם משוררים את לשון רש"י בעוז ובתעצומות. נכנסו הדברים היטב אל לבו של ר' מרדכי הנ"ל, בפרט בהיותו אז במצב דחוק ביותר בפרנסתו, ממש נורא נוראות! ותיכף קיבל על עצמו קבלה מסוימת, גדר גדול, לחיזוק שמירת עיניו בקדושה וטהרה.

ביום שלישי בבוקר התקשר אליו סוחר אחד להציע לו איזה עסק טוב בענייני סתם כשמתן שכרה נכבד ביותר, הגם שעד עתה לא היה אלא סופר ותו לא, ולא התעסק בעניינים אלו (של מסחר סתם) כלל, ולחיזוק הדברים העביר לו הלה סכום גדול בתורת דמי קדימה... (תיכף שאל מורה הוראה אם מותר לו לעשות עסק זה בחול המועד, והשיב לו, שהואיל ואין כאן חתימת חוזה שוב אין זה בכלל משא ומתן, ואכמ"ל), וזכה לראות בחוש שדברי רש"י הק' חיים וקיימים ונאמנים לעד, כי תיכף שקיבל על עצמו להתחזק בעוצם עיניו מראות ברע מיד זכה לחמו נתן, ומן השמים יספיקו לו מזון...

הקב"ה נתן לנו את האפשרות של מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך...

ר' חיים קניבסקי - אני מקנא בך...

ישנו איזה "צלם" ב'בני ברק', שלא נולד בסביבה של שמירת תומ"צ בהידור.

הזמינו אותו לאירוע שהוא הגדיר אותו "לא מהודר ביראת שמים" - אצלינו יודעים שזה פורץ כל גבולות הקדושה. כאשר מתן שכרו בצידו 10,000 ₪ ליום (!). והוא ויתר על זה - כי זה לא "מהודר ביראת שמים".

אחרי שבועיים היה לו אירוע שבו השתתף מרן הגר"ח קניבסקי זיע"א, ור' חיים קרא לו בהפתעה גמורה, ואמר לו "אני מקנא בך". הוא שאל ר' חיים "על מה". אמר לו ר' חיים, "הם לא יודעים, אני יודע".

אמר אותו צלם, אם ר' חיים יודע - זה סימן שבשמים יודעים מזה [א' גאונות...]. ודבר שני, ר' חיים באמת קינא בי, כי הוא לא עמד בנסיון כזה. ר' חיים נמצא בקומה ה-100, אין לו נסיון כזה, אבל אני זכיתי לעשות נחת רוח לבורא יתברך - דווקא במקום שלי!!!

דזבין אבא בתרי זוזי... ר' חיים קינא בו!!!

משטן המשחית

יש לשון בתפילת שחרית "ותצילני" משטן המשחית". אומר רבינו 'הרוקח' [מרבותינו הראשונים "שכל דבריהם כגחלי אש"] "כשרוצה הקב"ה להיטיב לאדם, (עושר, ילדים, פרנסה וכדו') אומר השטן לקב"ה, החינם תעשה לו טובה, תנסהו מקודם! ויקח השטן את מפתחות התאוה בידו "הוא רוצה להשחית את הטובה - לכן הוא נקרא "שטן המשחית", כי הוא רוצה להשחית את הטובה.

בירושלים היו מספרים, שהיה ערבי שהביא סחורה ליהודי שקים מלאים בכל טוב. כיצד ידעו כמה שקים הביאו? בזמן שהפועלים הכניסו את השקים, על שק שנכנס, שמו מטבע בצלחת.

הערבי היה אטום וסתום, מלבד שהוא עם הדומה לחמור, וכאשר היהודי [אולי בכוונה...] סיבב את הראש, לקח הערבי חופן מטבעות, ושם בכיס שלו, בחושבו שהרוויח כמה שקלים, ולא הבין שמפסיד בכך הרבה כסף...

אמרו בירושלים, שהערבי הזה יושב בלב של כל יהודי, הוא מחכה שיהודי יסובב את העיניים, הוא חושב שהוא מרוויח, ולמעשה הוא רק מפסיד. זה שטן המשחית.

ממה נפשך, אם נקצב ההנאה...

רבינו ה'בן איש חי' מביא מעשה. שהיה בבגדד ראש ישיבה שהיה מוסר שיעור כל לילה בשתיים עשרה בלילה. ליד הישיבה גרה אלמנה צעירה עשירה. וכולם ידוע שיש שם הרבה כסף. היה בחור מבחורי הישיבה, שעבר ליד ביתה וראה שהדלת פתוחה קצת, ופחו עליו יצרו, והוא נכנס פנימה ונעמד ליד הכספת.

כאשר היה כבר ליד הכספת, חשב שוב: אם נקצב עלי מראש השנה, זה יגיע אלי בהיתר, ואם לא קצוב לו, אז זה יצא ממני עד ראש השנה, אם במכות ואם בשריפות או חוליים רעים וכדו' - הוא יצא ולא לקח כלום... הבנתם את החשבון, נחזור שוב... אם נקצב עלי מראש השנה, זה יגיע אלי בהיתר, ואם לא קצוב לו, אז זה יצא ממני עד ראש השנה, אם במכות ואם בשריפות או חוליים רעים וכדו' - הוא יצא ולא לקח כלום...

למחרת הגיעה האלמנה לישיבה ופנתה לראש ישיבה, ואמרה לו שהיא הרגישה שמישהו מחטט בלילה בכספת, והיא מפחדת לגור לבד, היא מבקשת שימצא עבורה חתן מבני הישיבה.

עלה הראש ישיבה איתה ל'עזרת נשים', והסתכל להיכל הישיבה, היה זה זמן בין הסדרים, ורק אותו בחור היה בהיכל הישיבה, הוא מצא חן בעיניה, ועוד לפני השקיעה הוא כבר זכה בכל המיליונים בהיתר...

למה אני מספר את זה כאן? כספות אין ברכסים... ואלמנות אני מקוה שלא יהיה כאן, תקשיבו למוסר ההשכל של ה'בן איש חי'...

מה הבחור אמר: אם נקצב עלי מראש השנה, זה יגיע אלי בהיתר, ואם לא קצוב לו, אז זה יצא ממני עד ראש השנה, אם במכות ואם בשריפות או חוליים רעים וכדו'...

מי שמאמין ב'אנוכי ה' אלוקיך' ונודמן לו הנאה של איסור [בעיניים או בכל דבר] מי שיש לו אמונה, מאמין שגם הנאה של איסור אי אפשר לקחת לבד, חייב להיות שנקצב לך הנאה בראש השנה - אז במקום שתיקח באיסור, זה יגיע אליך בהיתר, כי הרי זה נקצב לך בראש השנה...

[א"ה: ליתר ביאור: לדוגמא אם נגזר על האדם 100 קילו הנאה [לסבר את האוזן] הוא יכול לקבל בהיתר, והוא יכול לקחת לבד בראיה של איסור, אבל ברור שלא יקבל אפי' קמצוץ הנאה יותר ממה שנגזר עליו, והדברים פשוטים]...

מה ההבדל? אם לוקחים לבד, יש גיהנום, אבל אם מתגברים - אוהו, גם תקבל את מה שנקצב לך בהיתר, וגם תקבל שכר עצום על ההתגברות.

ה'רוקח' אומר, שהסיבה שהתורה הק' כתבה את הסיפור עם יוסף הצדיק, והמילה "וימאן" נכתבה עם טעם שלשלת. להורות, שכל המתגבר על יצרו זוכה ועולה לגדולה כיוסף הצדיק.

בין אדם לחבירו - וזהירות מכעס

בזכות מה ניצל ר' שמואל רוזובסקי מהשואה?

כולם שמעו את שמעו של מרן ראש ישיבת פוניבז' ר' שמואל רוזובסקי זצוק"ל, הוא זכה שתורתו מתבדרת ב'בי מדרשא', אני רוצה לספר סיפור מדהים שהיה עימו.

אביו, שהיה רבה של 'גרודנא' נפטר בשנה תרצ"ה, והשאיר שני אחים, ר' יהושע העשיל הגדול, ור' שמואל הקטן יותר. שניהם היו ראויים לאיצטלת הרבנות, המשפחה רצתה למנות את האח הגדול ר' יהושע העשיל, אבל הציבור העדיף לדלג על הבכור ולמנות את ר' שמואל [שהיה ר' שמואל...]. לרב העיר.

החליטו שעושים בוררות אצל גאון ישראל מרן ר' חיים עוזר שהיה רבן של כל בני הגולה באותה תקופה.

בבוקר השכם התייצב ר' שמואל אצל ר' חיים עוזר, והודיע, שאם מדובר על חשבון אחיו הגדול, הוא לא מוכן בשום אופן, והוא מוותר על המשרה. ור' חיים עוזר חתם על כתב המינוי של האח הגדול, ר' יהושע העשיל.

ר' יהושע העשיל נתמנה, אבל הציבור לא קיבל אותו - כי רצו את ר' שמואל, וה'צלי' של ר' שמואל האפיל על ר' יהושע העשיל.

ראה ר' שמואל שנוכחתו בגרודנא מקשה על הרבנות של אחיו, והוא עשה גורל הגר"א, ויצא לו הפסוק "לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך"...

בשנת תרצ"ו, ר' שמואל עלה לארץ ישראל, בחור בודד יתום וגלמוד, ואחרי ארבע שנים בשנת ת"ש כשפרצה השואה האיומה - כל בני קהילת גרודנא נעקדו על קידוש ה'.

בזכות מה ניצל ר' שמואל? בזכות הוותרנות!!! דובין אבא בתרי זווי !!!

רק כשיש מריבה - צריך רופא

ה'חתם סופר' כותב על הפסוק "וכי יריבון אנשים וכו' רק שבתו יתן ורפא ירפא". שואל החת"ס, למה התורה כותבת את ההקדמה "וכי יריבון", למאי נפק"מ? אם הזיק ישלם, ואם לאו, לא ישלם?

אומר החת"ס: מתי נתנה רשות לרפאות, מתי צריך רופא? רק "וכי יריבון אנשים", אבל בלי מריבות לא צריך רופא, למה?

כי שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ה' ורפאתיו. בלי מריבות לא צריך רופא, הקב"ה מרפא בעצמו.

כשעת צרה היא ליעקב, לא רוצים רופאים וכדו' - לוותר! זה העצה.

כתב בספר 'חרדים' (פס"ו אות עה) אם רוצה אדם למצא חן בעיני ה', לא יכעוס, שנאמר 'ונח מצא חן בעיני ה'', ולא פירשו למה, אלא בשמו פירושו (היינו שסיבת נשיאת החן מרומז בעצם השם - 'נח'), שהיה נח בדיבורו ובמעשיו ובהילוכו (כדאיתא במדרש הנעלם - זוה"ק), לכן מצא חן, ח"ן ונ"ח חד הוא (היינו שאותיותיהם שוות), עכ"ל. כיוצא בזה איתא (פסחים קיג:) 'שלשה הקב"ה 'אוהבן', מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר, ומי שאינו מעמיד עצמו על מידותיו'.

דובין אבא ברי זווי - זה קשה, אבל זה שווה.

ישנה סגולה קדומה, שמי שכועס, ימלא את פיו מים, ולהוציא את זה בעדינות... [לא הייתי מציע לאף אחד לעמוד לידו, בשעה שהוא מוציא את המים...].

לך תנסה אותו - ציווה האדמו"ר למשב"ק

מישהו נכנס פעם לאדמו"ר שלו וביקש ממנו עצה כנגד מידת הכעס, שכל היום הוא צועק ומתרגז בביתו. אמר לו הרב, תמתין כמה דקות בחוץ. לבינתיים הרב ציווה בקול [כדי שההוא שיושב בחדר המתנה ישמע] את הגבאי שלו שינסה את איש פלוני היושב בחדר ההמתנה במידת הכעס. הגבאי עבר לידו "ובטעות" נשפך עליו כוס קפה רותח. החסיד שידע שהוא 'בנסיון' כעת, אמר, לא נורא, הכל משמים... אח"כ עבר הגבאי שוב לידו, וב"טעות" הפיל את הכסא והאיש השתטח אפיים ארצה על הקפה - ושוב היהודי לא כועס כלל.

קרא האדמו"ר שוב לחסיד, ושאל אותו, תזכיר לי מה רצית? אמר לו החסיד, אני רוצה עצה למידת הכעס.

אמר לו האדמו"ר, החלון היה פתוח, וראיתי שעברו עליך דברים לא נעימים, והגבת בנעימות ועדינות...

אמר החסיד לאדמו"ר, לא נעים, אבל האדמו"ר מדבר קצת בקול, ושמעתי את האדמו"ר פוקד על הגבאי לנסות אותי...

אמר לו האדמו"ר: זה העצה כנגד מידת הכעס, לדעת שהכל מכוון מלמעלה. אם תאמין שהכל מלמעלה - תדע שמנסים אותך מלמעלה, שוב לא יהיה לך נסיון. **עצתו אמונה!!!**

בערב שבת השטן פותח את המשרד הראשי

בערב שבת יש יצר הרע מיוחד לכעס בבית [חוץ מהסיבה הטבעית, של הלחץ להספיק את כל ההכנות המרובות לפני שבת], וכך מספרת הגמ' (גיטין נב.): "הנהו בי תרי דאיגרי בהו שטן, דכל בי שמשי הוו קא מינצו בהדי הדדי. איקלע רבי מאיר להתם, עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר: ווי, דאפקיה ר' מאיר להווא גברא מביתיה". [פ' - היו שני אנשים שהשטן התגרה בהם, ובכל ערב שבת היה עושה ביניהם מריבה, הגיע ר' מאיר למקומם, והתעכב שם במשך שלשה ערבי שבתות עד שעשה שלום ביניהם, שמע ר' מאיר את השטן אומר, ווי, ר' מאיר גירש אותי ממקומי]. כלומר ע"י שהיה ר' מאיר שם ודאג שלא תהיה מריבה במשך ג' ערבי שבתות, בכך גרם לגרש את השטן מביתם.

בכל יום שישי היצר הרע של הכעס כביכול "פותח את המשרד הראשי", ויש לאדם להשגיח ולהזהר לבל יפול במהמורותיו וברשתו אשר טומן...

בערב שבת, בדיוק בצפוף (!) הילד שפך את הסיר טשולנט על הרצפה שהרגע הרבנית סיימה ספונג'ה, ובנוסף נשבר בקבוק זכוכית על כל הטשולנט... ואני לא יכעס? איך אני לא יכעס? איך?

וביאר ב'עין אליהו', משום שכל עיקר ההשפעה של ימי החול היא מהשבת, ולכן אם הוא משמר שבת כהלכתה, השבת משפיעה לטובה למשך כל ימי השבוע. ולפיכך מבקש היצר שבערב שבת יהא כעס זה על זה, ומתוך כך יכנסו גם לשבת בכעס, ובזוהר כבר נאמר שמי שכועס בשבת עובר על 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם', וכך תשפיע ח"ו השבת לרעה למשך כל ימי השבוע.

וכעין זה ביאר ב'חתם סופר' שכל הברכה - פרנסה מגיע משבת קודש. ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, לכן היצר רוצה להרוס את השלום בשבת, ואז תפסיד את הברכה.

זה הביאור "ששת ימים תעשה מלאכה" - תזכור אתה עובד שש ימים, אבל תזכור "וביום השביעי", כל הברכה מגיעה מיום השביעי, אל תפסיד אותה!

וכך כתב ה'בן איש חי' (פר' וירא פרשה שניה א) בשם החיד"א (מורה באצבע ק"מ), בעלות המנחה ב'ערב שבת' הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו, ובין המשרתים, והרבה טורח הסט"א בזה לחרחר ריב, והאיש הירא יכוף יצרו, ולא יעורר שום מחלוקת והקפדה, ואדרבה יבקש שלום, עכ"ל.

מוסיף ה'בן איש חי' על דבריו (שם), ודע, כי הנה כל אדם העושה קטטה ומריבה עם אשתו או בניו או משרתיו וודאי נראה לו שהדין עמו וראוי לריב על המכשלה שיצאה מתחת ידם בעניני הבית, אך באמת, מי שיש לו מח בקדקדו בין יבין שאם יצא איזה מכשול

מתחת ידם, אין זה נעשה מאתם, ואין זה מעשה ידיהם, אלא הוא מעשה שטן כדי לחרחר ריב ומדון בעת ההיא... על כן, כל איש מבין כשיראה איזה מכשול וחסרון בענינים של הבית לא ישים אשמה על אשתו ומשרתיו לריב אתם, אלא יתן אל לבו התנצלות הזאת שכתבנו כי אמת הוא, ואז ישתוק ולא יריב אתם ולא יתכעס, וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא, עכ"ל.

וכל אחד יהיה ערום בדעת לא לתת ליצר הרע את רצונו, ולהחליט בליבו שיהיה מה שיהיה, הוא אינו כועס. וכשאדם יודע שעכשיו הוא מצוי בנסיון, קל יותר לעמוד בו.

וכן מצינו להדיא בשל"ה הק' על הכתוב (שמות לה, ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", שזה בא לרמוז שצריך להזהר בשבת מאש הכעס ומאש המחלוקת.

תפילה

להתפלל מכל הלב - לא מלומדה

בזמן הזה, שעלינו להרבות בתפילה ובתחנונים, ולקרוע שערי שמים 'עננו ה' עננו, כי בצרה גדולה אנחנו, ואף יש דעות בראשונים כי חיוב התפילה בעת צרה הוא מצוות עשה מדאורייתא, אלא שצריך 'לבוא אל התיבה' - מקרב לב ומתוך הכוונה הראויה, ולא כמצוות אנשים מלומדה, וכעין מה שכתב רבינו עובדיה מברטנורא זי"ע (בספרו עמר נקא) על דברי רש"י (שמות יד י) 'ויצעקו בני ישראל אל ה' - תפסו אומנות אבותם, וביאר הרע"ב שכך אמר הקב"ה למשה, כל תפילתם אינה אלא מכוח 'מנהג אבותיהם בידיהם' (ולא בלבבם) - שכך עשו אבותם בעת צרה, היו מתפללים לפני, אבל אינה מכוח ההכרה והידיעה שאין להם על מי להישען אלא על אביהם שבשמים, ולא כך היא דרכה הנכונה של תפילה.

כגמול עלי אמו - לבקש מהלב

אלא צורת התפילה הראויה היא כאותו מעשה שסיפר הגאון רבי אברהם אבא קוסובסקי זצ"ל, רבה של יאנובה, ששהה במחיצת הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בימי הצרות והחרדה של מלחמת העולם הראשונה, עת נלקחו רבבות יהודים לצבא ונשלחו לשדה הקרב, ובמשך שנים לא הגיעה מהם ידיעה, ונשותיהם העגונות נהרו בבכיות לבקש ברכת ה'חפץ חיים', שבעליהן יחזרו בריאים ושלמים, והיה ה'חפץ חיים' בוכה עימן, ומשיבן, מה תצעקו אלי, עלו לבית המדרש פיתחו את ארון הקודש ושיפכו לבכן לפני הקב"ה, המצפה לתפילותיכן, והוא דורש שיפצירו בו שלא ירפו ממנו, כמו שנאמר (ישעיה סב ה-ו) 'המזכירים את ה' אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לוי' אל תחרישו ...

נבוכו המבקשות, ושאלו, איזו 'תחינה' לומר, כי מורגלות היו בתחינות מן המוכן, להדלקת נרות ובצאת השבת ולכל עת מצוא... אמר ה'חפץ חיים' אין צורך לבקש 'תחינות', רק מה שמעיק על הלב, כשהילד צמא או רעב אינו מחפש בספר התחינות, הוא בוכה במילותיו שלו, כך גם אנו, 'כגמול עלי אמו' (תהלים קלא ב), האם יש לבקש אחר נוסחאות, שופכים את הלב בפני אב הרחמן... (הובא בשיחות החפץ חיים ח"ב ע"א).

צעקה נענית מיד

כה אמר הגה"ק החפץ חיים' זי"ע (ח"ח עה"ת כי תבוא) על הפסוק (דברים כו ז) 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו וישמע ה' את קולנו', בזה"ל, וישמע את תפילתנו לא נאמר, אלא וישמע ה' את קולנו, ללמדנו בא, שצריכים לצעוק בקול בעת צרה, ועי"ז עונה ה' תיכף, ואף כי פעמים עונה ה' במשך איזה ימים, ואפילו כמה שנים, כדאיתא במדרש (מדרש שמואל ד) יש תפלה לכמה שנים, אבל הצעקה בקול מועלת מיד. עכ"ל. וכלומר, שהגם שאין תפילה שחוזרת ריקם ואינה פועלת פעולתה לטוב, אך לפעמים אין בכוחה להחיש את הישועה מיד, אלא ממלאים מן השמים את מבוקשתו רק לאחר זמן, אבל הצועק בתפילתו נענה מיד.

וכבר איתא בזה"ק (ח"ב כ.). בהאי לישנא קדישא, גדולה צעקה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב (איכה ב יח) 'צעק לבם אל ה', צעקה וזעקה דבר אחד הוא, וזה קרובה להקב"ה יותר מתפלה ואנחה, דכתיב (שמות כב כב) 'כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו'.

אמר רבי ברכיה, בשעה שאמר הקב"ה לשמואל 'נחמתי כי המלכתי את שאול למלך (שמואל א' טו יא), מה כתיב 'ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה', הניח הכל ולקח צעקה משום דהיא קרובה לקוב"ה יתיר מכולהו, הדא הוא דכתיב (שמות ג ט) 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי, עכל"ק.

דאווענענן!!!!!!!

נודע דבר המעשה אשר היה אצל הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע, אשר איש יהודי מתושבי פרעשבורג הלך לבקר אחד מן השרים ונלווה אליו משרתו הנכרי, הנכרי שראה את כיס המעות (ארנקו) של השר מונח בצד והוא 'תפוח' בשטרות כסף... חמד אותו לעצמו, ואכן הצליח להעלימו באין רואה ולשלשלו לכיסו, אך מכיוון שנתיירא להחזיקו ברשותו הטמינו בבית אדונו. לאחר זמן הבחין השר כי הכסף איננו, ויקצוף מאוד, והורה לשוטרי העיר לעשות חיפוש מדוקדק בכל בתי העיר על מנת למצוא את הגניבה, ואכן, לדאבון לב הם מצאו את צרור הכסף מוטמן בבית היהודי, מיד אסרו אותו באזיקי ברזל והשליכוהו הבורה - לבית הסוהר, עד שיעמוד למשפט בעוון גניבתו. היהודי התחנן על נפשו שלא שלח ידו בממון השר ואין לו שום מושג וידיעה כיצד התגלגל הארנק לביתו, אך כמובן שלא קבלו את דבריו, וגזרו את דינו לתלותו על העץ רח"ל.

נכנס ה'כתב סופר' לעובי הקורה והחל לפעול ולהשתדל ב'חלונות הגבוהים' אך העלה חרס בידו, ולא הועילו שום שתדלנות וגם 'השוחד' לא פעל מאומה, במהרה נסע הכת"ס לעיר הבירה בודפשט, אך גם שם נתקל בדלתות נעולות. בלילה שקודם היום המיועד לביצוע גזר הדין עלה הכת"ס על יצועו בפחי נפש, והנה בחלום, נגלה אליו אביו הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע וטען כנגדו, היתכן כזאת בישראל, עומדים להרוג יהודי על לא עוול

בכפו ואתה הולך לישון, התפרץ הכתב סופר בבכי ואמר, והלא עשיתי כל מה שבידי לעשות ולא הצלחתי... השיב לו החתם סופר, דאווענענן!!!!!!

האם התפללת... הלא זה ה'כח' הניתן בידכם, להתפלל... להתפלל... מיד שלח הכתב סופר להעיר את כל בני העיר משנתם, אנשים נשים וטף, ופקד על כולם להתכנס באישון ליל בבית הכנסת, כאשר התמלא בית הכנסת נשא הכתב סופר דבריו, והחל לגולל בפניהם כל דרכי השתדלויותיו, וזעק, אם כל השערים נעולים אבל אצל הקב"ה לעולם אין השערים ננעלים, ושערי דמעה לא ננעלו, ויזעקו כולם בקול גדול, ואכן נתעוררו רחמי הקב"ה ונעשה לו נס, שכשעמד היהודי לפני השופט החל לפתע לחקור את המשרת הנכרי, והלה הודה שידיו במעל, ושחררו את היהודי ותלו תחתיו את הגוי, צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו.

תפילה - בכוחה להחיות מתים!!!

נוראות מצינו בכוחה הגדול של תפילה, דהנה איתא בגמ' (כתובות קד.) שביום האחרון לחיי רבינו הקדוש, כשכבר היה קרוב ביותר ל... הכריזו רבנן תענית ועמדו כל העם בתפילה, ואמרו 'כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי (מי שיאמר שכבר רבי הסתלק מן העולם) ידקר בחרב', ולכאורה תמוה מה החטא הגדול באמירת נח נפשיה דרבי עד שדינו למות בחרב... ומבאר ב'שיטה מקובצת' (בשם רש"י מהדורא קמא), שידעו חכמים גודל כח התפילה ואפילו להחיות מתים, על כן רצו שיתפללו המון העם על רבי שישאר בין החיים, ותועיל התפילה להשאירו בהאי עלמא אפילו אם כבר יצאה נשמתו, אלא שחששו שאם יתפרסם שכבר 'לאחר מעשה' שוב לא יתפללו, על כן הכריזו שכל האומר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב, וממילא ימשיכו להתפלל מאין הפוגות בחזקת שהוא עדיין חי, ויפעלו בתפילתם להחיות מתים.

אני חי בזכות "ממעמקים"

מעשה נפלא בענין התפילה שמעתי לספר על יהודי נכבד וחשוב בשם ר' קלמן שהיה מיוצאי הונגריה, שבימות המלחמה בשעה שנכנסו הרשעים ימ"ש לעירם והחלו לשלח ל"עבודה' את בעלי הכח - מבני י"ח שנים (עד בן 55), והזקנים והילדים אחת דינם רח"ל... הרשע קבע מוט בכותל והורה לכל לעבור בסמוך למוט, כל מי שהגיע בקומתו לגובה המוט סימן שכבר מלאו לו י"ח שנים והוא ראוי לעבודה, ואלו הנמוכים יותר הופנו לעבר השמאלי, כמובן שהנערים בני ט"ו - ט"ז היו מהלכים על קצות האצבעות בכדי להגביה קומתם עד גובה המוט. ר' קלמן הנ"ל היה נמוך והפנו אותו לצד שמאל בדרכו האחרונה... ביחד עם עוד קבוצת נערים, והנה בדרכם על הרכבת לאושוויץ נענה אחד מהם והכריז בקול רעש גדול, הבה ונזעק יחדיו לאבינו שבשמים שיציל אותנו ממוות לחיים, ופתח בזעקות ב"שיר המעלות ממעמקים' מתוך בכיות נוראות ותעל שוועתם השמימה. משהוכנסו לתוך תאי הגזים וכבר... מה עשה הקב"ה, באותו רגע שרצו להרגם נגמר הגז ולא היה סיפק בידי הרשעים להוציא זממם לפועל, והוציאו אותם חוצה ונשארו בארץ החיים, וכל ימיו היה רבי קלמן רגיל לומר שהוא חי מאותו 'ממעמקים'... וכבר אמרו חז"ל

(ברכות י.) אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים, הבה נזעק 'ממעמקים' (עם כל הפירושים והמשמעויות) והקב"ה יוציא אותנו במהרה מאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלה בזמן קריב.

ניתן להפוך את הנגזר ב'ראש השנה' לטובה - מהמבול

חיזוק עצום ביותר אמר הגה"צ רבי משה וולפסון שליט"א, שהנה תחילת 'המבול' היה בי"ז במרחשוון [לדעת רבי אליעזר] וכדכתיב בפרשתן (ז' יא) 'בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחודש ביום הזה וגו', ונאמר שם (פסוק יב) 'ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה', וכתב רש"י וז"ל, ולהלן הוא אומר (פסוק יז) 'ויהי המבול', אלא כשהורידן הורידן ברחמים, שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול, עכ"ל.

והנה מאמינים אנחנו שאותה גזירה כבר נכתבה ונחתמה בראש השנה וביום הכיפורים של תחילת אותה שנה, אף על פי כן אם היו חוזרים בתשובה בי"ז חשוון היו מבטלים את הגזירה, ורמזו לנו חז"ל בתקנתם לקרוא פרשה זו בתחילת השנה, ללמד לאדם שהגם שכבר עבר ירח האיתנים, וכבר נגזר בשמים ממעל כל הקורות עמו בכל השנה הבעל"ט - אך אם יעשה עתה תשובה יתהפכו כל הגזירות הקשות לטובה, ו'המבול' יהפך ל'גשמי ברכה'...

והדברים שייכים ביותר לזמנינו, כאשר כל אחד מרגיש קוועטש (החמצה) בלבו, ואומר לעצמו חבל שכבר עברו ראש השנה ויום הכיפורים, אילו היינו עומדים כעת בחודש אלול בוודאי היינו קורעים את הגזירה - אך האמת היא, שגם גזירה שכבר חתומה בחותם המלך עדיין יכולה להתבטל אם נשוב אליו ית' עכשיו, בתחילת חשוון ...

והרי קל וחומר בן בנו של קל וחומר הוא, אם הקב"ה מקבל תשובת אותם רשעים שעברו על החמורות ביותר (עי' רש"י ו' יא), ו'השחית כל בשר דרכו על הארץ' [וידוע מה דאיתא בזוה"ק (ח"א רי"ט): על עבירות כאלו], על אחת כמה וכמה שהוא רוצה בתשובתם של ישראל, ופשיטא שתתקבל באהבה וברצון (ועי' בהרחבה ב'דברי חיים' ריש פרשתן).

לקבל קבלה קטנה - לחבר חוטים

פעם הגיע איש כפרי אל העיר הגדולה, וראה שם פועל של חברה הטלפונים מסדר קו טלפון וכך מעשהו, בתחילה קדח חור בכותל הבית ומשך בו חוטים ואח"כ חיבר לשם מכשיר טלפון, והנה נשמע הקול מקצה העולם ועד קצהו, התלהב הכפרי למראה ה"פלא" הגדול ושאל את הפועל "מה יקר חסדו" - כמה עולה התקנת טלפון, השיב לו הלה 1,000 שקלים. אמר הכפרי לעצמו, וכי בשביל עשיית כמה חורים אשלם סכום עתק שכזה, והרי יכול אני לעשות זאת בעצמי בכמה רגעים... רץ אל ביתו וקדח בקיר הבית והכניס מכשיר אל החור, הניח את הטלפון סמוך לאזניו אך אין קול ואין עונה... עד שאמרו לו גולם שכמותך, וכי על ידי חור בקיר ניתן לשמוע שיחות בעין איש לרעהו... אלא צריך

להכניס תחילה □ חוטים □ להתחבר לחברת הטלפון הראשית ורק עי"ז יעבור הקול בהם עד שיגיע לאזניך...

עומדים אנו בשעה קשה כזו כשליבם של כל בני ישראל 'מחורר' קרוע ומורתח, אלא שאין די ב□חור' בלבד, רק עלינו להכניס 'חוטים' באותם חורים - אלו הקבלות הטובות לתיקון המעשים, ועי□ז נהיה 'מחוברים' לאבינו שבשמים, וישמע קולנו למרומים...

הקב"ה ממרומים ישמע לקול תפילתינו, ויטיב ה' ולא יוסיף ליסרה עוד, ויחיש לגאלינו ושמחת עולם ישיש עלינו במהרה בימינו אמן.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

פיקוח נפש!

השורות נכתבות שמוצ"ש בראשית, לאחר שבת של תפילות לשלום אהב"י, השבויים והחיילים, העקורים מבתיהם, ברכת החודש 'חיים של שלום...!', בתקווה כי השבוע המצב יקל, הלימודים יתחדשו, הפחד יוסר, שמחות, חתונות...

ובינתיים: כאנשי חינוך עלינו לחשוב על ה'בודדים' הנתונים במצור ומצוק, ילדים החווים קושי, ודווקא בימים אלה ניתן ליצור עמהם קשר מועיל. מחנך שיתף אותי שהוא מקפיד בימים אלה על שיחות טלפון אישיות עם כל אחד מתלמידיו אחד ל-48 שעות. "הופעתי שדווקא נער פלוני, הקשוח והמחוספס, המרדן והגברתן, מאריך איתי בשיחות, משתף בחששותיו, משתף על בני משפחתו בדרום, מבקש עוד ועוד שיחות אישיות." "מפתיע? על הכלל כולו יוצא ללמד! הזמן גרמא להתייחסות לפרט, לקשר הידוק אישי - אפילו מריחוק מקום - עם תלמידים והורים מאתגרים.

לקראת פרוץ המלחמה האיומה, בעקבות אירועי 'ליל הבדולח', החלו פעילים בריטים בקיבוץ ילדים יהודים מארצות שלטון נאצי: גרמניה, צ'כוסלובקיה ואוסטריה, והעברתם לחוף מבטחים באנגליה. **כרבבת ילדים** ניצלו במסגרת ה'קינדר-טרנספורט'! הוקמו מרכזי קליטה רבים, מוסדות ובתי ספר, ומשפחות רבות נרתמו לארח ילדים בבתיהם. במקביל למוסדות היהודים, פעלו גם מנזרים נוצריים שִׁשְׂשׂוּ על ההזדמנות לקלוט אצלם ילדים בעלי נשמות רכות...

ראשי הקהילה היהודית בלונדון נדרשו שוב ושוב לסכומים כסף גדולים להקמת והפעלת מוסדות אלה. ישראל עם קדושים, נתבעים ונותנים, עד שראשי המגבית חשו כי כלתה הפרוטה מן הכיס. באסיפה שהתקיימה בבוקר יום שישי דנו והועלו רעיונות מהיכן להביא עוד כסף. הוצע שמו של עשיר יהודי שטרם פתח ידו ולבו לאחיו הנתונים בצרה. "אין סיכוי" הכריז גבאי בית הכנסת המרכזי "איש זה מנותק לחלוטין מיהדות, לא יום כיפור ולא יארציט של הוריו!". רב הקהילה, הג"ר יחזקאל אברמסקי, החליט בכל-זאת לנסות ולזַפּוֹת את העשיר במצות צדקה, ויצא לבקרו בביתו.

ערש"ק, חצות היום, הרב אברמסקי מתדפק על ביתו של העשיר שהכניסו בכבוד לטרקלינו. הרב החל לתאר הצורך להקמת מרכזים יהודים לילדים המסכנים, פליטים ומפוחדים. "זה ממש פיקוח נפש" סיים הרב דבריו. העשיר שואף במקטרתו, מהרהר ומגיב לרב "בהחלט שיש לסייע בעת הזאת, עניין הומניטרי חשוב, אך מדוע הנך קורא לזה 'פיקוח נפש'? לא מדובר בהפקרתם בארצות הכיבוש. מוסדות רבים מוכנים לקולט את כולם, קתוליים, פרוטסטנטים ועוד!". הרב אברמסקי התעקש! "מוסד יהודי הוא 'פיקוח נפש'! לשבץ ילד למוסד בו יעבירו אותו על דתו הרי זה כשפיכות דמו! אנא, הרם תרומה!". האיש התעקש וטען שהרב 'מגזים', וחבל שגם בשעת מלחמה נוקטים בעמדות קיצוניות...

הרב יצא מבית העשיר ממפח נפש. הוא הגיע בתקווה לתרומה הגונה, ובמקומו קיבל נזיפה... עברו כמה שעות. שבת קודש פורשת כנפיה על לונדון הבירה. הטלפון מצלצל בבית העשיר. הוא שומע את קולו של הרב אברמסקי על הקו! "גוט שבת, אדוני. בוודאי זוכר אתה שלפי ההלכה היהודית נמנעים משיחות טלפון בשבת. אני מתקשר אליך בשעה זו לאשרר את דבריי כי ביסוס מוסדות הקליטה היהודיים הוא ממש 'פיקוח נפש' וזה דוחה שבת! כמו שמתקשרים לאמבולנס, כחייל הלוחם בחזית ורופא בניתוח, גם אני מתקשר בשבת להראותך שהצלה רוחנית היא פיקוח נפש!".

דווקא כעת שאין הכיתות פועלות במלואן, הסדרים הקבועים השתבשו ל"ע, חובה עלינו ליצור קשר עם המוחלשים, המתריסים והמעורערים בחינוכם. מדובר ב'פיקוח נפש'. רק בשבוע האחרון נאלצתי לדון עם מנהל תלמוד-תורה ו'להסביר' לו שתפקידנו הוא להכיל תלמיד שמשפחתו חווה טראומה, למרות שהתלמיד לא-כל-כך מקבל מרות... האם בית חולים משחרר ומסלק פציינט שלא מגיב לטיפול התרופתי? אמנם, תלמיד נדרש להתאים עצמו למערכת, אך מערכת שמחשיבה עצמה כאיכותית, אנשיה 'אנשי חינוך', יודעים 'להסתדר' עם מכלול התלמידים! זה מבחן האיכות!

בשבוע שעבר כתבתי על צדיקים זי"ע שקרבו וחיבקו שרידי-שואה בתקופת 'החייאת העצמות הישבות'. עשו זאת בצורות לא מְקַבְּעוֹת ולא מְרַבְּעוֹת. 'מעלימים עין' בשביל להציל נפש בימין מקרבת... זה הצליח אז - וזה מצליח תמיד.

כולנו מתפללים על השבויים שיראו אור. תלמיד מתקשה הוא שבוי! שבוי של יצרו הרע, שבוי בכבלי כללים שאינם מאפשרים לו להתפתח כפי אישיותו, שבוי בידי עצמו - חולשותיו, חולשותיו ודימויו-העצמי הירוד. הרמב"ם קובע "אין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים" נפעל לשחרורם! נעורר בזה זכות 'פדיון שבויים' לכלל השבויים והחטופים רח"ל. הצלה מהרחוב היא פיקוח נפש, וכל המציל נפש אחת - כאילו הציל עולם מלא! כל תלמיד - עולם מלא!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

שלוש עשרה מי יודע

כולם בזכות הענוה

ה' קרני רשעים גידע

כי הם בחרו בגאווה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: בני יקטן

לשון רש"י [בראשית י, כה] יקטן היה עניו ומקטין עצמו, לכן זכה להעמיד את כל המשפחות האלו [שהם שלוש עשרה משפחות].

כל אלו היו בהמשך בבנין מגדל הפלגה [כפי שמבואר בהמשך הפרשה, ואברהם אבינו היה מצאצאי פלג], ומשום גאותם בהקמת המגדל [כמבואר ברש"י יא, א], הקב"ה גידע קרנם ובלבל לשונם והפיץ אותם על פני כל הארץ [כמבואר ברש"י שם, ז].

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף סח: גמ' אמר רבינא. עיין בתוס' שהקשו לשיטת רש"י, מה מוסיף רבינא, ועיין בשעה"מ (איסור"ב פט"ו) ומהרי"ט מ"ש בכוונתו, ולכאורה כוונתם עפ"י דברי הרשב"א ביבמות (מה:): שיסוד הפסול של ממזרות הוא מום זר, והיינו שבא מהורים שהם זרים שאין להם קידושין, וממילא לא שייך פסול ממזרות, אלא אם נתייחס אחר אביו ואמו שהם זרים עיי"ש, וא"כ רשב"י לא דייק מהקרא, רק שהתורה הקפידה דוקא כאן על הסרה, ומוכח מזה שיש לו דין ישראל כשאמו ישראלית, ורבינא דייק הפסוק שקראו בנך, לגלות שיש לו כל דינים שיש לבנך, וע"כ רצה התורה בזה לגלות שהולד ממזר, שכיון שמייחסים הולד לאב ממילא הוי בא ממום זר, והנה רש"י לומד שהמ"ד שסובר שכשר היינו שסובר שהולד הוא גוי כשר והיינו לכשיתגייר [וכן מבואר ברש"י סוף פ' אמור ובר"ה דף ד. עיי"ש בבית מאיר] ולית ליה הדרשא של כי יסיר או כי תהיין, ועיין בשו"ת חמדת שלמה אהע"ז (סימן ב) שזה דוקא בנכרי שיש לו חייס, אבל בעבד שאין לו חייס ודאי שהוי ישראל מסברא, ועיין בתוס' יבמות (כג.) שחולקים על זה, דלכו"ע הולד הוא ישראל, אלא שחולקים אם הולד הוא ממזר, מכיון שאין קידושין תופסין, או מכיון שלא שייך בכלל קידושין לכל העולם, אין הולד ממזר נוכמו שביאר הרשב"א ביבמות (מה.) שהאי תפיסת קידושין אינו מצד האיסור אלא מפני שהם מופקעים מעצם חלות קידושין, וממילא אין הולד ממזר שרק אי תפיסת קידושין מצד איסור עושה ממזרות].

דף סט. מתני' עבד ממזר. ובגמ' מבואר שהיינו מדין הולך אחר הפגום, והנה לעיל באומות הלך אחר הזכר, נתגיירו אחר פגום שבשניהם, מבואר שאינו מקבל הפסול של שניהם, וצ"ב דא"כ למה הוי עבד וממזר, ונראה שדוקא לעיל שא"א שיהא מצרי, ואדומי, שהם שני עמים, וא"א שיהא שניהם, אבל כאן עבד, וממזר, אינו סתירה, ושייך שיהא שניהם, אז מקבל הפסול משניהם, והגם שאין ממזרות בגוי וכמו כן בעבד אבל כאן מקבל פסול ממזרות מצד הולך אחר פגום, והנה בגמ' איתא מ"ט דר' אליעזר דאמר קרא לו, והיינו כמו בהדין של הולך אחר הפגום, הגם שודאי מתייחס אחר אביו, והוי כבנו לכל דבר, מ"מ מקבל הפסול מאמו, כמו כן בשפחה, הגם שהתורה חידשה שהולך אחר האם, אבל הפסול יכול לקבל מאביו, ועיין במשנת ר' אהרן (יבמות סי' כד' ד) שהוכיח מזה, שהדין הולך אחר הפגום אינו תלוי בכלל בדיני יחס, דהא הכא אין לו יחס לענין אביו נדלא כאבני מילואים (סימן ד' סקי"ב) שלומד שיש לו דין כחצי ישראל אלא מכיון שבא מפסול מקבל אותו פסול וכעין יוצא מן הטמא שטמא, ומה"ט לא פסלו אלא מצד הולך אחר הפגום, ולא מצד הולך אחר הזכר, וע"ז אמרו רבנן ששפחה שאני, כיון שהם כבהמה, א"כ גם הולד כשהוא במעי אמו הוי כבהמה, ואין לו שום שייכות לאביו, וממילא לא שייך שילך אחר הפגום, והיינו שנחלקו לכאורה בדין זה אם הדין הולך אחר הפגום תלוי בדין יחס, ולפי"ז בנכרית שאין לה דין של חמור, צריך להיות שהולד יהא ממזר לכו"ע, אבל הר"מ כתב שאין הולד ממזר

ועי' באמרי משה בביאור שי'.

דף סט. גמ' אין משתמשים. ורש"י לומד שהאיסור הוא משום שמרגילה, אבל מדברי השו"ע (אהע"ז סי' כא ה) שכתב שכל האיסור אינו אלא בדברים שמביא לידי חיבה, מבואר שהאיסור הוא משום התקרבות, דלשיטת רש"י אין שום סברא לחלק, ובאמת יש לומר שזהו המחלוקת לקמן (פא:): וע"ז אמר שם אנא כאידך שמואל סבירא ליה, ועי' בתוס' לקמן (פב. ד"ה הכל) שכתבו, שעל זה אנו סומכים להשתמש עם אשה שאנו עושים לשם שמים וצ"ב, והערור השולחן (אהע"ז סי' כא סעי' ט) כתב שאם עושים בדרך שירות אין בכלל איסור, ולכאורה צ"ב דהא גם בסוגין הוי דרך שירות, ולפמ"ש ניהא שבסוגין האיסור הוא משום שמרגילה, ואז אין חילוק, ורק להלכה פסקינן כאידך דשמואל שהאיסור הוא משום הרהור, ואז יש היתר של דרך שירות, והנה הא דאיתא בגמ' קול באשה ערוה. הרשב"א בברכות (כד:): כתב שהגם שדוקא קול זמר מיקרי ערוה, אבל קול של דיבורה אינו אסור (וזהו כוונת הרמ"א (או"ח סי' עה ס"ג) שקול הרגיל שרי) אבל בשאילת שלום גם דיבור אסור [ומדברי המקנה משמע שעצם הקול הוי כאילו רואה דבר שבערוה, ואסור לקרות ק"ש, וניחא לפי"ז למה הוצרך להך טעמא דהוי כערוה] והא דקאמר אפשר ע"י שליח ולמה ליכא איסור להשליח, והיינו שכיון שהשליח עושה מעשה שליחות אין לו שום איסור, ועי' בבן יהוידע שכתב שזהו דוקא באשה שאינו מכיר, אבל בעלת אכסניא אין שום איסור עיי"ש, ועי' בערוך השולחן (אהע"ז סי' כא סעי' ח) שלומר צפרא טבא או מזל טוב ג"כ אין שום איסור עיי"ש, ועי' בפתחי תשובה (אהע"ז סי' כא סק"ד) בענין מה שמצינו שאלישע דיבר עם השולמית, ולבסוף מסיק הגמ' אין שואלים בשלום אשה כלל. ומבואר בסוגין שיש ג' סיבות לאסור, שאם אומר לאשה עצמה אסור מצד קול אשה ערוה, ואם שולח ע"י שליח אסור מצד שלא יהא רגילים (וזה אסור גם לשאול השליח בשלום של האשה, וכמ"ש התוספות) אבל על ידי בעלה מותר, ואם שולח לה שאילת שלום אז אסור אפילו ע"י בעלה מצד חשש הרהור, וכמ"ש רש"י.

דף עא. גמ' מטהר שבטים. והנה בסוגין יש כמה מהלכים שי' רש"י שחולקים אם לעתיד לבא יטהרו ממזרים, והנה לקמן (עב:): נחלקו ר"מ ור"י אם עתידים ממזרים ליטהר, ומחלוקתם הוא בממזר ודאי, אבל כאן לכאורה חולקים למ"ד שממזר ודאי יהיה אסור, האם ספק ממזר שנטמע יהיה מותר, ועי' במקנה וכן מבואר להדיא במהרש"א, וכן מדויק מדברי רש"י לקמן שכתב, שכל ההיתר הוא דוקא בספק ולא ידוע, וההיתר הוא גם בזה"ז וכמבואר לקמן מר' יוחנן, שהגם שהיה יודע לא היה מגלה, מכיון שמותר מן הדין לאותן שאינן יודעים [ומה שר' יוחנן ידע אין זה נחשב לידיעה מכיון שהיה רק ע"א או שכיון שהמון עם אין יודעים מזה אין זה נחשב לידיעה וכן משמע מהא שהיו מגלים לתלמידהם ולא היה נחשב לידיעה כלפיה העם מכיון שלא ידעו רק מפי עד אבל אם היה שני עדים אולי נחשב לידיעה ועי' בחזו"א בזה] ורואים את זה מלעתיד לבוא שהגם שמלך משיח יודע מי פסול, אעפ"כ ישתוק מכיון שכל זמן שלא נתגלו מותרים, ומה שמבואר לקמן ש"ח מגלים, זהו דוקא לענין מיוחסים ומשום השראת השכינה. ומבואר מדברי המהרש"א שלעתיד לבוא זה ישתנה, שהספקות יהיו נחשבים גם למיוחסים, ומה"ט א"צ

לגלות היום, מכיון שלבסוף יהיו נחשבים גם למיוחסים ומה דאיתא לעיל בעת ההיא נאום ה' לכל משפחות הכוונה למעט גרים או ודאי פסולים למ"ד דיהיו כשרים לעתיד לבוא.

גמ' לא כשאני נכתב. בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ז) וכן בחידושי עה"ת (פרשת שמות) כתב שהוי כעין תורה שבכתב ושבע"פ, והיינו שזהו קריאתו, ומשו"ה כשקורא בתורה לא הוי כקורא בע"פ, אלא שזהו קריאתו [ובפ' ואתחנן כתב דאין זה כקרי וכתוב דשם אין הפשט דקרי הוי הקריאה של הכתיבה דהא יש קרי בלי שום כתיב ג"כ אבל כאן נתחדש שזהו קריאתו של הכתב] ולפי"ז לכאורה יש ליישב מה שהקשה בשו"ת רעק"א (סי' כט) שהקשה אם כתיבה הוי כדיבור, היאך מותר לכתוב שם הוייה הא הוי כדיבור, ולפי"ז מיושב כיון שמה שאמרו שכתובה הוי כדיבור הוי כקריאתו, וכיון שקריאתו באל"ף דל"ת, לא הוי הוגה השם באותיותיו, וע"ע בשו"ע (סי' ה סעי' א) ובגר"א שם לענין כוונת שם הוייה, אם צריך לכוון שם הקריאה או שם הכתיבה והגר"א כתב שרק בק"ש צריך לכוון שניהם וראיתי שהביאור שרק בק"ש שקורא פרשה שבתורה שיש שם כתיב וקרי וממילא צריך לכוון שני השמות אבל כשמברך אין כאן כתיב בכלל וממילא צריך לכוון רק שם אדני, ובאמת בעולם המחשבה שייך לכוון שם הוייה, וכמ"ש המקנה שזה מה שכתוב 'ממעקמים קראתיך הוייה', אדני שמעה בקולי, וכעין זה כתב הגר"א על מה שכתוב 'נשמת כל חי תברך שמך ורוח כל בשר תפאר זכרך.

דף עב. גמ' הומניא איכא בבבל. החזו"א כתב, שלא גילה אלא לתלמידיו וכמבואר לעיל, ואפשר לומר שעוד לא נתערבו, וממילא אין כאן את ההיתר של נטמעה, או כמ"ש הר"ן דבודאים אין היתר של נטמעה.

גמ' ואישתמוד. הרמ"א (יו"ד סי' שלד סעי' א) הביא בשם התרומת הדשן, שאפילו אם יש חשש שישתמד מותר להשימו בשמתא, ועי' בט"ז (שם סק"א) שחולק ע"ז, דמאי מהני לן מכיון שיפרוק לגמרי עול המצות, וכתב הנקודות הכסף שם, שזה הוי כמו כל דינים ועונשים של התורה, ולכאורה נחלקו אם שמתא הוי בגדר עונש על איסורו, או תקנה שלא יעשה עוד ואכמ"ל ועיי"ש בפתחי תשובה שם (סק"א).

דף עב: גמ' זו דברי ר"מ. שסובר הדין של עיסה, והגם שיש דין של משפחה שנטמעה, כתב החזו"א שכיון שיש דין של עיסה, הוי כידוע לכל, וממילא לא שייך ההיתר של נטמעה.

גמ' נתינים לעת"ל. והנה אם פסולם מצד עבדות אז מובן, שמלך המשיח יהא בכח להפקיר, אבל אם פסולם מצד ז' אומות יש לבאר כיצד יתירם וצ"ל שגם על זה יהיה הוראת שעה שמותר, והנה לענין ממזרים אפשר לומר שקאי רק על ספק ממזרים וכן משמע מהמשך דברי הגמ' אמר רב יוסף אי לאו ... הוה אתי אליהו, ועי' בר"ן ובתוס' הרא"ש.

דף עג. גמ' מעלה עשו ביוחסין. הבית שמואל (אהע"ז סי' ד ס"ק נד) כתב שחששו שאולי הוי פסול, מכיון שיש ריעותא שמשתיק אותו, ובאסופי יש ריעותא מכיון שהשליכתו, וכן משמע מדברי הרמב"ם ובאמת מבואר כך בגמרא, שאמרו להלן (ע"ב) שאם יש ראייה שאוהבים אותו לא הוי אסופי, וכמו שפירש רש"י לקמן שאם לא היה כשר לא הייתה טורחת לתקנו, והנה לקמן איתא מצאו מהול אין בו משום אסופי. הנודע ביהודה (מהדו"ק

אהע"ז סי' ז) הקשה שאפילו אם הוא מהול ולא הוא אסופי אבל עדיין יהא נחשב לשתוקי וכתב שאה"נ, ואמרו שרק אין בו משום אסופי, ומ"מ הוא שתוקי, ונפק"מ אם אמו נאמנת, ועוד כתב שכיון שיש ראייה שלא השליכתו מצד שהוא פסול, אלא משום רעבון, א"כ אין כאן שום ריעותא ותלינן שהולד כשר, משא"כ בכל שתוקי יש ריעותא מה שמשתקתו, המהרי"ט הקשה שלכאורה כל הנך איירי ברה"ר, דאל"כ הא בלא"ה לא הוא אסופי, וא"כ מאי מהני מצאו מהול, הא גבי מצאו בשני רעבון אמרו בסמוך שאם מצאו אותו ברשות הרבים הוא נחשב אסופי, וכתב שכיון שיש סימן בגופו, תלינן שהיה בצידי רה"ר ואיתגלגל לרה"ר, וצ"ל שזהו דוקא היכא שיש הוכחה לזה שעשתה דבר כדי להחיותו, ועי' ברש"י ד"ה תלי בדיקלא שכתב כללו של דבר כל מקום וכו'. ומשמע שבעינן ראייה שהשליכתו למות, ורק אז יש לו דין אסופי, אבל אם אין ראייה לא הוא אסופי, ומה דאיתא לעיל דבעינן ראייה שהוא אוהבתו היינו דוקא במצאו ברה"ר דצריכים לתלות שבאמת שמו אותו על הצד ונתגלגל אז בעינן הוכחה שאוהבתו וכשליכא הוכחה שאוהבתו אז אינו נעשה אסופי רק כשיש הוכחה שהשליכתו שימות ומה"ט בצידי רה"ר אינו נעשה אסופי הגם שליכא הוכחה שאוהבתו ודוק.

דף עד. מתני' ר"א ודאן בודאן. והנה התוספות הרא"ש כתב שנחלקו האם עשו את המעלה של יוחסין גם בספיקות וכן מבואר מדברי הר"ן, או שטעמו של ר"א היינו משום שסובר שהגזירה הוא מצד שמא ישא אחותו [והנה הר"ן כתב ששיטת הרמב"ם ששתוקי בנתינים מותר גם לרבי אליעזר, והרמב"ם לשיטתו (איסורי ביאה פי"ב הכ"ג) שנתנים אינם אלא מדרבנן, ולא החמירו על הספיקות] אבל הריטב"א לעיל כתב, שר"א סובר רק את הדרשא של ממזר ודאי, וחולק על הדרשא של קהל ודאי, וממילא אסור מעיקר הדין, אבל צ"ע א"כ למה אסור ספיקן בספיקן, הרי יש להתיר משום ספק ממזר, ועי' ביד דוד ובחזו"א (סי' ז אות טו) מה שכתבו בזה, והנה בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' ו) הקשה שספיקן בספיקן יהיה מותר מדין ספק ספיקא והוכיח מזה שלא מהני ס"ס בתרי גופי עיי"ש, ולפי מה שכתב התוספות הרא"ש שר"א אוסר מצד מעלה עשו ביוחסין לק"מ, וכן כתבו התוספות בכתובות (יד. ד"ה אלמנת) לגבי אלמנת עיסה, שלא מהני ס"ס ביוחסין וצ"ב, והנה מה שנקט המשנה ספיקן בודאן ודאן בספיקן, מבואר בהמקנה שנקט שני אופנים בין אם הספק אזיל להודאי, שהוי פירש מן הרוב, ובין שהספק הוי קבוע, שבשניהם אסור עיי"ש.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק כ"ט "אין יאוש בעולם"

פרופיל של שני המועמדים בשידוך:

דודי סטויצקי בחור בן 25 וחצי מתקשה מאד בשידוכים, למרות היותו בעל כשרון נדיר ביותר, בשל הוצאת דיבה רעה עליו על ידי שונא מדהיבה כי חלה מאד וכמעט היה בר מינן, ריטונים עוברים בקרב המכרים על מחלה קשה שמקנת בקרבו ושולחת גרוחות בכל מיני מקומות בגוף וסופו קרוב מאד, לאיש לא אכפת מהמציאות שהוא נראה בריא ושוקד על תלמודו מזה זמן רב, הוא לא נמצא בשום בית חולים לצורך ביקורת.

די לאנשים שיצאה שמועה על הוספת שם בבית כנסת "ישועות יעקב" בירושלים כדי לקבל את הסיפורים על מחלה שעדיין לא עזבה אותו. כרגע הוא נראה טוב, אבל המחלה עלולה להתפרץ בכל יום. כתוצאה מהשמועות לא מהיק אדם נורמלי לגשת לשידוך איתו, אם ישנן הצעות, הן בין אנשים מיזאשים שגם להם קשה מאד בשידוכים, כמו אלמנות וגרושות או בעלות מומים לא קלים, המשפחה דוחה את כל ההצעות שלא מתאימות לבחור עילי בסדר גדול זה, הם מחכים לשיעור שיעדין מתמהמהת.

צילה גוכברג בת 25 באה ממשפחה חילונית מאד, בגיל 17 החלה לחפש את הדרך, היא בדקה כל מיני דתות וכתות וראתה שכולן שקריות, היא לא נואשת, היא מחפשת את האמת עד שהיא מוצאת זאת, כאשר החלה להקשיב לשיעורים של המרצה הדגול הגאון רבי שלמה שרפשטיין, היא תופסת בחושים המיוחדים שלה שלא מוכרים לה "לוקשים" ככל שמקשיבה יותר ויותר היא מגיעה למסקנה כי עליה להתקרב ליהדות באופן מוחלט. היא משנה את תדמיתה לחלוטין, למרות שהיא עובדת כגריפיקאית עם מפעלים חילוניים לחלוטין, איש לא נרתע מהשונוות שלה. כשהיא מחליטה לשמוע שידוכים היא גומרת בלבה להשתדך רק עם בחור ישיבה שיניקתו מהמקורות היא בעל אחיזה שורשית, היא נפגשת עם כמה בעלי תשובה אבל פוסלת אותם בזה אחר זה, היא מודיעה לרב שלמה שרפשטיין שעזר לה בכל תחום כי היא רוצה להשתדך רק ישיבה בחור אורגינלי, המשאלה נראית תמוהה, אבל לאחר שהוא נוכח בעקשנותה הוא מתחיל לחפש בחור שיסכים למבוקשה. הוא מכיר את השדכן המהולל רב בנימין מובטשוביץ שמציע לו את דודי.

רב שלמה לא ממחר לגשת להצעה, הוא מברר על הבחור וגם על מצב בריאותו, רק לאחר שהוא מברר אצל הרופא המטפל ד"ר שוסטר שחושף את התיק הרפואי שלו הוא נוכח לדעת שהכל מערכת שקרים, מרגע זה הוא מציע לצילה להיפגש עם דודי, אבל צילה לא ממחרת לשום מקום, היא עושה לו מבחן של מידת הסבלנות, לפתע חל ניתוק של חודשיים מלאים, עד שדודי נואש, אבל כלפי חוץ שומר על ארשת מאופקת, כך לא יודעת צילה כי הבחור עובר ייסורי שאל בהמתנה הארוכה.

הפרק הנוכחי יראה שאין יאוש בעולם.

שעתיים יושבים להם דודי וחברותו אהרן, למצוא את ההגדרה הנכונה ל"יאוש שלא מדעת" אי הוי יאוש, בסוגיות הגמי' מתחדש מושג של יאוש אפילו שהבעלים עצמם אינם יודעים עליו, התורה מעידה

שאם היו יודעים עליו היו מתייאשים, חוסר הידיעה הוא זה שמונע את היאוש, על זה נחלקים גדולי האמוראים בגמ' אם כבר מחליטים על מצב כזה כיאוש או שאי אפשר להחיל יאוש בלא ידיעה.

אבל כאן נזקקה השאלה החסידית, הרי רבינו הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א אמר שאין כזה מושג "יאוש" בעולם, לא שייך שיהיה יאוש, ישנה מבוכה ותעיה בחיים, אבל אין כזה מצב של יאוש, ואילו כאן אנו מוצאים סוגיא ערוכה ושלימה שיש מושג יאוש, התורה מעידה בכל מיני סוגיות שיש יאוש שהוא חלק מקנייני גזילה, די לצעוק "ווי לחסרון כיס" וזה מספיק אם יאוש בכדי קני. אז מתי שייך יאוש ומתי לא שייך יאוש בעולם? תהיה בקול גדול דודי.

כנראה שכך צריך לומר, החליטו שניהם כאחת, שרק ברוחניות אין יאוש, החלטה מראש שאני מוותר על מצב מסוים וכבר לא אכפת לי ממנו, זה אתה יכול לעשות בגשמיות, כי אתה לא חייב כל דבר גשמי, ישנם דברים שמראש אתה יכול לוותר עליהם ולומר איני חפץ בהם, אבל ברוחניות אסור לך לוותר על שום דבר בעולם, אינך זכאי לכך, אתה כלל לא בעלים לוותר על מצבך הרוחני. כך מוסכם בין שני החברים הטובים.

אך כאן נזקקה זעקה חצי אילמת מפי דודי "אם כן למה שנינו מיואשים ומוותרים מראש? אני בשביל כישלונות שחוזרים על עצמם, כסבור אני שאין לי סיכוי, ואילו אתה מרים ידיים מראש ולא מנסה להיכנס לאחד מגדולי ישראל לשטוח לפניו את הבעיה שקיימת בפניך ולשאול איזו הצעה יש לו לפתור את הבעיה, הלא אין כזה דבר שנעלים דרכי תשובה (אצל הגדולים) צריך רק לרצות להניח את השאלה בפני אותו גדול אם יאמר לא או לא תהיה עליך תביעה בשמים שאפילו לא ניסת לחפש דרך.

השאלה נשאלה לפני אהרן חפן, לא היה מי שהעז לטוח בפניו את השאלה הזו שהציקה לו בפנים בלב, אבל הוא חסם את דרכי המחשבה וזה כעשר שנים, הוא החליט לאחר כמה חודשי התלבטות שהבעיה שלו אינה ברת פתרון ובוזה הניח את דעתו שלא עליו חלה ההלכה של "לא תהוהו בראה לשבת יצרה" ישנם מספיק בעולם שימלאו את החסר, במה גרע הוא מבן עזאי שלא יתבע בשמים על שהניח ידו מלקיים את מצוות פרו ורבו, בשל חשקת התורה שלו, אף הוא שאינו יכול להיפטר בטענה כזו, שכן רחוק הוא כרחוק מזרח למערב מחשקת התורה של רבי שמעון בן זומא, אבל יש לו בעיה קשה מאוד שמסובכת מכדי לפותרה ולמה יניחנה בפני הבריות, לא די לו שהוא מתייסר שנים רבות בשל מצבו העדין, צריכים עוד הרבה אנשים לדעת על מצבו ולדוש בכך!;

אבל לראשונה זורק לו החברותא דודי את השאלה ללא רחם, האם אתה לבד יכול להחליט על ההלכה, אתה נוגע בדבר, אם היית שואל אדם אחראי הוא היה דואג לברר את ההלכה אצל גדולי ישראל.

לפתע באמצע הויכוח ביניהם, ניגש אברך עבות זקן אל דודי להודיע לו כי ישנו אחד שמחכה לו מחוץ לבנין הישיבה. דודי נרעד, האינסטינקט הפנימי רמו לו כי הדבר נוגע לשידוך שלו, הוא לא ידע אם יש לזה קשר ושייכות עם השידוך שנעלם או משהו אחר.

הוא יצא בפסיעות מהוססות לחוץ, למטה בצד המתין לו אדם ממוצע גיל, לבוש בלבוש רבני הדור עם זקן מכובד מאוד, למרות שלא ראה אותו מקרוב ידע כבר בביחור כי השידוך שנעלם חזר, גם בלי לראות את צורתו קלטה האינטואיציה החדה שלו שזה האדם שמרעיד את עלמו מספר חודשים, מעניין למה המתינה התשובה כל כך הרבה זמן? הוא החליט להחביא את כל השאלות שלא תוספנה כלום אולי להיפך, עליו לזרום איתו כאילו זו הפעם הראשונה שהוא נתקל בשידוך הזה.

הרב הושיט לו יד חמימה מאד ושאל אותו אם הוא יכול להיכנס למכוניתו שעומדת לא הרחק, בשל רגישות השיחה שיש לו לדבר עמו.

דודי חש כאילו עקרב זוחל במעלה גבו, עקצוצי פחד זרמו בבשרו, הוא חש פחד עצום מלנסוע עם אדם שאינו מכיר, כבר היו דברים, הוא לא מכיר אותו אפילו שכבר מאחורי הפרגוד ידע משהו, אל לו למהר, עדיף להיפגש ב"שטייסל" אמנם זה מקום פתוח מעט, אבל עדיין הוא מקום צנוע ובטוח.

האיש הביך אותו והסכים ללכת לקראתו.

שניהם צעדו במהירות לכיוון מסעדת שטייסל, למולו הטוב היה המקום כמעט ריק מאדם, הוא לא הכיר איש מבין הסועדים, הם תפסו שולחן צדדי קרוב לקיר, הרב הורה בעדינות לדודי לשבת על אחת הכיסאות והלך לברר אילו דברים ניתן להזמין, הוא הביא לדודי רשימה צנועה של מאכלים שירצה להזמין עבור עצמו. דודי הזמין כוס מי סודה בלבד.

הרב הביט בעניין וקלט את זהירותו של דודי לא להשתחד, כל עוד הוא לא ידע מה מטרתו של המזמין עדיף לא לקחת כלום, אך גם אסור להעליב את המזמין, כוס סודה עונה על הכל.

כחמש דקות ישבו השניים בשתיקה, הרב טעם את מה שהזמין, אבל ממש על קצה המזלג, ניכר היה שהוא חושב איך להתחיל את השיחה.

הוא הציג את עצמו בשמו וגם את מעמדו כמרצה בכיר שמתעסק עם עולם התשובה, השם לא היה מוכר לדודי, אבל הוא הביך כבר שמדובר באדם חשוב מאד. הוא לא היה צריך להציג את עצמו שכן הלה בא לפגוש אותו, אבל מפאת הנימוס הציג את עצמו כנגד.

הוא נתן למארח לנהל את השיחה, הלה החל לפתח נושא תורני בפרשת השבוע, הוא הציג שאלה די מורכבת שנוגעים בה כמה מגדולי המפרשים וביקש לשמוע את חוות דעתו של דודי. נראה שדודי היה מוכן לשאלה הזו, הוא ענה לו עליה בחמישה אופנים, כל אופן מורכב יותר מחברו. הרב יצא מהכלים, דודי הפתיעו בגאונותו ובישרותו, הוא עבר מעניין לעניין בצורה חלקה ומשולבת, אין ספק שצילה תרצה אותו, אם לא שתעשה לו מבחנים קשים שירפו את החשק שלו לגשת.

אבל השמחה מוקדמת מדי הוא עדיין לא חשף את פרטי צילה בפני דודי, מי אומר שדודי מוכן נפשית לכזה שיחוך?

לאחר שר' שלמה שרפשטיין השתעשע עם דודי והראה אף הוא את כוחו בפניו, הגיע החלק המעשי.

"רציתי לספר לך על בת מייוחדת שגדלה תחת חסותי, מדובר על בחורה מייוחדת במינה אין כדוגמתה בבנות ישראל, שמה צילה גוכברג היא גדלה בגבעתיים, אמנם במשפחה שקצת הייתה רחוקה מהמקורות, אבל היא הגיעה אליהם בכוחות עצמה, היא התקרבה אלי דרך ההורצאות שנתתי במספר מקומות וגמרה אומר להיות בת ישראל כשרה בתכלית, זה למעלה מארבע שנים שהיא שומרת על קלה כחמורה ויחדעת היטב את תפקידה בעולם.

אין ספק שהיא עומדת בהרבה רמות מעל בנות שהתחנכו בבתים משלנו אבל לא שקדו בכל יום ללמוד את עומק המטרה שבצילה הגיעו לעולם, חושבני שאם תראה אותה אף אתה תתרשם ממנה מאד, הלכך רציתי להציעה לך אשמח אם תאמר לי תשובה חיובית על כך".

"שני דברים יש לי לומר על כך. ראשית, אמנם אני בן 25 פלוס, אבל אני נוהג בענייני שידוכים כאחד שרק הזים התחיל בכך, כלומר אני לא עושה צעד אחד בלי הורי, הלכך השאלה הזאת צריכה לעבור אל הורי תחילה ולא אני "מאן דאמר" כל עוד לא אמרו דבריהם.

שנית עם כל הכבוד למחזרת שהגיעה בכוחות עצמה אל המקורות, אין ספק שהיא ראויה להערכה מחובה מאד על הצעד הנועז, אבל איני חושב שמן הראוי לי לקבל הצעה של חזרת בתשובה".

"אף אני אענה על כך לפי הסדר. דבר נכון אמרת, לרגע לא חשבתי שאתה זה שתכריע בעניין, רק באתי לדבר עמך שתציע את ההצעה אל הוריי היקרים שיחזו והם יהיו אלו שמכריעים, אבל מיה שאתה חושש מבעלת תשובה, האם יש לך מושג במי מחובר? עליכם לברר את העניין ביסודיות ואני בטוח שתשמעו שמדובר ביהלום של 1000 קרט, האם על כו הצעה ניתן לוותר בקלי קלות?!

שווה לעצמך שיצחק אבינו לקח לאשה את רבקה בת של רשע גמור כבתואל ממקום של רשעים גמורים כפוך ארם, בשל אישיותה העצמית. מבחינות מסוימות גם צילה דומה, כמוכן לא דמיתי כלל, כיון שלא שייך להשוות בכלל, אבל יש כאן יהלום נדיר ביותר, שלא תמצא כמותו בתוך כל בנות ישראל שהוצעו לך עד עתה.

"לא אהבתי את הדוגמא מרבקה אמנו שזה נעשה על פי דרך הנבואה, אבריהם אבינו מנחה את אליעזר להיכן לגשת והייתה לו סיבה לגשת אל משפחתו ולא אל בנות כנען שהיו מושחתות במידות, על ידי הנחיות שמימיות ניתן לגשת, גם אליעזר עצמו עשה מבחן של רוח הקודש והתורה מעידה שלא נפל דבר, כשיש כזו עדות מהשמיים זו הכרעה גמורה, אבל איך לי תהיה הכרעה לגשת לכוה דבר" תמה דודי מאד.

"למה אתה נרתע כל כך מהצעה כזו?" שואל רב שלמה בסקרנות רבה, תמה על נחישותו של בחור שלא שומע אפילו הצעה אחת נורמלית כבר זמן רב, מעת שהתחילו לצאת עליו שמועות שהוא היה שכיב מרע, האם הוא לא צריך לשמוח שמגיעה סוף סוף הצעה אחת נורמלית, האם הוא יודע כמה חודשים היה צריך לברר עד שהפריך את השמועה הנלוהה, האם הוא אינו מודע למצבו הגרוע בו מציעים לו רח"ל בעלות מומים קשים, איך הוא מרשה לעצמו להיות ברחן במצב כזה?

"אני פוחד מהגמ' בנדרים שמא לא ממליצה על כאלו נישואין" השיב דודי בביישנות.

"אי משום האי לא איריא (אם משום זה אין כאן ראייה) כבר הגאון מסייפלא זצוק"ל יצא באחד מספריו שאין להימנע משידוך עם בעלי תשובה כדי שלא תינעל דלת בפני בעלי תשובה, צריכים לבדוק כל דבר לגופו, אני מבקש ממך: אנה גש אל הוריי ואמור להם את דברי, תן להם את מס' הטלפון שלי.. ובבקשה גם אם התשובה היא שלילית ענו... אל תשאירו את הדבר באויר"

"בעזרת השי"ת נשיב תשובה" הגיב דודי ונפרד מרב שלמה כשפניו מורכבות מרוב בשה.

כשבא דודי לבית לא ידע איך יפתח את השיחה עם הוריו, הוא בעצמו לא ידע אם הוא יכול לגשת להצעה כזו לא כ"ש שלא יוכל להסביר זאת להוריו, שעות ישב עם עצמו וחשב אם לספר להורים או לדחות זאת לזמן מאוחר יותר, אבל מאידך זכר שהתחייב להשיב תשובה, אמנם הם עצמם התלבטו חודשים ארוכים, אבל האם נכון לעשות כך גם מצדו?

לאחר התלבטות ארוכה החליט לדהות זאת לעוד שבוע, בפרק זמן זה יעשה שיעורי בית אם הוא מוכן נפשית להתחנות עם בעלת תשובה, הוא גם צריך לברר מי זו ההצעה, הוא קיבל פרטים מר' שלמה היכן הוא יכול לברר על ההצעה, הוא קיבל את כל הפרטים שרק נדרשים, היו לו שני ידידים עליהם סמך שלא יפצו את השמועה לאיש וביקש מהם לברר עד כמה שידם מגעת, הללו התחייבו לעשות בירור מושלם, שמונה ימים עברו עד שהם הגיעו עם כל הפרטים הנדרשים, הם לא גמרו מלהלל את ההצעה, מתברר שר' שלמה לא הגזים בכי הוא זה כשתיאר את צילה בפניו, מדובר באישיות מיוחדת במינה שלא ניתן להשוות אליה אפילו בנות סמינרים שבאות מהבתים הטובים ביותר, האברכים אמרו לו שכדאי לחשוב על כזו מציאה ברצינות רבה, כי באמת קשה למצוא דוגמתה.

דודי גם בירר את מה שאמר לו ר' שלמה בפן ההלכתי, הוא החל לחפש בכל הספרות התורנית על העניין שהציק לו בענין בעלת תשובה, הוא גילה ים של דעות בנושא, אבל דעת רובם צידדה להתיר, בפרט אם מדובר באישיות כה מיוחדת.

עתה היה לו במה לגשת אל הוריו, בהודמנות הראשונה שנקלעה אליו שטח את הסיפור בפני הוריו, הוא סיפר על כל הפרטים שקיבל מידידיו שאימתו את כל הפרטים שנתן ר' שלמה, הם אף סברו שרוב שלמה המעיט בשבחים, הוא גם הביא את דעות הפוסקים שעבר עליהם שלא ראו בהצעה כזו משום סירכא, בקול רועד מלא יראת הכבוד שאל דודי את הוריו מה דעתם.

פני האם חוורו מאד, היא השתדלה לא להוציא הגה מפיה, אך ניכר היה עליה שהנשא כבד עליה, האבא ר' אברהם רמז לדודי שיתן להם לשבת על הנשא בניחותא פרק זמן. דודי הבין שהוא עורר סערה גדולה בזה שזרק הצעה לא קונבנציונלית לפתחם.

ברוריה הייתה מאד סוערת, זו לא הצעה שהגיעה מבחוץ שרגילה הייתה לטרוק לה את הטלפון פעם אחר פעם, הפעם הגיעה הצעה מהבן עצמו, כאן אי אפשר לתת תשובה שלילית בקלילות, היא לא ידעה מה תאמר לבן שלא מקבל אפילו הצעה אחת נורמלית, למה להתנגד להצעה שכה הרבה לשבחה, היא ידעה שדודי לא נחפו להוציא מסקנות מהזרות מתוך לחץ, הוא יסודי בכל דבר, גם כאן לא הביא את ההצעה לא לפני ששני חברים טובים ביררו עבורו את ההצעה מכל כיוון משך שמונה ימים, למה להגיד לא כי לא נראה לה להיות תחת חופה אחת עם משפחה חילונית? האם טענה זו לבדה מצדיקה שדודי ישאר רווק עוד מספר שנים?

היא דחתה את השיחה עם בעלה משך שבוע וחצי, ר' אברהם לא ניסה ליזום שיחה כי לבו היה כבד לא פחות משל אשתו, אבל בתוך לבו חש שזו החמצה אם ידחו את השידוך בלי לבדוק אותה לעומק.

כשהגיע הרגע שפכה ברוריה את לבה בפני בעלה, היא שוחחה עמו על הקושי לקבל לבית בת שבאה ממקום רחוק ביותר, כמה שהיא התקרבה אבל עדיין יש לה שיירים מהעבר, האם לזה ציפו כל כך הרבה שנים?

לעומתה אמר ר' אברהם [לאחר שבישל את העניין עם עצמון שחייבים לתת צ'אנס לשידוך, אסור לשכוח שלדודי אין הצעה תחליפית שיכולים להסכים לוותר על ההצעה תמורתה, כבר חודשים שאין הצעות וכל הצעה גרועה מחברתה, עוד מעט יגיע התור של הבא אחריו לדחוש את שלו, איך ניתן לגרום לדודי עולה כזו רק בשביל קשיי נוחות.

שבת שלם לקח לברוריה להבשיל בקרבה כי ההצעה של צילה היא הצעה ראויה מלכתחילה ולא איזו פשרה בשל המצב הקשה. עוד שבת לקח עד שנתנה לר' אברהם את האיתות שיאמר לדודי להחזיר תשובה חיובית.

בכל אותו זמן המתין ר' שלמה בציפייה דרוכה לתשובה מדודי, הוא הבין שלא יהיה הדבר קל אבל הוא לא האמין שכל כך הרבה זמן יקח לענות תשובה. צילה לעומתו הייתה רגועה לחלוטין, היא לא שוחחה עם ר' שלמה אפילו פעם אחת על העניין, אם לה היה פשוט שמותר למדוד את מידת הסבלנות של דודי, למה שהיא עצמה לא תהיה מצוידת במידה גדושה כזו, היא גם לא חששה אולי דודי דחה את הרעיון כי לא נאה לו להשתדך עם בעלת תשובה, אם היא סבור שלא נאה לו לגשת לבעלת תשובה אז זה לא השידוך שלה, היא למדה בכל התקופה האחרונה את שער הביטחון, היא שיננה לעצמה כי מזה שמגיע לה משמים היא תקבל אם היא תהיה ראויה לכך, עליה להרבות בתפילות אבל לא לעשות השתדלות מיותרת שמראה רק על חוסר באמונה בבורא.

טלפון בבוקרו של יום הגיע לר' שלמה מדודי, הוא הביע נכונות בפניו להיפגש עם צילה בביתו, באחד הימים הקרובים.

"כדאי ללמוד הרבה את "דרך ה'" לרמח"ל הציע ר' שלמה לדודי, יתכן מאוד שהיא תרבה לדבר על נושאים חשובים משם, היא בקיאה נפלאה גם בספרי המהר"ל מפראג וגם הספר "מכתב מאלהור" מונח על שולחנה באופן קבוע, כדאי לך להצטייד עם צידה רוחנית זאת, היא לא אחת שמדברת על דברים של בנות רגילות, השיחות לא תהיינה בנוסח שרגילים לדבר בפגישה ראשונה, עצה טובה נתן לו להתכונן לפגישה לא פחות מג' ימים, כדי שהשיחה תצליח באמת להפיק את התועלת האמיתית.

סיפור / הרב זאב קופילוביץ

'שהכל נהיה בדברו'

בסימטה צדדית בבני ברק גר לו אבישי שרק זה עתה חוזר הוא בתשובה, סידר ניקה וצחצח את ביתו הצנוע, והברישי שוב ושוב בפעם אחר פעם את האבק מעל כובעו, הנה עוד מעט קט באים לכאן האורחים והידידים מן העבר, וברצונו לקבל את פניהם באווירה נוחה ונעימה, בתקווה שעל ידי כך יצליח לשנות בהם את היבטם והשקפתם על החיים היפים ועל הנעימות והדר הנימוסיות של היהדות הנאמנה.

מספר דקות לאחר מכן, נשמעו דפיקות אימתניות על הדלת, אבישי רץ אל הדלת, 'הן אלו דפיקותיהם של האורחים' פסק באוזני בני הבית הנדהמים, הלא אין הם דפיקות עדינות של שכנים בני ברקים עדינים ומנומסים, שזכו לחינוך טהור וקדוש, אלו בלי ספק דפיקות של אנשים שלא התחנכו לעדינות ולאצילות כראוי.

כשפתח את הדלת גילה שם חמישה 'חברה', גבי, יואב, איתן, קובי, ואילן, הוא קיבל אותם בברוכים הבאים לבבית כראוי לבית חרדי, והכניסם אחר כבוד אל סלון ביתו, שם היה ערוך על השולחן כיבוד קל שכלל אבטיחים ומילונים ועוד מיני תרגימא.

כשיצא בעל הבית אל המטבח בכדי להכין עבור כולם שתייה חמה, ניגשו האורחים בינתיים 'לעבודת האכילה', הם נטלו אבטיח מהמגש המרכזי ורצו לבלעו בחטף בכדי 'להרגיש כמו בבית', עד שלפתע אמר גבי הנמרץ שבחבורה: הרי אנו נמצאים כעת בביקור בבית דתי ועלינו לכבד את החבר שלנו ולאכול עם ברכה.

החברה סברו וקיבלו. ברם לפתע התעוררה בעיה טכנית, מהי ברכת האבטיח?? הם היו נבוכים בעליל ולא ידעו מה עליהם לעשות בסיטואציה בלתי נעימה זו, ולכך נעצו כולם את עיניהם בקובי המסורתי שבחבורה בכדי שיציל בידענותו את המצב, אלא שקובי השפיל את מבטו והתנצל בקול מבויש, כי אימו שבשמים נהגה אמנם להדליק נרות, אבל היא לא נתנה לו מעולם הדרכה מפורטת מה מברכים על כל מאכל.

תוך כדי שהם מתלבטים, האם לוותר על הברכה או לצפות לשובו של החבר הדתי מהגיחה הקצרה למטבח, נשמע לפתע קולו של איתן, שהיה דווקא הביישן שביניהם, אשר הודיע נחרצות שהוא יודע בבירור שעל אבטיח מברכים את הברכה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו".

בדיוק ברגע זה נכנס אבישי אל החדר, וכששמע כיצד איתן 'מפגין ידענות מופלגת בהלכות ברכות'. לא יכול היה לעצור את עצמו ומפיו יצאה קריאה ספונטנית: "איתן, לא זו הברכה...".

איתן עמד מבויש כולו ובעינו נתלתה דמעה של עלבון, הוא מיהר למוחטה במפית שעמדה על השולחן, לבל יאבד את התדמית המחוספסת בעיני חבריו. כמה דקות של

שתיקה רועמת חלפו, כשלאחריהם נענה איתן ואמר: "אולי טעיתי, אולם הרי ראיתי במו עיני מתוך הניסיון שברכת שהכל נהיה בדברו עובדת!".

כאן סקרנותם כבר טיפסה לגבהים, והם הסתערו על איתן בבליל של קולות וצעקות שיואיל להסביר את נימוקו המוזר, הדבר נמשך עד שאבישי גילה תושייה ואמר בקול רך: איתן, כולנו סקרנים לדעת איפה ומתי גילית שזה עובד, ובבקשה ממך, תשתף את כולנו בחוויה שעברת.

איתן כחכך בגרונו ופתח בסיפורו: היה זה בשעת מלחמת ששת הימים, שגבתה כידוע מחיר כבד ביותר של חיים צעירים פורחים ומלבבלבים, אשר נגדעו באיבם, היו אלו חיילים שקיפחו את חייהם ולא זכו להגשים את המשאלה המינימאלית לחזור לביתם בריאים ושלמים.

אני נמניתי בין אלפי החיילים הלוחמים, שנגזר עליהם לעמוד חשופים בתוך טנקים בשטח האויב כמעט בלא יכולת נסיגה. אני וחברי, בראשות המפקד, עלינו על גבי הטנקים ונסענו לכיוון מוצבים מצריים, ואז פתחנו בירי פגזים בלתי פוסקת לכל עבר, שנמשך שעות ארוכות ללא שום הפוגה והפסקת ביניים.

למרבה הצער התגלגלו הדברים, שרוב חברי הקבוצה נפלו חללים בידי המצרים, עד שמתוך כמה מאות, הפכנו לכמה עשרות חיילים, מסמורטטים וחבוטים.

המפקד דאג גם לגורלו הוא, וויחד עם נטל האחריות לנו החיילים - היה לשבר כלי. לאחר שהפך שוב ושוב בצדדי העניין וגילה כי אנו נמצאים בדרך ללא מוצא, איבד את כל גאוותו, ובצר לו פתח בקריאה נואשת: "חברה אין לנו זמן מיותר, האם יש כאן מישהו שיודע איזו תפילה של דתיים שתוכל לעזור לנו כעת ברגע אמת?".

אחד מהחיילים שבא מבית מסורתי יחסית, אמר: "אני זוכר במעומעם איזו תפילה, אם כי איני יודע אם היא תתאים כאן".

"תאמר כבר" הרעים עליו המפקד בקולו, והחייל אמר, בקול מהוסס: "אני זוכר מבית הורי שעל כוס שתייה מברכים: שהכל נהיה בדברו".

"הידד" מחא המפקד כפיים בהתלהבות, תפס פיקוד והנחה: "לפני כל יריית פגז, מצידנו או מצד האויב, נשאג במלוא גרונו את התפילה, שלמדנו עכשיו!".

שבריר שנייה לאחר מכן ראינו טנק מצרי יורה פגז לעברינו, בלא לאבד זמן שאגנו כולנו בקול לא לנו: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו!" דקה שדמתה כנצח חלפה, והנה נס! ממששים אנו את אברינו ומגלים שנותרנו בחיים, הפגז החטיא את המטרה!

מאז הנס הגלוי לא חלפה אלא כמחצית הדקה, עד שהמפקד הכריז בקול רם: "היכוננו אנו עומדים לשגר פגז". מיד פתחנו כולנו שוב במקהלה קולנית: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו", פתאום שומעים אנו קול נפץ עז ומגלים, כי טנק מצרי עולה בלהבות כשהאש אוכלת את יושביו ולא מותירה מיושביו שריד ופליט.

מקרים אלו גררו אחריהם מקרים דומים נוספים.
עכשיו אני שואל אתכם: "אם ברכת שהכול יש בה עוצמה כה גדולה להציל חיים ולהשמיד טנקים, בלי ספק היא מספיקה בכדי לברך על האבטיח".
אבישי המארח התאבן על מקומו למשך דקות ארוכות, תפוס היה שרעפים ואפוף בהרהורים עמוקים למשמע הסיפור שזה עתה שמע.
לאחר שהללו עזבו את המקום, הרים אבישי את עיניו למרום ונשא נאום חוצב להבות אש בפני בני הבית, תוך כדי שדמעות הזדככות וטהרה שטפו את פניו וזלגו כפנינים על מורד לחייו: "כי אתה ה' שומע תפילת כל פה - רב הסליחות ובעל הרחמים שומע ומקבל כל תפילה אמיתית! נדע מעתה להכניס במילותיה של כל תפילה מעט כוונה, שום שער לא יישאר נעול!".